

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
Α Π ' Ο Λ Ο
ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Ο συντηρητής

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΝΑΝΤΙΝ ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ
ΣΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

✱

Η ιστορία του γιου μου, μυθιστόρημα, 1992
Μια ιδιοτροπία της φύσης, μυθιστόρημα, 1993
Το όπλο του σπιτιού, μυθιστόρημα, 2000
Ένας τυχαίος εραστής, μυθιστόρημα, 2003
Ζώντας με την ελπίδα και την Ιστορία, 2004
Λεηλασία και άλλες ιστορίες, 2005
Λέγοντας ιστορίες, διηγήματα (επιμέλεια), 2005
Ξύπνα!, μυθιστόρημα, 2006
Ο Μπετόβεν ήταν κατά το 1/16 μαύρος, διηγήματα, 2008
Ο συντηρητής, μυθιστόρημα, 2010

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ο ΣΥΝΤΗΡΗΤΗΣ

Μυθιστόρημα

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ
ΤΟΝΙΑ ΚΟΒΑΛΕΝΚΟ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: Nadine Gordimer, *The Conservationist*

© Copyright 1974 by Felix Licensing, BV

© Copyright για την ελληνική γλώσσα Εκδόσεις Καστανιώτη Α.Ε.,
Αθήνα 2008

Έτος 1ης έκδοσης: 2010

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου ή τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με το ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, σελιδοποίησης, εξωφύλλου και γενικότερα της όλης αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές, ηλεκτρονικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ Α.Ε.

Ζαλόγγου 11, 106 78 Αθήνα

☎ 210-330.12.08 – 210-330.13.27 FAX: 210-384.24.31

e-mail: info@kastaniotis.com

www.kastaniotis.com

ISBN 978-960-03-5108-8

ΑΥΤΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΕ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ
ΧΑΡΤΙ ♻️

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Τα αποσπάσματα με πλάγιους χαρακτήρες που παρεμβάλλονται στην αφήγηση προέρχονται από το βιβλίο του αιδεσιμότατου Χένρι Κάλαγουεϊ, με τίτλο *The Religious System of the Amazulu (To θρησκευτικό σύστημα των Αμαζούλου)*, το οποίο πραγματεύεται το Unkulunkulu (Παράδοση της Δημιουργίας), το Amatonga (Λατρεία των Προγόνων), το Izinyanga Zokubula (Μαντική), και το Abatakato (Θεραπεία και Μαγεία) –πρώτη έκδοση 1870– Springdale Mission Press). Η έκδοση που χρησιμοποιήθηκε ήταν αυτή της Σ. Στρούικ (Pty) Ltd, Cape Town, 1970.

Ευχαριστώ επίσης τον Ρίτσαρντ Σέλντον για την άδεια να παραθέσω μέρος του ποιήματός του, με τίτλο “The Tattooed Desert”, που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο *The New Yorker Magazine* (copyright *The New Yorker Magazine, Inc.*, 1970) και κατόπιν συμπεριλήφθηκε στην ποιητική συλλογή του κυρίου Σέλντον με τον ίδιο τίτλο (University of Pittsburgh Press, 1971).

Θα πρέπει να ήμουν τρελός σχεδόν
που ξεκίνησα ολομόναχος με το ποδήλατό μου
να κάνω πετάλι στους τροπικούς
κουβαλώντας ένα φάρμακο για το οποίο κανείς δεν είχε βρει
την ασθένεια, και με την ελπίδα
να φτάσω έγκαιρα.

Πέρασα ένα χάρτινο χωριό σε γνάλινη προθήκη
όπου οι εξερευνητές πρωτοανακάλυψαν
τη σιωπή και της έμαθαν να μιλάει
όπου γέροντες κάθονταν μπροστά
από τα σπίτια τους σκοτώνοντας ανελέητα άμμιο

αδέλφια, τους φώναξα,
πείτε μου ποιος μετακίνησε το ποτάμι
πείτε μου πού θα βρω ένα καλό μέρος για να πνιγώ

ΡΙΤΣΑΡΝΤ ΣΕΛΑΝΤΟΝ
«Η δερματοστική έρημος»

ΑΝΟΙΧΤΟΧΡΩΜΑ ΠΙΤΣΙΛΩΤΑ ΑΥΓΑ.

Ενώ κλυδωνίζεται πάνω στα αυλάκια, με κατεύθυνση το φράχτη του τρίτου χωραφιού, Κυριακή πρωί, ο ιδιοκτήτης της φάρμας ξαφνικά βλέπει: ένα σωρό ανοιχτόχρωμων πιτσιλωτών αυγών και, γύρω του, παιδιά σε ημικύκλιο. Ορισμένα κάθονται ανακούρκουδα. Εκείνο που έχει τα αυγά ακριβώς μπροστά του είναι καθισμένο οκλαδόν, σαν πωλητής σε παζάρι. Στο χαμόγελο που συνεσταλμένα υψώνει προς τον κτηματία, ζωγραφίζεται η περηφάνια της ιδιοκτησίας. Τα αυγά είναι τοποθετημένα σαν βώλοι, τα υπόλοιπα παιδιά είναι μαζεμένα ολόγυρα, είναι, όμως, φανερό πως δεν τους επιτρέπεται να αγγίξουν παρά μόνο αν δώσει την άδειά του εκείνο που κάθεται οκλαδόν. Τα γυμνά παιδικά πέλματα και οπίσθια έχουν ισιώσει το ψηλό και ξεραμένο γρασίδι που φιλοξενεί και τ' αυγά και τα παιδιά.

Το έμβλημα πάνω στο καπό του αυτοκινήτου, που κι αυτό έχει το σχήμα πρισματικής αστραπής, τυφλώνει στιγμιαία τα μάτια του με μια κάθετη-οριζόντια λάμψη ξίφους. Σε αυτό ακριβώς το σημείο εμφανίζεται πάντα από το πουθενά ένα παιδί να τρέχει στο χωράφι για να ανοίξει το φράχτη ώστε να μπει το αυτοκίνητο. Σήμερα, όμως, ο κτηματίας βάζει χειρόφρενο, αφήνει τη μηχανή αναμμένη και βγαίνει έξω. Ένα μικρό αγόρι, που φοράει ένα παμπάλαιο πουλόβερ, πλεγμένο για πολύ πιο μακριά χέρια, μα πολύ κοντό πια ώστε να καλύπτει τη γυμνή κοιλιά, τρέχει στο φράχτη και στέκει εκεί. Τα υπόλοιπα χαμογελούν όλα μαζί περήφανα γύρω από τ' αυγά. Εκείνο που κάθεται οκλαδόν (φοράει γυναικείο φουστάνι αλλά μπορεί να είναι κι αγόρι) απλώνει τα χέρια του πάνω από τα αυγά και τα φέρνει με προσοχή πιο

κοντά το ένα στο άλλο, κλείνοντας τις παλάμες του γύρω από ένα δυο από αυτά που είναι έξω έξω. Τ' αυγά έχουν μια ωχρο-κίτρινη απόχρωση, τσόφλι σκληρό κι ελαφρώς διάστικτο, δίχως γυαλάδα, ενώ το σχήμα τους είναι πιο μυτερό από αυτά της κότας. Οι παλάμες των μικρών μαύρων χεριών, ένα διάφανο ροζ βερικοκί. Το μόνο που ακούγεται είναι οι γεμάτες δέος ανάσες των παιδιών μέσα από μπουκωμένες μύτες.

Κάνει μια ερώτηση σ' εκείνο που κάθεται σκλαδόν και ξεφεύγουν ένα δυο πνιχτά γελάκια. Τους δείχνει τα αυγά, χωρίς να τα αγγίξει και επαναλαμβάνει την ερώτηση. Τα παιδιά δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα. Συνεχίζει να τους μιλάει με πολλές χειρονομίες. Εκείνο που κάθεται σκλαδόν γέρνει γελαστό το κεφάλι προς τη μια πλευρά, κάτω από το βάρος, λες, του επαίνου, και μεταφέρει ένα αυγό από το ένα του χέρι στο άλλο.

Έντεκα ανοιχτόχρωμα πιτσιλωτά αυγά. Μια ολόκληρη αρμαθιά αυγά φραγκόκοτας.

Το μικρούλι στο φράχτη ακόμα περιμένει. Ο κτηματίας επιστρέφει στο αυτοκίνητο, σβήνει τη μηχανή κι αρχίζει να περπατάει προς την κατεύθυνση από την οποία ερχόταν. Έχει αφήσει το δρόμο και κινείται κατά μήκος του χωραφιού, πηδώντας τα ξερόθαμνα για να προσγειωθεί με μαλακό τριξίμο πάνω σε νεκρούς κόσμους και στ' αγριόχορτα που έχουν ψηλώσει από πέρσι το καλοκαίρι. Πάνω στο σκληρό χώμα οι χοντρές λαστιχένιες σόλες των παπουτσιών του αφήνουν ίχνη που μοιάζουν με φθαρμένες βούρτσες από κοντοκουρεμένο νεκρό χορτάρι. Πηγαίνει προς τον καταυλισμό – είναι πλάι στον ειδικό περίφρακτο χώρο όπου διανυκτερεύουν τα μοσχάρια. Όμως ο νοικοκυρεμένος περιβόλος, με τα κομμένα στη μέση λαδοβάρελα, τα οποία έχουν μετατραπεί σε ταγίστρες, είναι έρημος – δεν φαίνεται γύρω κανείς. Από τις μικρές κάμαρες, χτισμένες από γκρίζο σκυρόδεμα, μια μουσική ραδιοφώνου πλανιέται σαν ηχηρός καπνός μέσα στο όμορφο, φωτεινό πρωινό: είναι Κυριακή. Μια γυναίκα εμφανίζεται πίσω από τα παραπήγματα, φτιαγμένα από λαμαρίνα και συρματοπλέγμα, που κρύβουν ή αποτελούν μέρος των καταλυμάτων. Όταν τον βλέπει να πλησιάζει, μένει εντελώς ακίνητη, θυμίζοντας εκείνες τις φιγούρες με τον ήλιο στα μάτια που απαθα-

νατίζουν οι φωτογραφικές μηχανές των τουριστών. Τη ρωτάει πού είναι ο επιστάτης. Εκείνη, δίχως να κουνηθεί, αλλά μορφάζοντας, λες και κατέβαλε προσπάθεια για να τον ακούσει, βγάζει έναν ήχο συγκατάνευσης κι ύστερα απαντάει. Εκείνος επαναλαμβάνει αυτό που του είπε, για να είναι σίγουρος, κι αυτή επαναλαμβάνει τον ήχο της συγκατάνευσης, παρατεταμένο, καθησυχαστικό, σαν τον βαθύ ευχαριστημένο στεναγμό ανθρώπου που κοιμάται. Το βλέμμα της τον κάνει να γυρίσει την πλάτη προς την κατεύθυνση που του υπέδειξε.

Τώρα διασχίζει ένα λιβάδι με αλφάλφα. Ο τελευταίος θερισμός του φθινοπώρου θα πρέπει να έγινε κάποια στιγμή μέσα στη βδομάδα. Παρόλο που τα συρρικνωμένα φυλλαράκια που απομένουν (σαν χωμάτινα μπαλάκια που θρυμματίζονται ανάμεσα σε δείκτη και αντίχειρα ή υπολείμματα σκασμένου μπαλονιού) έχουν χάσει το τρίφυλλο σχήμα τους κι έχουν πάρει ένα ξεθωριασμένο γκριζοπράσινο χρώμα, αναδίδουν τότε τότε κάτω από τα πόδια μια γλυκερή καλοκαιρινή οσμή – την ανάσα μιας αγελάδας ή μιας ζεστής κοιμισμένης γυναίκας που αντικρίζεις γυρνώντας πλευρό το πρωί. Ασυναίσθητα, τη ρουφάει βαθιά μες στα πνευμόνια του κι αυτή εξουδετερώνεται από μια πιο ισχυρή οσφρητική ευχαρίστηση – από τον στεγνό, δροσερό, τέλειο αέρα της φθινοπωριάτικης σαβάνας, τον οποίο, κλεισμένος όπως ήταν τόση ώρα στο αυτοκίνητο που κουβαλούσε στην ατμόσφαιρά του και τη ρηχή ανάσα της πόλης, δεν είχε ακόμα εισπνεύσει. Μια βδομάδα τώρα είχε να τον εισπνεύσει. Καθώς βυθίζεται μέσα του το οξυγόνο, το βλέμμα του απλώνεται και σαρώνει: κάτω στο ποτάμι, οι ιτιές έχουν ξανθύνει, δεν έχουν αποκτήσει βέβαια ακόμα τις κατάξανθες, ξέμπλεκες τούφες τους, αλλά τα κιτρινοσιμένα τους φύλλα διατρέχουν ήδη λεπτές χρυσές ανταύγειες. Δημιουργούν ένα κάπως θαμπό, μαβί σκηνικό, έτσι όπως σμίγει το περιγραμμά τους με την ολόφωτη ατμόσφαιρα...

Ολόκληρη αρμαθιά από αυγά φραγκόκοτας. Έντεκα. Σύντομα δεν θα έχει απομείνει τίποτα. Στη χώρα. Στην ήπειρο. Στις θάλασσες, στον ουρανό.

Ξαφνικά, βλέπει τη σιλουέτα του μαύρου, του Ιάκωβου, να κινείται προς αυτόν. Θα πρέπει να βγήκε από την αποθήκη με τα

σιτηρά, στην άλλη πλευρά του χωματόδρομου, πέρα από το χωράφι με το αλφάλφα και τώρα εφορμά με εκείνο το ιδιαίτερο, άκαμπτο κούτσυμα του ανθρώπου που αν ήταν νεότερος θα έτρεχε. Κανονικά, όμως, αυτός είναι που ψάχνει τον Ιάκωβο. Κάπου υπάρχει ένα λάθος – πώς είναι δυνατό να ξέρει ο εργάτης ότι τον γυρεύει; Τον ειδοποίησε κανένας σηματοδότης από το κράαλ;* Ο κτηματίας βγάζει ένα χαιρέκακο ανυπόμονο γελάκι – και συνεχίζει μετρημένα τον δικό του δρόμο, αντιστεκόμενος στην παρότρυνση να σηκώσει το χέρι και να φρενάρει την πορεία του εργάτη. Στο μυαλό του προετοιμάζει τι θα πει σχετικά με τη φραγκόκοτα.

Παρόλο που είναι Κυριακή, ο Ιάκωβος φοράει την μπλε εργατική του φόρμα και τις γαλότσες που προορίζονται για τον βροχερό καιρό, αν και ούτε έχει βρέξει ούτε αναμένονται βροχοπτώσεις για τους επόμενους πέντε μήνες. Είναι λαχανιασμένος – σταματάει, όμως, τρία μέτρα μακριά από τον κτηματία, λες και υπάρχει χαραγμένο στο χώμα ένα όριο, κι αρχίζει τις τυπικές του χαιρετισμούς, μεταξύ των οποίων και μια κίνηση του χεριού σαν να βγάζει ένα αόρατο καπέλο. Ο κτηματίας πλησιάζει δίχως να βιάζεται.

«Ιάκωβε, σ' εσένα ερχόμουν. Τι γίνεται;»

«Όχι – όλα καλά. Παρασκευή, γεννήθηκε ένα μοσχαραάκι. Χθες βράδυ, προσπάθησα τηλεφωνήσω...»

«Ωραία, της κόκκινης γελάδας ήταν, ε;»

«Όχι, η κόκκινη, αυτή όχι έτοιμη ακόμα. Είναι της μικρής, που αγόρασες πέρσι απ' το Πίτερσμπουργκ».

Ο καθένας τους μιλά με βιάση, με τον τρόπο εκείνου που έχει κάτι να πει και θέλει αμέσως να το πει. Ακολουθεί μικρή παύση για να αποφευχθεί η σύγκρουση των φωνών. Αλλά, βεβαίως, το δικαίωμα το έχει ο κτηματίας:

«Κοίτα, Ιάκωβε, μόλις τώρα πέρασα απ' το τρίτο χωράφι, εκεί...»

«Προσπάθησα, προσπάθησα τηλεφωνήσω χθες βράδυ, αφέντη...»

* kraal: νοτιοαφρικάνικος περίφρακτος χώρος για τα ζώα. (Σ.τ.Μ.)

Εκείνος, όμως, ξέρει ακριβώς πώς να το θέσει:

«Τα παιδιά έχουν πάρει αυγά φραγκόκοτας και παίζουν. Θα πρέπει να βρήκαν κάποια φωλιά στο χορτάρι ή στις καλαμιές και πήραν τα αυγά».

«Κάτω, στο ποτάμι... Πήγες;»

Τα χείλη του γελαδάρη ξεγυμνώνουν τα χαλασμένα αλογίσια δόντια του. Φαίνεται ανήσυχος, διστακτικός: ναι, είναι υπεύθυνος για τα παιδιά, κάποια απ' αυτά μπορεί να είναι και δικά του, κι άλλωστε αυτός έχει την ευθύνη για τα εξαρτώμενα μέλη των εργατών της φάρμας και ήδη ο κτηματίας έχει διαμαρτυρηθεί στο παρελθόν για τα σκυλιά που έχουν μαζέψει (απειλούνται τα θηράματα).

«Δεν είναι ότι πεινάνε και θέλουν να τα φάνε, ε; Τόσες κότεις έχετε. Μωρά είναι και παίζουνε, αλλά εσύ πρέπει να τους πεις ότι αυτά τα αυγά δεν είναι για παιχνίδια. Όταν βρίσκουν αυγά στη σαβάνα δεν θα τα αγγίζουνε, κατάλαβες; Ούτε θα τα αγγίζουν, ούτε θα τα μετακινούν».

Φυσικά κι έχει καταλάβει, αλλά έχει πάρει εκείνο το απορημένο, πληγωμένο ύφος για να δείξει ότι δεν φταίει εκείνος, ότι βραβαίνουν τους ώμους του οι συμπεριφορές όλων των άλλων που μένουν στον καταυλισμό. Του Ιάκωβου δεν του λείπει η δουλικότητα.

«Αφέντη», ικετεύει, «αφέντη, κάτι πολύ άσχημο, κάτω στο ποτάμι. Προσπαθώ εγώ, προσπαθώ τηλεφωνήσω χθες βράδυ. Να πω τι έγινε. Ένας πεθαμένος είναι. Πας, δεις». Και το χέρι του, που το ταρακουνάει ο τεντωμένος δείκτης, τσιγκλάει τον αέρα, στο ύψος του στέρνου του κτηματία, για να δείξει τις ιτιές που απλώνονται στο βάθος πίσω του.

«Ένας πεθαμένος;»

«Εκεί... εκεί». Ο Ιάκωβος απομακρύνεται από το ίδιο του το χέρι λες και συγκρατεί χαλινάρι. Στο μέτωπό του χαράζονται τρεις βαθιές αυλακιές.

«Ποιος πέθανε;»

Ο επιστάτης κατέχει τη μακάβρια γνώση.

«Πεθαμένος. Τον βρήκε ο Σόλομον χθες, τρεις η ώρα».

«Αρρώστησε κανένα απ' τα παιδιά; Ποιος ήταν;»

«Όχι. Ναι – δεν ξέρουμε ποιος. Τίποτα. Πώς έγινε πεθαίνει εδώ, στη φάρμα».

«Ξένος είναι δηλαδή; Όχι δικός μας;»

Τα χέρια του τσομπάνη ανοίγουν διάπλατα όλο απόγνωση.

«Κανείς δεν ξέρει ποιος είναι». Και πιάνει πάλι την ιστορία απ' την αρχή: «Ο Σόλομον έτρεχε, τρεις η ώρα μεσημέρι, γύριζε πίσω τα γελάδια. Χθες βράδυ, εγώ ίδιος προσπάθησα πέντε φορές», λέει, υψώνοντας ανοιχτά και τα πέντε του δάχτυλα, «τηλεφωνήσω εσένα, στην πόλη».

«Και τι έκανες τελικά;»

«Τώρα που είδα αυτοκίνητο, έτρεξα από κει, από τις αποθήκες...»

«Με τον πεθαμένο τι έκανες;»

Αυτή τη φορά δεν δείχνει μόνο ο δείκτης αλλά και το μυτερό γενάκι στο σαγόνι του:

«Εκεί είναι ο πεθαμένος. Τον δεις, αφέντη, εκεί είναι ακόμα, έλα, σου δείξω πού».

Ο επιστάτης τον προσπερνάει βιαστικά. Ο κτηματίας δεν μπορεί παρά να ακολουθήσει. Γιατί να πρέπει να πάει να δει έναν νεκρό κάτω στο ποτάμι; Θα μπορούσε να τηλεφωνήσει ευθύς στην αστυνομία και να αφήσει να ασχοληθούν οι αρμόδιοι για τέτοια ζητήματα. Δεν πρόκειται για εργάτη της φάρμας του. Δεν είναι γνωστός κανενός. Είναι ένα θέαμα που δεν τον αφορά.

Όμως, ο νεκρός βρίσκεται στη δική του ιδιοκτησία. Τώρα που έφτασε το αφεντικό, ο Ιάκωβος νιώθει ήδη την ασφάλεια και τη στήριξη που θα του προσφέρει μια κάποια εξήγηση του συμβάντος: η αποφασιστική πλάτη του μες στην μπλε φόρμα, με το κολλάρο να προεξέχει λίγο από τον σκυφτό λαιμό, οδηγεί προς τον εισβολέα. Κάνει το καθήκον του και ο εργοδότης του έχει καθήκον να τον ακολουθήσει.

Διασχίζουν πάλι προς τα πίσω το χωράφι με το τριφύλλι και κατηφορίζουν το δρόμο. Είναι μια ωραία μέρα, που εισέρχεται κιόλας στην απάνεμη εκείνη πληρότητα της γαλήνης και της ζέστης, η οποία θα διατηρηθεί μέχρι να δύσει ο ήλιος, χωρίς την κλιμάκωση του καύσωνα, όπως γίνεται το καλοκαίρι. Στις δέκα κάνει την ίδια ζέστη που κάνει και στις δώδεκα, ενώ το καταμε-

σήμερα δεν είναι πιο ζεστό απ' ό,τι η τρίτη απογευματινή. Η παύση μεταξύ δύο εποχών: το εικοσιτετράωρο εξίσου πλήρες και περιεκτικό όσο κι ένα αυγό.

Τα παιδιά έχουν φύγει. Το σημείο όπου κάθονταν θα μπορούσε να το έχει ισιώσει έτσι μια αγελάδα ξαπλώνοντας στο χορτάρι. Από τη μεριά του καταυλισμού, μια παραπλανητικά πειστική φωνή, που λες κι έρχεται από τον ουρανό, διαλαλεί εκκωφαντικά ένα ραδιοφωνικό διαφημιστικό σποτ... ΔΩΡΕΑΝ ΕΓΓΡΑΦΗ... ΣΤΕΙΛΤΕ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΑΣ.

Οι δυο άντρες έχουν προσπεράσει το σταθμευμένο αυτοκίνητο κι έχουν φτάσει σχεδόν στο φράχτη. Το πιτσιρίκι με το πουλόβερ πετάγεται πάλι απ' το πουθενά, αλλά το σαστίζει η θέα του γελαδάρη. Το μικρό γκριζωπό του πέος, έτσι όπως κρέμεται από το προτεταμένο ηβικό οστό του, μοιάζει με προβοσκίδα σε παιδικό ελεφαντάκι. Στέκει παρακολουθώντας, ενώ ο Ιάκωβος λύνει τη θηλιά του σκουριασμένου σύρματος που περνάει γύρω από το στύλο του συρματοπλέγματος και το στύλο της πόρτας, και η πόρτα, η οποία δεν είναι παρά ένα λασκαρισμένο τμήμα του φράχτη, πέφτει κάτω.

Ο δρόμος έχει αυλακιές κι εσοχές από τις βροχές παλιότερων εποχών, πετρωμένες πια, οι οποίες θυμίζουν περισσότερο τις ραβδώσεις που αποκτά ο βράχος μετά από χιλιάδες χρόνια, παρά σημάδια τροχών, παπουτσιών και οπλών πάνω σε ζωντανό χώμα. Αυτό το καλοκαίρι δεν έβρεξε ούτε μια φορά, αλλά ακόμα και σε μια χρονιά ξηρασίας, τα υπόγεια νερά ξεδιψούν λιγάκι αυτή τη φάσμα και το τρίτο χωράφι έχει ασύμμετρα μπαλώματα στα σημεία όπου ένα κομμάτι πρασινωπής υγρασίας, που παρουσιάστηκε κι ύστερα στέγνωσε, έχει φτιάξει κρούστα με τούφες λάσπης στις άκρες. Τα βήματα του κτηματία αντηχούν πάνω τους όπως το θρυμμάτισμα μπισκότου ανάμεσα σε δόντια. Η στάθμη του νερού είναι πολύ χαμηλή για να φαίνεται ή να ακούγεται το ποτάμι. Καθώς η κατηφορική πλαγιά επιταχύνει το διασκελισμό του, τα ρουθούνια του πίνουν στον άνυδρο αέρα μια μυρωδιά (όπως εισέπνευσε πρωτότερα το τριφύλλι). Είναι – η μυρωδιά μπουγάδας, υπολειμμάτων σαπουνάδας. Άρα, το ποτάμι βρίσκεται σίγουρα κάπου εκεί κάτω.

Και ο πεθαμένος. Κατεβαίνουν τροχάδην ως τις ιτιές και τις καλαμιές, κάποιες σπασμένες, άλλες διασταυρωμένες ή μπλεγμένες μεταξύ τους, άλλες σωριασμένες η μια πάνω στην άλλη, όπου δημιουργούν έναν φυσικό φράχτη ως την άλλη πλευρά, εκεί που υψώνεται πάλι το έδαφος κι αρχίζει το αγρόκτημα κάποιου άλλου. Όταν δεν είναι χρονιά ξηρασίας, είναι αδύνατο να περάσεις απέναντι και οι αγελάδες στέκουν στη μέση του ποταμού και κοιτάζουν με βλέμμα βλακώδες προς τα νησάκια του κρυμμένου γρασιδιού εκεί μέσα, το οποίο οσφραίνονται μεν αλλά δεν μπορούν να ζυγώσουν. Οι μισόγυμνες ιτιές γέρνουν σαν άκριες μαστίγιων προς τον χορταριασμένο, έρημο χώρο του πικνίκ, με τον ρηχό πέτρινο τύμβο του γεμάτο στάχτες κι ανάμεσά τους τη σκισμένη ετικέτα ενός κουτιού μπίρας, η οποία ακόμα διαβάζεται απ' όποιο μάτι μπορεί να αναπληρώσει τα γνώριμα γραμμата που λείπουν. Με τη μύτη της λαστιχένιας σόλας του ο κτηματίας αναποδογυρίζει, καθώς βαδίζει, κάτι γυαλιστερό, σ' ένα σημείο του ποταμίσιου πυθμένα από τον οποίο υποχώρησε το νερό – κάποια είχε χάσει εκεί ένα δαχτυλίδι το περασμένο καλοκαίρι. Η μπλε εργατική φόρμα ανοίγει δρόμο μέσα από νεκρά γαϊδουράγκαθα, προσπερνά τους κωνίσκους εκείνων των σκόρπιων κρινών του βάλτου με τα μακριά ακανόνιστα φύλλα που θυμίζουν σχηματισμούς μάνταλα, παραμερίζει τις αμφίβιες ουρές μιας συστάδας σκληρών καλαμιών που διατηρούν όλο το χειμώνα τη μαυροπράσινη ευελιξία τους. Οι δυο άντρες χιμάνε σαν αδέξια βοοειδή στις ξερές καλαμιές, εκτινάσσοντας στον αέρα ένα σμήνος μικροσκοπικών πουλιών και νιώθοντας πάνω στα πρόσωπα την αίσθηση εκείνη των ιστών αράχνης από τα βούρλα που ξεσποριάζουν στο πέρασμά τους. Μπρούμυτα καταγής κείται ένας άντρας.

Ο κτηματίας κόντεψε να πέσει πάνω του, χωρίς να τον δει: πήγαινε ακριβώς πίσω απ' τον επιστάτη του και προχωρούσε στα τυφλά.

Ο πεθαμένος.

Ο Ιάκωβος τον φέρνει ένα γύρο. Τον περιβάλλει ένα αυλάκι από πατημασιές – όλος ο καταυλισμός θα πρέπει να κατέβηκε να δει το θέαμα. «Μα, πώς; Τι έγινε; Γιατί ήρθε στη φάρμα; Τι έγινε;» μονολογεί συνέχεια ο Ιάκωβος, επαναλαμβάνοντας την α-

γανακτισμένη του επωδό. Ο κτηματίας κυκλώνει κι αυτός το πτώμα με τα μάτια του.

Ένας απ' αυτούς. Το πρόσωπο είναι χωμένο στον κολλώδη βούρκο. Μικρά μελαψά αυτιά, λεπτά κατσιασμένα μαλλιά, ζάρες και δίπλες στον αυχένα, γιατί όποιος κι αν ήταν, δεν ήταν αδύνατος. Καφέ ριγωτό σακάκι, μόνο οι κουμπότρυπες απομένουν στα μανίκια, από δεύτερο χέρι, που κάποτε πρέπει να αποτελούσε μέρος του κοστουμιού κάποιου λευκού επιχειρηματία. Καλοραμμένο, στενό παντελόνι και μια φαρδιά ζώνη από ψεύτικο φιδόδεγμα με περίτεχνο κέντημα. Θα μπορούσε να κείται εκεί, λιπόθυμος από το μεθύσι, αυτός ο πρωτευουσιάνος. Αλλά τα ντεμοντέ «στυλάτα» παπούτσια φοριούνται από νεκρά, άκαμπτα πόδια που στρέβλωσαν προς τα μέσα καθώς έπεφτε. Εκτός από το πρόσωπο, το οποίο βρήκε κοιλότητα ανάμεσα στη συστάδα και βούλιαξε, το σώμα του δεν ακουμπάει καθόλου στη γη, καθώς το κρατούν ελαφρώς ανυψωμένο τα καλάμια που έχει ισοπεδώσει. Με την πρώτη ματιά, το μοναδικό του τραύμα είναι μια μακρόστενη κόκκινη γρατσουνιά στο λαιμό, που τη χάραξε προφανώς η αιχμή κάποιου σπασμένου καλαμιού.

Ο κτηματίας χαστουκίζει κάτι που τοντσιμπάει στο μάγουλο. Δεν έχει κουνούπια ακόμα – αράχνη των βούρλων.

«Ήταν πεθαμένος όταν τον βρήκε ο Σόλομον;»

«Πεθαμένος, πεθαμένος τελείως». Ο γελαδάρης κινείται προσεκτικά προς το πτώμα και, σκύβοντας, γυρίζει το κεφάλι προς το αφεντικό του και λέει εμπιστευτικά, σαν να του το ψιθύρισε κάποιος: «Κι αρχίζει μυρίζει λίγο...» Ζαρώνει τη μύτη, αποκαλύπτοντας τα βρόμικα δόντια του αλόγου.

Ο κτηματίας αναπνέει κανονικά, δεν ρουφάει βέβαια τον στεγνό καθαρό αέρα με βαθιές ανάσες όπως στο χωράφι με τα τριφύλλια, αλλά ούτε και μειώνει την ένταση της εισπνοής. Υπερβολές, τίποτα δεν μυρίζει – ενώ εκεί πάνω, στο λιβάδι, η γλυκερή εκείνη μπόχα.

«Καλύτερα να μην τον ακουμπάς. Είσαι βέβαιος ότι δεν τον ξέρει κανείς; Δεν έχει καμία σχέση με κανέναν από σας εδώ;»

Κατεβάζοντας το κεφάλι και σκιάζοντας με τα φρύδια τα μάτια, κοιτάζει εξεταστικά το γελαδάρι του.

Ο Ιάκωβος φέρνει με ύφος δραματικό το χέρι του στο στήθος, όπου διακρίνεται, κάτω από την ξεκούμπωτη φόρμα, ένα λεκιασμένο φανελάκι. Κουνάει το κεφάλι του αργά πέρα δώθε.

«Κανένas δεν ξέρει αυτόν. Τίποτα ξέρουμε. Αυτοί οι άνθρωποι είναι από κει – εκεί». Ο ίδιος κατηγορηματικός δείκτης στρέφεται τώρα προς τα νότια όρια του αγροκτήματος.

Το δέρμα της παλάμης του χεριού δεν έχει την ευαισθησία που απαιτείται για να νιώσει την αραχνιά κι όμως, αυτή είναι εκεί. Ο κτηματίας προτείνει το κάτω χείλος του και φυσάει κοφτά προς τα πάνω. Και τώρα προσέχει μια μύγα, απ' αυτές τις εκνευριστικές κι επίμονες, η οποία υπερίπταται ακριβώς πάνω από το καλοσχηματισμένο μαύρο αυτί. Η μύγα πετάει απ' την πλευρά που το κεφάλι είναι ελαφρά στραμμένο προς τα έξω – κι ας είναι όλο το πρόσωπο χωμένο στη λάσπη–, την πλευρά από την οποία το στόμα θα πρέπει μόλις να εκτίθεται στον αέρα. Η μύγα πετάει, προσγειώνεται, πετάει πάλι και πάλι προσγειώνεται, ανενόχλητη.

«Άφησέ το όπως είναι. Πρέπει να έρθει η αστυνομία».

«Μά-α-λιστα, αφέντη», απαντάει μακρόσυρτα ο Ιάκωβος, ανακουφισμένος που η ευθύνη δεν είναι πια δική του. «Μά-α-λιστα... καλύτερα».

Ενός λεπτού παύση. Το πέταγμα της μύγας θα έπρεπε να συνοδεύεται από βόμβο, μα δεν ακούγεται τίποτα. Επικρατεί η συνηθισμένη σιωπή εκεί κάτω, ανάμεσα στις καλαμιές, που τη διαλύει η τουφεκιά (έτσι αντηχεί) ενός ξερού κοτσανιού, το οποίο σπάει από την κίνηση κάποιου αθέατου πουλιού. Το σφυριχτό πέρασμα του ανέμου μέσα από τα πράσινα καλάμια το καλοκαίρι είναι εποχιακό μόνο φαινόμενο.

Κάνουν μεταβολή κι αρχίζουν πάλι να ανοίγουν το δρόμο που τους έφερε ως εδώ, παρατώντας τον άντρα. Κείται πίσω τους μπρούμυτα, μόνος.

Ο κτηματίας παίρνει το αυτοκίνητο για να ανέβει στην αγροικία και ο Ιάκωβος τον συνοδεύει, καθισμένος προσεκτικά, με τα πόδια ακουμπισμένα στο ταπέτο και τα χέρια δεμένα τακτικά πάνω σε ενωμένα γόνατα. Εξάλλου, αυτός έχει τα κλειδιά του σπιτιού, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιεί το τηλέφωνο, αν υπάρξει κάποια ανάγκη. Το σπίτι είναι κλειστό γιατί κανείς δεν μένει

εκεί κατά τη διάρκεια της εβδομάδας. Μπαίνουν από την πόρτα της κουζίνας και ο κτηματίας πηγαίνει κατευθείαν στο τηλέφωνο του σαλονιού και γυρίζει τη μικρήμανιβέλα δίπλα στο ακουστικό. Η γραμμή του κέντρου είναι απασχολημένη κι ενώ περιμένει, απελευθερώνει από την παχιά λασπωμένη κρούστα των παπουτσιών του τις σκληθρες από ξεραμένα καλάμια που έχουν κολλήσει πάνω της. Τρίβει τη μια σόλα πάνω στην άλλη και η λάσπη σχηματίζει σβόλους που πέφτουν σαν καβαλίνες στον αστραφτερό μουσαμά του δαπέδου με τα καφέ και πορτοκαλιά τριαντάφυλλα. Το τραπέζι είναι ήδη στρωμένο για το γεύμα. Ένα επιβλητικό ψυγείο, τοποθετημένο στην απέναντι γωνία, μονολογεί βουερά. Το κουδούνισμα που περιμένει, τον κάνει παρ' όλα αυτά να πεταχτεί. Η γραμμή ελευθερώθηκε, και το κέντρο τον συνδέει με το αστυνομικό τμήμα.

Όταν έχει να κάνει με αξιωματούχους, μιλάει πάντα την άλλη γλώσσα του λευκού: μιλάει στα αφρικάανς.

«Ακούστε, εδώ Μέρινγκ, από το Φλέιπλαατς, στο Δρόμο του Κάτμποσραντ. Πρέπει να στείλετε κάποιον. Βρέθηκε στη φάρμα μου ένας νεκρός. Κάτω, στα φλέι.* Μάλλον κάποιον τον πέταξαν εκεί».

Από την άλλη άκρη της γραμμής ακούγεται ένα κοφτό φύσημα – ένα στόμα που ξεφυσά με καλοπροαίρετη αγανάκτηση. Η φωνή τού απευθύνεται σαν σε παλιό γνώριμο: «Κυριακάτικα, φίλε, πού να βρω άνθρωπο; Το αυτοκίνητο έχει πάει για περιπολία στην κοινότητα. Είμαι ολομόναχος εδώ. Μπάντου είναι;»

«Ναι. Το πτώμα είναι πεταμένο στον καλαμώνα».

«Μήπως οι δικοί σου πιάσανε κανένα καβγά;»

«Είναι ξένος. Κανένας από τους δικούς μου δεν τον ξέρει».

Η φωνή γελάει. «Ε, φοβούνται, πάντα έτσι λένε, ότι δεν ξέρουνε. Λες να ήταν μαχαίρωμα;»

«Σας λέω, δεν έχω ιδέα. Δεν θέλω να μετακινήσω εγώ τίποτα. Πρέπει να στείλετε κάποιον».

* vleī (φλέι): λέξη που προέρχεται από τα ολλανδικά και τα αφρικάανς και χρησιμοποιείται για να περιγράψει μικρές υδάτινες επιφάνειες και βαλτότοπους στη Νότια Αφρική. (Σ.τ.Μ.)

«Διάολε, δεν ξέρω αν μπορεί να γίνει κάτι. Είμαι μόνος μου εδώ. Το αυτοκίνητο είναι σε περιπολία... Θα στείλω κάποιον αύριο το πρωί».

«Μα το πτώμα βρέθηκε χθες – βρίσκεται εκεί πέρα ήδη είκοσι τέσσερις ώρες».

«Τι να κάνω, κύριέ μου; Είμαι μόνος εδώ!»

«Γιατί δεν επικοινωνείτε με κάποιο άλλο αστυνομικό τμήμα; Ας στείλουν αυτοί κάποιον».

«Δεν γίνεται αυτό. Αυτή είναι η δική μου περιοχή».

«Κι εγώ τι προτείνετε να κάνω μ' ένα νεκρό μέσα στο αγρόκτημά μου; Μπορεί να πρόκειται για θύμα δολοφονίας. Απ' ό,τι φαίνεται, μάλλον χτυπήθηκε στο κεφάλι και πετάχτηκε εκεί. Αν κρίνω απ' τα παπούτσια του, δεν έχει κάνει ούτε ένα βήμα σ' εκείνο το φλέν».

«Έχει δηλαδή τραύματα στο κεφάλι ή και αλλού;»

«Σας είπα, αυτό είναι δική σας υπόθεση. Δεν θέλω να τριγυρνάνε οι δικοί μου γύρω από κάποιον που δολοφονήθηκε. Και δεν θέλω μπλεξίματα μετά. Πρέπει να στείλετε έναν άντρα εδώ σήμερα, Επιθεωρητά».

«Θα τον στείλω αύριο, πρωί πρωί. Εσείς δεν πρόκειται να έχετε μπλεξίματα, μην ανησυχείτε. Είσαστε εκεί, στο φλέν, κοντά στην κοινότητα, έτσι δεν είναι; Ε, κάποιος από δαύτους θα είναι. Κάφροι είναι όλοι τους, τους έχουμε μάθει...»

Ο κτηματίας κατεβάζει το ακουστικό και λέει στα αγγλικά, *Χριστέ και Κύριε*. Και χασκογελάει, σιγανά, μην τυχόν ακούσει ο Ιάκωβος, ο οποίος τον περιμένει στην κουζίνα.

«Θα έρθουν αύριο το πρωί. Τους είπα τα κατέκαστα. Εσύ κράτα τους όλους μακριά. Και τα σκυλιά. Φρόντισε να μην κατέβει κανένα σκυλί κατά κει».

Ο γελαδάρης δεν αντιδρά καθόλου, αν και σίγουρα νόμιζε πως ο κτηματίας δεν ήξερε ότι τα σκυλιά που απομακρύνθηκαν, υποτίθεται, από τον καταυλισμό έχουν επανεμφανιστεί – αν όχι τα ίδια ακριβώς ζώα, πάντως κάποια του είδους τους.

«Συγγνώμη, αφέντη μου...»

Δείχνει ότι θέλει να τον προσπεράσει για να μπει στο σαλόνι και πράγματι κινείται, στις μύτες σχεδόν των ποδιών του, προς έ-

να έπιπλο που θα πρέπει άλλοτε να ήταν το καμάρι ενός σερ τραπεζαρία, αλλά χρησιμοποιείται τώρα πια σαν μπαρ (ένα κλειδωμένο ερμάρι στο οποίο ο Ιάκωβος δεν έχει πρόσβαση) και σαν χώρος φύλαξης (ξεκλειδωτα συρτάρια) για διάφορα έγγραφα του αγροκτήματος. Τραβώντας ένα από τα δύσκαμπτα συρτάρια από το περίτεχνο χρυσό του χερούλι, ψαχουλεύει με σιγουριά κάτω από τους διάφορους λογαριασμούς και βρίσκει αυτό που είχε προφανώς κρύψει εκεί ο ίδιος. Μεσ στις παλάμες του μεταφέρει ένα ογκώδες μαύρο ρολόι με φαρδύ, μεταλλικό μπρασελέ κι ένα ζευγάρι γυαλιά ηλίου με σπασμένο το δεξί τζάμι. Περιμένει, υποδηλώνοντας με την παύση ότι ο εργοδότης του πρέπει να απλώσει το χέρι να πάρει τα αντικείμενα, κι έτσι γίνεται.

«Του πεθαμένου είναι;»

Ο Ιάκωβος συγκατανεύει βαριά.

«Εντάξει, Ιάκωβε».

«Εντάξει, αφέντη».

«Στείλε μου την Αλίνα κατά τη μία να μου φτιάξει κάτι να φάω, ε;» του φωνάζει καθώς εκείνος φεύγει.

Άρα το ακούμπησαν, ανασήκωσαν το πρόσωπο. Βέβαια τα γυαλιά ηλίου μπορεί να ήταν σε καμιά τσέπη. Χρήματα όχι. Δεν εκπλήσσεται: αυτοί οι φόννοι της Παρασκευής γίνονται συνήθως μόνο για λεφτά. Ο Ιάκωβος πήρε κι έκρυψε τα αντικείμενα (το γιαπωνέζικο ατσάλινο ρολόι είναι ένα από εκείνα τα κλεμμένα που συνηθίζουν να πουλάνε λαθραία οι μαύροι στις γωνίες των δρόμων), ώστε να δείξει ότι οι δικόι τους δεν είχαν καμία ανάμειξη στην όλη υπόθεση.

Πηγαίνοντας στο συρτάρι που μόλις έκλεισε ο Ιάκωβος, ο κτηματίας βρίσκει ένα μεσαίου σχήματος φάκελο, ανοιγμένο ήδη, που περιείχε κάποιο διαφημιστικό φυλλάδιο. Το ρολόι με το ευλύγιστο ατσάλινο μπρασελέ του χωράει μέσα άνετα, αλλά όταν μπαίνουν και τα γυαλιά, ο φάκελος δεν κλείνει. Παίρνει ένα λάστιχο και το τυλίγει ολόγυρα, ασφαρίζοντας το φάκελο και το περιεχόμενό του. Γράφει επάνω, Ρολόι και Γυαλιά του νεκρού. Συμπληρώνει, «Για την Αστυνομία», και τοποθετεί το φάκελο σε εμφανές σημείο στο τραπέζι, πάνω στο διχτυωτό τραπεζομάντιλο, ύστερα αλλάζει γνώμη, τον πάει στην κουζίνα και τον βάζει

πάνω στη σχάρα του νεροχύτη, όπου δεν μπορεί παρά να βρίσκεται στο άμεσο οπτικό πεδίο όποιου κάνει την είσοδό του στο σπίτι.

Έξω από την πόρτα της κουζίνας, ανοιγοκλείνει με αηδία τα ρουθούνια, χτυπημένος από την οσμή των κοπράνων των κοτόπουλων, ενώ τρία τέσσερα χλωμά γατάκια που το τρίχωμά τους είναι λεπτό σαν τα πούπουλα που κατρακυλάνε από δω κι από κει, παρασυρμένα από αθέατα ρεύματα αέρα, το βάζουν στα πόδια αντικρίζοντας την απειλητική κολόνα του σώματός του. Ψιιιιιιιιιιι, τους κάνει, αυτά όμως φοβούνται κι ένα μάλιστα αφήνει έναν επιθετικό συριγμό. Εκείνος φεύγει με μεγάλες δρασκελίες, προσπερνάει το στάβλο, τον μεγάλο περίβολο όπου στέκουν γιγάντιες οι αγελάδες που είναι να γεννήσουν, και το μικρότερο μαντρί, όπου ο γερο-ταύρος, του οποίου ολόένα σπανίζει η χρησιμότητα, τώρα που υπάρχει η βολή της τεχνητής γονιμοποίησης, είναι πάντοτε μόνος, και συνεχίζει μέσα από τα σταροχώρα τον μακρύ περίπατο γύρω από τη φάρμα που σκόπευε εξαρχής να κάνει όταν κατέβαινε ως το τρίτο χωράφι εκείνο το υπέροχο κυριακάτικο πρωινό.

Το ζήτημα των αυγών της φραγκόκοτας δεν έχει διευθετηθεί. Το έχει στο νου του καθώς περπατάει, επειδή ξέρει ότι δεν είναι καλό να επιτρέπει να συμβαίνουν τέτοια πράγματα. Πρέπει να αντιμετωπίζονται. Έντεκα αυγά. Θα ήταν μάταιο να βάλει να τα κλωσήσουν οι μαύρες Όρπινγκτον. Σίγουρα θα έχουν πια κρυώσει. Μια κοκκινοπόδαρη πέρδικα λούζεται με χώμα εκεί που νομίζει ότι δεν τη βλέπουνε, στο τέρμα μιας σειράς από θεωρισμένα, έτοιμα για καθάρισμα, καλαμπόκια. Αλλά στο τελευταίο χωράφι, όπου έρχονται συχνά και βόσκουν φραγκόκοτες, σήμερα δεν φαίνεται καμία. Τα κωλόσκυλα! Τα σκυλιά τους μάλλον τις αποδεκάτισαν όλο το καλοκαίρι. Έντεκα πιτσιλωτά αυγά, μυτερά, τόσο διαφορετικά από αυτά της κότας, που είναι φτιαγμένα για να τοποθετούνται στις εσοχές πλαστικών συσκευασιών ανά ντουζίνα και να υπόκεινται σε διακυμάνσεις της τιμής τους, ανάλογα με την εποχή. Σε λίγο δεν θα έχει απομείνει τίποτα. Το θέμα, όμως, δεν είναι να το σκέφτεται, αλλά να το σταματήσει. Τα χέρια του παιδιού γύρω από τα πιτσιλωτά αυγά είχαν την α-

πόχρωση που έχει το εσωτερικό του καύκαλου της χελώνας αν το κοιτάξεις στο φως. Τα καλαμπόκια είναι όλα σχεδόν θερισμένα, τα δεμάτια των κοτσανιών σχηματίζουν πυραμίδες με ξερές πλουμιστές απολήξεις, τα φύλλα ξεφτίζουν σαν κουρέλια. Τώρα που είναι θερισμένα τα χωράφια, επιστρέφουν τα μεγέθη, η οργωμένη γη απλώνεται μακριά, σαν ανοιγμένη βεντάλια, στον δικό της ορίζοντα. Το αγρόκτημα μεγαλώνει το χειμώνα, όπως ακριβώς συρρικνώνεται ο ορίζοντας το καλοκαίρι, οπότε ψηλώνουν και χοντραίνουν τα καλαμπόκια και η φάσμα μετατρέπεται σε μια σειρά από διαδρόμους ανάμεσα σε άκαμπτα πράσινα τείχη, πιο ψηλά από το μπόι του. Σε καλή χρονιά. Εφόσον ξανάρθει καλή χρονιά. Ένα διαξονικό άροτρο, παρατημένο έξω, σκουριάζει (μπορεί να μη βρέχει, αλλά πέφτει πολλή υγρασία). Τώρα είναι η στιγμή να ξεριζωθούν τα δηλητηριώδη ζιζάνια που ρημάζουν αυτό το μέρος του χωραφιού, κοντά στους ευκάλυπτους, οι οποίοι παρουσιάζουν, ομολογουμένως, αξιοσημείωτη ανάκαμψη – εκεί όπου άλλοτε ήταν κολοβοί, επειδή τους πετσόκοβαν πριν από μερικά χρόνια για προσάναμμα, τώρα ξεπετάγονται καινούργια κλαδιά.

Παρόλο που δεν του είχε δώσει προειδοποιητικά σημάδια όταν ξεκίνησε για τη φάσμα σήμερα το πρωί, ένας πονοκέφαλος του Σαββατόβραδου ασκεί τώρα πίεση στη γέφυρα της μύτης του: κλείνοντας τα μάτια κόντρα στο φως, τσιμπάει το κόκκαλο με δείκτη και αντίχειρα. Νιώθει μια ευχάριστη δίψα, για νερό συγκεκριμένα. Προχωράει προς τον ανεμόμυλο, κοντά στο παλιό πέτρινο παράσπιτο. Το τσιμέντο γύρω από την εγκατάσταση του πηγαδιού είναι καινούργιο, ενώ τα πετρώγια του ανεμόμυλου εξακολουθούν να γυαλοκοπούν. Τοποθετεί το κεφάλι πλαγιαστά κάτω από τη βρύση, που με δυσκολία ανοίγει, και το νερό σταλάζει, ούτε ζεστό ούτε κρύο, μες στο στόμα του. Ο ανεμόμυλος δεν γυρνάει, οπότε ξελασκάρει την αλυσίδα και το βραχίονα που τον συγκρατούν για να τον βάλει μπρος, όμως, παρόλο που μετακινείται με ένα στριγκό θόρυβο, δεν αρχίζει να γυρνάει κανονικά γιατί δεν έχει άνεμο σήμερα, δεν κουνιέται φύλλο, είναι μια τέλεια φθινοπωρινή μέρα. Ξαναβάζει πάλι με προσοχή στη θέση της την τροχοπέδη.

Λίγο μετά τη μία, περνώντας έξω από το δωμάτιο της Αλίνας, της υπηρέτριας, δίπλα στον ορνιθώνα, καθώς ανεβαίνει για το σπίτι, βλέπει τον Ιάκωβο που της μιλάει. Αυτός και ο Ιάκωβος είναι σαν να μη βλέπουν ο ένας τον άλλο, επειδή είχαν ιδωθεί πρωτύτερα, κι έτσι δεν ανταλλάσσουν χαιρετισμό.

«Να πας να το σκεπάσεις με κάτι», του φωνάζει φεύγοντας (και δείχνει με το κεφάλι προς το ποτάμι). «Ρίξε από πάνω κανένα μουςαμά. Κανένα σακί».

Ο ΜΕΡΙΝΓΚ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΑΓΡΟΤΗΣ παρόλο που αναμφίβολα κυλούσε αίμα γαιοκτημόνων στις φλέβες του. Πολλοί εύποροι αστοί αγοράζουν φάρμες σε κάποια συγκεκριμένη φάση της σταδιοδρομίας τους – το έξοδο αφαιρείται από το φόρο εισοδήματος, και η διευκόλυνση αυτή συμπίπτει με κάτι λιγότερο πρακτικό, το οποίο, όμως, έχουν πλέον την πολυτέλεια να επιτρέψουν στον εαυτό τους: την επιθυμία να έρθουν σε επαφή με τη γη. Αυτή η επιθυμία κυοφορείται, καθώς φαίνεται, από την επιχειρηματική κερδοφορία. Και θεωρείται σιωπηρά ενδεδειγμένη, αποτελεί σημάδι ότι έχει διατηρήσει κανείς απόφια την ανθρωπιά του και ότι είναι ικανός να απολαύσει τα απλά πράγματα της ζωής που οι φτωχότεροι δεν μπορούν πια να χαρούν. Όπως είπε μια μέρα και ο πρόεδρος ενός επενδυτικού οργανισμού που διήρθε ο Μέρινγκ, «Τη βρίσκεις σ' ένα τέτοιο μέρος, έτσι δεν είναι; Όταν πηγαίνω το απόγευμα της Παρασκευής και αντικρίζω το ωραίο μου χωράφι με τα δεμάτια του, νιώθω ξαλαφρωμένος όσο τίποτα στον κόσμο. Φυσικά, έτσι και πιάσει χαλάζι κι αρχίσει να διαλύει τα νεαρά καλαμπόκια, τότε νομίζω ότι ήρθε η συντέλεια». Κι εκείνο το στραβό αγορίστικο χαμόγελο που πάντοτε συνόδευε τις συζητήσεις περί αγροτικών δραστηριοτήτων, αποκάλυπτε πόσο μακρινή φάνταζε μια τέτοια φυσική καταστροφή στην απτή πραγματικότητα της αίθουσας συσκέψεων όπου τώρα κουβέντιαζαν.

Ο Μέρινγκ πήγαινε σχεδόν κάθε Σαββατοκύριακο στη φάρμα του. Αν το έβαζε στόχο κι αν είχε περισσότερο χρόνο να διαθέσει, ήξερε ότι θα μπορούσε να την κάνει κερδοφόρα, όπως όλα τα άλλα. Ύστερα, όμως, θα έχανε τη φοροαπαλλαγή: θα ήταν

παράλογο. Ωστόσο η γη δεν είναι σωστό να ρημάζει ή να μένει στο έλεός της, οπότε αξιοποιούσε αυτά τα 1600 στρέμματα της σαβάνας, των χωραφιών και των φλέι, τα οποία μάλλον χρυσοπλήρωσε πριν από μερικά χρόνια. Το κτήμα ήταν πνιγμένο στα ζιζάνια, εγκαταλειμμένο στη μοίρα του (ένα άχρηστο κομμάτι γης, από γεωργικής πλευράς) και όμως, όμορφο. Κάποια που ήταν μαζί του την πρώτη φορά που πήγε να το δει, του είχε πει: «Γιατί δεν το αγοράζεις και να το αφήσεις μετά ως έχει;»

Ο ίδιος, όμως, δεν κόλλαγε σε τέτοιους αστικούς ρομαντισμούς και φρόντισε αμέσως να μην εξαπλωθεί άλλο η εγκατάλειψη, να καθαριστεί ο τόπος. Για να είναι πραγματικά όμορφο ένα αγρόκτημα, πρέπει να είναι παραγωγικό. Κι άρχισε πράγματι μια κάποια παραγωγή: έπρεπε να έχει λιγάκι (όσο μπορούσε να σπαταλήσει) το νου του σε όλα, και σε μόνιμη βάση, για να επιτευχθεί έστω κι αυτό, και φυσικά φρόντισε να αποκτήσει γνώσεις αγροτικής οικονομίας και κτηνοτροφίας ώστε να μην τον ξεγελάνε εύκολα οι εργάτες του εκεί και να μπορεί να οργανώνει γεωργικές εργασίες με μια κάποια πυγμή. Ήταν εκπληκτικό το πόσα μπορούσες να διδαχτείς όταν ήσουν εξασκημένος να αφομοιώνεις καινούργια δεδομένα και να αντεπεξέρχεσαι σε νέες καταστάσεις, όπως αναγκάζεται να κάνει κανείς στη βιομηχανία. Και, όπως και στην πόλη, αξιοποιούσες τους άλλους ανθρώπους – οι αγρότες της περιοχής ήταν επαγγελματίες. «Δεν είμαι ψηλομυτής. Αν χρειαστεί, θα τους κάνω ακόμα και κολλητούς αυτούς τους Μπόερς».

Μερικές φορές, τα Σαββατοκύριακα, έπαιρνε φίλους του μαζί στη φάρμα. Αυτοί έβρισκαν την ιδέα καταπληκτική, «μας αρέσει να βγαίνουμε στην εξοχή, να δραπετεύουμε», κι έπειτα –όταν κατέβαιναν από τα αυτοκίνητά τους (τα πιτσιρίκια που άνοιγαν το φράχτη στο τρίτο χωράφι γίνονταν πλουσιότερα κατά μερικά σεντς)–, «τι υπέροχα, τι τυχερός που είσαι, τι σοφή αγορά αυτό το μέρος όπου μπορείς να καταφεύγεις». Όλο και κάποιο αρνί θα ψηνόταν πάνω από τη θράκα, κάποιος από τους εργάτες του καταυλισμού θα γύριζε τη σούβλα, ενώ οι καλεσμένοι κάθονταν πάνω σε δεμάτια από άχυρα, φερμένα εκεί κατόπιν τηλεφωνικής εντολής προς τον Ιάκωβο. Το κρασί διατηρού-

σε τη θερμοκρασία του στο ποτάμι, μέσα στις καλαμιές, πίσω από τις πλάτες των καλεσμένων, ενώ ο χώρος του πικνίκ είχε προσεκτικά επιλεγεί για να προσφέρει την καλύτερη θέα του Κάτμποσραντ, μιας λοφοσειράς στον βορινό ορίζοντα, πάνω από την οποία, τουλάχιστον μια δυο φορές στη διάρκεια μιας νυχτελικής Κυριακής, θα φαινόταν να αρμενίζει καθ' οδόν προς την Ευρώπη κάποιο τεράστιο αεροσκάφος, το οποίο ταξίδευε τόσο ψηλά στον ουρανό που η πτήση του έμοιαζε πιο αργή από αυτές των ψαροφάγων ή των ιβίδων. Σε ανθρώπους σαν εκείνους που άραζαν στο γρασίδι πίνοντας κρασί και τρώγοντας τραγανές πέτσες αρνιού με τα δάχτυλα το θέαμα χάριζε μια αίσθηση ελευθερίας: όχι της ελευθερίας εκείνης που συνδέουν με το μεγάλο αεροπλάνο όσοι λαχταρούν να ταξιδέψουν, αλλά της ελευθερίας τού να βρίσκεσαι εκεί κάτω, στη γη, έξω στον καθαρό αέρα ενός τέτοιου ανοιχτού τόπου, μακριά από το πλαίσιο κατάμεστων αεροδρομίων, αφορολόγητων ποτών και σφραγισμένων μέσα σε σελοφάν μαχαιροπίρουνων.

Μερικές φορές πήγαινε μόνος του, καθημερινή. Η φάρμα απείχε το πολύ σαράντα λεπτά με το αυτοκίνητο, ακόμα και την ώρα της απογευματινής αιχμής. Μόλις έβγαινες από την πόλη, είχες να περάσεις άλλη μια βιομηχανική περιοχή, ένα από εκείνα τα παλιά χωριά του Τράνσβααλ που τα καλαμποκοχώρατά τους είχαν μετουσιωθεί σε εργοστάσια με γεωμετρικούς κήπους, και που την κύρια οδική αρτηρία τους στοίχιζαν τώρα εκατέρωθεν σουπερμάρκετ, καταστήματα φθηνών ηλεκτρικών συσκευών και ψησταριές – εξυπηρετούσαν, όμως, γιατί στη διαδρομή μπορούσες να σταματήσεις για τσιγάρα ή για ένα γλυκό στου Έλληνα. Κατόπιν, ο αυτοκινητόδρομος πήγαινε παράλληλα με τις σιδηροτροχιές, μέχρι που έφτανες στην αφρικάνικη κοινότητα, όπου οι άνθρωποι συνήθιζαν να πετάγονται από τις πύλες της εισόδου – μεγάλα, ξέχειλα από κόσμο λεωφορεία, ταξί, φορτηγά με ανθρώπινο φορτίο, ποδήλατα και παιδιά παντού. Η κοινότητα ήταν ατέλειωτη. Η ψηλή συρμάτινη περίφραξη, που κατέληγε σε αγκαθωτό συρματοπλέγμα, σχημάτιζε γωνία στην κεντρική διασταύρωση κι εγκαταλείποντας την ασφαλτο ακολουθούσε μετά το χωματόδρομο. Οι γραμμές των σπιτιών δεν είχαν αγγίξει

ακόμα τα όρια του φράχτη. Μάλιστα, από αυτή τη μεριά, ήταν μακριά ακόμα, στο βάθος της σαβάνας – η μια πανομοιότυπη στέγη πίσω από την άλλη καταλυμάτων που θύμιζαν τα σπίτια όπως τα ζωγραφίζει ένα μικρό παιδί: ένα κουτί, μια πόρτα στη μέση, ένα παράθυρο από κάθε πλευρά, καπνός να βγαίνει από μια καμινάδα. Τα βράδια και νωρίς το πρωί ο καπνός αυτός σκέπαζε πυκνός τα πάντα: αν βρισκόσουν σε κανένα από εκείνα τα αεροπλάνα δεν θα μπορούσες να διακρίνεις καθόλου τον οικισμό. Έπειτα ο δρόμος ξεμάκρυνε απότομα από την κοινότητα. Πάνω στη γωνία είχαν την αγροικία τους ο γερο-Λαμπουζάν και οι γιοι του: οι στάβλοι, τα χωράφια και οι παράγκες των εργατών απλώνονταν και από τις δυο πλευρές του δρόμου. Υπήρχε κι ένας ανεμόμυλος σαν πουλί με ανοιχτά φτερά, τον οποίο δεν είχαν επισκευάσει ποτέ. Το επόμενο αξιοθέατο που έδειχνε ο Μέρινγκ στους καλεσμένους του κυριακάτικου υπαίθριου γεύματος ήταν το ινδικό μαγαζί, περίπου τρία χιλιόμετρα πιο πέρα, στα αριστερά. Μια εμαγιέ ταμπέλα στη στέγη διαφήμιζε ένα αναψυκτικό που είχε πάψει προ καιρού να κυκλοφορεί στην αγορά – στην υπερυψωμένη αυλή υπήρχε ένας σιδερένιος πάγκος με πατάτες και μαραμένα λάχανα. Από κει και πέρα άρχιζε να φαίνεται το αγρόκτημα, έβλεπες τη συστάδα με ιτιές (πολλοί έλεγαν ότι και γι' αυτές μόνο τις ιτιές άξιζε η αγορά), στην κατωφέρεια, ανάμεσα σε δυο μικρά υψώματα, έβλεπες το Κάμπποσραντ στο βάθος, το σπίτι που δεν το κατοικούσε κανείς. Δεν το χωρούσε κανενός ο νους (όπως επίσης έλεγαν) ότι η πόλη ήταν μόλις σαράντα χιλιόμετρα μακριά κι ότι εκείνη η αχανής κοινότητα βρισκόταν ακριβώς πίσω σου. Γαλήνη. Η μεσόγεια γαλήνη του υψόμετρου, η απεραντοσύνη του γρασιδότοπου δίχως ενδημικούς θάμνους ή δέντρα: το πρασίνισμα, το κιτρίνισμα, το ασημισμό, ανάλογα με την εποχή, που απλωνόταν παντού. Ένα τοπίο χωρίς δραματικές εξάρσεις –παρά μόνο όταν γινόταν θέατρο των θερινών καταιγίδων–, ένα τοπίο χωρίς φωτογένεια (σε γενικές γραμμές, οι φωτογραφίες δεν κατάφεραν να το αποδώσουν), ένα τυπικό τοπίο του Τράνσβααλ, που είτε το βρίσκεις μάλλον ανιαρό και αδιάφορο ή το προτιμάς απ' όλα τα άλλα (έλεγαν).

Ο ΚΤΗΜΑΤΙΑΣ, μαζί με τον Ιάκωβο και τον νεαρό Ιζάκ, που το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να κρατάει τα μπόσικα, επισκευάζουν την αντλία. Ο Ιάκωβος του είπε στο τηλέφωνο ότι ναι, η αστυνομία είχε έρθει – αλλά ο λόγος του τηλεφωνήματος ήταν ότι κάτι δεν πήγαινε καλά με την αντλία και ότι τα γιαπωνέζικα ραδίκια, που καλλιεργούσαν ως χειμερινή νομή των βοοειδών, κινδύνευαν να ξεραθούν. Ο Ιάκωβος είναι, πράγματι, αρκετά ευσυνείδητος. Κατάφερε, αν και με κάποια δυσκολία, να του διαβάσει ακόμα και τη φίρμα και τον κωδικό του ανταλλακτικού που χρειαζόταν για την επισκευή.

Το παράσπιτο με την αντλία, δίπλα στους ευκάλυπτους, είναι υγρό και σκοτεινό και δουλεύουν συντροφικά κάτω από το φως μιας λάμπας πετρελαίου, αρθρώνοντας μονάχα εντολές ή κανένα μουγκρητό πότε πότε από την προσπάθεια όταν ένα μπουλόνι δεν υποχωρεί. Βγαίνουν από κει, κρατώντας τα βρόμικα χέρια μακριά από τα σώματά τους, ο απογευματινός ήλιος τους χαϊδεύει το πρόσωπο και τα αγριοπερίστερα, που ο κτηματίας αρέσκεται πότε πότε να πυροβολεί, φτερουγίζουν μακριά.

«Οπότε όλα καλά; Τη Δευτέρα;»

«Ναι, όλα καλά. Είπαν ότι εγώ ξέρω ποιος είναι ο πεθαμένος. Τους λέω – εγώ δεν τον ξέρω, σας είπε ο αφέντης μου ότι δεν τον ξέρουμε. Ο αφέντης μου σας είπε. Μετά με ρωτάνε – ποιος τον βρήκε. Κι έφερα τον Σόλομον και πάλι τον ρωτάγανε, ξέρεις ποιος είναι ο πεθαμένος και τέτοια. Ο Σόλομον λέει όχι, δεν ξέρω. Τους έδωσα τα πράγματα από την κουζίνα. Τους λέω, αν θέλετε, πάρτε τηλέφωνο αφέντη μου – (Ο Μέρινγκ συγκατα-

νεύει προς τις μπότες του)–, πάρτε τηλέφωνο αφέντη μου στην πόλη».

«Δεν με πήρανε».

«Ναι, το ξέρω. Μετά, κατέβηκε εκεί ο λευκός αστυνόμος με το ημιφορτηγό».

«Ωραία. Οπότε τα πήραν όλα. Και δεν είπαν ότι χρειάζεται να πας στο αστυνομικό τμήμα –κάνει τη χειρονομία που υπονοεί υπογραφή δήλωσης–, εντάξει».

Ο Ιάκωβος κοντοστέκεται απότομα, με αποτέλεσμα να στραφεί ο κτηματίας να τον κοιτάξει. Τον βλέπει που συνοφρυώνεται, κοκκαλωμένος για μια στιγμή στην ίδια θέση.

«Είναι εκεί, εκεί. Ο λευκός έστειλε τον μαύρο αστυνόμο να με βρει στο σπίτι μου – ζήτησε φτυάρι. Σκάψανε και τον έβαλαν εκεί, εκεί που τον βρήκαμε την Κυριακή. Μετά φύγανε. Δεν ξαναήρθαν, ούτε είπαν τίποτα».

Όπως τόσο συχνά όταν έχει να κάνει με χαμηλόβαθμους αξιωματούχους, η πρώτη του αντίδραση είναι αυτή της ειρωνείας. Για όνομα του Θεού, να βάλει τα γέλια ή να εξοργιστεί; Είναι να τους παίρνεις τους χοντροκέφαλους και να αρχίσεις να κοπανάς τα κεφάλια τους μεταξύ τους – λαμπρό παράδειγμα της έσοχης πρακτικότητας που χαρίζει η σκληριότητα και η πονηριότητα της βλακειάς, παρακάμπτουν τη γραφειοκρατία με το βρόμικο σουγιαδάκι που χρησιμοποιούν για να καθαρίζουν τη μαύρη μάκα από τα νύχια τους. Η κυριαρχία της άγνοιας, που συγγχεί το θράσος με την εξουσία, ο αστυνόμος με τη χακή καμπαρντίνα παρέα με την κυρία με τα δεμένα μάτια; Μα ποιοι νομίζουν ότι είναι; Η ιστορία (γιατί πρόκειται ήδη για μια ιστορία που θα την διηγείται μεταξύ ποτών σε φιλικά δείπνα) είναι του ιδίου τύπου μ' εκείνο το παλιό ανέκδοτο για το νεκρό άλογο που το σύρανε από την Οδό Αρμωστείας στην Οδό Αγοράς, επειδή ο αστυνόμος δεν ήξερε πώς γράφεται η λέξη Αρμωστεία.

Ποιοι στο διάολο νομίζουν ότι είναι; Τελικά έχει θυμώσει – η φάρμα του δεν είναι δημόσιο νεκροταφείο. Αν δεν τους ενδιαφέρει να μάθουν ποιος σκότωσε τον άντρα, ας μπουν τουλάχιστον στον κόπο να ξεφορτωθούν σωστά το πτώμα. Αλλά πού αυτοί! Σκάψε μια τρύπα και χώσ' τον μέσα, να τελειώνουμε. Σε ξένη ι-

διοκτησία. Δεν αξίζει τον κόπο να τηλεφωνήσει σ' εκείνο τον ηλίθιο. Καλύτερα να πάει στο αρχηγείο της αστυνομίας, στην πλατεία Τζον Φόρστερ, να απευθυνθεί σε κάποιον υψηλά ιστάμενο.

Οι μέρες όσο πάνε μικραίνουν. Οι γιγάντιες σκιές των ευκαλύπτων κείτονται πεσμένες στο δρόμο. Τώρα που ο ήλιος έχει δύσει, μια παγωνιά υπογείου έρχεται από το ποτάμι, δεν έχει μαζέψει η μέρα αρκετή ζέστη για να τη διώξει. Ο κτηματίας ανοίγει το φράχτη του τρίτου χωραφιού (τα παιδιά δεν τρέχουν όταν πρόκειται για πεζούς) και κατηφορίζει κάτω από τις κιτρινοσμένες ιτιές. Πιστεύει ότι το σημείο είναι κάπου εκεί κοντά, ότι ίσως φαίνεται από το σκάμμα του πικνίκ. Αλλά το φως σώνεται και δεν το βρίσκει. Τα γελάδια ποδοπατούν τα πάντα: υπάρχουν τόσα κομμάτια γης ισοπεδωμένα ανάμεσα στις καλαμιές και τα βούρλα που γέρνουν από δω κι από κει. Τον περικυκλώνει το δυνατό, στριγκό και νυσταγμένο μαζί τιτίβισμα των υφαντήδων. Ακούει το θόρυβο από τα δικά του βήματα λες και κάποιος τον παρακολουθεί. Τα ακούνε και δυο πέρδικες, στο λιβάδι, ενώ προχωρούσαν αργά προς την κούρνια τους, και σταματάνε με τους λαιμούς τεντωμένους. Πάνω, στο κράαλ, στο μαντρί, ο Ιάκωβος και ο Φινέας περικυκλώνονται από τα νεαρά μοσχαράκια, κι εκείνος στέκει ακουμπισμένος για λίγο στο ξύλινο κιγκλίδωμα, ενώπιον των μικρών βραδύνων ζωντανών που έχουν τα πόδια αμυντικά ριζωμένα στο χώμα και τον κοιτάζουν, με το ασπράδι των ορθάνοιχτων ματιών τους να αστραποβολεί. Ένα απ' αυτά έχει κοπεί στο συρματοπλέγμα και ο Ιάκωβος αλείφει το τραύμα με κάποιο βάλσαμο. Ο Μέρινγκ πηδάει τον πασσαλοφράχτη και βοηθάει να το συγκρατήσουν. Τα λευκά πρόσωπα και οι άλλες πολύχρωμες πιτσιλιές των μοσχαριών δημιουργούν νέες φωτοσκιάσεις κι ας μην ξεχωρίζουν πια τα περιγράμματα των σωμάτων τους. Ο κτηματίας δράττεται της ευκαιρίας να μιλήσει στον Ιάκωβο για τα αυγά φραγκόκοτας, τονίζοντας ότι τελευταία έχει δει ελάχιστες φραγκόκοτες στη φάρμα. Ο Ιάκωβος σηκώνει τους ώμους, με τα χέρια στους γοφούς, έχοντας τελειώσει με το δαμάλι, και γελάει, διαβεβαιώνοντας όλο υπερβολή:

«Πολλές, πολλές φραγκόκοτες έχουμε, τις βλέπω πρωί, νωρίς, εκεί που αυλακώνουμε το καλαμπόκι, κάθε πρωί...»

Εκείνος, όμως, δεν βρίσκεται ποτέ εκεί νωρίς το πρωί. Σπάνια μόνο.

Φυσικά... το γεγονός ότι δεν διεξάγονται έρευνες σημαίνει ότι δεν θα σπαταλάνε χρόνο ο Ιάκωβος και ο Σόλομον στο αστυνομικό τμήμα, ότι δεν θα αρχίσουν οι αστυνομικοί να χώνουν τη μύτη τους και να ενοχλούν τους εργάτες στο κράαλ με ερωτήσεις. Όλο και κάποιος φτωχοδιάβολος υπάρχει πάντα με ληγμένο πάσο ή δίχως άδεια παραμονής για να τον ανακαλύψει η αστυνομία έτσι και πιάσει το σκάλισμα. Άσε που αν γινόταν δικαστήριο, θα τον τρέχανε για μάρτυρα, εφόσον πρόκειται για το αγρόκτημά του – μια ολόκληρη μέρα, ίσως και παραπάνω μέρες, να περιμένει στα καταραμένα πταισματοδικεία τους, μόνο και μόνο για να δηλώσει ότι δεν γνωρίζει τίποτα. Ο φτωχοδιάβολος –εκείνος ο άλλος φτωχοδιάβολος– είναι έτσι κι αλλιώς πεθαμένος. Σ’ εκείνη την τεράστια κοινότητα συμβαίνουν τέτοια περιστατικά κάθε μέρα ή μάλλον κάθε Σαββατοκύριακο, όλος ο κόσμος το ξέρει, σκοτώνουν για να αρπάξουν το βδομαδιάτικο του άλλου ή μαχαιρώνονται πάνω στο μεθύσι. Εκατόν πενήντα χιλιάδες από δαύτους ζουν εκεί πέρα. Ο κτηματίας ανοίγει ένα κουτάκι μπίρα στο σπίτι προτού επιστρέψει στην πόλη κι ενώ το πίνει, ξανατηλεφωνεί τελικά στον υπαστυνόμο του τοπικού τμήματος.

«Δεν κατάλαβα. Χωματερή και νεκροταφείο την κάνετε τη φάρμα μου;» Άλλος τρόπος δεν υπάρχει για να τους δώσεις να καταλάβουν.

«Όχι, όχι – το κάναμε για την ασφάλεια της δημόσιας υγείας – δεν γίνεται ν’ αφήνεις ένα πτώμα έτσι εκτεθειμένο και το γραφείο τελετών δεν μπορούσε να στείλει αυτοκίνητο. Θα το παραλάβουμε κανονικά – ίσως αύριο».

«Πριν απ’ το Σαββατοκύριακο;»

«Α, ναι, μην ανησυχείτε – είναι μόνο που δεν μπορούσε ο νεκροθάφτης...»

Δεν θέλει να ακούσει δεύτερη φορά τις εξηγήσεις. Πρέπει να γυρίσει στην πόλη και να αλλάξει, προτού πάει σ’ ένα από εκείνα τα πάρτι, στα οποία, ως άντρας που ενώ ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των παντρεμένων φίλων έχει περιέλθει ξανά εδώ κι αρκετά χρόνια στην κατάσταση του εργένη, θεωρείται περιζήτητος.

«ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΚΟΝΤΑ! Θα πρέπει να είσαι πολύ εύκολος στόχος για τους ζωοκλέφτες».

«Δυστυχώς. Αν εξαιρέσεις την πύλη της κοινότητας, υπάρχει ένας ψηλός φράχτης ολόγυρα που τους εμποδίζει να μπαίνουν, αλλά έχουν ανοίξει εδώ κι εκεί μεγάλες τρύπες στο σύρμα και βγαίνουν τη νύχτα. Ακόμα δεν μου λείπει τίποτα, αλλά ένας γεράκος, ο Ντε Μπέερ, υπολογίζει ότι χάνει ένα δυο γελάδια κάθε χρόνο – παρά τα σκυλιά του και παρόλο που έχει το όνομα ότι πυροβολεί τους καταπατητές στο ψαχνό».

«Θεέ μου... για φαντάσου να ξεθάψετε κι άλλο πτώμα...»

«Είναι υπέροχο το κτήμα του – έχετε πάει ποτέ;»

Είχε μιλήσει η εμφανίσιμη οικοδέσποινα, με την οποία γνωρίζονται κοντά δεκαπέντε χρόνια. Ανέκαθεν τον κάθιζε στα δεξιά της, στο τραπέζι της. Τώρα επιβεβαίωσε τη μακρόχρονη φιλία με το να διευκρινίσει στους άλλους πόσο εξοικειωμένη ήταν η οικογένειά της με τα ακίνητά του και τον τρόπο ζωής του.

«Ε, τέλος πάντων – υπάρχουν πιθανότητες για όφελος, ό,τι κι αν γίνει. Κυκλοφορεί η φήμη ότι θα χτίσουν μια κωμόπολη για τους Έγχρωμους, κολλητά στην κοινότητα, προς την πλευρά του Κάμπποσραντ».

«Οχ, όχι! Τι φρίκη...» Απόθεσε στιγμιαία την παλάμη της στον καρπό του, πάνω που εκείνος έκοβε ένα κομμάτι από το ψωμί στο πιατάκι του.

«Καθόλου. Θα απαλλοτριωθώ, θα με εξαγοράσει το κράτος, θα βγάλω μια περιουσία. Κι αυτή θα είναι η μία και μοναδική επιτυχία της αγροτικής καριέρας μου!»

Κι ενώ γελούσαν, έφερε την μπουκιά του ψωμιού στο στόμα

του και κάνοντάς το αυτό, μύρισε το άρωμα της γυναίκας πάνω στον καρπό του. Σαν καλή οικοδέσποινα, εκείνη μοίραζε ισότιμα την προσοχή της στους δυο άντρες που την πλαισίωναν, αλλά όποτε ήταν η σειρά του, του απευθυνόταν με χαμηλή φωνή, με πολλά ερωτηματικά μουρμουρίσματα, λες και οι λέξεις δεν ήταν πάντα απαραίτητες, καθώς και μ' ένα ιδιαίτερο, συνεσταλμένο μα κι ευθύ συνάμια βλέμμα των γαλαξοπράσινων ματιών της. Το γνώριζε το βλέμμα εκείνο: απορούσε που δεν το είχε προσέξει νωρίτερα, γιατί, τώρα που το σκεφτόταν, ήταν ολοφάνερο πως θα πρέπει να βρισκόταν εκεί, γι' αυτόν, και σε άλλες περιστάσεις. Πάει καιρός που έχουμε αντιληφθεί ο ένας τον άλλον, έλεγε το βλέμμα. Σύντομα θα γεράσουμε ή μπορεί και να πεθάνουμε. Εκείνος, όμως, παρόλο που είχε μάθει να μην προσπερνάει τέτοιες ευκαιρίες, όπου και όποτε κι αν παρουσιάζονταν, δεν αισθάνθηκε τη γνώριμη τάση του να ανταποκριθεί διακριτικά και άμεσα. Όταν, λίγη ώρα αργότερα, η θυγατέρα της, την οποία, μερικά χρόνια πριν, έφερε ο ίδιος στο σπίτι για να παίζει με τον δικό του γιο, και η οποία ήταν τώρα γύρω στα δεκάξι δεκαεφτά, ήρθε να τον καληνυχτίσει με το φιλί στο μάγουλο που ήταν απομεινάρι της παιδικής τυπικότητας, αυτός έκανε μια ανακάλυψη. Από όλα τα παρόντα θηλυκά, μονάχα αυτήν θα ήθελε να συναντήσει και να γδύσει σ' ένα δωμάτιο ξενοδοχείου.

ΤΑ ΤΟΥΒΛΙΝΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ που είχαν χτιστεί στο αγρόκτημα πρόσφεραν μεγαλύτερη προστασία από τη βροχή απ' ό,τι οι λασποκαλύβες των ντόπιων, αλλά το χειμώνα ήταν πιο κρύα. Είχαν αρχίσει από τώρα να παγώνουν, με το που έπεφτε ο ήλιος. Μέσα, ο βήχας των παιδιών συνέχιζε ακατάπαυστα, αγνοημένος, ενώ οι άντρες κάθονταν ανακούρκουδα ή στέκονταν όρθιοι με σκυφτούς ώμους γύρω από το μαγκάλι. Ο Ιάκωβος δεν έμενε, στην πραγματικότητα, σ' αυτό τον καταυλισμό – τα είχε κανονίσει αλλιώς: αυτός, η γυναίκα του και το μικρότερο παιδί τους κατέλυαν στην κάμαρα της Αλίνας, που ήταν υποτίθεται το διαμέρισμα υπηρεσίας, κοντά στην αγροικία, ενώ η Αλίνα και ο δικός της είχαν μεταφερθεί στο παράπηγμα. Ωστόσο, τα βράδια ο Ιάκωβος ερχόταν συχνά στον καταυλισμό για την παρέα, αλλά και κατά τη διάρκεια της μέρας πηγαινοερχόταν πότε για το ένα και πότε για το άλλο. Τώρα τους έλεγε ότι χρειαζόνταν ένα άγριο σκύλο για να κρατάει τους εισβολείς μακριά από τη φάρμα τις νύχτες.

«Σαν τα σκυλιά του Ινδού, στο μαγαζί. Να το τρέμουν όλοι. Θα το κρατάω δεμένο όλη τη μέρα, για να τρελαίνεται τη νύχτα. Έτσι πρέπει να τα 'χεις τα σκυλιά».

«Ε, πες του το».

«Του το έχω πει – πολλές φορές. Του το έχω πει».

«Ε, τι να κάνεις τότε;»

«Πολλές φορές. Ξέρεις τώρα... Λες εσύ κάτι κι αυτοί λένε κάτι άλλο. Δεν με κοιτάει όταν μιλάει – ρωτάει πόσα σκυλιά έχουμε στη φάρμα. Κάποιοι σκοτώνουνε, λέει, τα σκυλιά του καταυλι-

σιού. Κι εγώ του λέω ότι δεν είναι αλήθεια. Τότε, λέει, κάποιιοι βάζουν, φαίνεται, παγίδες για τα πουλιά – πού έχουν πάει, λέει, όλα τα πουλιά;»

«Είναι και τα αυγά...» είπε ένας άλλος.

Ο Ιάκωβος άφησε έναν σιγανό, παρατεταμένο στεναγμό απογνώσης και ήττας, και οι άλλοι έβγαλαν παρόμοια επιφωνήματα, γέλιου, όμως. Αυτός πλατάγισε τη γλώσσα στον ουρανίσκο κι ο ήχος θύμισε κροτάλισμα δακτύλων.

«Είναι και τα αυγά...»

Αλλά ο Ιάκωβος δεν απάντησε κι έτσι το γέλιο έσβησε. Δεν γινόταν να ενθαρρύνει πολύ αυτού του είδους τις κουβέντες: ανήκε κι ο ίδιος, κατά το ήμισυ, στο στρατόπεδο της εξουσίας που οι κουβέντες αυτές περιγελούσαν, αποκόμιζε τα προνόμιά του από την εξουσία αυτή ενώ ταυτόχρονα προστάτευε εκείνους από την πηγή της. Είχε πει στις γυναίκες να προειδοποιήσουν τα παιδιά να μη μαζεύουν αυγά σε σημεία όπου θα μπορούσε κάποιος να τους δει. Εκείνον τον είχε διαβεβαιώσει ότι υπήρχαν άφθονες φραγκόκοτες στο κτήμα κι ότι όποιος ξυπνούσε νωρίς για τη δουλειά τις έβλεπε.

«Δεν θα φέρει... (κίνηση του κεφαλιού που υποδηλώνει την αστυνομία) ... από την πόλη;»

Ο Ιάκωβος χαμογέλασε στραβά, με τη γνώση που μόνο αυτός κατείχε: «Δεν τους χωνεύει τους Ολλανδούς!»

Ο άντρας, που λεγόταν Γουίμποϊ κι είχε έρθει παράνομα από τη Ροδεσία δεκαεφτά χρόνια πριν, ταλαντεύτηκε αργά πάνω στα λυγισμένα πόδια του, καθησυχασμένος. Μπορεί να μην είχε πάσο, αυτός, που το αληθινό του όνομα ήταν Σάμιον Σοματζεγκουάνα, είχε όμως χαρτιά: στην πλαστική σακούλα από τα λιπάσματα, όπου αποθήκευε τα ρούχα και τα υπάρχοντά του, υπήρχε ένα παλιό πορτοφόλι γεμάτο χαρτιά – ληγμένες άδειες εργασίας από περιοχές όπου είχε εκδιωχθεί, σελίδες σκισμένες από σχολικά τετράδια, που έγραφαν, ο Κάτοχος, ο Γουίμποϊ, είναι καλό παιδί... ΠΡΟΣ ΚΑΘΕ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟ... Βεβαιώνουμε ότι ο Κάτοχος, αυτόχθων Γουίμποϊ... συστάσεις, υπογραμμένες από ημιαγράμματα λευκές νοικοκυρές ή αγρότες. Τις παρουσίαζε από εργοδότη σε εργοδότη όλα αυτά τα χρόνια, φυλώντας τες με

προσοχή για την ημέρα εκείνη που θα τις αντίκριζαν μάτια τα οποία σίγουρα θα αναγνώριζαν ότι ήταν έγκυρες, όπως κάθε άλλο έγγραφο που έδιναν οι λευκοί – εξίσου έγκυρες με εκείνα τα χαρτάκια που εξέδιδε επισήμως το γραφείο αδειών.

Οι εργάτες της φάρμας αγόραζαν το παραφινέλαιό τους, τα σπίρτα, τον καπνό, το σαπούνι, το τσάι και τη ζάχαρη από το ινδικό παντοπωλείο, πάνω στη στροφή του χωματόδρομου: το βδομαδιατικό καλαμποκάλευρο της διατροφής τους αποτελούσε μέρος των αποδοχών τους, τους το μοίραζε μέσα από σάκους ο Ιάκωβος. Τα παιδιά έκαναν εξορμήσεις στο μαγαζί για να αγοράσουν γλυκίσματα όταν είχαν μαζέψει σεντς από το φράχτη ή όποτε έβρισκαν γυάλινα μπουκάλια για να επιστρέψουν και να πάρουν το αντίτιμο. Ο Ιάκωβος, που τις περισσότερες μέρες της βδομάδας ήταν αφέντης του εαυτού του, χρησιμοποιούσε το τρακτέρ για να πάει ως εκεί όποτε ήθελε.

«Τι γίνεται στο κτήμα σας;»

«Γιατί; Γιατί, “τι γίνεται”;» Ο Ιάκωβος δεν μιλούσε στον Ινδό όπως στους λευκούς, ούτε όπως θα μιλούσε σ’ ένα δικό του.

Οι Ινδοί πίσω από τον πάγκο ήταν τρεις: ο γέρος –ο πατέρας του πατέρα–, ο πατέρας ο ίδιος, που είχε κάνει την ερώτηση, κι ένας ισχνός νεαρός γιος. Ο γεροντότερος είχε μούσι και μελανά χείλια που πάνω τους ακουμπούσαν δυο σάπια καφετιά δόντια, φόραγε στρογγυλό άσπρο σκουφί και καθόταν ολημερίς σε μια καρέκλα της κουζίνας. Το πρόσωπο του μεσήλικα λαμποκοπούσε από αξυρισιά και τον έβλεπες πάντα με μακρυμάνικο πουκάμισο. Ο συγκεκριμένος γιος (υπήρχαν αρκετοί) φορούσε στενά παντελόνια καμπάνα και χρυσοκέντητα σακάκια με σχισμή στην πλάτη – μερικές φορές, οι εργάτες τα άγγιζαν με θαυμασμό και κοροϊδία μαζί: «Πού το ψώνισες αυτό; Στην πόλη;» Τα Σαββατοκύριακα σε εξυπηρετούσαν Ινδοί ακόμα πιο μικροί σε ηλικία απ’ αυτόν – τα σχολιαρόπαιδα της οικογένειας, που έπιαναν δουλειά στο μαγαζί αμέσως μόλις ήταν σε θέση να ξεχωρίζουν την ονομαστική αξία των νομισμάτων.

«Ε, ξέρεις. Είχες μπλεξίματα εκεί».

Ο προκλητικός, επιθετικός τόνος ομιλίας του Ινδού καταστηματαρχή δεν σήμαινε τίποτα για τους εργάτες του αγρού –ήταν

μια εθιμοτυπική συμπεριφορά για να μην ξεχνιούνται τα όρια ανάμεσα σ' αυτούς κι εκείνον–, τον ξέρανε καλά.

Ο Ιάκωβος σεβάστηκε τον κανόνα του παιχνιδιού.

«Ποιος, εγώ; Εγώ δεν έκανα τίποτα. Εγώ να μπλέξω; Γιατί;»

«Έλα τώρα, ρε φίλε! Αφού κατέβηκε η αστυνομία στη φάρμα σας. Κάποιον σκοτώσανε εκεί».

«Ήρθε η αστυνομία; Σ' εσάς εδώ;» Ο Ιάκωβος έσκυψε λίγο πάνω από τον πάγκο, μισοκλείνοντας το ένα μάτι.

«Ναι, ήρθανε, βέβαια. Μίλησαν στα αγόρια μου –τα αγόρια μου δεν ξέρουν τίποτα–, τι να ξέρουν για τη δική σας τη φάρμα».

Οι Ινδοί είχαν κι αυτοί μαύρους στη δούλεψή τους.

«Όχι, τι να ξέρουν για τη φάρμα μας; Σωστά».

Ο Ινδός πέταξε επιδέξια τα λεφτά μέσα στο συρτάρι του ταμείου και το έκλεισε μ' ένα στριγκό κουδούνισμα.

«Αν κάνετε φασαρίες εκεί πέρα, θα έρθει η αστυνομία και θα έχουμε όλοι μπλεξίματα».

«Εμείς όχι» – ο Ιάκωβος έδειξε με τεντωμένο χέρι προς την πλευρά της κοινότητας. «Αυτοί εκεί».

«Θα έχουμε όλοι μπλεξίματα!»

Ο γέροντας δεν άνοιγε τα μισόκλειστα μάτια του ούτε κουνούσε τα σταυρωμένα του χέρια –μονάχα ο δείκτης του δεξιού χεριού έκανε μια διαρκή σύσπαση, σαν φτερωτό έντομο που πάει να ξαποστάσει–, ενώ ο νεαρός ήταν γερμένος σαν σίγμα τελικό πάνω στον πάγκο και δεν φαινόταν να παρακολουθεί τη συζήτηση.

«Όχι, όλα εντάξει. Ο τύπος ήταν πεθαμένος, ήρθε αστυνομία, τον πήρε. Τέλος. Δεν είναι δικό μας πρόβλημα». Το «μας» συμπεριλάμβανε το μαγαζάτορα, την οικογένειά του, τον ίδιο τον Ιάκωβο και τους εργάτες της φάρμας.

Ο Ινδός διέκοψε απότομα την επικοινωνία. Ήδη το χέρι του με το μικρό κόκκινο μονόπετρο είχε φορέσει τα γυαλιά του και τώρα κρατούσε τα τιμολόγια των προμηθευτών. Τα χείλη του σχημάτιζαν αυστηρά τις λέξεις: δώδεκα αντρικά πλαστικά λουράκια ρολογιού. Το μαγαζί άδειασε μόλις βγήκε από το φωτισμένο κατώφλι η αδέξια φιγούρα του Ιάκωβου και ο γέρος με το

νέο έμειναν να κοιτάζουν το γιο και πατέρα τους αντίστοιχα, ο οποίος επαγρυπνούσε, όπως έπρεπε να κάνει με στιδήποτε κι οποιονδήποτε είχαν πάρε δώσε.

Το σπίτι των Ινδών ήταν εφαπτόμενο στο κατάστημα, με φασολιές που σκαρφάλωναν στους τοίχους και κατιφέδες πίσω από το αγκαθωτό συρματόπλεγμα του φράχτη. Με εξαίρεση την πρόσοψη του μαγαζιού, ο φράχτης, που ήταν τρία μέτρα ψηλός, περιστοίχιζε όλη τους την ιδιοκτησία, περικλείοντας την πλίνθινη αυλή, αλλά και τις τρώγλες από λαμαρίνα που στηρίζονταν στον τοίχο της αυλής, εκεί όπου ζούσαν οι μαύροι τους. Τα δυο μεγαλόσωμα σκυλιά –διασταυρώσεις από τους αγαπημένους σκύλους-φύλακες των λευκών, το αλσατικό λυκόσκυλο και το Ντόμπερμαν Πίντσερ–, που ήταν αλυδοσεμένα σε μια δοκό κατά μήκος της περιφραξης, είχαν σκάψει από την εσωτερική πλευρά ένα ρηχό αυλάκι, έτσι όπως εφορμούσαν πέρα δώθε, ξεγυμνώνοντας τα δόντια τους σε στιδήποτε διέσχιζε το οπτικό και ακουστικό τους πεδίο. Γάβγισαν τώρα, ακούγοντας κάποιον να πλησιάζει, αλλά μόλις ήρθε ο Ιάκωβος στο φράχτη, σταμάτησαν, τα νύχια των ποδιών τους απλώθηκαν με ένταση στο χώμα, οσφράνθηκαν. Εκείνος κοντοστάθηκε για ένα δυο λεπτά, με τα δάχτυλα περασμένα μέσα από το διχτυωτό σύρμα, να χαιρετήσει μια γυναίκα που έβγαζε με την αντλία νερό από την πηγή. Τα σκυλιά έστεκαν παρόμερα με κουνιστές ουρές, ενώ η γυναίκα τον έμπαζε μέσα κι απομακρύνονταν μαζί προς τα τενεκεδόσπιτα. Αυτός και οι άνθρωποι εκεί χαιρετήθηκαν, αποκαλώντας ο ένας τον άλλο «αδελφό», «αδελφή», «μάννα», «θείο» – ήταν μια γραμματική οικειότητας που ταίριαζε στη γλώσσα τους. Μια από τις γυναίκες έκανε την μπουγάδα των Ινδών, ένας επισκέπτης έτρωγε μισή φραντζόλα ψωμί κι έπινε κόκα κόλα από το μπουκάλι, ένας γέρος καθώς και αρκετές γυναίκες ήταν στα σπίτια τους. Τα κατώφλια ήταν ορθάνοιχτα στο χώμα, στις σπασμένες καρέκλες, τις άδειες μποτίλιες και στα μαγειρικά σκεύη, προεκτείνοντας το χώρο διαβίωσης κι έξω από τους τοίχους του σπιτιού. Σε απάντηση ίσως στο μήνυμα που του μετέφερε κάποιο πιτσιρίκι, εμφανίστηκε κι ένας από τους εργάτες του μαγαζιού. Αυτός και ο Ιάκωβος δεν είχαν ιδωθεί προηγουμένως, όταν ο Ιάκωβος

ήταν στο κατάστημα. Τα χέρια του άντρα καλύπτονταν από μια ασπριδερή σκόνη: ήταν στο πίσω δωμάτιο και ζύγισε καλαμποκάλυτρο πριν το τοποθετήσει σε χάρτινες σακούλες.

«Ήρθαν κι εδώ;»

«Την ίδια μέρα».

Ο Ιάκωβος είχε βολευτεί πάνω σ' ένα αναποδογυρισμένο κασόνι. Του προσφέρθηκε –μα δεν πήρε– μια πρέζα ταμπάκο από το τενεκεδάκι του γέρου.

«Γιατί κάνει έτσι; Έχεις ακούσει εσύ ποτέ να κλείσανε μέσα Ινδό για φόνο;»

«Φοβάται για το μαγαζί. Ξέρεις ότι δεν επιτρέπεται κανονικά, αυτό το μέρος είναι των λευκών. Δεν επιτρέπεται εδώ μαγαζί για Ινδούς. Πληρώνουν». Με τον μαύρο του αντίχειρα, τον λευκασμένο, άρχισε να τρίβει τα δάχτυλα του άλλου χεριού. Χαμογελούσε στη σκέψη ότι αυτό ήταν κάτι που ο Ιάκωβος δεν το γνώριζε.

«Ναι», είπε ο γέρος, «δίνουν πολύ χρήμα αυτοί. Πληρώνουν και κλείνουν στόματα. Κρυφά. Κι οι άλλοι κάνουν τα στραβά μάτια. Πρόβλημα κανένα. Πρόβλημα κανένα και δεν έρχονται, ούτε κάνουν ερωτήσεις αν έχει Ινδός το μαγαζί ή λευκός».

Ο Ιάκωβος κάπνιζε το μισό τσιγάρο που είχε βγάλει από την τσέπη του. Έβγαλε ένα κεφάτο επιφώνημα, σαν σχόλιο προς τον εαυτό του, σε σχέση με την κουβέντα που είχε ο ίδιος προ ολίγου στο μαγαζί, και ύστερα την προσοχή του τραβήξε το καινούργιο ποδήλατο του επισκέπτη, που ήταν πεσμένο δίπλα του: πόσο να κόστιζε σήμερα ένα τέτοιο ποδήλατο; Τουλάχιστον ένα τρίτο παραπάνω απ' ό,τι είχε δώσει ο Ιάκωβος για το ίδιο μοντέλο πριν από χρόνια, προτού αρχίσει να χρησιμοποιεί το τρακτέρ για τις μετακινήσεις του. Μίλησαν για λεφτά – και η συζήτηση αυτή οδήγησε αναπόφευκτα στα περί δουλειάς. Είχαν πει σε κάποιον, συγγενή κάποιου δικού τους, που δούλευε σε μια γειτονική φάρμα, να φύγει – έτσι γίνονταν εδώ οι απολύσεις κι όπως κανείς δεν απορούσε με την αμεσότητα της ανακοίνωσης, άλλο τόσο δεν θα απορούσε και για το λόγο για τον οποίο αναφερόταν το συμβάν στον Ιάκωβο.

«Δεν χρειαζόμαστε κανέναν».

Ήξεραν, όμως, ότι ο Ιάκωβος ήταν το αφεντικό, αυτός διοικούσε το αγρόκτημα του λευκού που ζούσε στην πόλη. «Άντε, εντάξει, πες του να έρθει. Αλλά όχι την Κυριακή. Ή πριν ή μετά την Κυριακή. Δεν ξέρω... ίσως και να... Χειμωνιάζει, δεν έχει πολλή δουλειά. Μπορεί να του πω... μπορεί να πω ότι χρειαζόμαστε έναν ακόμα εργάτη για τα γελάδια...»

Μια γυναίκα που δεν είχε μιλήσει, αποδείχτηκε πως ήταν η σύζυγος του περί ου ο λόγος: Γεια σου, αδελφή, γεια σου, αδελφέ...

«Εδώ μένει, αλλά δεν μπορεί να μείνει άλλο...» εξήγησε κάποιος.

Ένα από τα παιδιά της κουβαλούσε το μωρό της οικογένειαν σαν καμπούρα στην πλάτη του. Τα μαλλιά του μωρού ήταν κοκκινωπά, συνηθισμένο σύμπτωμα της αβιταμίνωσης, όταν τα βρέφη είναι πια πολύ μεγάλα για να χορταίνουν με το μητρικό γάλα και τους το αντικαθιστούν με κουρκούτι. Έκλαιγε και το παιδί το κουνούσε, κάνοντας το φωνακλάδικο κεφαλάκι να γυρίζει πέρα δώθε. Άλλα παιδιά ακολούθησαν τον Ιάκωβο, καθώς διέσχιζε το φράχτη κι ανέβαινε στο τρακτέρ, μα τα κινήγησε να φύγουν κι αυτά έμειναν να τον κοιτάζουν όπως απομακρυνόταν πάνω στο επιβλητικό σιδερένιο ερπυστριοφόρο του, γελώντας, χτυπώντας το ένα το άλλο με γροθιές, πέφτοντας στο χώμα.

*Προσεύχομαι για το καλαμπόκι, προσεύχομαι να έρ-
θει κόσμος πολύς στο χωριό σου και να κάνει σαματά,
να σε δοξάσει.*

Ο ΜΕΡΙΝΓΚ ΔΙΑΒΑΣΕ στην εφημερίδα ότι οι ιπποπόταμοι απέβαλλαν τα έμβρυά τους σε κοίτες αποξηραμένων λιμνών. Ήταν η τέταρτη (ή μήπως η πέμπτη;) χρονιά ξηρασίας. Εκείνον, φυσικά, δεν τον επηρέαζε: το ποτάμι μπορεί να είχε μειωθεί σε όγκο, μα η ροή του ήταν διαρκής, την τροφοδοτούσε μια υπόγεια πηγή. Η ζωή του αγροκτήματος δεν εξαρτιόταν από τα νερά της επιφάνειας. Η δική του ζωή δεν εξαρτιόταν από το αγρόκτημα. Θα έπρεπε να αγοράσει μια μεγάλη ποσότητα συμπληρωματικής τροφής για τα βοοειδή, αλλά όλο αυτό το έξοδο θα εξέπιπτε από την εφορία.

Έλειπε μια βδομάδα στην Ιαπωνία. Τα συχνά του ταξίδια στο εξωτερικό είναι από τα ταξίδια εκείνα που χρειάζονται για αποσκευές μόνο δυο καινούργια πουκάμισα κι ένα μάτσο έγγραφα για μελέτη στο αεροπλάνο. Σπάνια υπάρχει χρόνος –ευκαιρία– για διασκέδαση. Κάποιο δείπνο με τους Ιάπωνες, τους Γερμανούς ή τους Καναδούς και τις συζύγους τους, είναι μέρος του προγράμματος. Όλοι τους έχουν θαλαμηγούς ή εξοχικά για τα οποία κουβεντιάζουν τρώγοντας και πίνοντας, ώστε να ξεφύγουν λίγο από τα μεταλλεύματα. «Φοβάμαι ότι εγώ δεν ανήκω στην τάξη των ιδιοκτητών γιοτ (παραδεχόταν με χάρη). Έχω ένα κομμάτι γης στη σαβάνα και μερικά γελάδια. Και δεν θέλω τίποτε άλλο».

Στην Αφρική! Μια φάρμα στην Αφρική! Πόσο θα πρέπει να την αγαπούσε την Αφρική. Υπήρχαν άγρια ζώα μέσα στο κτήμα του;

Η βδομάδα της απουσίας στην Ιαπωνία τα ξαναβρίσκει όλα ακριβώς όπως ήταν. Πίσω από την πύλη της κοινότητας, τα κλυ-

δωνιζόμενα λεωφορεία και τα σαραβαλιασμένα ταξί αργούν ως συνήθως και οι κάτοικοι τα περιμένουν πλάι στους σωρούς από τενεκεδάκια μπίρας και πορτοκαλόφλουδες, οι γυναίκες καθισμένες πάνω στους μπόγους τους, οι άντρες σεναρισμένοι, πιωμένοι ήδη. Τα παιδιά περνούν τη μέρα τους παίζοντας μες στα σκουπίδια της ανοιχτής σαβάνας, απέναντι, που χρησιμοποιείται ως χωματερή. Επειδή είναι Κυριακή, οι Ινδοί κάθονται έξω, στη βεράντα τους, ακόμα και οι γυναίκες τους με τα ροζ και κίτρινα μεταξωτά παντελόνια και τις πουκαμίες. Τα αναθεματισμένα αλυσοδεμένα σκυλιά τρέχουν πάνω κάτω. Οι μαύροι της φάρμας σέρνουν τα βήματά τους ή ποδηλατούν κάνοντας ζιγκ ζαγκ στο χωματόδρομο. Ο κουρελιάρης, που κάνει στην άκρη και παίρνει μια στάση ανάμεσα σε προσοχή και υπόκλιση, ανασηκώνοντας το κόκκινο μάλλινο σκουφί του, δεν τον αναγνωρίζει: τα έχει τσούξει.

Κάπου πέρα από το ποτάμι, χτυπάνε τα τύμπανά τους. Οι συνήθεις μπροσώτες. Αλλά οι δικοί του, πάνω στο κράαλ, είναι ήσυχοι. Ενώ βαδίζει, οι βρόντοι και οι μακρινές φωνές δεν είναι παρά μια μουντζούρα πάνω στην τέλεια σιγή που απλώνεται στον ορίζοντά του, ο οποίος είναι αρχικά το ύψωμα του γειτονικού αγροκτήματος, πέρα από το ποτάμι, και ύστερα, όταν ξαπλώνει καταγής, ο λαβύρινθος των σπασμένων καλαμιών. Από πάνω του, από τον ουρανό, ταλαντεύονται οι ιτιές. Ένα ωχρό κιτρινωμένο φύλλο ανάμεσα σε αντίχειρα και δείκτη είναι εύκαμπτο σαν λεπτό κατσικόδεσμα. Γυρίζει μπρούμυτα κι ενώ θυμάται μια λεπτομέρεια που θα έπρεπε να έχει διευκρινίσει στο Τόκιο, κάνοντας μια νοερή σημείωση για να μην το ξεχάσει (έχει μαγνητοφωνάκι στο χαρτοφύλακά του, αλλά ο χαρτοφύλακας βρίσκεται στο αυτοκίνητο), το ξάπλωμά του στο χορτάρι γίνεται προς στιγμή μια επίδειξη, λες κι εκείνοι οι άνθρωποι στην άλλη πλευρά της υψηλίου μπορούν τώρα να τον δουν: έχω ένα κομμάτι γης στη σαβάνα και μερικά γελάδια... Ίσως να αποκοιμήθηκε: ξαφνικά –βγαίνοντας από το απόλυτο σκοτάδι, από το κενό– συνειδητοποιεί ότι οσφραίνεται το έδαφος. Μικροσκοπικές λόγχμες γρασιδιού, φυλλαράκια, αναδεύονται εκεί. Τα κινεί ο αέρας που βγαίνει από τα ρουθούνια του. Στο μισάνοιχτό του μάτι

οι βλεφαρίδες που το πλαισιώνουν και οι ίνες του νεκρού γρασιδιού είναι ένα.

Στο χέιλι του έχει άμμο.

Για μια στιγμή, δεν ξέρει πού είναι – ή μάλλον ποιος είναι. Όμως, η κατάσταση στην οποία βρίσκεται, να κοιτάζει δηλαδή κατόματα τη γη έχοντάς τη μες στο στόμα του, του είναι έντονα γνώριμη. Σαν να είναι κάτι που, με τη φαντασία, το έχει ήδη βιώσει.

Σε αυτό το σημείο, ολόκληρο το σώμα του κλονίζεται από έναν βίαιο σπασμό, ο κάθε μυς ωθεί το κάθε άκρο σε παροξυσμό – είναι ένα από εκείνα τα άλματα του εφιάλτη που προσγειώνουν το άμοιρο δεμάτι του σώματος, σώο και αβλαβές, στο ξύπνημά του. Η άβυσσος στην οποία γκρεμίζεται δεν είναι βαθύτερη από ένα σκαλάκι, η προσγείωση γίνεται σε πάτριο έδαφος.

Έτσι μπρούμυτα όπως ήταν, θα πρέπει να γλίστρησε το κεφάλι του από το μπράτσο όπου το είχε στηριγμένο: το χώμα έχει κολλήσει στα χείλια του με μια σταλαγματιά σάλιου. Τον έχουν συχνά παραπονεθεί πως συνηθίζει να κοιμάται με ανοιχτό το στόμα και να ροχαλίζει.

Γυρνώντας στο ένα πλευρό, του δημιουργείται η εντύπωση ότι τα καλάμια που έχει απέναντί του τον κρύβουν όπως κρύβουν οι τραβηγμένες κουρτίνες το φως της ημέρας. Το αίσθημα της εξοικείωσης αργεί να κατακαθίσει, σαν ανεπιθύμητη γνώση. Κι ενώ κατακάθεται, αφήνει στο μυαλό του χώρο – ή ανασαλεύει λάσπη, όπως η παλίσρροια στην υποχώρησή της.

Κείται εκεί για ώρα πολλή. Το μέρος αυτό – η φάσμα του – είναι πραγματικά ό,τι λένε όλοι γι' αυτό, και ο ίδιος επίσης (και ηχούν στο νου του, σαν να τα προβάρει νοερά, τα αστεία του περί φορολογικών εκπτώσεων ή τα σοβαρά του σχόλια που αποδεικνύουν πόσα πολλά γνωρίζει, τελικά, για την αγροτική οικονομία). Φθινόπωρο στη σαβάνα, μια ασημόχρυση γαλήνη, ο ήλιος ακουμπάει απαλά στο σκληρό χώμα, τα αγριοπερίστερα έχουν αρχίσει να πετάνε νωρίτερα τώρα, το ποτάμι το ακούει που γλείφει με τη σκουρόχρωμη γλώσσα του τα νεροκάρδαμα και τα βρύα, εκεί, μέσα στον καλαμιώνα. Σαν να μην έλειψε καθόλου. Σαν να μη συνέβη ποτέ τίποτα, σαν να μην ήταν – να μην εξακολουθεί να είναι – πεθαμένος εκεί ένας άνθρωπος. Με τον ίδιο α-

κριβώς τρόπο που όλοι πιστεύουν –κι αυτός ο ίδιος έχει αρχίσει από καιρό να το πιστεύει– ότι η φάρμα αποκτήθηκε ως καλή επένδυση. Και όμως, όταν την είχε φέρει εδώ εκείνη τη μέρα, την πρώτη φορά που αντίκρισε το κτήμα, και περπατούσαν στο ίδιο αυτό χώμα όπου είναι τώρα ξαπλωμένος (κι όπου επιτρέπει σ' εκείνη τη μακρινή πρώτη φορά να επιστρέψει στη μνήμη του), τον κατακυρίευε μονάχα η λαμπρή ιδέα ότι η αγροικία θα ήταν το ιδανικό μέρος για να φέρει μια γυναίκα.

«Ασχολούμαι με ακατέργαστα σίδερα». Είχε αρκετή αυτοπεποίθηση ώστε να χαριτολογεί: βρισκόντουσαν στα προκαταρκτικά, στη φάση της ανταλλαγής μη ζωτικών πληροφοριών.

«Δεν φαίνεσαι και πολύ ακατέργαστος», του είχε πει. Αλλά δεν ήταν κομπλιμέντο –από το δικό της στόμα ποτέ–, ο τόνος της είχε ειρωνεία, σαρκασμό, συγκατάβαση, τον ζύγιαζε.

Το άσχημο εκείνο αγροτόσπιτο –δεν είχε καν μπει μέσα ακόμα, αλλά μπορούσε να φανταστεί τον λουλουδάτο μουσαμά στο δάπεδο και τις σκοτωμένες μύγες πάνω στα παράθυρα της κρεβατοκάμαρας– ήταν μόλις σαράντα χιλιόμετρα από την πόλη κι εκείνη είχε μεταφορικό μέσο. Πολύ πιο ασφαλές από μια γκαρσονιέρα, ενώ το δωμάτιο ξενοδοχείου αποκλειόταν με μια τέτοια γυναίκα. (Παρόλο που ποτέ δεν ήξερες: αυτές που παρίσταναν τις διανοούμενες ήταν και οι λιγότερο εκλεκτικές όταν διεγείρονταν.) Περιδιάβαζαν αδιάκοπα το μέρος (έχει ανακαθίσει τώρα, μισοξαλισμένος ακόμη απ' τον ύπνο, έχει ανάψει τσιγάρο και ρουφάει βαθιά τον καπνό), κι ενώ η γλώσσα του ήταν απασχολημένη με την ομιλία και το σώμα του ανταποκρινόταν, κρατώντας την από το χέρι ή στηρίζοντας στιγμιαία το βάρος της στα κακοτράχαλα σημεία, η πραγματική του προσοχή ήταν στραμμένη στη μεγάλη τύχη της ύπαρξης ενός σπιτιού. Μόλις σαράντα χιλιόμετρα από την πόλη κι αυτή, μια γυναίκα που κυκλοφορούσε με το αυτοκινητάκι της από δω κι από κει. Κανείς δεν θα μάθαινε ποτέ πού πήγαινε. Στο κομμωτήριο, στη μοδίστρα, σε ραντεβού με μια φιλενάδα. Η αγροικία θα διέθετε υποτυπώδεις πολυτέλειες ουσιώδους όμως σημασίας για το σκοπό του, και κανένα από τα άχρηστα, οικιακά ουσιώδη. Δεν θα θύμιζε σε τίποτα σπίτι, κανενός το σπίτι, και θα την ενθουσίαζε.

Ονίσκι και δανέζικη μπίρα, ωραίο τυρί, φρέσκο ψωμί, θα τα αγόραζε όλα αυτά στο δρόμο: το μπάνιο θα ήταν εφοδιασμένο με κολόνιες και τεράστιες λουτροπετσέτες. Ναι, το μυαλό του έτρεχε κι έκανε σχέδια καθώς περπατούσαν και κουβέντιαζαν, καθώς προσπαθούσαν να διασχίσουν το ποτάμι, σκυμμένοι πάνω από το σχεδιάγραμμα που τους είχε δώσει ο μεσίτης, τόσο κοντά ώστε να μυρίζουν ο ένας τον άλλο, τσαλαβουτώντας ανάμεσα στα αχνοπράσινα βρύα, τα αιχμηρά σπόρια των οποίων μετέτρεψαν τα παντελόνια τους σε αγκαθωτή δορά. Της μιλούσε για το ξερίζωμα των παρασίτων, την περιφραξη, το όργωμα, την αποστράγγιση των υδάτων, την άρδευση. Εκείνη τραβούσε τις βελόνες από το ρούχο της με την ηδονική συγκέντρωση του σκυλιού που ξεψειριάζεται: «Γιατί δεν το αγοράζεις και να το αφήσεις μετά ως έχει;»

Πού να ήξερε εκείνη πόσο μέσα είχε πέσει στο σκεπτικό βάσει του οποίου ετοιμαζόταν να αποκτήσει αυτός το αγρόκτημα; Αναμφίβολα ήταν χίλιες φορές καλύτερο από οποιοδήποτε διαμέρισμα στην πόλη –ποιος να τους δει εκεί–, ενώ οι υπηρέτες της φάρμας δεν θα προκαλούσαν προβλήματα, γιατί εφόσον ο κύριος δεν είχε σύζυγο, θα υπέθεταν ότι αυτή ήταν η γυναίκα του, η κυρά. Θεέ μου, τι κάψα τον είχε ζώσει για κείνη τη σκρόφα, με πόση έξαψη κατάστρωνε τα μυστικά του σχέδια! Αγόρασε ποτέ τις λουτροπετσέτες και τις κολόνιες; –ούτε που θυμάται. Κατέβαλε, όμως, εκατό ραντ ανά εκτάριο: πανάκριβα και τότε, αλλά τώρα θα έχει διπλασιαστεί η τιμή.

Είναι πιασμένος όταν σηκώνεται, παίρνει από κάτω την κυριακάτικη εφημερίδα που διάβαζε πριν τον πάρει ο ύπνος. Το να σου τρίβει μια επαγγελματίας μασέζ την πλάτη, δεν αντικαθιστά τη σωματική άσκηση. Η εφημερίδα είναι τυλιγμένη ρολό, όπως την τυλίγει κανείς για να χτυπήσει μια μύγα, και τον ενοχλεί που πρέπει να την κουβαλάει. Δεν αφήνει, όμως, πίσω του ούτε μια γόπα τσιγάρου για να μην καταστρέφει την εικόνα του κτήματος: εκείνοι οι άλλοι –από τον καταυλισμό– είναι που πετάνε πλαστικές σακούλες και παρατάνε τενεκέδες δίπλα στα μισοσπασμένα κλαδιά των δέντρων. Διαρκώς καθαρίζει τα σκουπίδια τους. Να τα πάλι τα παιδιά, που φωνάζουν με τις ψιλές

φωνές τους καθώς διασχίζουν τη σαβάνα, κρατώντας εκείνους τους ατέλειωτους τενεκέδες του παραφινέλαιου, γεμάτους με νερό από το πηγάδι. Ορισμένα απ' αυτά τα πιτσιρίκια είναι τόσο μικρά, που νομίζεις ότι είναι τενεκέδες παραφινέλαιου με πόδια. Αλλά οι γονείς τους δεν νοιάζονται. Άρτι αφιχθείς από την Ιαπωνία, αισθάνεται ότι παρουσιάζει τη φιγούρα της μοναξιάς, όπως βαδίζει κατά μήκος του καλαμιώνα. Τα περισσότερα καλάμια είναι τόσο ξερά και πατημένα από τα γελάδια, που μπορείς να προχωρήσεις ανάμεσά τους πιο πέρα απ' ό,τι μπορούσες πριν από μερικές βδομάδες. Οι φωλιές των υφαντών (σαν μπαλάκια από τις τρίχες που αφήνουν πίσω τους μετά το χτένισμα οι γυναίκες) έχουν γκρεμιστεί κι ερημωθεί και το φλέι είναι στεγνό. Ο ποταμός έχει υποχωρήσει σ' έναν ρου αθέατο. Μαραμμένα υδρόβια φυτά απλώνουν τη δική τους γλίτσα πάνω στη σκληρή λάσπη. Ανοίγει δρόμο μέσα από τα καλάμια χτυπώντας τα με την εφημερίδα. Οι ιπποπόταμοι αποβάλλουν τα έμβρυά τους σε ξεραμένες λίμνες, σε τόπους, δηλαδή, σαν αυτόν. Είναι εκπληκτικό το πόσο λίγη σιχασιά επιδεικνύει η φύση όταν πρέπει να δράσει σε στιγμή απόγνωσης. Και η πιο ρηχή κοιλότητα γης αρκεί. Το κομμάτι του πυθμένα πάνω στο οποίο στέκεται, μοιάζει να είναι κοντά στο σημείο όπου τον είχε οδηγήσει ο Ιάκωβος. Αγελάδες εισβάλλουν και ποδοπατούν την επιφάνεια, κάποια άλλα μικρά πλάσματα (αρουραίοι;) ανοίγουν τρύπες, καλάμια πέφτουν: δεν είναι αλλιώτικο το τοπίο από οποιοδήποτε άλλο. Δεν μπορείς να ξέρεις. Οι μεγαλύτερες ιτιές ήταν στα αριστερά, μακριά από το σημείο όπου κειτόταν εκείνο το... Έτσι και ήταν εδώ εκείνη, τι φασαρία τρομερή που θα ξεσήκωνε! Μια φορά, παραδείγματος χάρη, λίγο αφότου είχε κλείσει τη συμφωνία για το αγρόκτημα, της είχε αναφέρει κάποιο περιστατικό σχετικά μ' έναν νεαρό εργάτη που είχε προσλάβει.

«Πώς είπες πως τον λέτε;»

«Γουίτμποϊ».*

Το πρόσωπό της... «Πόσων χρόνων είναι;»

«Πού να ξέρω; Νομίζεις ότι ξέρει κι αυτός ο ίδιος;»

* Witbooi: λευκό αγόρι. (Σ.τ.Μ.)

Έκτοτε αναφερόταν στον Γουίλιαμ, λέγοντας, «εκείνος ο τσοπάνης σου, ο Σβαρτ Γκεβάαρ».*

Το πρόσωπό της είχε –έχει– τη λεία, χλωμή απόχρωση αυτού που αποκαλούμε σταρένια επιδερμίδα, παρόλο που το σιτάρι είναι κατά βάση κίτρινο ή μαύρο. Ήταν το είδος εκείνο του μονόχρωμου δέρματος, που δεν έχει φωτοσκιάσεις ούτε διαβαθμίσεις υψής –γοητευτικότατο– από τα ρουθούνια μέχρι τα αυτιά, από το πιγούνι μέχρι τη ρίζα των μαλλιών. Η γραμμή της τριχοφυΐας της ήταν επίσης πολύ ξεκάθαρη – του αρέσει αυτό. Καμιά παραβίαση του ωοειδούς μετώπου, ούτε στους κροτάφους ούτε με τη μορφή βοστρύχων μπροστά από τα αυτιά. Ίσια μαλλιά, σκούρα καστανά, βαριά και γυαλιστερά. Τριανταπεντάρα, επίτηδες δεν ξεριζώνει –ή μήπως έχει αρχίσει πια να το κάνει;– τις δυο ή τρεις άσπρες τρίχες, που, ορατές από την πηγή της κόμης μέχρι κάτω, μοιάζουν διάφανες σαν νάιλον πετονιά. «Έχω προβλήματα», είπε, γέρνοντας πάνω από το τραπέζι της καφετέριας, έτσι που δεν φάνηκε μόνο το μαυρισμένο σε σχήμα V ντεκολτέ αλλά και η ωχρότερη σάρκα του επάνω μέρους του στήθους της μέσα από το ξεκούμπωτο πουκάμισό της. Είχε δει τα μάτια της να ατενίζουν το κενό ενώ τον περιέμενε και λίγο προτού αντιληφθεί την παρουσία του: το ατένιζαν με τρόπο. Καθώς, όμως, εξιστορούσε την περιπέτειά της, άρχισε να κάνει φιγούρα, όπως συνηθίζουν οι άνθρωποι του είδους της. Μόλις ξεχνούσε το φόβο της, με το να παριστάνει σ' αυτόν ότι δεν φοβόταν, στην πραγματικότητα το διασκέδαζε. Κανονικά θα έπρεπε να ξέρει πως θα γινόταν αργά ή γρήγορα αυτό που της συνέβη: γέμιζε το σπίτι της με μαύρους και με λευκούς κληρικούς που κήρυτταν ότι ο Ιησούς ήταν επαναστάτης, και όμως, όταν μπουκάρε η αστυνομία, αιφνιδιάστηκε. Δεν φαίνεται και πολύ ακατέργαστος: της ταίριαζε, της γυναίκας που του είχε τηλεφωνήσει όλο μυστήριο για να συναντηθούν σε ένα ελληνικό καφενείο, να κάνει μια τέτοια φιλοφρόνηση και να εκμεταλλεύεται κατόπιν το υπονοούμενό της ώστε να του γυρέψει αυτό που ήθελε. Έπρεπε να μιλήσει για λογαριασμό της σ' ένα καλό δικηγόρο – έναν καταξιωμέ-

* Swart Gevaar: Μαύρος Κίνδυνος. (Σ.τ.Μ.)

νο, οξυδερκή δικηγόρο της εταιρείας, απ' αυτούς που εκείνος σίγουρα γνώριζε: δεν τη συνέφερε να εκπροσωπηθεί στο δικαστήριο από κάποιον του δικού της κύκλου. Ενώ αυτή μιλούσε, εκείνος τη φανταζόταν να λέει στους φίλους της: Έχω μια καλή γνωριμία, έναν από αυτούς τους μεγιστάνες που είναι στα μέσα και στα έξω. Έναν από αυτούς τους μεγιστάνες που εκείνοι σιχαίνονταν. Πόση *αφέλεια* τους χαρακτήριζε όλους του είδους της! Η υψηλού επιπέδου βλακεία. Γραμμένη με κεφαλαία γράμματα πάνω στο «έξυπνο» πρόσωπό της.

Αν ήταν εδώ τώρα, το σώμα της θα άρχιζε να συρρικνώνεται, αυτό συμβαίνει στις γυναίκες με το πέρασμα του χρόνου, μικραίνει ολόενα η απόσταση ανάμεσα σε λεκάνη-κοιλιά και στήθη, λες και η ηλικία είναι ένα βάρος που τις πιέζει από το κεφάλι προς τα κάτω. Έχει αρχίσει να το παθαίνει αυτό η εμφανίσιμη γυναίκα – η από δεκαπενταετίας φίλη, που τόσο συχνά τον καλεί σε δείπνο. Ζυγώνοντας ένα φράχτη που χωρίζει το χωράφι από τους καλαμιώνες, κοντοστέκεται λίγο: μια βδομάδα απουσίας στην Ιαπωνία δεν είναι κι άσχημος τρόπος να αρχίσει να κρυνώνει αυτή η παλιά φίλια. Η μια βδομάδα θα γίνουν δύο, θα γίνουν μήνας. Ταξίδευα πολύ... Χάνονται καμιά φορά οι άνθρωποι. Από καιρό σε καιρό όλοι απομακρύνονται από κάποιο φίλο. Στέκει παρακολουθώντας έναν ασπρόμαυρο πελαργό πίσω από το φράχτη. Η θυγατέρα –το κοριτσάκι που δεν είναι πια κοριτσάκι– είναι ανέφικτη. Εκείνη διαθέτει τη σωστή απόσταση ανάμεσα σε γοφούς και λεκάνη, ακόμα και μέσα από τα ρούχα διακρίνεται η εντελώς επίπεδη κοιλιά της. Αυτός ο πελαργός θα έπρεπε να έχει πετάξει προ πολλού για την Ευρώπη. Κινείται με πηδηματάκια, με κυρτωμένα τα φτερά και τα μάτια στο έδαφος, λες κι έχει χάσει κάτι πολύτιμο. Το δαχτυλίδι, πέρσι... δεν ξαναβρέθηκε: συνειδητοποιεί ότι εκείνο το δαχτυλίδι, που αν και δεν είναι στο μυαλό του, κρύβεται συνήθως πίσω από την αντανάκλαστική κίνηση με την οποία η άκρη της μπότας του αναποδογυρίζει πέτρες όποτε περπατάει στο κτήμα, έχει σήμερα λησμονηθεί. Ο πελαργός δεν μοιάζει να προσέχει την παρουσία του. Μήπως η ξηρασία αλλάζει τη μεταναστευτική δομή; Τα πουλιά παραμένουν όπου υπάρχει νερό, μέχρι την τελευταία ξεραμένη

λίμνη όπου αποβάλλουν οι ιπποπόταμοι τα ασχημάτιστα μικρά τους. Η εφημερίδα έλεγε επίσης –αυτή η κυριακάτικη εφημερίδα που τον ενοχλεί να κρατάει– ότι στην Καμπότζη είχαν σημειωθεί φρικαλεότητες, ότι για δεύτερη συνεχή χρονιά στο Τρανσκέι δεν είχε βγει αραποσίτι. Έχει προχωρήσει ως τη στροφή του φράχτη, βαδίζοντας βαριά προς το δρόμο και τους ευκάλυπτους, δίχως να προσέχει πού πατάει, σε αντίθεση με τον πελαργό. Είναι επικίνδυνο να σε παίρνει ο ύπνος το απόγευμα. Μερικές φορές ξυπνάει με τα λόγια από κάποιο παλιό μούζικαλ –είναι άσχετος από μουσική και φάλτσος– να στριφογυρνούν μες στο μυαλό του σαν μύγα παγιδευμένη σε μπουκάλι. Άλλοτε, το ξύπνημα συνοδεύεται από έναν ακραίο εκνευρισμό για κάτι ασήμαντο που έχει αναδυθεί στην επιφάνεια από κάποια αθέατη γωνιά των βιωμάτων του. Άλλοτε πάλι, όπως τώρα, είναι σαν να απευθύνεται σε κάποιον. Αυτό ελάχιστα απέχει από τη διαταραχή τού να μιλάει κανείς μόνος του. Φρικαλεότητες στην Καμπότζη. Δεν είναι καλή ιδέα να πάει τους Γερμανούς της Μεταλλουργικής στο Κρούγκερ Παρκ, εφόσον μπορεί να ζέχνει ο τόπος από τα εκτρώματα των ιπποπόταμων. Στο αδειανό χαντάκι των ομβρίων και πιο κάτω, στο δρόμο, συναντάει τα μαύρα κουτσούβελα, με τις πεταχτές κοιλές και τους τενεκέδες στο κεφάλι, που πηγαίνουν να φέρουν νερό, και παραμερίζουν για να περάσει. Αυτό κάνουν όλη μέρα, κάθε μέρα. Και νομίζεις πως δεν το ξέρω; Νομίζεις πως δεν το ξέρω; Ραπίζει μάλιστα το μηρό του με την τυλιγμένη εφημερίδα. Αν τον έβλεπε κανείς στο δρόμο ή στο φρεσκο-οργανωμένο χωράφι, εκεί όπου στοιβάζονται οι κωνικοί μίσχοι του καλαμποκιού, ίσως να ερμήνευε την κοφτή κίνηση ως κίνηση ανθρώπου που απολαμβάνει την πεζοπορία του. Τα παιδιά, όμως, τον αγνοούν όπως τα αγνοεί κι αυτός. Ποιο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού πεινάει; Για πόσο καιρό θα τη βγάζουμε λάδι; Όταν πιάστηκαν οι αριστοκράτες την περίοδο της Τρομοκρατίας, συνειδητοποίησαν: τώρα ήρθε η σειρά μας; Οι Εβραίοι της Γερμανίας σκέφτηκαν άραγε: ήρθε η δική μας ώρα; Σύντομα, είτε σε αυτή τη γενιά είτε στην επόμενη, θα πρέπει να είναι η σειρά μας να πεινάσουμε και να υποφέρουμε. Γιατί όχι; Και πίστευες ποτέ ότι ο αξιосέβαστος δικηγόρος μου, υπερασπιζόμε-

νος τον δίκαιο αγώνα των χαρωπών πάρτι σου με τους μαύρους, των πόστερ σου που ξεμπρόστιαζαν την αδικία λες κι εσύ πρώτη την ανακάλυψες – πίστεψες ποτέ ότι θα μπορούσε να σε σώσει απ' αυτό;

Η γη μέσα στο στόμα του.

Έχει χώμα ανάμεσα στα δόντια – όπως καταπίνει, οι δυνατοί επάνω και κάτω τραπεζίτες συνθλίβουν κάτι μικροσκοπικά τρόχαλα. Η γη μες στο στόμα του. Παρόλο που σκούπισε τα χείλη του. Συγκεντρώνει σάλιο με τη γλώσσα και φτύνει ένα απόχρεμμα στο έδαφος.

Νεαρές, ημιάγριες γάτες κάθονται στην υδρορροή της στέγης, πάνω από την πόρτα της κουζίνας – γάλα υπάρχει άφθονο, αλλά μάλλον δεν μπαίνουν στον κόπο να τις ταΐσουν. Όμως, όχι, να ένα λερό πιάτο δίπλα στο σκαλοπάτι. Ψιψιψιψι. Θα ξεπλύνει το στόμα του στο μπάνιο. Η σήτα ανοίγει με ένα τριξίμο κι ύστερα βροντάει πίσω του και, ταλαντευόμενη από τη δική της φόρα, ξαναβροντάει. Η κουζίνα μυρίζει καμένο κουάκερ και ξινισμένο γάλα και τα μάτια της ηλεκτρικής εστίας, αν και σβηστά, αναδίδουν ζέστη σαν αναψοκοκκινισμένο πρόσωπο. Μαγειρεύουν φυσικά εκεί, κι ας μην επιτρέπεται, υποτίθεται. Στο υπόλοιπο σπίτι, τα πατώματα έχουν μια παχιά στρώση επιμελώς απλωμένου γυαλιστικού που κανείς δεν πατάει.

Ιδανικό μέρος για να φέρει μια γυναίκα.

ΤΟ ΝΤΟΥΣ ΚΑΤΑΒΡΕΧΕΙ με ζεστή σόδα το πρόσωπό του, μα το νερό δυναμώνει και κρυώνει ολοένα, τυφλώνοντας, κουφαίνοντάς τον. Μόλις βρέθηκε στο μπάνιο, σκέφτηκε ότι θα ήταν καλύτερη ιδέα να πλυθεί ολόκληρος παρά να ξεπλύνει μόνο το στόμα του. Το τηλέφωνο από χρώμο με το φιδωτό καλώδιο, που μπορεί είτε να στηρίζεται από ένα στήριγμα στον τοίχο, πάνω από την μπανιέρα, ή να κρατιέται στο χέρι, έρχεται σε εκτυφλωτική αντίθεση με τα φθαρμένα πλακάκια, που τα διακοσμούν ξεφτισμένες χαλκομανίες Μπάμπι – ενδεικτικές της αισθητικής των προηγούμενων ιδιοκτητών. Χίλιες βελόνες νερού διασπούν την ακινησία του προσώπου του. Κρατάει την αναπνοή του και ύστερα εισπνέει και το νερό κεντρίζει απολαυστικά το στόμα, προσκρούοντας στη γλώσσα του. Ακούει καμπάνες: πάντοτε ηχεί σαν κουδούνισμα το νερό όταν πέφτει στο κεφάλι. Όμως όχι: κάτι κουδουνίζει έξω από το κεφάλι του. Το τηλέφωνο. Πήρε αρκετά χρόνια στην ακοή του μέχρι να εκπαιδευτεί να αποκρίνεται μονάχα στον συγκεκριμένο συνδυασμό κουδουνισμάτων της προσωπικής του τηλεφωνικής γραμμής –τρία κοφτά κι ένα παρατεταμένο– στην εταιρεία. Προχωράει γυμνός στο διάδρομο και τα πόδια του στάζουν πάνω στο αδιάβροχο στρώμα του λουστραρισμένου παρκέ.

Όποτε ακούει τη φωνή ενός από τους ντόπιους στο τηλέφωνο (όχι ότι ξέρει κανέναν τους τόσο καλά ώστε να τον ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους, αμέσως, όμως, αναγνωρίζει την έντονη προφορά των αφρικάανς που όλοι τους έχουν όταν μιλούν αγγλικά, όπως επίσης και τον αυθεντικό τονισμό της μητρικής δια-

λέκτου όταν μιλάνε στα αφρικάανς), η δική του φωνή υιοθετεί τη σταθερή αβρότητα του αμυνόμενου, επειδή συνήθως τηλεφωνούν για να εκφράσουν κάποιο παράπονο. Πότε ξέφυγε μια αγελάδα του στο δικό τους χωράφι, τότε οι εργάτες αγνόησαν τη συμφωνημένη σειρά των ημερών κατά τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιείται το ποτάμι για άρδευση. Σήμερα, όμως, η μάλλον διστακτική φωνή από την άλλη άκρη της γραμμής, που ανακοινώνει ότι είναι ο Ντε Μπέερ (ο γερο-Ντε Μπέερ αυτοπροσώπως), έχει τον ελαφρώς γαλίφικο τόνο που παίρνουν οι ντόπιοι Μπόερς όταν θέλουν κάτι. Τα αφρικάανς, με τα ξεστά τους ιδιώματα και με την τάση να προσθέτουν στις λέξεις ένα υποκοριστικό επίθεμα αντί να τους προτάσσουν ένα επίθετο όπως «μικροσκοπικό» ή «μικρό», ταιριάζουν περισσότερο σε αυτό τον τόνο απ' ό,τι τα αγγλικά, αλλά ο κόσμος εδώ πέρα δείχνει να αγνοεί το γεγονός ότι κι εκείνος ξέρει αφρικάανς. Η επιμονή τους να του απευθύνονται στα αγγλικά, φανερώνει μέχρι ποιου σημείου τον αποδέχονται εδώ πέρα, έξω από την πόλη από την οποία έρχεται και στην οποία επιστρέφει. Έχουν υπάρξει, όμως, και στιγμές που γύρεψαν να τον διεκδικήσουν για δικό τους: «Μέρινγκ;» – χαμογελαστό, διερευνητικό, συνωμοτικό βλέμμα, σαν του Εβραίου που αναγνωρίζει τον άλλο Εβραίο από την καμπύλη της μύτης, η οποία προδίδεται, υπό συγκεκριμένη γωνία, σ' ένα κατά τα άλλα αθώο πρόσωπο. «Τότε είσαι Αφρικάνερ, σωστά;» – στη μητρική γλώσσα αυτό. Για να τους απαντήσει εκείνος στην ίδια: «Είναι μάλλον γερμανικό το όνομα. Από τα Νοτιοδυτικά. Πολλές γενιές πίσω».

«Άκου, κύριε Μέρινγκ», ο γερο-Ντε Μπέερ ανησυχεί πολύ μήπως τον ενόχλησε, «είστε σπίτι όλοι;»

Το «όλοι» λέγεται από ταχτ. Οι κτηματίες γνωρίζουν ότι δεν υπάρχει σύζυγος, ξέρουν, όμως, επίσης, ότι μερικές φορές καταλύουν εκεί αυτοκίνητα γεμάτα με επισκέπτες και, εξάλλου, δεν μπορούν να διανοηθούν άντρα δίχως κάποιου είδους οικογένεια. Αν δεν έχει, τότε του επινοούν αυτοί μια, από συμπόνια.

«Μπας και μπορούμε να έρθουμε λίγο από κει να τα πούμε; Δεν θα κάτσουμε πολύ. Ίσως μπορέσεις εσύ να μας βοηθήσεις».

Έχει προηγηθεί ολόκληρη εισαγωγή περί ανέμων και υδά-

των, για τον καιρό, για την ξηρασία, τα συνηθισμένα, προτού περάσει στο κυρίως θέμα. Επειδή είναι γυμνός, ο Μέρινγκ αισθάνεται την ανάγκη να αρχίσει να χοροπηδάει ανυπόμονα πάνω κάτω. Η ανάγκη πηγάζει από το φόβο που βιώνει το σώμα του μήπως κάποιος μπει από στιγμή σε στιγμή μέσα: η μνήμη του, βέβαια, του λέει ότι κανένας άλλος δεν μένει στο σπίτι, κι άρα κανείς δεν πρόκειται να μπει. Κι όμως, ενώ ακούει, χαμογελώντας όλο αγανάκτηση στο ακουστικό που κρατάει στο δεξί του χέρι, με το άλλο χέρι χαϊδεύεται, σαν το μικρό αγόρι που καθησυχάζει τον εαυτό του με το να αγγίζει τα γεννητικά του όργανα: τα δάχτυλά του χτενίζουν το νωπό κατσαρό τρίχωμα της ήβης, κατεβάζουν την πόσθη που είχε τραβηχτεί πίσω όσο πλενόταν, ζυγιάζουν τους άνισους όρχεις με μια ασυναίσθητη τρυφεράδα προς εκείνον που είναι μικρότερος και πιο ελαφρύς από τον άλλον.

Ντύνεται πολύ γρήγορα, μα η ταχύτητά του δεν οφείλεται στην προοπτική της επίσκεψης του Μένεερ ντε Μπέερ: το ντους το πέτυχε, τον απάλλαξε από το αλλόκοτο εκείνο ξύπνημα στον καλαμιώνα και τον επανέφερε στο συνηθισμένο πεδίο της ύπαρξής του. «Ξύπνησες στραβά», λένε οι παλιοί: στη δική του περίπτωση, ξύπνησε στο λάθος μέρος. Ο βελονισμός του νερού αποκατάστησε το πρόσωπο με το οποίο θα συναντήσει σε λίγο τον Μπόερ γείτονα και, αύριο το πρωί, τους ανθρώπους της γερμανικής Μεταλλουργικής – προς το παρόν συναντάει τον εαυτό του στον μισερό παραλληλόγραμμο καθρέφτη του μπάνιου. Χτενίζει τα μαλλιά του. Οι φαβορίτες έχουν γκριζάρει. Και γυμνός ακόμα: το πρόσωπό του είναι του τύπου που θα αναγνώριζαν ευθύς οι Γερμανοί της Μεταλλουργικής.

Αλίνα! φωνάζει προς την πίσω πόρτα.

Αλίνα!

Τον εκνευρίζει το γεγονός ότι την ημέρα ακριβώς που τους χρειάζεται –την Κυριακή– εκείνοι, θέλουν, φυσικά, να την κοπανάνε. Στο καθιστικό, παλεύει να σηκώσει τις σκουριασμένες συρμάτινες σήτες και να ανοίξει κάνα δυο παράθυρα. Όποιοι κι αν τον επισκέπτονταν από τα τριγύρω αγροκτήματα, πάντοτε θα έδειχναν περισσότερο ταιριαστοί με το χώρο του απ' ό,τι αυ-

τός ο ίδιος. Είχε αγοράσει το σπίτι *φέστουτς*,* συλλήβδην: σύνθετο από δερματίνη, ετοιμόρροπα τραπεζάκια τριών ποδιών, ροδεσιανή μαντεμένα σχάρα τζακιού με ανάγλυφο σχέδιο κρίνου, μεταλλική ζαρντινιέρα – αν εξαιρέσεις τις οικογενειακές φωτογραφίες, έτσι ακριβώς είναι και τα δικά τους σαλόνια. Υπάρχει κι ένα πιάνο με τρύπες στις οποίες θα πρέπει να ήταν κάποτε βιδωμένα κηροπήγια. Πού και πού, όταν κάποιος από τους φίλους του φθάσει μέχρι το εσωτερικό του σπιτιού, όλο και κάποιο πλήκτρο πατιέται, έτσι για πλάκα – άλλοτε είναι ένας σύντομος σκοπός, άλλοτε ο γδούπος από την κρούση όλης της παλάμης. Έχει αρκετές φορές προτείνει να χαρίσει αυτό το οικογενειακό κειμήλιο σε οποιονδήποτε προτίθετο να έρθει να το πάρει – κι όλοι γελάνε με την προσφορά. Έχει ένα τρανζίστορ πάνω στο ντουλάπι που λειτουργεί ως μπαρ και ως χώρος φύλαξης των λογαριασμών της φάρμας, και τώρα το ανοίγει για να ακούσει τα νέα, ξεχνώντας ότι τις Κυριακές οι ειδήσεις μεταδίδονται αργότερα. Ο ορμαγαδός μιας συμφωνικής ορχήστρας διαστέλλει τους τοίχους – κι όταν εισβάλλει η κουστωδία από την μπροστινή πόρτα (έχει ξεχάσει πως είχε μήνες να χρησιμοποιηθεί η πόρτα αυτή, γι' αυτό και καθυστερεί μέχρι να τους την ανοίξει), τότε μοιάζει να κατοικείται ξαφνικά το σπίτι –και τα αθέατα δωμάτιά του ακόμα– από κίνηση και φωνές.

Έχει καταφθάσει αποστολή ολόκληρη: οποιαδήποτε έξοδος, Κυριακή απόγευμα, συνεπάγεται τη συμμετοχή όλης της οικογένειας. Ο γερο-Ντε Μπέερ έχει φέρει μαζί του τον υιό Ντε Μπέερ και ο υιός Ντε Μπέερ τη νεαρή σύζυγό του και το παιδί τους. Συνοδεύονται κι από ένα έφηβο κορίτσι που μοιάζει της νεαρής κυρίας Ντε Μπέερ – κάποια αδελφή της πιθανότατα. Τους είχε ξαναδεί όλους, ή μια παρεμφερή οικογενειακή σύνθεση, να τον κοιτάζουν κάτω από τα επίσημα καπέλα τους, καθώς περνούσε το πρωί το αυτοκίνητό τους από κει, στην επιστροφή από την εκκλησία. Έτσι ήξεραν ότι βρίσκεται στο κτήμα.

Είναι άνθρωποι που δεν πρόκειται να μπουκνούν σ' ένα χώρο μέχρι να τους το πεις εσύ. Ελάτε, περάστε, καθίστε... Στέκονται

* voets-toets: ως έχει (στα αφρικάανς). (Σ.τ.Μ.)

μαζεμένοι πίσω από το γερο-Ντε Μπέερ. Περάστε, παρακαλώ.

Ακόμα κι όταν έχουν πια καθίσει (αφού πρώτα κοίταξαν προσεκτικά τις καρέκλες πριν αποθέσουν επάνω το βάρος τους, λες και φοβόντουσαν μήπως κάτσουν πάνω σε κάτι ή προκαλέσουν κάποια ζημιά), παραμένουν κρυμμένοι πίσω από τον πάτερ φαμίλια – δεν μιλούν. Το μικρό κοριτσάκι είναι απερίγραπτα ντροπαλό, τυλίγεται σαν κληματαριά γύρω από τα στρουμπουλά πόδια με τα σφιχτά κλεισμένα γόνατα της μητέρας του. Ο Χάνσι ντε Μπέερ είναι εκείνος που διευθύνει τη φάσμα, με αυτόν έχει συνήθως πάρε δώσε ο Μέρινγκ, αλλά, παρουσία του πατέρα του, δεν εκφράζει καμιά γνώμη παρά μόνο όταν ο πατέρας του στρέφεται να τον κοιτάξει. Ο γερο-Ντε Μπέερ είναι ομορφάντρας, τσιτώνονται τα ρούχα γύρω από το κορμί του. Θα περίμενες να φοράει κρεμαστό ρολόι με αλυσίδα, αντί γι' αυτό, όμως, φοράει στον καρπό του ένα τελευταίας τεχνολογίας γιαπωνέζικο, με ψηφιακό καντράν που θυμίζει πίνακα οργάνων. Το τείχος αντιστήριξης της κοιλιάς και ο σάκος των όρχεων διαχωρίζουν επιβλητικά τους μηρούς. Ω, να κυκλοφορείς έτσι περήφανα τον πατριαρχικό ανδρισμό σου, άντρας κι αφέντης μαζί. Τα μανίκια του παλτού είναι παραγεμισμένα με σάρκα, δίνοντας στα μπράτσα του τη δυνατότητα να σχηματίζουν τεράστια γωνία με τα μπράτσα της πολυθρόνας – ο Μέρινγκ καταγράφει αυτές τις λεπτομέρειες και ξεχνά το καθήκον του να προσφέρει μπίρες. Το γέρικο πρόσωπο που θυμίζει Κάιζερ, που θυμίζει Εδουάρδο Η', τον παρατηρεί ανυποχώρητα για μια στιγμή. Ο γιος και η γυναίκα του δεν απαντούν. Θα απαγορεύεται, φαίνεται, να πίνουν τις Κυριακές, ο γιος φοβάται να δεχτεί.

Ακούγεται η τραχιά, αργή φωνή του γέρου: «Αν έχεις λίγο κονιάκ, εγώ θα πάρω ένα».

Ο Χάνσι διευκολύνεται τώρα: «Μπίρα, ευχαριστώ».

«Μήπως έχετε κάποιο κρύο αναψυκτικό;» Η σύζυγος υποβάλλει το αίτημά της με απαλή, κοριτσιίστικη φωνή, έτσι κι αλλιώς δεν θα της επιτρεπόταν να πει μπροστά στον πεθερό της ό,τι μέρα κι αν ήταν.

«Με μια σταγόνα νερό μέσα. Εντάξει, φτάνει. Το τριφύλλι που έχεις βάλει δεν είναι καθόλου άσχημο. Γιατί, όμως, δεν καλ-

λιεργείς και το επάνω χωράφι – ξέρεις, αυτό που είναι δίπλα στον καταυλισμό των δικών σου, αυτό που φτάνει ως το φράχτη του Ντέλπορτ; Παλιά, ξέρεις, τότε που ο (κοιτάζει το γιο του, ο οποίος του λέει το όνομα) – τότε που το είχε ο Τζέικομπς το κτήμα, είχε πάντα αλφάλφα εκεί. Θα πάει καλά, φίλε. Δεν πιάνει πολύ κρύο εκεί πάνω. Με το νερό που έχεις εσύ, μπορείς να το συντηρείς ακόμα και το χειμώνα».

«Α, είχα φυτέψει καλαμπόκι εκεί. Και πήγε πολύ καλά».

«Καλαμπόκι! Εντάξει, φίλε... τώρα, όμως, θερίστηκε το καλαμπόκι. Αν είχες τριφύλλι... Θα πιάσεις καλά λεφτά για το τριφύλλι αν το έχεις χειμώνα». Απευθύνεται στον επιχειρηματία, χαμογελάει κιόλας κάτω από τη μουστάκα που κρύβει το πάνω χέιλος του. «Αυτός δεν είναι ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης;»

Ο Μέρινγκ γελάει σαν ευγενικός οικοδεσπότης, ο γιος τον σιγοντάρει. Η νεαρή γυναίκα ψιθυρίζει διαρκώς αγριεμένα στα κορίτσια, επειδή μαλώνουν ποιο θα πρωτοπιεί την κόκα κόλα, η οποία, παρά την κίνηση στην κουζίνα του, είχε μείνει βδομάδες ανέγγιχτη μες στο ψυγείο.

«Μισό λεπτό, μπορεί να βρούμε άλλη μιά», λέει.

«Όχι, δεν πειράζει, τους φτάνει η μιά».

Το μικρό κοριτσάκι θα βουλιάξει, θα πνιγεί έτσι κι αφήσει τη μάνα του, κι όμως, αγκιστρωμένο όπως είναι από πάνω της, τον φλερτάρει, προσπαθεί να τραβήξει το βλέμμα του, ώστε να κρύψει το κεφάλι πίσω από το μπούτι της μαμάς μόλις εκείνος το κοιτάξει. Είναι όμορφο παιδί, όπως είναι συνήθως τα παιδιά τους – από πού τα κατεβάζουν; – κι όταν μεγαλώσει – μα, τι τους κάνουν; –, θα γίνει μια νεροκολοκύθα όπως η μητέρα. «Συγγνώμη, μου τελείωσαν. Έλειπα» – Η διείσδυση μέσα σε μια τέτοια γυναίκα θα ήταν σαν να χρησιμοποιείς εκείνα τα σαρκώδη, ζουμερά φυτά στα οποία περιορίζονται από ανάγκη οι άντρες της Λεγεώνας των Ξένων.

«Δεν ήταν κι άσχημα», λέει ο γέρος. «Μόνο που τα δεμάτια δεν ζύγισαν ούτε τριάντα κιλά... έτσι δεν είναι;...» (Απευθύνεται στον Χάνσι, του δίνει το λόγο, όταν τον χρειάζεται.)

«Ναι, αλήθεια, ήταν λιγότερο απ' όσο... ε, δεν πειράζει...»

Είχαν αγοράσει τριφύλλι απ' αυτόν – πριν από την Ιαπωνία. Πριν από έξι βδομάδες; Πιο πριν ή μετά;

«Χάσαμε περίπου δέκα τοις εκατό...» Και μ' ένα βλέμμα του, ο πατέρας αναγκάζει τον Χάνσι να το επιβεβαιώσει συγκατανεύοντας.

«Θα ξεράθηκε, φαίνεται. Γιατί δεν το έκαναν οι δικοί μου το ζύγισμα, το έκανα εγώ ο ίδιος».

Αυτό είχε γίνει μια βδομάδα πριν από την ιστορία με την αστυνομία. Δεν είχε έρθει καθόλου στο αγρόκτημα. Μπορεί και να το ήξεραν: ο γέροντας με τα έξυπνα καστανά μάτια ίσως να το ήξερε. Ένας πρωτευουσιάνος σαν αυτόν σίγουρα θα άφηνε όλες τις δουλειές στους εργάτες του.

«Μην εμπιστεύεσαι Κάφρο στο ζύγι, να το ξέρεις. Όσο κι αν τους μαθαίνεις. Αυτούς, βλέπεις, δεν τους νοιάζει πόσο δείχνει το ζύγι. Γι' αυτούς είναι το ίδιο. Πιο καλά θα το ζυγίσουν αν το φορτώσουν στην πλάτη τους. Εγώ είχα εργάτες που καταλάβαιναν πόσο θα βγάλεις από μια σοδειά με το που σήκωναν στα χέρια τους τα δεμάτια».

Γελάνε όλοι με θαυμασμό, ακόμα και ο ίδιος ο γερο-Ντε Μπέερ, ακόμα και η νεαρή κυρία Ντε Μπέερ, ρίχνοντας πίσω το κεφάλι όπου στοιβάζονται αρχαιοελληνικές μπούκλες κάτω από ένα νάιλον μαντίλι, το πιγούνι της τσιτωμένο πάνω στον ροδαλό λαϊμό, με την ίδια ακριβώς ντροπαλή έκφραση της κόρης της. «Αλήθεια, είναι, ξέρετε, είναι αλήθεια αυτό που λέει ο πεθερός μου...»

Καθώς απλώνει την παλάμη για να σταματήσει την κλίση του μπουκαλιού πάνω από το ποτήρι του, υποδεικνύοντας ότι το δεύτερο κονιάκ δεν πρέπει να ξεπεράσει το όριο, ο γερο-Ντε Μπέερ έχει τώρα την απόλυτη κυριαρχία, ούτε καν ο Μέρνιγκ δεν μπορεί να τον σταματήσει, εκτός κι αν επιλέξει ο ίδιος να κάνει στην άκρη. «Αυτό, όμως, που ήθελα να ζητήσω – ίσως μπορείς να κάνεις κάτι για μένα. Πρέπει να παραλάβω κάποια υλικά οικοδομής και κάτι άλλα. Μπόλικο πράμα. Κι έχω μόνο αυτό το μικρό ημιφορηγό, εκτός από το γαλατάδικο, κι αυτό δεν μπορώ να το πάρω, το γάλα πρέπει να φτάνει κάθε πρωί στην πόλη».

Φυσικά, θέλουν να δανειστούν το φορητάκι του. Δεν υπάρ-

χει λόγος να περιμένει να του το ζητήσουν, δεν το επιτρέπει η καλή γειτονία. Είναι συνηθισμένος σε γενναιόδωρες προσφορές, σε σάουνες και σαφάρι στο Κρούγκερ Παρκ.

«Μα πάρτε το Τογιότα μου, ευχαρίστως. Θα το πω στο δικό μου. Πότε το θέλετε;»

«Θα το χρειαστούμε για μια δυο μέρες», αποτολμά να πει ο Χάνσι.

«Είναι, βλέπετε, μακριά, στο Ρούστενμπεργκ, στο σπίτι του μακαρίτη του θείου μου». Η νεαρή κυρία Ντε Μπέερ δεν αντιστέκεται στον πειρασμό να συνεχίσει τη συζήτηση πάνω σ' ένα θέμα που άπτεται της δικής της σφαίρας ενδιαφερόντων. «Μόλις πέθανε. Ναι, ήταν τρομερό, καιρό τώρα δεν μπορούσε... ξέρετε... δεν μπορούσε να κρατήσει μέσα του φαγητό. Ούτε νερό».

Ο γέρος ούτε καν καταλαβαίνει ότι εκείνη είναι η πηγή της φλυαρίας. Ρίχνει μια πλάγια ματιά μέσα από χαμηλωμένα βλέφαρα, λες κι αυτό που τον διέκοψε ήταν κάτι που διέσχισε στιγμιαία το δωμάτιο. Σηκώνει το χέρι ψηλά, ενώ τα χείλη του, μισάνοιχτα, παίρνουν αναπνοές ανάμεσα στις φράσεις. «Τη Δευτέρα θα μας βόλευε. Τη Δευτέρα θα είναι εντάξει».

«Δυστυχώς, η θεια μου θέλει να πουλήσει το σπίτι...»

«Μετά χαράς. Όποτε θέλετε, πείτε το στο δικό μου. Δεν νομίζω ότι θα το χρειαστούμε για κάτι αυτή τη βδομάδα».

«Α, αυτός ο δικός σου...» Με τις δυο παλάμες ακουμπισμένες χαλαρά πάνω στα ανοιγμένα πόδια, ο γερο-Ντε Μπέερ επιτρέπει στον εαυτό του άλλο ένα χαμόγελο κάτω από τη μουστάκα. «Αυτός παίρνει το τρακτέρ για να πάει στους φίλους του, δεν χρειάζεται το φορτηγάκι».

Ο Μέρινγκ καλοδέχεται το καλαμπούρι έστω κι αν τον υποβιβάζει: εξάλλου, αποτελεί ταυτόχρονα και ένδειξη αλληλεγγύης μεταξύ δυο αφεντικών, το ένα αφεντικό λέει στο άλλο κάτι που πρέπει να ξέρει.

Ο γέροντας δεν θέλει τρίτο κονιάκ. Φαίνονται έτοιμοι να φύγουν – αλλά δεν φεύγουν. Τα δυο κορίτσια είχαν ξεγλιστρήσει στην αυλή κι επιστρέφουν τώρα με όμηρο ένα γατάκι, που έχει σκαρφαλώσει στο στήθος της μικρότερης, συμπαρασύροντας με τα νύχια και τη φούστα της.

«Εσύ είσαι άνθρωπος κοσμογυρισμένος. Θα πρέπει να ξέρεις από τέτοια – υπάρχει μια οικογενειακή βίβλος κι άλλα παλιά πράγματα. Αντίκες – αντίκες δεν τις λέτε; Έχω ακούσει ότι κάποιιο πληρώνουν όσο όσο για τέτοιες παλιατσούρες. Για επένδυση, λέει. Πρέπει να έρθεις μια μέρα στο σπίτι μας. Θα σου τα δείξω, όταν τα φέρουμε».

«Ναι, μ' ενδιαφέρει».

«Κάνω κι εγώ συλλογές. Έχω αυτόγραφα όλων μας των πρωθυπουργών. Από το στρατηγό Μπόθα και μετά. Ο πατέρας μου πολέμησε με το στρατηγό Μπόθα – το 'ξερες αυτό; Και ο δικός του πατέρας (μια παύση για να βεβαιωθεί ότι έχει την προσοχή του), ο παππούς μου, πολέμησε στον Πόλεμο των Κάφρων. Έχω έγχρωμο πορτρέτο του μακαρίτη του δόκτορα Φερβούρντ με προσωπική αφιέρωση. Τον συνάντησα στην Πρετόρια τον Ιούλιο του χίλια ενιακόσια εξήντα. Μάλιστα. Έχω κι ένα με υπογραφή του Τζον Φόρστερ».

Το τρομοκρατημένο γατάκι δραπετεύει, γλιστρώντας πάνω στο μουσαμαδένιο δάπεδο και χώνεται κάτω από το ντουλάπι. Η μητέρα πιπιλάει την πρώτη άρθρωση ενός δαχτύλου του παιδιού της για να διώξει τον πόνο μιας γρατσουνιάς. Το κατακόκκινο πρόσωπο του κοριτσιού απειλεί όλους τους παρευρισκόμενους με ξέσπασμα λυγμών.

«Έχω πέντε καρέκλες που ήταν της μάνας της μάνας μου. Λένε ότι ήρθαν από το Ακρωτήριο. Άποικοι. Αλλά εμένα με ενδιαφέρει η ιστορία – καταλαβαίνεις. Είναι το χόμπι μου. Η ιστορία των... των Αφρικάνερς. Αυτό μ' αρέσει εμένα. Όχι τα έπιπλα και τα τέτοια. Ο στρατηγός Μπόθα είχε δώσει ο ίδιος τη φωτογραφία του στον πατέρα μου, έχει επάνω το όνομά του – Χένρικ Μπάρεντ ντε Μπέερ, με τον γραφικό χαρακτήρα του στρατηγού Μπόθα...»

Το μεγαλύτερο κορίτσι, μητρικό προς τα μικρότερα παιδιά, όπως συνηθίζουν να είναι μόνο τα παιδιά των μαύρων ή των Αφρικάνερς, κραδαίνει κάτι που πήρε από το τζάκι και η απειλή της μικρής ξεχνιέται, αλλά ο Χάνσι λέει στα αφρικάανς: «Μη, θα το σπάσει, βάλ' το πίσω».

Μα τι είναι αυτό; Δεν υπάρχει τίποτα στο δωμάτιο, στο σπίτι

ολόκληρο, που να το θεωρεί αξίας. Αυτό που κρατάει η κοπελίτσα, αβέβαιη για το αν θα πρέπει να το ξαναβάλει στη θέση του ή όχι, είναι ένα από εκείνα τα ακατέργαστα ειδώλια ενός μαύρου πολεμιστή με ακόντιο και μικροσκοπική ασπίδα, απ' αυτά που πωλούνται σωρηδόν στις προθήκες τουριστικών ειδών, σε όλα τα αεροδρόμια της Αφρικής. Ούτε ξέρει πώς βρέθηκε στο σπίτι: το ακόντιο λείπει από την εσοχή του χεριού όπου τα κολλάνε συνήθως αυτά τα πράγματα. «Ας το πάρει. Δεν είναι τίποτα».

«Μα δεν το θέλετε για σουβενίρ;» ρωτάει η μητέρα, γνωρίζοντας ότι είναι πολυταξιδεμένος.

«Ούτε ξέρω πώς βρέθηκε εδώ. Τα βρίσκεις παντού αυτά».

«Ο παππούς μου», λέει στο μεταξύ ο γερο-Ντε Μπέερ, που έχει σηκωθεί από την πολυθρόνα του χωρίς δυσκολία, αν κρίνει κανείς από τον όγκο του, «ο πατέρας του πατέρα μου είχε μια κούκλα των Κάφρων που την πήραν από τη σκηνή του φύλαρχου, όταν έκαψαν τον καταυλισμό στον πόλεμο. Έχεις ακούσει για το κράαλ του Μοτζάτζι; Ε, εκεί κοντά».

«Τι κούκλα των Κάφρων;»

«Απ' το Βόρειο Τράνσβααλ. Έχεις ακουστά για τη βασίλισσα της βροχής που έχουν οι Κάφροι σ' εκείνα τα μέρη; Είναι μια από τις κούκλες που χρησιμοποιούσαν για να κάνουν τα μαγικά τους. Δεν έχει μείνει και πολύ από δαύτη: είχε κάτι πούπουλα και κάτι σακουλάκια με σκουπίδια δεμένα πάνω της, αλλά τώρα έχει πια παλιώσει». Οι φαρδιοί ώμοι κινούνται για να δείξουν ότι η κούκλα εξακολουθεί να βρίσκεται στην κατοχή της οικογένειας.

«Κοίτα να τη διατηρήσεις σε καλή κατάσταση, Μενέερ ντε Μπέερ. Υπάρχουν μουσεία στην Αμερική που πληρώνουν περριουσίες για να αποκτήσουν τέτοια εκθέματα».

«Πες ευχαριστώ στο θείο».

Πηγαίνοντας προς το αυτοκίνητό τους, περνάνε από το μαντρί όπου είναι κλεισμένες οι λεχώνες αγελάδες, και οι υπόλοιποι ακολουθούν από πίσω τον Μέρινγκ και το γερο-Ντε Μπέερ. Ο Χάνσι δίνει κάποια συμβουλή για ένα μοσχαράκι. Έχει εμφανιστεί και ο Ιάκωβος με τις λαστιχένιες μπότες και τη σκισμένη φόρμα, κουβαλώντας τροφή – ευτυχώς, δείχνει να θυμάται πάντα τον κανόνα ότι απαγορεύεται το ποτό εν ώρα εργασίας. Ο

κτηνίατρος έχει ήδη επισκεφτεί το μοσχαράκι – δεν είχε προλάβει να γυρίσει ο Μέρινγκ απ' το Τόκιο και τον είχε πάρει ο Ιάκωβος τηλέφωνο να του ζητήσει να στείλει το γιατρό.

«Τελικά άρχισε να πίνει καθόλου γάλα;»

«Μάλιστα, μπάας,* πίνει τώρα».

«Γιατί, όμως, είναι συνέχεια ξαπλωμένο; Δεν περπατάει καθόλου;»

«Περπατάει, μπάας».

Μπροστά στο γείτονα, ο Ιάκωβος συμφωνεί σε ό,τι λέει ο Μέρινγκ, δεν λέει τη γνώμη του. Στέκεται λες και τον έχουν σηκώσει στον πίνακα. Ύστερα, σαν να θέλει να τους δείξει τι έχει μάθει, σαν να μην κάνει την ίδια δουλειά κάθε μέρα, όταν δεν είναι εκεί οι άντρες αυτοί που τον κοιτάζουν τώρα, ρίχνει το χυλό με χορευτική ακρίβεια στις ταγίστρες, απλώνει το σανό στο στάβλο.

«Νοικοκυρεμένο το έχεις το μέρος», καταδέχεται να διαπιστώσει ο γερο-Ντε Μπέερ, με ψεύτικο σεβασμό.

«Ο αφέντης από δω θα πάρει το φορηγάκι αύριο ή κάποια άλλη μέρα αυτή τη βδομάδα. Να έχεις το νου σου να του δώσεις το κλειδί, εντάξει;»

Μ' ένα αναπήδημα, λυγώντας τα γόνατα, ο Ιάκωβος στέκεται πάλι προσοχή. Συμφωνεί: Μάλιστα, μπάας.

Ενώ επιβιβάζονται στο αυτοκίνητό τους, περνάει από κει ένας μαύρος κρατώντας ένα πλαστικό δοχείο – η γνωστή κυριακάτικη κίνηση από καταυλισμό σε καταυλισμό, η κάθε φάρμα είναι γι' αυτούς δημόσια οδική αρτηρία, δεν γίνεται τίποτα για να διορθωθεί αυτό, τα ίδια συμβαίνουν και στο κτήμα του Ντε Μπέερ. Ετούτος εδώ ο μαύρος, ελαφρά μόνο μεθυσμένος, χαιρετάει τον Μέρινγκ: *Δουλειά θέλω, έχεις*. Περισσότερο με απειλή μοιάζει παρά με ερώτηση.

«Όχι, δεν έχει!» κάνει ο Μέρινγκ, σηκώνοντας ψηλά τα χέρια.

Στον Χάνσι επιτρέπεται τουλάχιστον να οδηγεί. «Κυκλοφορούν πολλοί αλήτες εδώ γύρω», λέει. «Η κοινότητα φταίει. Μακάρι να ήμασταν καμιά εκατοστή χιλιόμετρα μόνο μακριά απ'

* baas: αφεντικό. (Σ.τ.Μ.)

την κοινότητα. Εδώ βρέθηκε ένας από δαύτους πεθαμένος στο κτήμα σου! Δεν είμαστε ασφαλείς».

Ο γερο-Ντε Μπέερ, όμως, δεν είναι γυναικούλα.

«Οι δικοί μου ξέρουν ότι έτσι και ζυγώσει κάποιος τα γελάδια μου τη νύχτα, θα του την ανάψω. Το ξέρουν καλά. Και το έχουν πει και στους φίλους τους».

Η μητέρα παροτρύνει το κοριτσάκι να τον χαιρετήσει μέσα από το τζάμι καθώς το αυτοκίνητο ξεμακραίνει.

«Τι το θέλει το αμάξι;»

Ο Ιάκωβος τον ακολουθεί από απόσταση καθώς επιστρέφουν στο σπίτι, όπως κάνει συνήθως όταν θέλει να ζητήσει κάτι. Ο κτηματίας έχει γυρίσει προς το μέρος του: στέκουν αντικριστά, αλλά όχι αρκετά κοντά ώστε να μπορούν να συζητήσουν.

«Έχει να μεταφέρει κάτι πράγματα από το Ρούστενμπεργκ». Κάνει μεταβολή κι εξακολουθεί να περπατάει καθώς μιλάει. Φτάνουν μαζί στην πόρτα και ο Ιάκωβος μπαίνει πίσω του.

«Γιατί δεν παίρνει το φορτηγό του αδελφού του;»

«Δεν ξέρω. Ποιανού αδελφού; Έχει κι αδελφό στα μέρη μας;»

Ρουθούνισμα περιφρονητικό και χαμόγελο. «Αυτός στο Θέρονσουπ είναι αδελφός του».

Ξέρουν τα πάντα για μας. Ο Μέρινγκ αναρωτιέται αν θα πρέπει να του αναφέρει τίποτα για το τρακτέρ. Και τι έγινε, αφού το γουστάρει ο δύστηχος – φτάνει μόνο να μην κάνει καμιά ζημιά στο τρακτέρ. Θα υπάρξει άλλη στιγμή, κάποια στιγμή που θα έχει περισσότερη όρεξη να του βάλει τις φωνές.

«Τι πρόβλημα έχεις σήμερα, Ιάκωβε;» Σαν σκυλί, ο εργάτης οσμίζεται ότι έχει διάθεση κάτι να του προσφέρει. Για να πιάσει το πακέτο με τα τσιγάρα από την τσέπη του παντελονιού του, πρέπει να ανασηκώσει το σώμα του τεντώνοντας το στήθος, βγάζει τρία από μέσα και οι χούφτες είναι αμέσως έτοιμες να τα δεχτούν. Με δυο δάχτυλα, ο Ιάκωβος χώνει τα τσιγάρα στην τσέπη της φόρμας του.

Όλες οι σοβαρές συζητήσεις για τις υποθέσεις της φάρμας διεξάγονται εδώ, στην κουζίνα, στο όρθιο.

«Αφέντη, χρειαζόμαστε κι άλλο παιδί για τα γελάδια».

«Για τα γελάδια! Δεν φτάνουνε ο Σόλομον, ο Φινέας και ο Γουίτμποϊ;»

«Ο Γουίτμποϊ... ο Γουίτμποϊ, αφεντικό..., έχει αρχίσει να γερνάει». Αλλά αυτή η εξήγηση μοιάζει να επινοήθηκε εκείνη τη στιγμή ως δικαιολογία.

«Μήπως έχετε μαλώσει εσείς οι δυο; Τι έκανε ο Γουίτμποϊ;»

«Όχι, όχι. Εντάξει ο Γουίτμποϊ. Είμαστε φίλοι. Το ξέρεις αυτό, αφέντη. Εγώ λέω, άλλο παιδί. Βοηθάει τον Γουίτμποϊ».

«Όχι άλλα παιδιά! Έρχεται χειμώνας, Ιάκωβε. Τι τους θέλουμε κι άλλους εργάτες, δεν φυτρώνει τίποτα τώρα. Όχι, όχι – να πεις του Γουίτμποϊ να συνεχίσει».

Χαμογελάει, γελάει σχεδόν, προκαλεί. Εξαναγκάζει το μαύρο να χαμογελάσει σιγά σιγά κι αυτός: γνέφει πρώτα, μετά κουνάει αργά το κεφάλι, στενοχωρημένος μα χαμογελαστός, μισογελάει.

«Εντάξει, Ιάκωβε».

Κλειδώνει την πόρτα της ντουλάπας όπου φυλάσσονται τα οιοπνευματώδη. Κοντοστέκεται κοιτώντας για μια στιγμή ολόγυρά του το δωμάτιο αυτό που σπάνια φιλοξενεί ανθρώπους: οι Ντε Μπέερ άφησαν τα βαθουλώματά τους στα μαξιλάρια των καθισμάτων. Τα μετρημένα αιτήματα και οι αποκρίσεις που ανταλλάξε με τους Μπόερς, η γνώριμη κουβέντα με τον μαύρο του, χάραξαν πάλι τα λεπτά ζιγκ ζαγκ των αυλακιών πάνω στα οποία τρέχει συνήθως το μυαλό του. Το κενό, που ήταν τόσο ξεκάθαρο μέσα του το απόγευμα, έχει τώρα χνάρια ποδιών, δεν υφίσταται πια, είναι σαν αστικό πεζοδρόμιο που το σκιάζουν διαρκώς τα σώματα των περαστικών. Διαπιστώνει, με κάτι σαν ευχαρίστηση, το ξύπνημα του συνηθισμένου συναισθήματος που έχει την Κυριακή το βράδυ – μια αμυδρή αδημονία να ξεκινήσει για την πόλη. Όπως ακριβώς ανυπομονεί το πρωί να φύγει μακριά της. Ο ρυθμός αυτών των συναισθηματικών εναλλαγών είναι απλός και τακτός όπως τα καθημερινά περισταλτικά κύματα που προοιωνίζουν την αφόδυσή του, την ώρα που καπνίζει το πρωινό τσιγάρο. Καθώς ετοιμάζεται να εγκαταλείψει το σπίτι, θυμάται εκείνο το γατάκι. Γονατιστός, με το πρόσωπο σφιγμένο, κοκκινισμένο από το σκύψιμο, κοιτάζει κάτω από το ντουλάπι. Επι-

κρατεί σκόνη πέρα από το τόξο που διέγραψε η σφουγγαρίστρα απλώνοντας το γυαλιστικό. Ε, έχει κι άλλες δουλειές να κάνει... Φεύγοντας, θα πει στον Ιάκωβο να το πει της Αλίνας. Βρήκε ένα βώλο πλάι στη σκονισμένη επένδυση του ξύλου, τον πήρε για το γιο του. Καθώς οδηγεί, ανακαλύπτει ότι τον έχει ακόμα στη χούφτα του. Διασχίζει τη δύσκολη κατηφορική στροφή που βγάζει από τη φάρμα, προσπερνώντας τα κότσαλα καλαμποκιού και την άσπρη κουρελιασμένη σημαία, υψωμένα ακόμα στο σημείο που εκτίθονταν τα καλαμπόκια προς πώληση πριν από έξι βδομάδες, και ο βώλος τον πιέζει σαν κύστη ανάμεσα στη δεξιά παλάμη και το τιμόνι. Ο γιος του είναι δεκαέξι τώρα. Παλεύει άτσαλα να ανοίξει το παράθυρο από εκείνη τη μεριά, με το βώλο πάντα στο χέρι. Όταν ανοίγει το τζάμι, το χέρι διστάζει. Τελικά δεν πετάει το βώλο έξω, στο δρόμο, αλλά στο ανοιχτό ραφάκι, κάτω από το ταμπλό.

*... προσεύχομαι ακόμα για παιδιά, παρακαλώ να έχει
αυτό το χωριό πολλούς ανθρώπους και να μην τελειώ-
σει ποτέ το όνομά σου.*

Ο ΙΑΚΩΒΟΣ ΕΙΧΕ ΑΠΛΩΣΕΙ στο χώμα μπροστά του έξι καφέ χαρτάκια, κομμένα από μια σακούλα με ζάχαρη του ινδικού παντοπωλείου. Έβγαλε τρία τσιγάρα από την επάνω τσέπη της φόρμας του. Τα χέρια του ήταν λεπτά και οστεϊνά, αλλά οι άκρες των δακτύλων ήταν τόσο ροζιασμένες που χειρίζονταν τους άσπρους αυλούς όπως θα έκαναν οι ευαίσθητες μα δυνατές δαγκάνες ενός καβουριού. Μονάχα ένα του νύχι, αυτό του αντίχειρα, ήταν αρκετά μακρύ ώστε να μπορεί να κόβει τα τσιγάρα, αλλά το δάχτυλο ήταν πολύ χοντρό και κινδύνευε να σκορπίσει το περιεχόμενό τους. Αποβάλλοντας την τεμπελιά που τον έσπρωχνε να καταφεύγει σε ερασιτεχνικά μέσα, έβγαλε από το παντελόνι της φόρμας –το οποίο ήταν τόσο φαρδύ που το είχε τυλιγμένο δυο φορές γύρω από τη ζώνη, με αποτέλεσμα το φερμουάρ αντί να διασχίζει κάθετα το χώρισμα ανάμεσα στα πόδια του, να τραβιέται διαγώνια προς τον αριστερό γοφό του– ένα τενεκεδέ-νιο κουτί σε σχήμα ρόμβου που περιείχε τα απαραίτητα σύνεργα. Μέσα εκεί είχε ένα σπασμένο ξυράφι: έκοψε προσεκτικά τα τρία τσιγάρα και μοίρασε τον καπνό στα έξι καφέ χαρτάκια.

«Είναι κι ο Ολλανδός στην άλλη φάρμα. Ο αδελφός αυτού που ήταν χθες εδώ. Σ' αυτόν δοκίμασε;»

Έκαναν διάλειμμα. Ωρες τώρα τροφοδοτούσαν ένα μηχάνημα με τα ξεραμένα, καθαρισμένα καλαμπόκια, κι αυτό τα τεμάχιζε, μετατρέποντάς τα σε ζωοτροφή. Υπολείμματα φύλλων λεπτά σαν κλωστούλες, λωρίδες χιλιοστόμετρου από λείους σαν του μπαμπού μίσχους, φυσαλίδες ψίχας σαν σάλιο, κολλούσαν επάνω τους ανάλαφρα σαν νιφάδες χιονιού. Τα κεφάλια των τριών προστατεύονταν από τις παλιές τραγιάσκες τους, αλλά το ασκε-

πές του τέταρτου, εκείνου που έψαχνε για δουλειά, ήταν τελείως καλυμμένο από αυτή την ανάμεικτη σκόνη.

«Δεν έχουν τίποτα εκεί».

«Πήγε ήδη».

Το πρώτο καφετί χαρτάκι με τον καπνό είχε τυλιχτεί, γλειφτεί, προσφερθεί.

«Καλύτερα να δοκιμάσει στην πόλη».

Δεν υπήρχε λόγος να υπενθυμίσει κανείς στον Ιάκωβο ότι ένας αγροτεργάτης δεν διαθέτει τα κατάλληλα χαρτιά για την πόλη. Άρα είχε κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό του.

«Έχουν έλλειψη στο σφαγείο».

«Ποιος σ' το είπε;»

«Ο άντρας της κόρης της Αλίνας». Έδωσαν και στο νεοφερμένο ένα τσιγάρο. Αυτός δεν δούλευε όπως εκείνοι όλο το πρωί, αλλά πριν από καμιά δυο ώρες που είχε έρθει από τον καταυλισμό να τους βρει, είχε αμέσως μπει στο ρυθμό της δουλειάς τους.

Κάποιος πλατάγισε δυνατά τη γλώσσα του – ακολούθησε ένα κοφτό μουγκρητό σκεπτικισμού κι ύστερα άλλο ένα πλατάγισμα της γλώσσας.

«Μα η πόλη ανήκει στο δήμο. Θα αφήσει ο δήμος να δουλέψει κανείς χωρίς ειδικό πάσο; Εγώ πάντως δεν το 'χω ξανακούσει».

«Αν είναι έτσι, τότε ας πάμε όλοι στην πόλη να βγάλουμε λεφτά!»

«Ναι», εξακολούθησε παρ' όλα αυτά ο Ιάκωβος, ανεβάζοντας λίγο την ένταση της φωνής του, «ρώτα τον άντρα της κόρης, αυτός θα σου πει. Τους λείπει προσωπικό. Θα σε πάρουνε. Έτσι μου είχε πει μια φορά».

Ένας νεαρός προσπέρασε πάνω σε ποδήλατο, κάνοντας ρυθμικά πετάλι και τραγουδώντας ασυνάρτητα, επειδή το ρεύμα του αέρα που δημιουργούσε στα δικά του αυτιά το πέραςμά του, τον έκανε να πιστεύει ότι εφόσον μόλις και μετά βίας άκουγε τον εαυτό του, κανείς άλλος δεν θα μπορούσε να τον ακούσει. Κάποιος της παρέας κάτι του φώναξε πειρακτικά: εκείνος δεν τους είχε προσέξει εκεί όπου κάθονταν κάτω από το ανοιχτό στέγαστρο του στάβλου.

«Μπορώ να πάρω τηλέφωνο να ρωτήσω». Για τον Ιάκωβο, αν όχι για τους υπόλοιπους, ήταν τόσο απλό.

«Και ποιον θα ζητήσεις στο τηλέφωνο;»

Στο μεταξύ, ο νεαρός είχε αφήσει το ποδήλατό του παρακάτω και είχε έρθει κοντά τους χωρίς να διακόψει, δείχνοντας σεβασμό προς μια συζήτηση το θέμα της οποίας δεν ήταν, φυσικά, δυνατό, να καταλάβει με την πρώτη. Φορούσε το ασπρόμαυρο καρό κασκέτο του, πράσινο παντελόνι καμπάνα, παπούτσια και κάλτσες, κίτρινο ακρυλικό πουνκάμισο: τη στολή του ρεπό, που τον έκανε να ξεχωρίζει σαν γαμπρός μεταξύ των γνωστών του.

«Ελάτε. Μπορώ να πάω τώρα στο σπίτι και να τηλεφωνήσω του Γουίλιαμ, στου Ινδού. Ο Γουίλιαμ μπορεί να έρθει στο τηλέφωνο – θα τον φωνάξουν. Θα τον βάλουμε να ρωτήσει την κόρη της Αλίνας». Ο Ιάκωβος πρόσφερε απαντήσεις σε όλες τις απορίες και τα ερωτήματά τους πριν προλάβουν εκείνοι να τα διατυπώσουν.

Συνέχιζαν, όμως, να διστάζουν. Εκείνος γέλασε. Ήξεραν ότι είχε τα κλειδιά του σπιτιού, ότι μπορούσε να μπαίνει και να βγαίνει όποτε ήθελε. Ίσως να ήταν αλήθεια ότι μπορούσε ακόμα και να τηλεφωνήσει στο κατάστημα του Ινδού και να ζητήσει να μιλήσει σε κάποιον από τους άντρες που δούλευαν εκεί. Ίσως ο Ινδός να δεχόταν και να τον άφηνε να έρθει στο τηλέφωνο.

«Πάμε. Εγώ πάω στο σπίτι». Δεν τον πείραζε αν θα τον συνόδευαν ή όχι.

Ενώ προσπερνούσαν το στάβλο, όπου μηρύκαζε ο ταύρος, και το παράπηγμα όπου κείτονταν η φρέζα με το αιχμηρό δόντι και διάφορα άλλα ατσάλινα δόντια και λάμες, αποσυναρμολογημένα (ο Ιάκωβος έσκυψε να σπρώξει μερικά ευαίσθητα εξαρτήματα πιο κοντά στο σωρό των υπολοίπων), κάποιος είπε:

«Γιατί δεν του είπανε τίποτα οι ίδιοι, τότε που έμενε μαζί τους;»

Αυτή τη φορά απάντησε ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος: «Δεν μου το είπαν. Δεν ξέρω».

«Σας είπα, θυμάμαι ότι έτσι μου είχε πει ο άντρας της κόρης της Αλίνας. Μπορεί να είναι πια αργά. Θα το μάθουμε –ε;, θα ρωτήσουμε. Στο τηλέφωνο».

Πήγε στο χώρο του πάρκινγκ κι έβγαλε το κλειδί της κουζί-

νας από την κρυψώνα, τις αρμαθιές, δηλαδή, των κρεμμυδιών που κρεμούσε από το καδρονάκι της στέγης για να ξεραίνονται. Το σπίτι βρόμαγε κάτουρο γάτας. Μπήκαν ένας ένας στο σαλόνι, ξοπίσω του, περπατώντας απαλά, με ελαφρώς λυγισμένα τα γόνατα. Ο ηλικιωμένος Ροδεσιανός, ο Γουίμποϊ, έβγαλε την τραγιάσκα του. Έμειναν να κοντοστέκονται, ενώ ο Ιάκωβος έσυρε το δάχτυλο πάνω σε αριθμούς σημειωμένους στα περιθώρια ενός καζαμιά που απεικόνιζε μια λευκή δίχως ρούχα. Γύρισε τη μανιβέλα του τηλεφώνου, σήκωσε το ακουστικό, χωρίς να απομακρύνει στιγμή το δείκτη του άλλου χεριού από τον αριθμό και, αφού κόμπιασε λίγο στην αρχή, επανέλαβε το πρώτο ψηφίο και είπε και τα άλλα τρία στην τηλεφωνήτρια. Όση ώρα περίμενε να τον συνδέσουν, δεν τους κοιτούσε. Η κυριακάτικη εφημερίδα ήταν πεταμένη στο πάτωμα. Πλάι στις καρέκλες υπήρχαν άδεια μπουκάλια. Τα σταχτοδοχεία ξεχειλισμένα.

Τώρα που μιλούσε αγγλικά –κάτι που δεν μπορούσαν όλοι να κάνουν– δεν ήταν μόνο τα λόγια του αλλιώτικα. Τραύλιζε, σήκωνε το ένα πόδι και το ξανακατέβαζε, είχε σκύψει ολόκληρος γύρω από το χέρι που κρατούσε το ακουστικό. «Παρακαλώ... παρακαλώ, θέλω μιλήσω Γουίλιαμ. Γουίλιαμ. Το παιδί που δουλεύει εκεί. Ναι... Ε, ναι... Γουίλιαμ. Όχι, όχι. Είμαι αδελφός του, θέλω μιλήσω».

Άλλη μια παύση. Ο πιτσιρικάς, ο Ιζάκ, σήκωσε ένα μπουκάλι μπίρας, το μύρισε, το άφησε κάτω. Έπειτα ο Ιάκωβος άρχισε να μιλάει ξανά, γρήγορα, στη γλώσσα που όλοι καταλάβαιναν, κι έτσι όλοι άκουγαν. Από τα λεγόμενά του καταλάβαιναν τι έλεγε ο άντρας στην άλλη άκρη της γραμμής: ήταν αλήθεια ότι το σφαγείο προσλάμβανε μερικές φορές εργάτες δίχως χαρτιά για να δουλέψουν στην πόλη. Ο Ιάκωβος φώναζε στο τηλέφωνο και η φωνή από την άλλη βροντοφώναζε επίσης:

«Εννοείς ότι μπορεί να κατέβει με τον άντρα της Ντόρκας όποτε θέλει; Τι εννοείς, όχι τώρα; Τότε; Μα γιατί λοιπόν είπες – α, καλά, εντάξει, άμα δεν είσαι σίγουρος. Τι ώρα γυρνάει; Έξι; Α, εφτά. Εντάξει, εντάξει, γεια...»

Ο Ιάκωβος τοποθέτησε σταθερά και προσεκτικά το ακουστικό στη θέση του, έκλεισε τη σύνδεση γυρνώντας τη μανιβέλα και

τους ανακοίνωσε την πρόοδο που είχε κάνει μετά από αυτό το εγχείρημα: «Θα μάθει όταν γυρίσει ο άλλος στο σπίτι».

Ο Ιζάκ είχε σηκώσει το καπάκι του πιάνου: χαμογελώντας τους για να τον κοιτάξουν, το χέρι του έστεκε πάνω από τα πλήκτρα λες κι ετοιμαζόταν να αρπάξει μια πεταλούδα.

Με ένα τίναγμα του κεφαλιού, ο Ιάκωβος υπέδειξε ότι το καπάκι έπρεπε να κλείσει. Καθώς έβγαιναν όλοι, ο ίδιος κοντοστάθηκε και μάζεψε από τα τασάκια ένα τσιγάρο καπνισμένο ως τη μέση καθώς και τις γόπες αρκετών πούρων. Τα πούρα είχαν καπνιστεί μέχρι το ίδιο ακριβώς σημείο – ήταν σαν αυτές τις γόπες που τα παιδιά ήξεραν ότι πρέπει να του φέρουν, όποτε τις έβρισκαν πεταμένες στο χορτάρι.

ΛΕΠΙΑ ΣΚΟΥΡΙΑΣ από ξεραμένο προ πολλού αίμα χρύσιζαν τις καουτσουκένιες μπότες. Ο Ιζάκ, που τον είχαν στείλει να αγοράσει μπίρα στην παραγκούπολη, πίσω από τη φάρμα του Ντε Μπέερ, αναγνώρισε τις αιματοβαμμένες γαλότσες προτού αρχίσει να ξεχωρίζει τα πρόσωπα των αντρών μέσα στο μπαρ – ένα σπίτι του ενός δωματίου που η σκεπή του στηριζόταν σε πέτρες και κολοκύθες. Ο Ιζάκ είχε ένα δοχείο γάλακτος που ασφάλιζε με καπάκι κι αλυσίδα κι εκεί έβαλε την μπίρα: το δοχείο κουδούνιζε τον γνώριμο πρωινό του ήχο, καθώς οι δυο άντρες επέστρεφαν ποδηλατώντας μες στο μισοσκοτάδο.

«Μόλις πέρασε ο άντρας της Ντόρκας με τον Ιζάκ», είπε η γυναίκα του Ιάκωβου φέρνοντάς του μια κούπα τσάι.

Ο Ιάκωβος μάζεψε με τα δάχτυλα το υπόλειμμα του χυλού γύρω από το λουλουδάτο πιάτο του κι έφτιαξε μια τελευταία μπουκιά.

«Βλέπεις και στο σκοτάδι εσύ».

Εκείνη έβαλε ζάχαρη στο τσάι.

«Πού τον βρήκε ο Ιζάκ;»

«Πού να ξέρω. Όταν δουλεύουν στην πόλη, γυρνάνε όποτε τους αρέσει – στις οκτώ, στις εννιά. Πάνε όπου θέλουνε».

Αυτή και η Αλίνα κουβέντιαζαν με τις ώρες, γκρινιαίνοντας για τα παιδιά τους και για τους άντρες και τις γυναίκες των παιδιών τους.

Ο Ιάκωβος προσπέρασε το μαντρί όπου είχαν ξαπλώσει τα μοσχαράκια για τη νύχτα. Ένα δυο απ' αυτά έκαναν να σηκωθούν κι εκείνος κάτι μουρμούρισε για να τα καθησυχάσει. Από

εκεί μπορούσε να δει το φως των μαγκαλιών να κοκκινίζει τους τοίχους από μπετόν στον καταυλισμό.

«Πήγες και τον έφερες από το μαγαζί του Ινδού;» Συμπεριφερόταν στον νεαρό Ιζάκ με τη συγκαταβατική θυμηδία του γεροντότερου προς το νέο.

«Τον βρήκα όταν πήγα να πάρω μπίρα για τον Τόμας». Ο Ιζάκ φόρεσε το κασκέτο του χαμογελώντας.

«Πάλι εκεί! Δεν καταλαβαίνω γιατί στείλατε τον Ιζάκ εκεί πέρα;»

«Κι εσύ πας μερικές φορές».

«Άλλο εγώ. Αυτός είναι παιδί. Εκείνο το μέρος είναι χειρότερο κι απ' την κοινότητα. Σε ξαφρίζουνε. Κι αν δεν τον κάνουν οι ίδιοι, με μαχαίρι, βάζουν εκείνα τα βρομοθήλυκα να σου κλέψουν τα λεφτά μέσα απ' το παντελόνι».

Ο Ιζάκ κοιτούσε ήρεμα μια τον ένα μια τον άλλο, απολαμβάνοντας την προσοχή που ήταν στραμμένη πάνω του.

Οι κότες τσακώνονταν για σημεία να κλωσήσουν πάνω στα κουτσουρεμένα κλαριά ενός δέντρου απ' όπου κρέμονταν συρμάτινες θηλιές. Κάποιος έκανε ότι πάει να τις διώξει και το σκούρο περίγραμμα του δέντρου ανατινάχτηκε στον αέρα.

«Κάτι άλλο θα του βγάλουνε από το παντελόνι...»

«Σ' αρέσει αυτό, Ιζάκ; Ε, του αρέσει...»

Ο Ιάκωβος στράφηκε στο σιωπηλό πρόσωπο του άνεργου: «Λοιπόν, τι είπε;»

Αλλά ο άντρας με τις ματωμένες γαλότσες, που όλοι τον ήξεραν απλώς ως τον άντρα της Ντόρκας, εφόσον η Ντόρκας ήταν κόρη μιας δικής τους, της Αλίνας, απάντησε ο ίδιος: «Ακόμα και πάσο να 'χε, φίλε, δεν θα γινόταν τίποτα. Δεν υπάρχει δουλειά τώρα. Τότε που σου το 'χα πει... αλλά όχι τώρα. Ήταν τότε, τα Χριστούγεννα, πριν πουν στους κτηνοτρόφους να σταματήσουν να στέλνουν γελάδια. Φτάνανε πολλά ζώα μαζί από τις φάρμες. Και πέθαιναν εκεί. Θυμάσαι; Είχε τιγκάρει το σφαγείο, δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα. Κι αυτοί στέλνανε συνέχεια... επειδή δεν έβρεχε...»

Ο άντρας που έψαχνε για δουλειά κούνησε αρνητικά το κεφάλι του με μια κίνηση αργή. Το ασπρόμαυρο καρό κασκέτο έ-

κανε το κεφάλι του Ιζάκ να ξεχωρίζει ολοκάθαρα, αλλά ετούτο το κεφάλι, σκονισμένο ακόμη από την πρωινή δουλειά, είχε μια σκοροφαγωμένη μουντάδα και μισοχανόταν μες στην περίμετρο της φωτιάς. Οι κόττες κούρνιασαν πάλι –τα παιδιά έβηχαν μες στον ύπνο τους–, μια γυναίκα μοίρασε σε όλους όση μπίρα είχε απομείνει.

«Το καλό που σου θέλω, μακριά από κει, Ιζάκ. Κανείς δεν πρέπει να σε στέλνει, γιατί γρήγορα θα αρχίσεις να πηγαίνεις από μόνος σου κι έτσι θ' αρχίσουν τα μπλεξίματα. Άμα μπλέξεις, θα μπλέξω *εγώ* και τότε, σ' το λέω να το ξέρεις, τέλειωσες».

Κανένas δεν γέλασε. Κανένas δεν είπε τίποτα. Ο Ιάκωβος είχε το λόγο κι έπρεπε πρώτα να ολοκληρώσει.

«Από κει πέρα ήρθαν, δεν ήρθαν από την κοινότητα, αυτοί που παράτησαν το... ξέρετε ποιο – κάτω στο ποτάμι».

Κανένas δεν μίλησε, και όμως κάτι άλλαξε στην αύρα της παρουσίας τους: το άγγιγμα αυτής της τελευταίας φράσης σαν να τους έκανε ξαφνικά να αποτραβηχτούν, να μαζευτούν, όπως τα ακροβλάσταρα μιας θαλάσσιας ανεμώνης ζαρώνονται βουβά, βαθιά, κάτω από το νερό.

«Έχε το νου σου, λοιπόν».

Ο Ιζάκ κοιτούσε από τον ένα στον άλλο για να καταλάβει, έχοντας λησμονήσει το περιστατικό. Για μια στιγμή, το αποτράβηγμά τους το ερμήνευσε σαν επίπληξη που απευθυνόταν σ' εκείνον – μα τι είχε κάνει πάλι; Μετά, έφτασε και σ' αυτόν το άγγιγμα. Θυμήθηκε.

Ο Ιάκωβος ήπια μια γουλιά μπίρα, απαλλάσσοντάς τους από το καθήκον να θέσουν επί τάπητος κάτι στο οποίο κανείς δεν αναφερόταν. Πάνω όμως που άρχιζαν να κουβεντιάζουν για άλλα πράγματα, παρεμβλήθηκε πάλι:

«Δεν πήγα να ρωτήσω από δω κι από κει. Δεν λέω αν είναι αυτός ή ο άλλος... Ποιος και γιατί. Παρ' όλα αυτά...» Χτύπησε τέσσερα δάχτυλα πάνω στην οστέινη πλάκα του στέρνου του, δείχνοντας ότι εκεί πίσω είχε φυλαγμένη αυτή τη γνώση για χάρη όλων τους.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΒΡΟΜΑΕΙ γατίλα. Βδομάδες τώρα. Κάθε φορά που έρχεται, τον καλωσορίζει η μπόχα. Φταίει που μένει κλειστό όλη τη βδομάδα.

Εκείνη δεν ήρθε τελικά ποτέ στο σπίτι.

Αν και το έχει πει στους υπηρέτες, δεν φαίνεται να κάνουν τίποτα γι' αυτό. Κυκλοφορούν αμέτρητες γάτες τριγύρω – ένας Θεός ξέρει πώς επιζούν. Ανέφερε στον Ιάκωβο ότι είναι πολλές οι γάτες, αλλά αυτός, ως τυπικός Ιάκωβος, απλώς χαμογέλασε κι αντέταξε μια άλλη, θετική δήλωση: Είναι πολλά και τα ποντίκια. Με εξαίρεση τα γελάδια, δεν μπορούν να ασχοληθούν με κανένα άλλο ζώο. Θα του άρεσε να έχει στη φάρμα ένα ωραίο σκυλί, ένα κόλει ή ένα πόιντερ, μα δεν υπάρχει κανείς να το φροντίζει κατά τη διάρκεια της βδομάδας.

Η μυρωδιά είναι πιο διαπεραστική στο μπάνιο. Φυσικά, έτσι και κλειστεί γάτα εκεί μέσα, θα προτιμήσει να κάνει την ανάγκη της μέσα στην μπανιέρα. Δεν υπάρχει απολυμαντικό για να ρίξει στο σιφόνι. Συνέχεια ξεχνάει να αγοράσει ένα. Και με λίγη κολόνια ακόμα κάτι θα γινόταν.

«Θέλω να περάσεις να πάρεις μια πολύ αξιολάτρευτη και όμορφη γυναίκα». «Θα περάσει να σε πάρει ένας πολύ γοητευτικός τύπος». Με αποτέλεσμα, οι δύο να αισθάνονται ήδη αμνηχανία και να προετοιμάζονται ότι θα πλήξουν ο ένας με τον άλλο, πριν καν συναντηθούν ακόμα, στο πλαίσιο αυτού του μεθοδευμένου και ηδονοβλεπτικού προξενιού. Ζήτησε από τη συνεπιβιτιδά του να βγάλει από το ντουλαπάκι το χαρτάκι με τη διεύθυνση όπου γινόταν το πάρτι, κι εκείνη διάβασε με σοβαρότητα από μια αναφορά της εταιρείας που είχε χώσει αυτός εκεί: «... και τις

θυγατρικές εταιρείες μας, Σωληνουργική Α.Ε., Γαλβανισμοί Χάλυβα...» Είχε δώσει στη φωνή της τόνο πομπώδη, για να του δείξει ποιο τόνο φανταζόταν εκείνη ότι θα πρέπει να χρησιμοποιούσαν οι πρόεδροι εταιρειών – η ίδια δεν μπορούσε, βεβαίως, να γνωρίζει από πρώτο χέρι, εφόσον ανήκε σε έναν άλλο κόσμο.

«Ασχολούμαι με ακατέργαστα σίδερα».

«Δεν φαίνεσαι και πολύ ακατέργαστος».

Αν, όταν της τηλεφώνησε λίγες μέρες αργότερα, της είχε προτείνει να βρεθούν για ένα ποτό ή για φαγητό, θα της ήταν ίσως εύκολο να αρνηθεί, καθώς μια τέτοιου είδους πρόταση κατά κάποιον τρόπο θα επικύρωνε πως, πράγματι, «δεν είχαν τίποτα κοινό» – όπως θα το έθεταν τα ερωτικά ήθη των κοσμικών σχέσεων. Αλλά το να τηλεφωνήσει ένας άντρας σε μια γυναίκα που πρόσφατα γνώρισε σ' ένα δείπνο, με τη μάλλον παράδοξη πρόσκληση να τον συνοδεύσει για να δουν μαζί ένα αγρόκτημα που σκεφτόταν να αγοράσει – ε, αυτή ήταν η σωστή κίνηση για μια γυναίκα σαν αυτή. Στο περιθώριο των προτύπων της μια τέτοια γυναίκα επέτρεπε στον εαυτό της να σκεφτεί ότι ένας μεγιστάνας –δεν ήταν ένας οποιοσδήποτε επιχειρηματίας!– μπορεί να διέθετε αρκετή φαντασία και ορμή ώστε να αξίζει να παίξεις για λίγο μαζί του, πλατωνικά, δίχως, βέβαια, να ξεχνάς ποτέ τι είδους άνθρωπος ήταν. Ο μεσίτης δεν του είχε δώσει το κλειδί του σπιτιού. Είχε κοιτάξει μέσα από τα παράθυρα, σκιαζοντας τα μάτια με τις παλάμες κόντρα στις αντανάκλασεις του τζαμιού που δεν τον άφηναν να δει καθαρά τα δωμάτια, τα οποία, όμως, μπορούσε να φανταστεί..., αν ήταν να αγοράσει το μέρος και να τη φέρει εδώ. Μάλλον τότε ακριβώς τον είχε κυριεύσει η απόφαση της αγοράς και μάλλον ακριβώς επειδή δεν είχαν καταφέρει να μπουν μέσα στο σπίτι εκείνη τη μέρα. Τη σκοπιμότητα που θα είχε, γι' αυτόν, την καθόρισε το γεγονός ότι ήταν κλειστό ενάντια σε οποιονδήποτε εξωτερικό παράγοντα. Εκείνη δεν έδειξε ενδιαφέρον για το σπίτι. Έστεκε παράμερα, με τα γεμάτα ασημένια βραχιόλια χέρια της απλωμένα πάνω στο παντελόνι της, στο ύψος των μηρών, ατενίζοντας μακριά, πέρα από τα χορταριασμένα λιβάδια, τις ιτιές, με εκείνο το νυσταλέο ύφος που παίρνουν οι άνθρωποι της πόλης όταν βρίσκονται στη φύση.

«Αν είχα τα λεφτά που έχεις εσύ, θα το αγόραζα και θα το άφηνα ως έχει».

«Καμιά φάρμα δεν είναι όμορφη αν δεν είναι παραγωγική».

«Ακούς κάτι τέτοια και τα πιστεύεις, επειδή σου ακούγονται “σωστά”. Αυτή είναι η δική σου ηθική».

Ο παιχνιδιάρικος σαρκασμός στη φωνή της του προκάλεσε μια απροσδόκητη στύση. (Μήπως από τότε;... από τότε είχαν αρχίσει αυτές οι –ανάρμοστες– αντιδράσεις που έχει τώρα, όταν τον φιλάει στο μάγουλο ένα κορίτσι που το ξέρει από τα γεννοφάσκια του;)

«Και η δική σου ηθική ποια είναι, καλή μου; Εσύ, που νοιάζεσαι τόσο για τα αραπάκια με τις τουρλωτές κοιλιές, δεν πιστεύεις ότι η γη θα πρέπει να καλλιεργείται για να παράγει τροφή;»

Ήξερε όλες τις απαντήσεις που θα μπορούσε να του έχει δώσει, τις ήξερε απέξω κι ανακατωτά, είχε ακούσει να τις επαναλαμβάνουν δεκάδες φορές αυτοί του είδους της: Με μισθούς πείνας; Για το συμφέρον ποιανού; Για τη δική σου την τσέπη; Ή για την οικονομική ζημία, σε κακή χρονιά, που θα αλαφρύνει τους υπέρογκους φόρους σου; Αυτή, όμως, προτίμησε το παιχνίδι της ενοχής. Όταν έχουν αυτή την επίδραση πάνω σου το διαισθάνονται, τους κολακεύει, έστω κι αν δεν τους διεγείρει, έστω κι αν γνωρίζουν –όπως θα πρέπει να γνώριζε μια γυναίκα στα τριάντα και κάτι– ότι αυτό μπορεί να σου συνέβη ως αντίδραση σε λογίων λογιών ερεθίσματα, ελάχιστα από τα οποία θα έβρισκαν, από μόνα τους, κολακευτικά. Χαμογελώντας, λοιπόν, κάνοντας ένα μορφασμό: «Ναι, ξέρω, ξέρω. Θέλω να αλλάξω τον κόσμο αλλά να διατηρήσω ορισμένα πράγματα έτσι όπως αρέσουν σ’ εμένα. Αν είχα τα λεφτά σου...»

Γι’ αυτό δεν πρόκειται ποτέ να αλλάξεις τον κόσμο ή να αποκτήσεις τα λεφτά μου. Όπου κι αν βρίσκεται τώρα, σε πορείες διαμαρτυρίας μπροστά από πρεσβείες, απολαμβάνοντας ηρωικές συμπλοκές με Λονδρέζους μπόμπηδες που δεν οπλοφορούν καν. Σαν όλες τις άλλες θα έχει πάψει πια να φοράει σουτιέν, θα κλυδωνίζονται τα βυζιά της καθώς θα την απομακρύνουν βίαια. Ένα πρόσωπο γεμάτο ευφυή βλακεία, όπως ακριβώς την τελευταία φορά που το είδε, όχι διά ζώσης, με την ελαφρώς γυαλιστε-

ρή σταρένια σάρκα, αλλά συντεθειμένο από τους μαύρους κόκκους μιας τυπωμένης φωτογραφίας, τραβηγμένης πάνω στη σκάλα ενός αεροσκάφους. Τι έλεγαν συνήθως αυτοί του είδους της: *Αγαπώ βαθιά την πατρίδα μου και υποφέρω που αναγκάζομαι να την εγκαταλείψω*. Αλλά οι σεβαστοί δικηγόροι που είχε προσλάβει, σε συνδυασμό με τις γνωριμίες του στη βρετανική κυβέρνηση, ικέτευαν για ένα ξένο διαβατήριο ώστε όπου φύγει φύγει! Το ευφυνές-ηλίθιο πρόσωπο, πόσο αγανακτισμένο μετά την αστυνομική ανάκριση: χεσμένο απ' το φόβο. Μα τι περίμεναν;

«Τελικά αγόρασες εκείνο το κτήμα!»

«Έλα να το γιορτάσεις μαζί μου».

«Πού;»

‘Όχι στο σπίτι ακόμα – σύντομα, όμως, σύντομα κι εκεί.

«Όπου θέλεις. Πάμε στο Κάρλτον».

«Α, όχι βέβαια. ‘Όχι με σαμπάνια και καπνιστό σολομό».

«Θέλεις ιταλικό;»

«Όχι, όχι. Προσούτο Πάρμας και πεπόνι».

«Εντάξει, κατάλαβα, δεν σου αρέσουν τα εστιατόρια».

«Μπορούμε να φάμε κάτι εδώ. Θα είναι καλύτερα από εκείνα τα πανάκριβα μέρη που συχνάζεις. Προτιμώ τη δική μου μαγειρική. Πρέπει, όμως, να φέρεις εσύ το κρασί. Δεν έχω τίποτα για να πιούμε στην υγεία της φάρμας σου».

«Της πιο πρόσφατης επένδυσής μου, θέλεις να πεις». Ήταν χαρακτηριστικό της σχέσης τους το να προλαβαίνει τις αντιδράσεις της, να υιοθετεί πρώτος *εκείνος* τις υποθέσεις που αυτή έκανε.

Το μέρος που έμενε, ήταν, στο εσωτερικό του, όπως το είχε φανταστεί τότε που είχε ρίξει μια ματιά από το άνοιγμα της πόρτας, όταν είχε περάσει να την πάρει για εκείνο το γεύμα. Ένας μεγάλος, μυστικός, απεριποίητος κήπος και μικρά δωμάτια με βιβλία και με τα οικογενειακά έπιπλα του άντρα της, που χρειάζονταν επισκευή. Χειροποίητα βάζα ιθαγενών. Κομμουνιστικές εφημερίδες. Τον σταμάτησε πριν πάει να καθίσει σε μια καρέκλα που άντεχε μόνο πολύ αδύνατους ανθρώπους. Το ούισκι ήταν λίγο στο μπουκάλι, γιατί τον άντρα της τον είχε «δανειστεί» ένα αυστραλιανό πανεπιστήμιο για έρευνες γλωσσολογίας.

«Τρως πολλή σκόνη όταν έχεις να κάνεις με Βουσμάνους και

Αβορίγινες. Πρέπει να πηγαίνεις σε ερήμους για να τους βρεις – άμιμος και ξεραῖλα, του παρελθόντος πράγματα. Ενδιαφέρομαι περισσότερο γι' ανθρώπους που δεν κινδυνεύουν να εκλείψουν».

Ήταν πάντοτε καλός στο να καταλαβαίνει τι πραγματικά ήθελε να του πει μια γυναίκα, όταν μιλούσε για τον άντρα της.

«Γι' ανθρώπους που έχουν ένα μέλλον. Αν είχα τα λεφτά σου...»

Γελούσαν μαζί στο τραπέζι όπου κάθονταν αντικριστά. Ένα παράξενο πράγμα: οι απλοϊκές ομορφούλες διαλύονται όταν πίνουν, ενώ οι έξυπνες και γοητευτικές γίνονται ωραιότερες, βγαίνει στην επιφάνεια η σεξουαλικότητά τους. Γυάλιζε ολόκληρη από κρασί: όχι όπως γυαλίζει, από λιπαρότητα, η μύτη μιας γυναίκας, αλλά όπως γυάλιζαν τα σατινένια πέτρινα αυγά από καφέ ριγωτό αχάτη που έκρυβε η έρημος στην οποία εκείνος μεγάλωσε: ξεσταμένα κάτω από τη μασχάλη, ή ανάμεσα στα πόδια, έπαιρναν τη θερμοκρασία του σώματος, κι όταν έτριβε πάλι την πατίνα πάνω στο χακί σορτσάκι του, αναδυόταν ένας κόκκος προσχωσιγενούς φωτός κάτω από την καφετιά γυαλάδα.

«... Θα έχτιζες σχολείο για τα αραπάκια».

«Φιλανθρωπικό σχολείο στη φάρμα σου; Μια Ιεραποστολή Μέρινγκ; Ξέχασέ το!»

Μα, φυσικά: κάτι τέτοιο θα αποτελούσε «διαιώνιση του συστήματος». Χριστέ μου! Τι το ήθελε και της έδωσε πάτημα; Έπειτα, όμως... και τι πείραζε; Έπιναν, διακωμωδούσαν τα πάντα.

«Είσαι ο τύπος που δεν ξέρει τι έχει. Δες πόσα κρασιά έφερες». Ήταν πολύ φυσική, δεν δίσταζε να ρευτεί, μορφάζοντας πίσω από σφιγμένα χείλη, έλεγε αυτό που σκεφτόταν.

Ένας μικρός μπρούντζινος πολυέλαιος, κρεμασμένος πάνω από το τραπέζι, μετέφερε κεριά που ήταν ήδη καμένα ως τη μέση προτού τα ανάψει. Κράτησαν ακριβώς όσο το γεύμα και ο καφές που πήραν μετά. Ο Μέρινγκ τα παρακολουθούσε καθ' όλη τη διάρκεια των όσων έλεγε, των όσων λέγονταν μεταξύ τους. Εκείνη είχε κοντά της ένα μικρό χάλκινο κουδούνι με χερούλι σε σχήμα πελαργού, και το γεύμα τους χωριζόταν σε στάδια κάθε φορά που το χτυπούσε για να καλέσει τον υπηρέτη, τα κεριά, όμως, μετρούσαν ένα αδιατάρακτο είδος χρόνου. Τα έβλεπε πώς

καίγονταν ένα ένα. Η κάθε φλόγα ήταν ένας κίτρινος λωτός που περιείχε έναν πανομοιότυπο καφέ λωτό. Και μέσα σ' αυτόν, στη βάση του, υπήρχε το ίδιο σχήμα, μικρότερο ακόμα, σε πυρακτωμένο γαλάζιο. Το γαλάζιο ακουμπάει πάνω στο φιτίλι. Μόλις το κερί φτάνει στο χάλκινο χείλος του υποδοχέα, το φιτίλι καταρρέει απότομα πάνω του. Ξαπλώνει στο πλάι λες και πασχίζει να πάρει ανάσα. Η φλόγα σβήνει – μετά ζωντανεύει πάλι (χωρίς καφέ πυρήνα – το φιτίλι είναι θαμμένο στο κερί, μένει μονάχα το κίτρινο φωτοστέφανο και η γαλάζια βάση, βαθυγάλανη τώρα). Σβήνει πάλι κι ύστερα γι' άλλη μια φορά εκρήγνυται η φλόγα (εκείνη δεν την ακούει). Και ξανά. Τελικά πεθαίνει, με τη μορφή μιας κλωστής μαύρου καπνού που υψώνεται κατακόρυφα προς το ταβάνι.

Ρούφηξε τη γλώσσα της μέσα στο στόμα του όπως θα ρούφουσε τη φλόγα του σπίρτου που διαπερνά το πούρο του στο άναμμα. Μπορεί σκόπιμα να χρησιμοποιούσε μισοκαμένα κεριά, ξέροντας ότι θα διαρκούσαν ακριβώς όσο κι ένα γεύμα για δύο – στην περίπτωση περισσότερων καλεσμένων, οι συζητήσεις μεταξὺ τους θα ξεπερνούσαν, φυσικά, το χρονικό αυτό όριο.

Κάτω από το διχτυωτό κάλυμμα με τις χάντρες, η Αλίνα έχει τοποθετήσει σήμερα, όπως πάντα άλλωστε, κέτσαπ, μαρμελάδα, μέλι, μoustάρδα, αφού δεν μπορεί να ξέρει ποια κατηγορία γεύματος θα αντιστοιχεί την ώρα που έρχεται αυτός και θέλει να φάει. Η συγκεκριμένη ποικιλία εκφράζει ταυτόχρονα όλο το μυστήριο των διατροφικών του συνηθειών, επιλογές φαγητών ασύλληπτες στο δικό της μυαλό. Υπάρχει επίσης ένα βαζάκι με πίκλες που είχε αγοράσει το προηγούμενο Σαββατοκύριακο από μια από εκείνες τις καντίνες του δρόμου που πουλάνε σπιτικά προϊόντα και χειροτεχνήματα, όπως πουφ φτιαγμένα από υπολείμματα δερματίνης ή κούκλες από κουρελόπανα. Ομολογουμένως, τελευταία τρώει συχνά στη φάρμα και σε περιεργές ώρες – είναι ικανός να αμελήσει το μεσημεριανό δουλεύοντας, και ύστερα, πάνω σε μια παρόρμηση, να φύγει από το γραφείο στις τρεις και να αγοράσει προμήθειες από όποιο παντοπωλείο τύχαινε να είναι ανοιχτό στο δρόμο. Τα πικνίκ με τις μεγάλες παρέες κάτω στο ποτάμι έχουν σταματήσει. Έχει να οργανώσει κά-

τι τέτοιο πριν από το ταξίδι στην Ιαπωνία. Οι ιτιές έχουν τελείως φυλλορροήσει και το κουρεμένο σύρριζα γρασίδι καλύπτεται από ένα γλιστερό στρώμα λεπτών καστανών φύλλων. Πεθαμένο και θαμμένο εκεί κάτω: το καλοκαίρι. Όποτε σκέφτεται να φέρει μερικούς φίλους από την πόλη... ξέρει ότι αυτό θα σήμαινε, αναγκαστικά, τη γνωστή παλιοπαρέα, την καλή από δεκαπενταετίας φίλη, την κόρη που ήταν άλλοτε σύντροφος στα παιχνίδια του γιου του. Στη φάρμα έχει έρθει ο καιρός της συντήρησης: κτήρια που πρέπει να επισκευαστούν, δασικές ζώνες πυρασφάλειας που πρέπει να καθαριστούν, θα πρέπει ο ίδιος να γυρίσει έναν έναν όλους τους φράχτες μαζί με τον Ιάκωβο. Εργασίες, δηλαδή, που ούτε θα τους περάσει απ' το νου να κάνουν αν δεν τους το υποδείξεις εσύ. Ένα τέτοιο μέρος χρειάζεται συντήρηση. Τα δικά του επίπεδα ενέργειας αυξάνονται σε αντίστροφη αναλογία προς τη δική τους χειμερινή νωχέλεια: κάθονται με τις πλάτες ακουμπισμένες στον τοίχο του κράαλ και ξεσταίνονται, αφού έχουν εξασφαλισμένα τα εβδομαδιαία σακιά με το καλαμπόκι και τα αξιοθρήνητα μικρά τους πάνε κι έρχονται στην αντλία για νερό. Ο Ιάκωβος του ανέφερε ότι έχει αρχίσει ήδη να πέφτει παγετός το πρωί: τον έχει και δουλεύει πάνω στη στέγη του παραπήγματος, σφυρηλατεί μια τσακισμένη στην άκρη λαμαρίνα, ρουφώντας με θόρυβο τη συναχωμένη μύτη του για να τραβάει προς τα πίσω τη μύξα, όπως θα κάνει όλο το χειμώνα. Στους φράχτες δουλεύουνε μαζί, όπως κάνουν τότε τότε – μονάχα έτσι γίνεται σωστά η δουλειά. Ο Ιάκωβος εκτοξεύει μια επίπληξη, στη δική του γλώσσα, για να διώξει τα παιδιά που παίζουν από κάτω – όχι ότι κάνουν πολύ θόρυβο, τα γνωστά παλέματα, τα πνιχτά γελάκια και, βεβαίως, τα ασταμάτητα βηξίματα.

«Ε, περμιένετε». Κάθε φορά που έρχεται, του φαίνεται ότι έχουν πληθύνει. Απαλλάσσεται αυτός από τα κέρματα του ενός και των δύο σεντς που έχει στην τσέπη κι αυτά γίνονται ευτυχισμένα.

Ναι, ευτυχισμένα. Μέσα στην τσέπη, το χέρι του έρχεται σε επαφή με το φάκελο, τον γραμμένο με μαθητικό γραφικό χαρτάκι, που δεν έχει ακόμη ανοίξει.

«Γιατί δεν ρωτάς εκείνο το αφεντικό πώς το έκανε; Γιατί έ-

σπασε το φως πίσω; Είναι καιρός τώρα, μετά θα λείει ότι άλλος το έσπασε, όχι αυτός».

Το γράμμα τριξοβολάει πάνω στο στρίφωμα της τσέπης με κάθε κίνηση του δεξιού μηρού.

«Εσύ κοίτα να προσέχεις το τρακτέρ, που το χρησιμοποιείς σαν ταξί για τις μετακινήσεις σου».

«Εγώ!» Κρατάει, όμως, το σύρμα σταθερά – δεν είναι χαζός ετούτος εδώ, τα έχει τετρακόσια.

«Ναι, εσύ – ξέρεις καλά τι εννοώ».

Ολοκληρώνουν τη δουλειά αμίλητοι – μόνο το σύρμα στριγκλίζει κάτω από την πίεση καθώς το τυλίγουν γύρω από τους καινούργιους πιασσοειμένους πασσάλους κι ύστερα πάλλεται, σαν σπασμένη χορδή κιθάρας, όταν το αφήνουν.

«Ο Ινδός τα λείει αυτά για μένα». Στο μεταξί το σκεφτόταν.

«Εγώ δεν πάω στους Ινδούς να μιλάω για τη φάρμα μου. Αλλά ξέρω τι γίνεται. Να το θυμάσαι αυτό. Κι αν έρθεις την άλλη φορά να μου πεις ότι χάλασε το τρακτέρ...»

Σε αυτό δεν έδωσε απάντηση. Αργότερα, όμως, όταν αυτός, ο Σόλομον και ο νεαρός που αρέσκεται στα περίεργα καπέλα, μαζεύουν τα ρολά του συρματοπλέγματος και τους αχρησιμοποίητους πασσάλους, καταφέρονται *εναντίον του*, καταφεύγοντας στην ασφάλεια της δικής τους γλώσσας, ώστε να μπορούν να λένε ό,τι θέλουν. Αυτό τεντώνει ελαφρώς τους μυς ανάμεσα στις ωμοπλάτες του – μια ίνωση του μυός – καθώς τους αισθάνεται πίσω του κι επιταχύνει το βήμα.

Η φάρμα είναι μεγάλη. Μπορεί να εξαφανιστεί όπου θέλει. (Ειλικρινά, δεν βλέπω την ώρα να πάω στο λημέρι μου. Μια μαρμαρυγή κακίας αχνοφέγγει κάτω από την ευγένεια με την οποία αρνείται τις προσκλήσεις του Σαββατοκύριακου. Είναι ακόμα περιζήτητος – τον θέλουν στα τραπέζια τους. Τι κρίμα, και θα σου γνώριζα μια τόσο ωραία κυρία.)

Χίλια εξακόσια στρέμματα. Μα σαν το γέρικο άλογο, έτσι κι αυτός... Όλα έχουν το δικό τους όριο. Μελέτες αποκαλύπτουν ότι και στα πιο τυχοδιωκτικά πλάσματα αντιστοιχεί μια γεωγραφία δραστηριοτήτων από τα όρια της οποίας ποτέ δεν ξεφεύγουν, έστω κι αν στον κοινό παρατηρητή μοιάζουν να περιφέρο-

νται με μια άσκοπη, αλλόφρονα σχεδόν, ελευθερία. Από το διαμέρισμα στο αυτοκίνητο, στο γραφείο, από τραπέζια σε κρεβάτια, από αεροδρόμια σε ξενοδοχεία, από πόλη σε χώρα, η διαδρομή θυμίζει τη χαρακτική πάνω σ' αυτό τον κορμό δέντρου (την έχουν διαγράψει σκουλήκια, μυρμήγκια;) και ισοδυναμεί με ένα κλειστό σύστημα. Δεν πάει παραπέρα. Όποια κι αν είναι η αφετηρία του, όσο δίχως προορισμό κι αν ξεκινάει μια περιπλάνηση μέσα στη φάσμα του, πάντοτε εδώ καταλήγει. Μετά το τρίτο χωράφι, στον καλαμιώνα. Λόγω της ηρεμίας φυσικά. Δεν έρχονται πια εκεί κάτω, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, ούτε καν τα αραπάκια. Βρίσκεται εδώ μόνος και τον κυριεύει μια παράξενη αίσθηση: ενώ κάθεται, είναι σαν να έβγαλε μόλις το (ανύπαρκτο, εφόσον δεν φορούσε) καπέλο του, γιατί οι ιτιές δεν έχουν πια καθόλου φύλλα κι αφήνουν το μέτωπο και τα μάτια του απροστάτευτα κόντρα στο φως και τον αέρα. Βρίσκεται μόνος, με το φάκελο ανάμεσα σε στρίφωμα τσέπης και μηρού, και δεν είναι καμιά επιστολή από εκείνες –επιστολή από γυναίκα, δηλαδή– που πρέπει να πάρεις σε κάποιο ξεχωριστό ιδιαίτερο χώρο και να διαβάσεις με την ησυχία σου. Είναι ένα γράμμα που πρέπει να διαβαστεί κάποια στιγμή. Για μερικά αφηρημένα δευτερόλεπτα, το μάτι του αντικρίζει έναν ρηχό τάφο, φτιαγμένο από πέτρες: μα, φυσικά, δεν είναι τάφος, δεν υπάρχει εκεί κανένας τάφος – είναι το σκάμια όπου σουβλίζονται το καλοκαίρι τα αρνιά. Η διαύγεια και η ξηρότητα του χειμώνα καθιστούν κάθε σχήμα απλό και ευδιάκριτο. Το κύρτωμα της όχθης σ' εκείνο το σημείο, απ' όπου ξεπηδά μέσα από τα καλάμια ο ποταμός, όταν είναι ψηλότερη η στάθμη του, έχει απολέσει τη θερινή του πρασινάδα, μέσα από το φουντωτό καπούλι ενός αμαζόνιου κορμού έχει ξεπροβάλει λες ο οστέινος γοφός του. Οι μύες γύρω από το στόμα του Μέρινγκ σφίγγονται και η πίεση αποχρωματίζει το μαλακό λακκάκι του πιγουνιού του – είναι μια έκφραση από αυτές στις οποίες εκπαιδεύονται όσοι συνηθίζουν να κρύβουν τον εκνευρισμό τους από τους κατωτέρους τους. Τα νεκρά καλάμια δεν σωπαίνουν ποτέ κι από τη στιγμή που έχει σκίσει το φάκελο, το ξετύλιγμα των δυο λεπτών φύλλων χαρτιού μπερδεύεται με το ανασάλεμά τους.

«Δεν ξέρω πώς μπορείς να το λες αυτό. Έχει μείνει πολύ λί-

γος καιρός. Μην ξεχνάς ότι μας είχαν βάλει να συμπληρώσουμε την αίτηση από πέρσι. Έχουν το όνομά μου και όλα τα στοιχεία. Αν θυμάσαι, τότε που έγινε η σχολική εκδρομή, δεν μπορούσα να πάω ούτε καν διαβατήριο για το εξωτερικό, αν δεν έγγραφες πρώτα εσύ στην Πρετόρια να ζητήσεις άδεια από τις Ένοπλες Δυνάμεις. Μόλις τελειώσουν οι εξετάσεις, στο τέλος του χρόνου –φέτος– (υπογραμμισμένο δύο φορές), θα με καλέσουν. Σε παρακαλώ, μπαμπά, ξέρω ότι πνίγεσαι και τέτοια, αλλά πρέπει να ξέρω. Θα πάω στην Αμερική τον Δεκέμβριο ή όχι. Αυτό θέλω να ξέρω (σβησμένο από πάνω με γραμμή). Σου λέω, όμως, ότι όποιος πιστεύει ότι θα καταταγώ στο στρατό τους για να μάθω να “σκοτώνω Κάφρους”, μπορεί να πάει στο διάολο. Δεν θα πάω, ευχαριστώ! Λες ότι θα είναι εμπειρία για μένα να γνωρίσω διάφορους ανθρώπους που δεν πρόκειται ποτέ να συναντήσω στο καλό –επί τη ευκαιρία, εγώ θα το έλεγα “σνομπ”– σχολείο που φοιτώ. Και τι σόι ανθρώπους; Εγώ δεν βλέπω τίποτα θετικό (σβησμένη κι αυτή η φράση), δεν βλέπω τι θα κερδίσω με το να ζω επί εννιά μήνες με το κεφάλι ξυρισμένο γουλί, παρόλα μ’ ένα τσούρμιο εθνικόφρονες Νοτιοαφρικάνους, για να με μάθουν ότι ανήκουμε στην ανώτερη φυλή επειδή εμείς έχουμε τα όπλα. Με την ίδια λογική, θα ήταν καλή εμπειρία να με στείλεις στη Λωρίδα του Καπρίβι να πυροβολώ μαχητές του Απελευθερωτικού Αγώνα. Σχετικά με τις διακοπές του Αυγούστου. Ευχαριστώ, αλλά δεν έχω όρεξη για Γιοχάνεσμπουργκ. Η μαμά λέει να πάω στη Νέα Υόρκη, αλλά θα έχει έτσι κι αλλιώς τον Ντέιβιντ και την Έρικα, οπότε δεν θα νιώθει μόνη, και είναι και πολλά τα λεφτά για να σου το ζητήσω. Κι όπως ξέρεις, ελπίζω να μπορέσω να πάω τον Δεκέμβριο. Αλλά την ξέρεις τώρα τη Μαμά – θεωρεί πάντα ότι είσαι εκατομμυριούχος! Τέλος πάντων, αυτό που θέλω να κάνω – νομίζω ότι θα μου άρεσε να πάω Νοτιοδυτικά, στο Σβάκοπμουντ. Θα γράψεις στην Έμι και τον Κουρτ να τους πεις ότι μπορώ; Τους έγγραφα εγώ και μου είπαν εντάξει, αλλά θέλουν να τους το πεις κι εσύ. Μην αγοράσεις αεροπορικό. Ούτε τρένο θα πάω. Θα πάω με οτοστόπ».

Εντάξει, λοιπόν, όπως θες: αντάλλαξε όλα τα καλά του κόσμου για το μπλουτζίν που θα του κόψεις προσεκτικά το στρίφωμα να

φαίνεται σκισμένο, κι άντε να ζητιανέψεις καθ' οδόν προς Νοτιοδυτική Αφρική. Κανένας δεν πρόκειται να μάθει ότι το ζευγάρι των γερόντων που περιμένει εκεί να αλείψει με μύρο τα πόδια του νεαρού λόρδου, ζει με τη σύνταξη που τους δίνει ο πατέρας σου.

Αν είχα τα λεφτά σου. Η μάνα του δεν τον ήθελε, φυσικά, αφού τον εγκατέλειψε, οχτώ χρόνων παιδάκι, αλλά μετά του ζητάγε να ταξιδεύει δέκα χιλιάδες μίλια πέρα δώθε δυο φορές το χρόνο για να είναι μαζί με τα καινούργια Αμερικανάκια της.

Αν είχα τα λεφτά σου..., θα προσποιούμουν ότι δεν τα έχω: με οτοστόπ, ούτε ένα εισιτήριο τρένου να μην εκδοθεί στο όνομά μου.

Εγώ θα τα άφηνα όλα ως έχουν. Κι αν είχα παιδιά..., δεν πιστεύω στη μεταβίβαση της περιουσίας, στον πλούτο δίχως μόχθο, στη διαιώνιση των προνομίων.

«Έχεις γιο; Μαζί σου ζει;»

«Ανέκαθεν είχα την αποκλειστική κηδεμονία. Είναι εσωτερικός σε σχολείο. Άντρας πια. Μ' έχει φτάσει σε μπόι. Την προηγούμενη φορά που είχε έρθει για διακοπές με ρώτησε γιατί παντρεύτηκα τη μάνα του. Κι εγώ του είπα, για ποιο λόγο νομίζεις τις κυνηγάμε; Ήταν όμορφη κι είχε και φοβερό κορμί».

Ήταν η στιγμή του τσιγάρου και των εξομολογήσεων μετά τον έρωτα. Ανασηκώθηκε εκείνη απότομα στον αγκώνα της και το σταρένιο πρόσωπο με τα μουντζουρωμένα από το μακιγιάζ μάτια τον επιθεωρούσε με έναν θαυμασμό απέχθειας, έκφραση την οποία είχε ξαναδεί παλιότερα, υπό διαφορετικές συνθήκες, στο πρόσωπο μιας γυναίκας που είχε συνοδεύσει σε ματς πυγμαχίας.

«Του είπες έτσι για τη μητέρα του;»

«Δεν είναι δα και κανένα μωρό».

«Χρησιμοποίησες αυτά ακριβώς τα λόγια; Σαν να μιλούσες για καμιά γυναίκα που ψώνισες στο μπαρ ή στο δρόμο;»

«Να σου πω κάτι, Αντόνια; Ίσως να μην το ξέρεις, αλλά το να αποκτάς μια γυναίκα για την οποία έχεις πληρώσει, εμπεριέχει ώρες ώρες μια ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Είναι ξεκάθαρα πράγματα. Για μια νύχτα ή για ένα απόγευμα ή για ένα εικοσιτετράωρο. Έχεις καταβάλει το αντίτιμο για όλα».

«Κι έτσι δεν θα μένουν να αιωρούνται ανεκπλήρωτες συναισθηματικές δεσμεύσεις εκατέρωθεν».

«Όχι, όχι – σε όλα τα πράγματα ψάχνεις βαθύτερα νοήματα. Λυπάμαι που θα σε απογοητεύσω. Εγώ αναφέρομαι απλώς στην αίσθηση ότι όχι μόνο παίρνεις αυτή τη γυναίκα, αλλά ότι έχεις πληρώσει κιόλας για χάρη της». Ενώ μιλούσαν, ο δείκτης του ανάδευε με κυκλωτερή κίνηση το μαύρο τρίχωμα στο κύπελλο της μασχάλης της, όπως ακριβώς θα χάιδευε κανείς μια γάτα κάτω από το αυτί.

«Δεν το πιστεύω! Θέλεις να με πείσεις ότι μπορείς να αγοράσεις τα πάντα. Ο κύριος Μέρινγκ και οι θυγατρικές του». Είχε αρχίσει κι εκείνη να τον χαϊδεύει κάπου, ώστε να του δείξει ότι δεν ήταν η παθητική σύντροφος, το ρόλο της οποίας θα της ανέθεταν κάτι τύποι σαν αυτόν.

«Όχι – λέω μόνο ότι υπάρχουν κάποια ωραία πράγματα που μπορώ να αγοράσω».

Ένα βροχοπούλι έχει προσγειωθεί μερικά μέτρα μακριά από τα πόδια του και ταλαντεύεται μπρος πίσω, μια με το ράμφος, μια με την ουρά, για να ισορροπήσει. Τα εξόχως τακτικά μαύρα και λευκά σημάδια του φτερώματός του επιβάλλουν στο μάτι μια οπτική πειθαρχία. Το χειμωνιάτικο τοπίο της ορεινής σαβάνας θεωρείται παραδοσιακά σκληρό, αλλά είναι σκληρό μόνο στο άγγιγμα (οι αγκίθες των σπασμένων χαμόκλαδων, τα αιχμηρά νεκρά ξερόχορτα, οι προεξέχουσες λάμες των πεθαμένων καλαμιών). Όπου κι αν πέφτει το βλέμμα του, εκτός από το μελάνι του γραμμματος και τις πέτρες-ταφόπλακες, ακουμπάει πάνω σε μια εύρυθμη απαλότητα. Η μακρινή λοφοσειρά ξαπλώνεται γαλήνια και ωχρή κατά μήκος του ορίζοντά του. Οι ιτιές, ήταν τις βλέπει ως προορισμό, από το σπίτι ή ψηλά, από το δρόμο, μοιάζουν με καπνό που στεφανώνει τα καλάμια. Η αλήθεια είναι πως όλη αυτή η απαλότητα είναι προϊόν καπνού: σωματίδια καπνού που πλανιούνται στον ασάλευτο χειμερινό αέρα, φερμένα από εκείνη την κοινότητα που βρίσκεται ανάμεσα στη φάρμα και την πόλη. Καλύπτει σαν καταρράκτης το αγριεμένο μάτι του ήλιου. Κάποιες μέρες μπορείς να κοιτάξεις ακόμα και κατάματα τον ήλιο κι είναι σαν να κοιτάξεις το αστέρι στο ακτινοβόλο κέντρο ενός γαλάζιου ζαφειριού.

Το γραμμάκι το έχει σκίσει. Αν όχι με θυμό, πάντως με μια ε-

σκεμμένη αδιαφορία. Τώρα δεν ξέρει τι να κάνει τα κομμάτια. Το χαρτί είναι οργανική ύλη: αν το πέταγε στα καλάμια θα σάπιζε, κανείς δεν έρχεται εκεί, κι έτσι κι αλλιώς κανείς δεν θα καταλάβαινε το γρίφο των λέξεων: «Πρέπει να ξέρω», «ξέρω ότι πνίγεται και τέτοια», «κεφάλι ξυρισμένο γουλί», «σκοτώνω Κάφρους». Φαντάσου να περιδιάβαινε εκείνη τη φάρμα, να αντίκριζε κάτι σαν τάφο και σ' ένα κομματάκι χαρτί τις λέξεις «σκοτώνω Κάφρους». Θεέ μου, τι μύθο απανθρωπιάς και βανανυσότητας ήταν ικανή να επινοήσει με *εκείνο* το τόσο δα αποδεικτικό στοιχείο!

Τι γυρεύουν, τέλος πάντων, αυτοί που ξέρουν μονάχα ότι δεν θέλουν αυτό που έχει; Τι θέλει *εκείνος* – να κηρυχτεί, για χάρη του αποκλειστικά, ένας πόλεμος, ώστε να μπορέσει να αποδείξει πως είναι συνειδητοποιημένος αντιεξουσιαστής; Όπως ακριβώς ζητούσε άλλοτε ποδήλατο με αγωνιστικό τιμόνι; Όπως ακριβώς ζητούσες *εσύ* τον προορισμό σου και με ειδοποιήσες να έρθω να σε βρω στο ελληνικό καφενείο; «Έχω προβλήματα», είπες, και τα μάτια σου, από εκεί που ήταν τρομαγμένα, πήραν μια ηλίθια αλαζονική έκφραση, μια έξαψη, μόλις σήκωσες το κεφάλι και με είδες. Δεν απορώ που *εκείνοι* οι άξεστοι μπάτσοι σου έριξαν χαστούκι – κι εμένα μού ήρθε να κάνω το ίδιο μια δυο φορές. Ελεύθερο πνεύμα, τολμηρή τσιγγάνα στο κρεβάτι (πριν παντρευτεί τον καθηγητή της, το επίθετό της ήταν Μανσεμπό, παλιό όνομα των τσιγγάνων της Ισπανίας ή της Γαλλίας – το πιθανότερο ήταν να κυλούσε απλώς εκεί κάποιο εβραϊκό αίμα). Δεν ήσουν, όμως, τόσο ελεύθερη και τόσο τολμηρή όταν απαντούσες σε ερωτήσεις για τους δύσμοιρους, τους αναθεματισμένους μαύρους φίλους σου της πλατείας Τζον Φόρστερ. Να μιλήσω, λοιπόν, σ' ένα καλό δικηγόρο, έναν καταξιωμένο, ξύπνιο δικηγόρο της εταιρείας, κι επίσης να φροντίσω να μένει εκτός κρατητηρίων ο συνειδητοποιημένος αντιεξουσιαστής με τα ολόσια κατάξανθα μαλλιά κι *εκείνο* το καστανό χνούδι γύρω από το πιγούνι που του φύτρωσε απροσδόκητα στην αρχή της εφηβείας (ότι κι αν κάνει, θα γίνει κι αυτός ανδροπρεπής σαν τον μπαμπάκα του και θα κυνηγάει θηλυκά, είτε εγκρίνει τον εαυτό του είτε όχι).

Τι νομίζουν ότι μπορούν να αποκτήσουν; Τι θεωρούν ότι υπάρχει διαθέσιμο; Ειρήνη, Ευτυχία και Δικαιοσύνη; Και θα τα

κατακτήσουν αυτά ωραίες γυναίκες και σχολιαρόπαιδα; Θέλουν τη Χρυσή Εποχή; Και θα την κερδίσουν άτομα που χρειάζονται καλούς, καταξιωμένους δικηγόρους εταιρειών;

Θέλω να αλλάξω τον κόσμο αλλά να διατηρήσω ορισμένα πράγματα όπως αρέσουν σ' εμένα – και ποιος δεν θα έφερνε τον κόσμο ανάποδα αν ήταν τόσο εύκολο; Για να διατηρήσεις οτιδήποτε όπως αρέσει σε εμένα, θα πρέπει να έχεις γερό στομάχι, ώστε να αγνοείς κάθε παρεμβολή – να την αφήνεις νεκρή, θαμμένη. Εκείνοι των οποίων η ζωή δεν αξίζει μία το ξέρουν αυτό καλά. Πάνω, στον καταυλισμό, ο Ιάκωβος και οι δικοί του. Οι χιλιάδες κάτοικοι εκείνης της κοινότητας. Μπρούμυτα μες στη λάσπη, κάπου, άγνωστο πού, και το ποδοπατούν, αποπατούν από πάνω οι αγελάδες, τα ξεροκάλαμα έχουν σκορπιστεί και το σκεπάζουν, όλα είναι ακριβώς όπως είπες όταν πρότεινες; Γιατί δεν τα αφήνεις όλα ως έχουν;

Τους έχει στήσει όρθιους μπροστά του κι αυτοί δεν ξέρουν τι να απαντήσουν. Δεν έχουν τίποτα να πουν. Μέσα του νιώθει την ανακούφιση και την ικανοποίηση ότι παρουσίασε ορθά τα στοιχεία που δεν έχουν απάντηση. Επικρατώ σημαίνει γεμίζω τις μπαταρίες μου. Για μια στιγμή, νιώθει την παρόρμηση να χώσει τα κομματάκια του χαρτιού κάτω από τις πέτρες του σκάμματος, κλοτσάει μάλιστα μία με τη μύτη της μπότας του, παρόλο που ξέρει (μερικές απ' αυτές τις κουβάλησε μόνος του ως εκεί) ότι χρειάζονται δυο χέρια για να τη σηκώσει. Ανοίγει, όμως, το φάκελο, τον κάνει χωνί μες στην παλάμη του και ξαναρίχνει προσεκτικά μέσα τα σκισμένα κομμάτια. Ούτε ένα χαρτάκι δεν γλιστράει να πέσει στο χώμα.

«Ο Ολλανδός μπορεί να πάρει το ημιφορτηγό, να σπάσει το πίσω φανάρι, να γρατσουνίσει και την πόρτα – αμέ».

«Τι σόι άνθρωπος είναι αυτός; Πάει κι έρχεται στην πόλη σαν αδέσποτο σκυλί. Πού είναι το παιδί του; Πού είναι η γυναίκα του; Δεν τον κόβω και για πολύ πλούσιο». Ο άντρας της Ντόρκας έστεκε ανάμεσά τους και παρακολουθούσε τη φιγούρα που ξεμάκρυνε με το έμπειρο μάτι του πρωτευουσιάνου. Τα Σάββα-

τα και τις γιορτές οι εργάτες της φάρμας εξακολουθούσαν να δουλεύουν, αυτός, όμως, όχι.

«Α, έχει ένα γιο. Έρχεται εδώ πότε πότε».

«“Τέρι” τον λένε. Λέει ότι δεν θέλει να τον φωνάζουν “κύριο” – το είπε στον Ιάκωβο. “Δεν πρέπει να με λες κύριο Τέρι”. Θέλει να τον φωνάζουμε με το όνομά του σκέτο». Ο Ιζάκ γέλασε με νεανική ανεμελιά.

Ο Ιάκωβος αγνόησε τα εκτός θέματος και χαμήλωσε τον τόνο της φωνής του, παρόλο που ήξερε ότι τα λόγια του, ακόμα κι αν ακούγονταν από αυτή την απόσταση, δεν θα γίνονταν κατανοητά. «Δηλαδή, αν πηγαίνω με το τρακτέρ στο μαγαζί, θα το χαλάσω;»

«Καλύτερα να παίρνεις το ημφορτηγό. Αυτό να χρησιμοποιείς όποτε θες. Δεν πρόκειται να το καταλάβει. Πώς να το καταλάβει – αυτός έρχεται και φεύγει σαν αστραπή. Είσαι χαζός, γέρο».

«Εγώ, όμως, λαδώνω και προσέχω το τρακτέρ. Εγώ φροντίζω τα μηχανήματά του, όλα τα μηχανήματά του, κι όλα τα ζωντανά του, κάθε μέρα. Δεν πα’ να ’ναι Σάββατο, Κυριακή, Χριστούγεννα».

Τσουγκρανίζουν ζωοτροφή από το ανοιχτό σιλό. Μεγάλη επίδειξη εργατικότητας – κανένας δεν σηκώνει κεφάλι εκτός από έναν επισκέπτη (από το γνωστό πλήθος των επισκεπτών του Σαββατοκύριακου που εμφανίζονται είτε μεθυσμένοι είτε νηφάλιοι), ο οποίος κουτσομπολεύει μαζί τους. Ο Μέρινγκ θα πρέπει να το φαντάστηκε, να συνέθεσε, μέσα από τις μελωδικές διακυμάνσεις της γλώσσας τους, εκείνο που υπήρχε σε μια γωνιά του νου του – και όμως, σαν να άκουσε το όνομα «Τέρι» ολοκάθαρα καθώς περνούσε. Μάλλον απίθανο. Κάποια άλλη λέξη θα ήταν με παρόμοιο ήχο. Το χέρι του σηκώνει σαν κύμβαλο το στρογγυλό καπάκι του σκουπιδοτενεκέ έξω από την πόρτα της κουζίνας (ο φάκελος πέφτει μέσα στη μάζα από καμένο κουρκούτι και φλούδες πατάτας, που αναδίδει μια μυρωδιά ζύμωσης) κι έπειτα το κλείνει με μια κλαγγή.

Ως συνήθως, πάνω που ετοιμάζεται να ξεκινήσει, βλέπει τον

Ιάκωβο να τρέχει κοντά του με κάποιο επείγον αίτημα. Η μηχανή του αυτοκινήτου είναι αναμμένη. Ένα σακί τοιμέντο. Αυτή τη φορά χρειάζεται ένα σακί τοιμέντο. Όσο διεξοδικά κι αν έχουν συζητηθεί οι ανάγκες του κτήματος, ο Ιάκωβος πάντα θα έχει την τάση να σκεφτεί ένα ακόμα τελευταίο πράγμα. Δεν είναι παρά μια τακτική αναβλητικότητας, λες και δεν θέλει να τον αφήσει εκείνος πίσω, εκεί όπου ανήκει, λες και δεν θέλει να ξεμείνει εκεί, στη φάρμα. Στις ευθύνες – κι είναι πραγματικά υπεύθυνος, με τον τρόπο του, ο γερο-Ιάκωβος. Φοράει το γνωστό ανήσυχο χαμόγελό του, με το κεφάλι γερμένο στο πλάι, ξεγυμνώντας εκείνους τους σάπιους χαυλιόδοντες – τίποτα δεν μαρτυράει ότι έχει προσβληθεί. Θα μπορούσε να του πει, πάρε το ημιφορητό τη Δευτέρα και πήγαινε στην αποθήκη με τα οικοδομικά υλικά, ποιος ξέρει, όμως, ως πού θα έφτανε η ερμηνεία μιας τέτοιας προσφοράς. Δεν αποκλείεται να ανέβαιναν όλοι επάνω να πάνε για μπίρες ή σε καμιά κηδεία και να τράκαραν πουθενά – τσάμπα ζημιά, εφόσον η ασφάλεια δεν πληρώνει αποζημίωση όταν ο οδηγός δεν έχει δίπλωμα. Αυτού του είδους οι παραχωρήσεις δεν κάνουν καλό σε κανέναν: το μόνο που κάνουν είναι να απειλούν την οργάνωση ενός τέτοιου αγροκτήματος.

Και ποιος δεν θα έφερνε τον κόσμο ανάποδα, αν ήταν τόσο εύκολο;

«Η άνοδος και η πτώση των νομισματικών τιμών, των χρηματιστηρίων, των εισαγωγών και εξαγωγών, του εργατικού δυναμικού και του κόστους των πρώτων υλών...»

«Του ακατέργαστου χυτοσιδήρου».

«Ναι, ακριβώς».

«Α, βλέπω ότι σε κάτι τελικά πιστεύεις – είσαι ένας απ' αυτούς που έχουν για Βάαλ τους την ανάπτυξη...»

«Τι εννοείς;»

«Επειδή είσαι άθεος, έχεις την ανάγκη να επενδύεις σε χειροπιαστά αντικείμενα – σε πράγματα που έχουν δύναμη έξω από σένα».

«Κι εσύ, που προέρχεσαι από μια πρώην καθολική, τσιγγάνικη οικογένεια...»

Αυτή έφερε το χέρι της πάνω του, ακριβώς κάτω από τον α-

ριστερό θωρακικό μυ, σαν ελαφρό χάδι, σαν ελαφρό ράπισμα. «Εγώ πιστεύω στους ανθρώπους με σάρκα και οστά, όχι σε θεούς ψηλά στον ουρανό ή οπουδήποτε στη γη. “Ανάπτυξη” – μια μεγαλοπρεπής, εξάισια, παντός χρήσεως θεότητα, μια ανώτερη δύναμη που θα τα φτιάξει όλα, θα τα βάλει όλα σε τάξη, φτάνει μόνο να μπορέσουμε να τη χρηματοδοτήσουμε. Το χρήμα και η τεχνική υποστήριξη. Έτσι δεν σκέφτεσαι; Η πολιτική δεν σε απασχολεί. Την ιδεολογία τη γράφεις στα παλιά σου τα παπούτσια. Έτσι κι αλλιώς, αυτοί οι φτωχοδιάβολοι δεν ξέρουν ποιο είναι το συμφέρον τους. Έτσι δικαιολογείς όλα αυτά που παραβλέπεις – αυτό σε απενοχοποιεί, έτσι δεν είναι; Γίνεσαι ο Μέγας Αμερόληπτος. Η Ανάπτυξη. Ούτε βρόμικα χέρια ούτε συμβιβασμένα μυαλά. Ούτε βρομορατσιστής ούτε κολλητός των Κάφρων. Ούτε παλιοκομούνι, ούτε καπιταλιστικό γουρούνι. Όλα αποφασίζονται μέσω κομπιούτερ – κοίτα, χωρίς χέρια! Η αλλαγή είναι κάτι προγραμματισμένο, δεν είναι όραμα. Δεν αφορά την πάλη σώμα με σώμα. Η σωματική επαφή συνεπάγεται και δυσάρεστες μυρωδιές. Ας φάνε παντεσπάνι, ευχαρίστως – εφόσον η παραγωγή το επιτρέπει κι εφόσον δεν επηρεαστούν οι μετοχές».

Η φάρμα, για να δικαιολογήσει την ύπαρξη, τη δική της και όσων εργάζονται εκεί, θα πρέπει να είναι ανθούσα επιχείρηση. Έτσι έχουν τα πράγματα.

... μια νύχτα, πήρε εντολή να ξυπνήσει, να κατέβει στο ποτάμι και να πάρει την αντιλόπη που θα έβρισκε παγιδευμένη στα κλαριά μιας ευφορβίας.

ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΚΟΜΜΑΤΙΑ χαρτιού στροβιλίζονται στον αέρα κι ύστερα κολλάνε σαν έμπλαστρα πάνω στο φράχτη της κοινότητας, όταν ξεσπούν οι αυγουσιτιάτικοι άνεμοι. Τα ετερόκλητα ρούχα που φορούν τα παιδιά και οι γέροντες, καθώς σκαλίζουν μες στα σκουπίδια, τσιτώνονται πάνω στα κορμιά τους ή τα παίρνει ο αέρας. Μερικές φορές φυσάει τόσο δυνατά που παρασέρνονται ολόκληρες λαμαρίνες και κουτιά κουτρονβαλάνε ξανά και ξανά, μέχρι να διασχίσουν το δρόμο και να σταματήσουν στο φράχτη ή να ισοπεδωθούν, όπως τα σώματα σκυλιών και γατιών κάτω από τις ρόδες των τροχοφόρων. Οι εφημερίδες, η στάχτη, τα κόκκαλα, τα σπασμένα μπουνάκια προέρχονται από την κοινότητα. Τα κουτιά, οι λαμαρίνες και τα σκύβαλα έρχονται από τα κοντινά εργοστάσια και τις αποθήκες, όπου δουλεύουν πολλοί από τους κατοίκους της. Όσοι περιμένουν το λεωφορείο στην άκρη του δρόμου, σκεπάζουν τα στόματά τους με μάλλινα κασκόλ κόντρα στο κοκκινόχωμα. Το ίδιο κάνουν και οι γυναίκες που κάθονται στους πάγκους τους πουλώντας πορτοκάλια ή ψήνοντας κίτρινα καλαμπόκια σε φουφούδες. Οι ρακοσυλλέκτες είναι υπομονετικοί –από νωχέλεια, από αδυναμία, δύσκολο να καταλάβεις με μια ματιά– και τα ξυπόλυτα πόδια τους, τα χέρια με τα οποία ανασκαλεύουν το χώμα, καλύπτονται από ένα γκρίζο στρώμα στάχτης. Δυο από τα μεγαλύτερα παιδιά της φάρμας πηγαίνουν σχολείο στην κοινότητα. Θα μπορούσαν να επιστρέφουν όπως ήρθαν, κατά μήκος της σαβάνας και μέσα από την τρύπα που έχουν ανοίξει στο φράχτη οι συμμορίες για να περνάνε στη ζούλα διάφορα κλοπιμαία, αυτά, όμως, παρατείνουν τον μακρύ ποδαρόδρομο του γυρισμού με το να πηγαίνουν ως

τη χωματερή και να βλέπουν τι ψάχνουν όλοι οι άλλοι. Δεν ξέρουν τι ακριβώς ελπίζουν να βρουν εκεί: μαθαίνουν σιγά σιγά ότι αυτό που αναζητούν οι έμπειροι είναι ό,τι τους τύχει να ανακαλύψουν. Έχουν δει ένα μικρούλι σαν αυτά να βυθίζει το σταχτί του δάχτυλο μέσα σ' ένα κονσερβοκούτι σαρδέλας, πάνω στο τυλιγμένο προς τα πίσω καπάκι στο οποίο γυάλιζε ακόμα λίγο λάδι. Όταν γλείφτηκε το λάδι, φάνηκε χρήσιμο και το κλειδί που ήταν ακόμα πάνω στην κονσέρβα. Έχουν ξεθαφτεί παράταιρα παπούτσια, φθαρμένα δερμάτινα εκμαγεία κάλων και στραβωμένων δακτύλων, γεμάτα ιδρώτα και σκόνη. Ένα καπέλο τσακισμένο. Τα πλέον δυσεύρετα είναι τα πεταμένα λάστιχα γιατί πολλοί φτιάχνουν με αυτά σανδάλια. Σε διαφημιστικές αφίσες κατά μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής που περνάει με σιδηροτροχιές ελιγμών και από τα εργοστάσια, μαύροι άντρες με δυνατούς μυς και πλατιά χαμόγελα πλένουν τα δόντια τους, πίνουν μπίρα ή καταθέτουν τις οικονομίες τους σε κάποια τράπεζα. Βιοτεχνίες και εργοστάσια αυτοσυστήνονται – συγκολλήσεις μετάλλων, γλάστρες κήπου, πολυτελή ανατομικά στρώματα, ΕΔΩ ΦΤΙΑΧΝΟΥΜΕ ΤΑ ΦΙΑΤ.

Η κοινότητα είναι σαν τη χωματερή. Ούτε εδώ ξέρουν τι θα βρουν τα παιδιά. Δεν είναι καθόλου σαν τη φάρμα, όπου ξέρεις ότι θα ανακαλύψεις αυγά πουλιών, σύρμα ή κάτι που έχουν ρίξει οι λευκοί ή τους έχει παραπέσει (ένα κέρμα, μια τσατσάρα τσέπης, γόπες πούρων). Είχε χαθεί ένα δαχτυλίδι: ζητήθηκε από τα παιδιά να ψάξουν για ένα γυαλιστερό πετράδι στο χορτάρι. Μια φορά βρήκαν μια χελώνα – την έφαγαν οι γονείς και το κέλυφος είναι ακόμα στο σπίτι του Ιάκωβου.

Περιπλανιόντουσαν στα σοκάκια της κοινότητας, βλέποντας το εσωτερικό σπιτιών που είχαν έπιπλα όπως και το σπίτι του λευκού κτηματία και ροδακινιές περιφραγμένες, με σκυλιά σαν του Ινδού να γαβγίζουν. Προσπερνούσαν κι άλλου είδους οικήματα, μακριές σειρές από δωμάτια που τα ξεχώριζε ως μεμονωμένες κατοικίες μια ροζ και γαλάζια κάθετη γραμμή στον εξωτερικό τοίχο – εκεί μέσα ζούσαν άντρες από τα εργοστάσια κι έφτιαχναν βουνά σκουπιδιών απέξω με τα χαρτόκουτα από τις μπίρες τους. Έξω από μια αίθουσα, μεγάλη σαν εκκλησία, έβλε-

παν τις τεράστιες έγχρωμες φωτογραφίες λευκών αντρών που πυροβολούσαν ο ένας τον άλλο ή έτρεχαν καβάλα σε άλογα, αλλά δεν είχαν πληρώσει ποτέ για να μπουν μέσα. Έναντι πέντε σεντς αγόραζαν πατατάκια πασπαλισμένα με ξίδι από κάτι μικρομάγαζα όπως του Ινδού κι ύστερα πήγαιναν κι άραζαν μπροστά από τις τζαμαρίες του μεγαλύτερου καταστήματος της κοινότητας με τα εκατοντάδες πολύχρωμα μπουκάλια ποτών πίσω από τις αντικλεπτικές μεταλλικές μπάρες. Χάζευαν άντρες με ρούχα πολύ καλύτερα απ' αυτά του Ιζάκ, με άσπρα καπέλα και γυαλιά ηλίου, υπέροχα ρολόγια και δαχτυλίδια που στόλιζαν χέρια ακουμπισμένα πάνω σε τιμόνια αυτοκινήτων με χρωματιστή γούνινη επένδυση. Έβλεπαν γυναίκες με τα μαλλιά ισιωμένα σαν των λευκών και νοσοκόμες με στολές καθαρές και κολλαριστές σαν χαρτί. Τα σπάνια είδη που φυλάσσονταν με προσοχή στη φάρμα εδώ υπήρχαν εν αφθονία: εδώ όλοι είχαν κουτιά, μπουκάλια, σακούλες και πλαστικά δοχεία, που ή τα κρατούσαν στο χέρι ή τα κουβαλούσαν στο κεφάλι. Ένα παιδάκι ποδηλατούσε το τρίκυκλό του – ένας μανάβης κυνηγούσε ένα αλαλάζον κορίτσι που είχε κλέψει έναν ανανά. Έπαιξαν για λίγο στο δρόμο με κάτι παιδιά που ξαφνικά τους άρπαξαν τα πατατάκια από τα χέρια κι έγιναν καπνός. Από ένα ημιφορηγό που μιλούσε σαν τις φωνές στο ραδιόφωνο του Ιζάκ, καλώντας τον κόσμο να αγοράσει φάρμακα για το αίμα, τους χάρισαν ένα μπαλόνι. Εκεί που κοίταζαν κάτι αγόρια στην ηλικία τους να παίζουν χαρτιά, είδαν το ένα να βγάζει μαχαίρι και να το μπήγει στην παλάμη ενός άλλου. Έτρεξαν να φύγουν. Ξαναγύρισαν, όμως – πάντα ξαναγύριζαν. Κάποιο είχε φτάσει και πιο μακριά, για την ακρίβεια ως το Γιοχάνεσμπουργκ, ξαπλωμένο στην καρότσα ενός πραγματευτή κοπριάς, και με την κίνηση του φοβισμένου αλόγου και του στρεβλού άξονα των τροχών έβλεπε τα θεόρατα κτήρια να χοροπηδούν ολόγυρά του λες κι από στιγμή σε στιγμή θα σωριάζονταν στο κεφάλι του.

Στο δρόμο για το σπίτι, μετά το σχολείο και την κοινότητα, ο χωματόδρομος που απλωνόταν μπροστά και πίσω τους γινόταν τότε τότε μια κυλιόμενη επιφάνεια σκόνης που ερχόταν όλη καταπάνω τους: για ένα δευτερόλεπτο έβλεπαν στο κέντρο της δι-

νης ένα αυτοκίνητο ή κάποιο πρόσωπο ή πρόσωπα, κι έπειτα δέχονταν το ράπισμα, τα μαστίγωνε από παντού μια τρίχινη γλώσσα καυτής μαλακής άμμου που έφτυνε μαζί τσουχτερό χαλίκι. Όταν ήταν σε θέση να ξαναπάρουν ανάσα και να ανοίξουν πάλι τα μάτια, η οργισμένη δίνη είχε προχωρήσει στην απέναντι πλευρά του δρόμου, κάπνιζε κόντρα στον ήλιο και έφραζε τον άλλο ορίζοντα. Μερικές φορές, στο χιλιοστό του δευτερολέπτου που μπορούσαν να κοιτάξουν κατάματα την καρδιά του κυκλώνα, ήταν το πρόσωπο του Μέρινγκ εκείνο που αντίκριζαν.

ΔΥΟ ΑΝΤΡΕΣ ΞΕΠΡΟΒΑΛΑΝ μέσα από το σκοτάδι, δίχως να φοβούνται τα θρασύδειλα σκυλιά. Οι φωτιές στις εστίες είχαν σβήσει και ο Ιζάκ είδε στο χειμωνιάτικο φεγγαρόφωτο δυο ψηλές φιγούρες να ρίχνουν τις κουκουλωμένες σκιές τους πάνω στην αυλή του κράαλ. Οι ίσκιοι προχώρησαν λίγο, εισέβαλαν στον κύκλο των απειλητικών γρυλισμάτων. Ζήτησαν τον Σόλομον.

Ο Σόλομον βρισκόταν κάπου μέσα στην κάμαρα με τα στοιβαγμένα, κοιμισμένα σώματα, τη διαπεραστική μυρωδιά των οπείων αναδείκνυε η ζέστη που έβγαζε η τενεκεδένια θράκα. Μοιραζόταν το σιδερένιο του ντιβάνι με μια γυναίκα κι όταν ανασηκώθηκε στηριγμένος στον αγκώνα, φάνηκε πλάι του ένα κεφάλι μαντιλοφορεμένο. Αυτός φορούσε, για να μην κρυώνει, την μπλούζα που φόραγε στη δουλειά και η αντανάκλαση της φωτιάς πάνω της φώτισε και το πρόσωπό του. Δεν είπε τίποτα, όπως κάνει κανείς όταν δεν έχει νιώσει ούτε έκπληξη ούτε τρόμο. Δεν κουνήθηκε, όμως, κιόλας, ούτε για να σηκωθεί ούτε για να ξαπλώσει πάλι και ο Ιζάκ γύρισε να φύγει. Διέσχισε προσεκτικά αυτούς που ήταν πλαγιασμένοι καταγής.

Δεν μίλησε στους άντρες που περίμεναν κι ούτε ξαφνιάστηκε που δεν του μίλησαν εκείνοι: ήταν νέος ακόμα, δεν λογάριαζε κανείς τη γνώμη του. Ο Σόλομον βγήκε από την κάμαρα φορώντας παντελόνι και παπούτσια.

«Ο αδελφός σου λέει ότι πρέπει να 'ρθεις», του είπαν.

«Απόψε;»

«Πρέπει να 'ρθεις τώρα».

«Θα έρθω αύριο».

«Είτε να σου πούμε να 'ρθεις απόψε».

Το δικό του πέρασμα είχε διαταράξει την ησυχία κάποιων παιδιών στο δωμάτιο κι άρχισαν να βήχουν μες στον ύπνο τους.

«Κοιμόμουνα. Όλοι κοιμούνται».

Εκείνοι, όμως, δεν κοιμόντουσαν – στέκονταν όρθιοι εκεί.

Προσπάθησε για λίγο να τους μεταπείσει.

«Όχι, όχι αύριο. Απόψε. Έχει μπλεξίματα, φίλε, πρέπει να 'ρθεις. Κάποιοι του κάνουν τη ζωή δύσκολη. Έλα τώρα».

Ο Σόλομον ξαναμπήκε στην κάμαρα και γύρισε φορώντας το πουλόβερ του. Όταν απομακρύνθηκε μαζί με τους άλλους, ο Ιζάκ μπορούσε ακόμα να τον ξεχωρίσει από τις φωσφοριζέ ρίγες στο λαϊμό και στη μέση του πουλόβερ.

Το άλλο πρωί δεν ήταν εκεί για να οδηγήσει τα γελάδια στη βοσκή μαζί με τον Φινέα και τον Γουίτμποϊ. Ο Ιάκωβος σκέφτηκε ότι θα είχε διανυκτερεύσει στον αδελφού του, στην παραγκούπολη, κοντά στη φάρμα του Ντε Μπέερ, και θα καθυστέρούσε. Ο Ιάκωβος ούτε ανησύχησε ούτε ενοχλήθηκε: ο Σόλομον δεν ήταν μεθύστακας κι αν είχε πιαστεί ο αδελφός του δίχως πάσο, θα έπρεπε εκείνος να βρει σε ποιο αστυνομικό τμήμα τον είχαν και να πάει να τον βγάλει με εγγύηση. Μπορεί να του έπαιρνε ολόκληρη τη μέρα.

Στις δώδεκα, ο Ιάκωβος πήγε να διερευνήσει ένα πρόβλημα στον αρδευτικό αγωγό και ανακάλυψε ο ίδιος τον Σόλομον να κείται γυμνός, εκτός από το φανελάκι του, καταμεσής της σαβάνας. Τα χέρια και τα πόδια του ήταν κρύα και λεπιασμένα σαν ερπετού. Είχε χάσει πολύ αίμα από μια πληγή στο κεφάλι: το χυμένο αίμα είχε παγώσει, ήταν μια λεπτή ροζ κρούστα από το ανακάτεμα με την πάχνη πάνω στο ξερό χορτάρι, όπου το σώμα του κειτόταν δίχως να αντλεί την παραμικρή ζέστη από τον πρωινό ήλιο, αφού την έδιωχνε μακριά το ψυχρό αγκάξι. Ήταν αναίσθητος και δεν ξύπνησε ούτε από τις φωνές και τα κλάματα, ούτε από το ταρακούνημα της καρότσας του ημιφορτηγού, όταν τον πήγαιναν τυλιγμένο με τις κουβέρτες του κρεβατιού του στο νοσοκομείο της κοινότητας. Ο Ιάκωβος, η γυναίκα του Σόλομον και ο Ιζάκ πήγαν μετά στην παραγκούπολη, αλλά ο αδελφός του Σόλομον δεν ήταν εκεί και είχε τρεις μέρες να φανεί. Είχαν ξεκινήσει τις έρευνές τους από την πιο πιθανή πηγή,

το μπαρ, κι από κει είχαν διαγράψει μια πορεία φημολογίας που τους έστελνε από τον ένα στον άλλον. Ο Ιζάκ δεν μπορούσε να περιγράψει τους άντρες επειδή δεν είχε δει τα πρόσωπά τους. Ξανά και ξανά επαναλάμβανε σε όποιον συναντούσαν τα όσα είχε δει. Ορισμένοι τον ρωτούσαν λες και ήταν δικό του το λάθος: «Γιατί, όμως, τους ακολούθησε αυτός;» Άλλοι πάλι ασκούσαν πίεση: «Μα τους ήξερε;» Και ο Ιζάκ δεν μπορούσε παρά να επαναλάβει πάλι τα όσα είχαν συμβεί. Όταν κατάντησε πια επωδός η περιγραφή του γεγονότος και οι αντιδράσεις που προκαλούσε, ο Ιάκωβος άρχισε να προσθέτει ένα σχόλιο στο σημείο που άρχιζε η σιωπή του Ιζάκ: «Αν με είχε ειδοποιήσει κι εμένα, δεν θα είχε γίνει αυτό».

Τότε οι άλλοι κοίταζαν τον Ιζάκ – παιδί ήταν ακόμα.

Η γυναίκα του Σόλομον έκλαιγε: δεν της είχε μιλήσει όταν ξαναγύρισε να πάρει το πουλόβερ του. Δεν ήταν παντρεμένη μαζί του, δεν της έλεγε τίποτα. Πίσω, στη φάρμα, ο Ιζάκ έδειξε πού στεκόταν ο ίδιος κι από πού είχαν εμφανιστεί οι δυο άντρες, ενώ διάφοροι κατέθεταν αν είχαν ακούσει τίποτα ή όχι. Κότες τοιμπολογούσαν τώρα εκεί όπου είχαν σταθεί οι δυο άγνωστοι, ενώ τα σκυλιά που γρούλιζαν και γάβγιζαν, μα δεν είχαν εμποδίσει το πλησίασμά τους, ήταν παραδομένα στον πρωινό ύπνο κι έβλεπες τα λιπόσαρκα καπούλια τους να τινάζονται κάθε τόσο. Τα παιδιά χασομερούσαν στον τόπο του συμβάντος όπως εξακολουθούν να παραμένουν στην αποβάθρα οι επιβάτες που έχουν χάσει το τρένο τους. Οι σωλήνες άρδευσης ήταν στεγνοί ακόμα, αλλά κατά τις τρεις και μισή άρχισε να τρέχει πάλι το νερό. Ο Ιάκωβος και οι άλλοι εργάτες σηκώθηκαν από τη χύτρα με το πηγμένο κουρκούτι, απ' όπου είχαν μοιραστεί ένα καθυστερημένο γεύμα, και πήγαν να βάλουν μπροστά τα σιντριβάνια. Οι γυναίκες και τα παιδιά άκουγαν τις φωνές των αντρών που συνέχιζαν να κουβεντιάζουν καθώς ανηφόριζαν αργά προς τα χωράφια.

Αργότερα, ο Ιάκωβος πήρε το κλειδί του σπιτιού από το καρφί, πίσω από τα κρεμασμένα κρεμμύδια, και τηλεφώνησε στην πόλη. Αλλά το γραφείο ήταν κλειστό και στο διαμέρισμα δεν απαντούσε κανείς. Δοκίμασε ξανά το επόμενο απόγευμα.

«Ξέρω γιατί δεν βγαίνει νερό. Έχει πιάσει πολύ κρύο στο ποτάμι. Παγώνουν οι σωλήνες – σήμερα πρωί πάλι. Χθες τα ίδια, και σήμερα πρωί».

«Τι εννοείς “πάλι”; Χθες δεν έτρεξε καθόλου;»

«Το απόγευμα ήρθε λίγο, χλιαρό...»

Η φωνή στην άλλη άκρη της γραμμής δεν έχει χρόνο για χάζισμο. «Καλά, εντάξει, θα πάρω μερικές τσιμούχες για το σωλήνα – ποιος σωλήνας είναι; Αυτός που ενώνεται κατευθείαν με την αντλία ή... άσε, δεν πειράζει. Θα το δω την Κυριακή. Ελπίζω μόνο να μη σκάσει ως τότε. Ιάκωβε, μην ποτίσεις καθόλου μέχρι να έρθω, για να είμαστε σίγουροι, κατάλαβες; Άσε, όμως, το σωλήνα να αδειάσει όσο έχει ήλιο, να μη μείνει καθόλου νερό μέσα – αποσύνδεσέ το, εντάξει; Μην ποτίσεις».

«Ναι, ναι, σωστά. Και ο Σόλομον είναι στο νοσοκομείο πολύ άρρωστος».

«Ω, Θεέ μου, τι έγινε πάλι; Τι έπαθε ο Σόλομον;»

«Πήγε βράδυ στην άλλη φάρμα, τη φάρμα του Ολλανδού, να βρει τον αδελφό του. Ήρθαν κάτι τύποι και τον πήραν, νύχτα – μετά τις έντεκα ήταν, νομίζω. Το άλλο πρωί δεν φάνηκε για τα γελάδια και μετά εγώ ο ίδιος τον βρήκα, ήταν εκεί, εκεί κάτω – ξέρεις...»

«Εννοείς, στο τρίτο χωράφι;»

«... Ναι. Κάποιος του είχε πάρει τα ρούχα, όλα, τον είχε βαρέσει στο κεφάλι, αίματα στο χωράφι. Δεν με άκουγε που μίλαγα στο ημιφορτηγό – πήγα κι έφερα το ημιφορτηγό για να τον πάω στην κοινότητα».

Καμιά αντίδραση όταν γίνεται η αναφορά στο ημιφορτηγό, παρόλο που ο Ιάκωβος κάνει μια εσκεμμένη παύση προτού συνεχίσει. Ένας λευκός ποτέ δεν λέει όχι όταν υπάρχουν αποδείξεις ότι κάποιος είναι άρρωστος ή πεθαίνει. Η παύση ήταν για να του υπενθυμίσει τι του είχε πει σχετικά με το τρακτέρ.

«Και στο νοσοκομείο τι έγινε, Ιάκωβε; Είναι καλά;»

«Κοιμόταν, κοιμόταν συνέχεια. Λένε είναι πολύ άσχημα, αλλά μπορεί και να τη γλυτώσει».

«Μα, αυτό είναι φοβερό, Ιάκωβε. Τυχερός, δηλαδή, που δεν πέθανε, όλη νύχτα μέσα σ' αυτό το κρύο».

«Μα κοιμόταν συνέχεια, δεν καταλάβαινε τίποτα...»

«Παγετός, ε; Τα ραδίκια πώς είναι; Έχουν μαυρίσει;»

«Εντάξει είναι ακόμα... και βρήκα άλλο παιδί, από άλλο κτήμα, να μπει στο πόδι του Σόλομον. Καλό παιδί, ξέρει από γελάδια».

Ξανά μία παύση. Και η απάντηση έρχεται να πέσει στη θέση που προλειάνθηκε γι' αυτήν, όπως ακριβώς είχε χρειαστεί να μπουν στις θέσεις τους κάποιοι μεταλλικοί μοχλοί στην τηλεφωνική σύνδεση που ενώνει τις δυο φωνές για να επιτευχθεί η συνδιάλεξη. «Καλά, εντάξει. Αν δεν γίνεται αλλιώς. Θα προσπαθήσω να έρθω αύριο. Αν όχι αύριο, την Κυριακή. Και, θυμήσου, Ιάκωβε, όχι πότισμα».

Ο Ιάκωβος έριξε μια ματιά γύρω του πριν βγει από το σπίτι. Δεν υπήρχε τίποτα που θα μπορούσε να δώσει λαβή για παράπονα: οι μπότες ήταν καθαρισμένες κι έστεκαν δίπλα στο ψυγείο, τα παράθυρα ήταν κλειστά, οι κουρτίνες τραβηγμένες. Στο γυάλινο μπολ, που είχε βάλει η Αλίνα στο κέντρο του τραπεζιού, τα τρία ζαρωμένα πορτοκάλια από την προηγούμενη επίσκεψη. Κανείς δεν είχε αγγίξει τίποτα. Οσφράνθηκε τον αέρα: καμιά μυρωδιά, που να μπορούσε, τουλάχιστον, να εντοπίσει η δική του μύτη. Κλείδωσε, και, από την πόρτα της κουζίνας, αναγνωρίζοντας το κεφάλι του άντρα στο πλάι του Γουίτμποϊ, φώναξε στο τρακτέρ την ώρα που περνούσε από τον αχυρώνα. Ο Γουίτμποϊ απάντησε στο χαιρετισμό: οι φωνές τους διασταυρώθηκαν κι έσβησαν η μια πάνω στην άλλη, σαν τα πρώτα νυχτερινά καλέσματα που έφερνε η ψυχρή σκιά του ηλιοβασιλέματος. Το σπίτι πίσω του ήταν σκοτεινό: σε κάθε του παράθυρο κι από ένας ήλιος, πονδραρισμένος με κάπνα και σκόνη, γλιστρούσε πάνω στα ρολά.

Το τρακτέρ διάβαινε σαν σακάτης τις καμπύλες της σκοτεινιασμένης γης. Όταν σταμάτησε, ο Γουίτμποϊ και ο άλλος έμειναν να κάθονται για μια στιγμή, ο Γουίτμποϊ ελαφρά γερμένος προς τα κει όπου στεκόταν ο Ιάκωβος. Το ένα χέρι του Ιάκωβου ψαχούλευε τα κουμπιά που έλειπαν από το γιακά της φόρμας του – κρύωνε μάλλον. Είδαν ότι δεν επρόκειτο να έρθει αυτός κοντά, κι έτσι κατέβηκαν αργά. Ήταν κατάκοποι από αυτή τη

μέρα, την τόσο διαφορετική από τις άλλες. Το κλειδί που κρεμόταν από το μακρύ δάχτυλο του Ιάκωβου τράβηξε τη ματιά τους έτσι όπως το φώτιζε ο πεθαμένος ήλιος.

«Του το είπα. Θα δουλεύεις εδώ τώρα. Του είπα ότι θα σου δώσω δουλειά».

Ο άλλος άντρας βδομάδες τώρα καθόταν άεργος στη φάρμα. Η οικογένειά του έτρωγε από τις χύτρες όλων των άλλων. Ο Ιάκωβος δεν μπορούσε να αυξήσει την ποσότητα του καλαμποκάλευρου, αφού θα έπρεπε να δώσει λόγο αν σώζονταν οι προμήθειες πριν από τον καθορισμένο χρόνο.

Ο άντρας τον κοιτούσε με σμιγμένα φρύδια.

«Κι αυτός είπε εντάξει;»

«Είδες που δεν με πιστεύεις; Εσείς θέλετε όλα να γίνονται στο πιτς φιτίλι. Σας το 'χα πει – εγώ ξέρω πότε θα είναι η κατάλληλη στιγμή».

«Θα μας δώσεις ένα δωμάτιο; Θέλω εκείνο το τελευταίο δωμάτιο, αν...»

«Μια χαρά δε ζείτε; Η γυναίκα σου, τα παιδιά σου – όλοι. Περίμενε λιγάκι ακόμα, θα σου βρω τούβλα απ' αυτόν. Απ' αυτόν θα πάρω όλα τα υλικά».

Ο άντρας κούνησε το κεφάλι με απορημένο θαυμασμό. Ήρθε ξαφνικά στα συγκαλά του:

«Σ' ευχαριστώ, αδελφέ, ναι, ευχαριστώ».

«Να 'σαι καλά, αδελφέ».

«Σ' ευχαριστώ, αδελφέ».

«Δεν κάνει τίποτα».

Πλέχτηκε ανάμεσά τους ο γνωστός παρήγορος διάλογος. Ο άντρας, σαν να ξέχασε και τον Γουίτμποϊ και το τρακτέρ, κίνησε σκεπτικός, με το κεφάλι κατεβασμένο, προς την κατεύθυνση του κράαλ.

«Γίναμε δύο τώρα χωρίς πάσο», είπε ο Γουίτμποϊ.

Ο Ιάκωβος έδειξε με το κεφάλι προς τον σιδερένιο όγκο – έπρεπε να μπαίνει στο υπόστεγο με το που βράδιαζε. «Έχεις την εντύπωση ότι ρώτησε ποτέ αν έχεις εσύ χαρτιά; Δεν τον ενδιαφέρει ποιος έχει χαρτιά και ποιος όχι, φτάνει μόνο να γίνει η δουλειά. Μόνο αυτό τον νοιάζει. Κι αν σε πιάσει η αστυνομία,

αυτός θα σε κοιτάξει στα μάτια και θα πει ότι δεν ξέρει ποιος είσαι, θα πει ότι είσαι μάλλον κάποιος που κρυβόταν μαζί με τους εργάτες του στη φάρμα. Γιατί να χολοσκάει αυτός;» Γέλασε. «Τον ξέρω καλά».

Πριν αναρρώσει ο Σόλομον αρκετά ώστε να μπορεί να αφηγηθεί την περιπέτειά του, είχε κυκλοφορήσει ήδη ο θρύλος ότι δέχτηκε επίθεση από ένα πνεύμα: κάτι υπήρχε εκεί κάτω, στο τρίτο χωράφι. Όταν τελικά μίλησε για ό,τι του συνέβη, τα όσα διηγήθηκε ήταν μια σειρά από καταστάσεις γνώριμες σε όλους τους εργάτες της φάρμας, όπως ακριβώς ήταν και η κατάληξη. Ο αδελφός του είχε δανειστεί είκοσι ραντ από κάποιον, με την υπόσχεση ότι θα του τα επέστρεφε ο Σόλομον. Ο Σόλομον δεν είχε τα λεφτά – ήταν ένα ολόκληρο μηνιάτικο – και τα δανείστηκε από κάποιον άλλο, αφήνοντας για ενέχυρο το ποδήλάτο του. Ο αδελφός του Σόλομον είδε το ποδήλατο και το πήρε, νομίζοντας ότι το είχαν κλέψει. Τότε, ο πιστωτής πήγε στο σπίτι του αδελφού του Σόλομον και άρχισε να τους κατηγορεί ότι ήταν κλέφτες και οι δυο, ζητώντας τα λεφτά του πίσω. Στο μεταξύ, ο πρώτος πιστωτής είχε πάρει μόνο εννιά ραντ και εβδομήντα σεντς: απ' ό,τι φαινόταν, είτε ο Σόλομον είτε ο αδελφός του είχαν χρησιμοποιήσει το υπόλοιπο ποσό για κάποια άλλη ανάγκη τους. Έγιναν συναντήσεις στη σαβάνα, πέρα από τον καλαμιώνα, ανάμεσα σε φάρμα και παραγκούπολη, υψώθηκαν οι τόνοι, δόθηκαν υποσχέσεις. Οι δυο δανειστές έστειλαν τελικά δυο δικούς τους να παρασύρουν τον Σόλομον μες στη νύχτα και να τον σπιάσουν στο ξύλο. Δεν ήξερε ποιοι ήταν – δυο ανάμεσα στους χιλιάδες από την κοινότητα ή την παραγκούπολη, έτοιμοι να κάνουν επί χρήμασι αυτό που του έκαναν: ήξερε γιατί τον είχαν δείρει.

Τα παιδιά, όμως, δεν πήγαιναν στο τρίτο χωράφι. Απέτρεπαν το ένα το άλλο: Κάτι είναι εκεί. Κανείς δεν το έχει δει. Όχι, το είδε ένα από τα μικρά. Ποιο απ' όλα; Σας λέω, κάτι είναι εκεί.

Δεν θυμόντουσαν πια τι ήταν αυτό που ήταν εκεί, κάτω από τις καλαμιές. Πάντως, αυτό που είχε βρει ο Σόλομον πριν από μήνες, στο τρίτο χωράφι, είναι εκεί ακόμα.

«Κι έτσι ξύπνησα», είπε αυτός. «Όταν ξεκίνησα, ο αδελφός μου, ο Ουμανκαμάνε, με πήρε στο κατόπι. Πέταξε μια πέτρα και χτύπησε μιαν αλόη. Εγώ τρόμαξα κι έτρεξα πίσω και του φώναξα θυμωμένος: «Γιατί με τρόμαξες πάνω στη στιγμή που ήμουν έτοιμος να πιάσω την αντιλόπη μου;»

ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΟΛΟ ΚΙ ΟΛΟ ΠΟΥ ΕΠΙΖΕΙ;

Μόνο αυτό έχει απομείνει;

Η φωτιά έχει κόψει σύρριζα τα καλάμια, δημιουργώντας μια έκταση που παρουσιάζει την εικόνα αποτυχημένου στρατιωτικού κουρέματος. Ολόκληρο το φλέι είναι τσουρουφλισμένο εδώ κι εκεί.

«Πού είναι εκείνη η γη της Επαγγελίας που θέλουν πάντα να φτάσουν τα γελάδια; Δεν είναι παρά μια επίπεδη βραχονησίδα». Μπαρουτοκαπνισμένη, πετσοκομμένη: έχει ολόκληρη αποκαλυφθεί, ισοπεδωθεί όπου κι αν κοιτάζει το μάτι. Δεν υπάρχει τίποτα να δεις μέσα σ' εκείνες τις καλαμιές τώρα που όλα απογυμνώθηκαν. Ούτε ένα ίχνος. Κανένα κομμάτι φύσης που να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα.

Μπορούσε να δει τι είχε συμβεί πριν καν φτάσει στο αγρόκτημα. Κι από το μαγαζί του Ινδού ακόμα. Κάθε χρόνο τα ίδια – με εξαίρεση μια χρονιά μόνο – από τότε που είχε τη φάρμα. Πρώτη φορά, όμως, καταστρέφεται ο καλαμιώνας. Αυτή τη φορά θα πρέπει να ξεκίνησε από τον Ντε Μπέερ. Ένας μαύρος χάρτης εκτείνεται πέρα από τα καουτσουκόδεντρα στο λόφο του Ντε Μπέερ (ο άνεμος έσωσε τα δέντρα του Ολλανδού, επειδή φυσούσε προς την άλλη κατεύθυνση), σε όλη τη σαβάνα ως το ποτάμι, ακολουθώντας το φλέι για ένα περίπου χιλιόμετρο, λες και ο πύρινος εισβολέας έψαχνε από ποιο σημείο μπορούσε να διασχίσει το ποτάμι – πράγμα που τελικά έκανε με φλεγόμενα άλματα από καλαμιά σε καλαμιά, προς τα κρυμμένα νησάκια, κι αφού τα κυρίευσε αυτά, πιάστηκε πάλι από τις καλαμιές για να πηδήξει τα νερά και να επιτεθεί στο χωράφι του Μέρινγκ. Τα εδάφη της

φωτιάς: η εισβολή χαρτογραφείται από τους κολπίσκους, τους κάβους, τα σημεία απόβασής της – επιτεύχθηκε εν μία νυκτί.

Μόλις πρωταντίκρισε το θέαμα, από το μαγαζί, ενεργοποιήθηκε μια αποστροφή που τη βίωσε σωματικά, λες και ο πύθωνας του εντέρου, μέσα στο οποίο θερμαινόταν το πλούσιο πρόγευμά του, ξεδιπλώθηκε απότομα πάνω σε κάποιο εσωτερικό τοίχωμα του σώματος. Η Μερσεντές ξέφυγε προς την άκρη του δρόμου και την προσπέρασε η ίδια της η σκόνη. Ίσως να είπε κάτι μεγαλύτεφωνα – να βλαστήμησε, καλώντας τους ξεχασμένους και (γι' αυτόν) ανύπαρκτους θεούς. Μετά πάτησε το πόδι κάτω κι επιτάχυνε, νιώθοντας τα λάστιχα να βυθίζονται στις αυλακώσεις του χώματος, νιώθοντας το μήλο του Αδάμ του να ανεβοκατεβαίνει κοφτά καθώς κατάπινε, συνειδητοποιώντας ότι ρουφούσε αέρα και τον κρατούσε μέχρι σκασμού μέσα σ' έναν σφιχτό κόμπο στο λαρύγγι του. Βιαζόταν να φτάσει – για ποιο λόγο;

Έχουν τελειώσει όλα. Αδύναμος πια ο καπνός που βγαίνει – ο τόπος έχει κρυώσει. Ολόκληρη η φάσμα βρομάει σαν ξέχειλο σταχτοδοχείο. Χειρότερα από πέρσι, γιατί πιάσανε και οι ιτιές – τα χωράφια, όμως, από τη δική του μεριά, είναι σχεδόν άθικτα. Περιπατάει κατά μήκος των νέων μαυρισμένων συνόρων και διαπιστώνει από κοντά πόσο ανεξήγητα η φωτιά σάρωσε ετούτη τη συστάδα ψηλού γρασιδιού, ενώ παράκαμψε μια άλλη, παραδίπλα, έγλειψε αχόρταγα ένα χαντάκι, σκέπασε σαν ζεστή κουβέρτα κάτι θαμνώδη βρύα δίχως να τα καταβροχθίσει, έσταξε ένα μαύρο χνάρι ως το φράχτη. Ο χώρος του πικνίκ έχει κατακτηθεί: τον ρυπαίνουν κομμάτια από καμένα φύλλα και κλαράκια ιτιάς που νομίζεις ότι έχουν βγάλει άνθη από μαλλιαρή γκριζα μούχλα και τα οποία μετατρέπονται σε στάχτη μόλις τα ακουμπάει η μπότα του. Οι πέτρες του σκάμματος, με τα ίχνη της φωτιάς, θυμίζουν πρωτόγονη αγγειοπλαστική.

Ακολουθεί τη μαύρη συνοριακή γραμμή, όπου μπορεί να περάσει με τα πόδια, κατά μήκος του ποταμού, και αριστερά και δεξιά από το σημείο από όπου την προσέγγισε, κατεβαίνοντας από το τρίτο χωράφι. Εκεί όπου η καπνιά έχει δημιουργήσει μια προεξοχή μέσα στην άκαυτη σαβάνα, στην αρχή αυτός πηγαίνει γύρω γύρω, σχεδόν σαν να σιχαίνεται, αργότερα, όμως, πατάει

πάνω σ' αυτά τα μπαλώματα. Οι μπότες του γίνονται γκρίζες και ίσως μόνο να το φαντάζεται, νιώθει, όμως, μια ζέστη να διαπερνάει τις σόλες. Να κι ένας αρουραίος με το κεφάλι άθικτο και τα μάτια ανοιχτά. Δεν είναι καμένος – τον έπνιξαν άραγε οι αναθυμιάσεις; Μερικές νερόκοτες κάνουν κύκλους με τη φορά του ρολογιού στο ποτάμι. Είναι μαύρες, όπως όλα γύρω με εξαίρεση το φωτεινό ποτάμι, και ζωντανές σαν αυτό, ενώ παντού όλα τα άλλα είναι νεκρά. Το ποτάμι έχει μια εκπληκτική δύναμη, σέρνεται υπέρλαμπρο, μοιάζει κιόλας να προετοιμάζει τις καινούργιες διόδους του μέσα από το αδύναμο σχυρό των καταστραμμένων καλαμιών – φουσκώνει μες στο θηκάρι της επιφάνειάς του και είναι αδύνατο να το κοιτάξεις σ' ένα μόνο σημείο: ο Μέρινγκ το νιώθει που του παρασέρνει το βλέμμα. Ταυτόχρονα, μοιάζει να έχει σιωπήσει, αφού τίποτα δεν του αντιστέκεται. Όλο το πρωί ο Μέρινγκ διασχίζει καμένες καλαμιές και χωράφια, ανεβαίνει να μιλήσει με τον Ιάκωβο κι ύστερα κατεβαίνει πάλι. Ο Ιάκωβος θέλει φυσικά να δρέψει όλες τις δάφνες για τη σωτηρία του αγροκτήματος από την πυρκαγιά. Είναι μεγάλη ιστορία, όπως όλες οι δικές τους, και πρέπει να την ακούει με το ένα αυτί μονάχα. Πηγαίνουν μαζί να ελέγξουν το μοσχαράκι που είχε ξεφύγει από το κοπάδι και είχαν φοβηθεί ότι παγιδεύτηκε στη φωτιά. Ο εργάτης που ταΐζει με πολτό το ζώο έχει τυλιγμένο ένα μάλλινο κασκόλ γύρω από το πρόσωπο, όπως συνηθίζουν όλοι τους όταν έχουν πονόδοντο ή πονοκέφαλο.

«Τι σου κάνανε, λοιπόν, αυτά τα καθάρματα, Σόλομον;»

Πετάγεται ο Ιάκωβος: «Εκείνο το ωραίο πουλόβερ που του χάρισε ο μικρός αφέντης – ξέρετε ποιο. Πολύ, πολύ ωραίο πουλόβερ – του το πήρανε. Όλα... Ξέρετε ποιο πουλόβερ;»

Ο Μέρινγκ δεν ξέρει – πού να ξέρει τι κάνει ο Τέρι με τα παλιά του ρούχα.

«Παντελόνια, παπούτσια, το πουλόβερ του Τέρι – όλα». Ο Ιάκωβος, που δεν είναι δα και κανένας γόης, όταν θέλει να δώσει δραματική έμφαση στα λεγόμενά του, ξεγυμνώνει τα σκαμμένα χείλη κι επιδεικνύει εκείνα τα βρομερά, σάπια δόντια.

«Είναι καλά τώρα, ε;»

Το κασκόλ ξετυλίγεται με μια υπακοή που δεν του ζητήθηκε.

Αποκαλύπτεται ένα σχετικά ευειδές μαύρο πρόσωπο, ήρεμο, μ' ένα μισό χαμόγελο. Μια ραφή διασχίζει όλο το μέτωπο σαν σαρκώδες, ζαρωμένο χείλος.

«Θα σβήσει σιγά σιγά η ουλή... δεν θα φαίνεται τόσο – παίρνει χρόνο».

Δεν ξέρει αν τον κατάλαβε. Σπάνια τυχαίνει να απευθύνεται σ' ετούτον εδώ κατευθείαν. Για λογαριασμό του Σόλομον μιλάει συνήθως ο Ιάκωβος. Τώρα, όμως, μιλάει ξαφνικά ο ίδιος:

«Θα το έχω αυτό μέχρι τη μέρα που θα μπω στον τάφο».

Και το κασκόλ τοποθετείται πάλι προσεκτικά στη θέση του.

«Εκείνο το πουλόβερ ήταν πολύ, πολύ ωραίο».

Ο Ιάκωβος στρέφει αλλού το βλέμμα καθώς το λευκό χέρι, που έχει γίνει γκριζό από το φούμο της καμένης φύσης, εμφανίζεται το πακέτο με τα τσιγάρα.

Στιγμαίος δισταγμός: τέσσερα στο χέρι του Σόλομον.

«Έλα». Δύο για τον Ιάκωβο.

Κάποιος μαγεύει στο ύπαιθρο δίχως να προσέχει τη φωτιά του ή οι εργάτες του Ντε Μπέρ αποφάσισαν, επειδή έτσι τους ήρθε, να κάψουν αγριόχορτα ή να επισπεύσουν τη βλάστηση κάποιου χωραφιού.

«Κακότυχος για μας ο φετινός χειμώνας, ε, Ιάκωβε;»

Ο Ιάκωβος, κουνώντας το χέρι σαν φτερό ανεμόμυλου καθώς προχωρούν, δείχνει πώς κρατήθηκε η φωτιά μακριά από τα χωράφια. Η αλήθεια, όμως, είναι ότι φαίνεται να έφτασε μόνη το όριό της, σε όσα σημεία δεν την εμπόδισαν τα υπάρχοντα φράγματα πυροπροστασίας. Άλλαξε ο αέρας μάλλον. Θα είναι ποτέ ξανά ίδιες οι ιτιές; Αυτοί νομίζουν ότι εφόσον σώθηκαν οι καλλιέργειες, τότε δεν έγινε ζημιά. Δεν καταλαβαίνουν τι είναι το φλέι, δεν καταλαβαίνουν ότι αυτή η απέραντη σπογγώδης γη, που την κρατούν στη θέση της οι καλαμιές, συγκρατεί με τη σειρά της την απορροή όταν έρχονται οι βροχές, δεν καταλαβαίνουν ότι τα καλάμια διωλίζουν, προστατεύουν... Και τα πουλιά; Οι υφαντές με το πορτοκαλί φτέρωμα; Οι βαλομπεκάτσες; Οι πιτσιλιωτές αλκύνες που βλέπει τότε τότε; Οι πάπιες; Όμως, και οι φραγκόκοτες κάνουν φωλιά σε πιο στεγνά σημεία. Αυτή την εποχή του χρόνου, βέβαια, δεν θα έχουν φτιάξει ακόμα φω-

λιές. Μα τι άλλο – έντομα, προνύμφες, το αθέατο πλέγμα εκεί μέσα των κατώτερων μορφών ζωής που ξεκινούν σαν αμοιβάδες, πεθαίνουν, σαπίζουν, ξεκινούν πάλι;

Καηλισμένα όλα. Κινείται πάλι εκεί κάτω – ένα μοναχικό μαμούνι που διασχίζει το κοντότριχο, καλυμμένο με στάχτες κεφάλι του κατάδικου. Μαύρα κουρέλια κρέμονται από τα χαμηλότερα κλαδιά των ιτιών. Μπορεί να μην είναι δικό τους το υλικό, αλλά υπολείμματα μόνο από τα χνουδωτά μέρη των καλαμιών. Σε κάποια από τα γεροντότερα δέντρα, η φωτιά έχει καυτηριάσει με το πύρινο χειρουργικό της γάντι ροζιασμένες κολπικές οπές. Η ανάγλυφη επιφάνεια όλων των κορμών έχει μετατραπεί σε τσόχα από ψιλή, λευκή τέφρα.

Τον πονούν οι κνήμες του. Έχει κάποιο πρόβλημα με το κυκλοφοριακό: ο γιατρός έχει συστήσει μείωση του καπνίσματος. Γι' αυτό αντικατέστησε τα τσιγάρα με πούρα, μόνο που τώρα καπνίζει κι από τα δύο. Αδύνατο, όμως, να ξαπλώσει εδώ κάτω – σήμερα αποκλείεται, με όλα αυτά τα αποκαϊδια τριγύρω. Φυσικό είναι να του πονούν τα πόδια. Οφείλεται στην ψυχαναγκαστική του αεικινήσια – μια αγχώδη, νευρική παρόρμηση να γυροφέρνει στο ίδιο ακριβώς σημείο όταν κάτι δεν μπορεί να διορθωθεί, όταν δεν γίνεται πια τίποτα. Σήμερα θα μπει στο σπίτι. Κάπου να κάτσει και να βάλει τα πόδια ψηλά. Ως συνήθως, μπαίνει σαν ξένος. Το καθιστικό περιέχει τα απαράλλακτα, γνωστά, απρόσωπα έπιπλά του, όπως ακριβώς και τα δωμάτια των ξενοδοχείων στα ταξίδια του – δεν έχει σημασία αν σε αυτή την περίπτωση τα ίχνη του προηγούμενου ενοίκου, το παλιό περιοδικό, το ένα δάχτυλο ούισκι στο μπουνάλι, τα υπολείμματα στη φρουτιέρα, είναι δικά του. Παρούσα και η μυρωδιά του εντομοκτόνου που παριστάνει το υποκατάστατο του φρέσκου αέρα. Η Αλίνα διαρκώς ψεκάζει, παρόλο που εκείνος δεν αφήνει τίποτα πίσω για να φάνε οι σκόροι, εκτός από ένα ζευγάρι παλιές μπότες. Έχουν ξεμείνει βέβαια κάτι ρούχα που δεν θα έκαναν πια στο γιο του αν ήταν να έρθει εκεί τώρα. Θα μπορούσαν να χαριστούν από συμπόνια, όπως είχε χαριστεί και το πουλόβερ. Το σπίτι πάει χαράμι, δεν το χρησιμοποιεί κανείς. Κοντεύει να τελειώσει ο μήνας των σχολικών διακοπών, που θα μπορούσε ίσως

να τον έχει περάσει ο Τέρι εκεί. Σε λίγες μέρες θα ετοιμάζεται για το οτοστόπ της επιστροφής.

Ξαπλωμένος στον καναπέ, εξετάζει το επάνω μέρος των χεριών του και διακρίνει τα μικρά εξογκώματα του δέρματος εκεί όπου το νερό απορρόφησε την καπνιά αντί να την ξεπλύνει. Σημάδια της φωτιάς. Στο σπίτι της του έδειξε τα κεραμικά αγγεία. Ενώ μιλάει, σβήνει τα τσιγάρα της πατικτώνοντας το φίλτρο στο τασάκι λες και κρατάει βυθισμένο κάτω από το νερό το κεφάλι ανθρώπου που πνίγεται. «Α, η συμπίνα είναι σαν τον αυνανισμό. Δεν βλέπεις κανέναν κι εφόσον σε κάνει να νιώθεις καλύτερα...» Ίσως ο μικρός λόρδος Τέρι να συμφωνούσε τώρα μαζί σου – θα το έβρισκε παιδαριώδες να πάει να μοιράσει στον καταυλισμό τα παλιά του ρούχα. Θα μπορούσε κανείς να τον πειράξει, λέγοντάς του ότι τους έβαζε σε κίνδυνο – ότι εκείνοι δεν πρέπει να έχουν υπάρχοντα: ένας φτωχοδιάβολος θα μπορούσε να βρεθεί σφαγμένος για μερικά ραντ. Δίκιο έχεις, ποτέ δεν ξέρει κανείς αν θα κάνει περισσότερο κακό παρά καλό. Από την Ιαπωνία θα σου έφερνα εξαίσια πράγματα από πορσελάνη. Εσένα, όμως, σου άρεσαν εκείνα – τα υλικά που αλλοιώνει η φωτιά.

Τώρα έχει ένα νέο να γράψει στα Νοτιοδυτικά – για τη φωτιά. Αν υπάρχει χαρτί σ' αυτό το σπίτι. Τα δυο τρία τελευταία λεπτά έχει αντιληφθεί την άφιξη της Αλίνας, από την άλλη μεριά του τοίχου, στην κουζίνα. Αναγνωρίζει πια τους μικρούς θορύβους που συνοδεύουν τις προδιαγεγραμμένες κινήσεις της καθώς του ετοιμάζει ό,τι εκείνη θεωρεί γεύμα, όπως ακριβώς μπορεί κανείς να διαχωρίσει την ήσυχη παρουσία μιας γάτας, η οποία αλαφροπατάει τοίχο τοίχο, για να πηδήξει σ' ένα ηλιόλουστο περβάζι, από αυτήν ενός ποντικού που τρέχει και σκαλίζει ανάμεσα σε πακέτα τροφίμων ή χαρτιά. Αναζωογονείται η οξύτητα της ακοής όταν είναι κανείς μόνος. Καταρχήν, το άνοιγμα της βρύσης στο τέarma, έτσι που μεμιάς ξεπερνά το νερό τη χωρητικότητα της τσαγιέρας. Η προσγείωση της τσαγιέρας στην ατσάλινη πλάκα της εστίας. Ο ήχος του καπακιού της αλουμινένιας ψωμιέρας που σηκώνεται. Από στιγμή σε στιγμή τώρα, η Αλίνα θα μπει σε αυτό το δωμάτιο για να πάει στο ψυγείο. Να την – και δεν χτυπάει την πόρτα, επειδή η ύπαρξη του ψυγείου εκεί μετατρέπει το

καθιστικό σε προέκταση της κουζίνας. Κινεί, όμως, προσεκτικά τα πόδια (φοράει γαλάζιες μάλλινες παντόφλες που οι σόλες τους, καθώς ανεβοκατεβαίνουν, επιδεικνύουν τον αριθμό 7) και δεν κοιτάζει προς τον καναπέ, λες και κάποιος κοιμάται εκεί όπου κι ένα βλέμμα ακόμα μπορεί να τον ξυπνήσει.

«Υπάρχει κανένα μπλοκ αλληλογραφίας;»

Της μιλάει στα αφρικάανς, αλλά εκείνη δεν φαίνεται να καταλαβαίνει. Κοιτάζει από το ψυγείο προς την κουζίνα και μετά το ψυγείο πάλι. Το ανοίγει με ευλάβεια και κρύβεται πίσω από την πόρτα του για δυο τρία παρατεταμένα δευτερόλεπτα, προτού εμφανιστεί ξανά μ' ένα πιατάκι που έχει πάνω ένα μαραμένο σβόλο βουτύρου και μια μεγάλη κανάτα με γάλα, τα οποία τοποθετεί βιαστικά στο τραπέζι και τα σκεπάζει με το διχτυωτό. Ο Μέρινγκ θέλει να επαναλάβει το ερώτημά του, αλλά εκείνη συναντά νευρικά το βλέμμα του με μια νέα ματιά νοσταλγίας προς την κουζίνα και αποχωρεί τρεχάτη. Επιστρέφει μ' ένα δίσκο καλυμμένο από πλαστική δαντέλα, πάνω στον οποίο –του τον έχει απλώσει χαμηλά για να τον επιθεωρήσει, προτού τακτοποιήσει τα περιεχόμενά του στο τραπέζι– εκείνος βλέπει ένα πιάτο με σαρδέλες οι οποίες διατηρούν ακόμα το σχήμα που είχαν όταν ήταν φυλακισμένες μες στην κονσέρβα, ένα πακέτο με γλυκά παξιμάδια κι ένα μικρό κομμάτι τυριού, τυλιγμένο σε αλουμινόχαρτο, μέσα στο στρογγυλό, χαρτονένιο κουτάκι του.

Ξέχασε να πει σε κάποιον ότι έχει φέρει προμήθειες.

«Όχι... Αλίνα – άντε στο αυτοκίνητο. Θα βρεις κρέας και ντομάτες. Και ψωμί φρέσκο».

Χώνει το χέρι του στο πίσω ράφι του ντουλαπιού, εκεί όπου φυλάει ο Ιάκωβος τα τιμολόγια. Ένα οποιοδήποτε φύλλο χαρτί θα έκανε, αλλά δεν υπάρχει τίποτα και αύριο θα του έχει φύγει πια η όρεξη. Συνήθως υπαγορεύει τις επιστολές του, αφού δεν γράφει ποτέ προσωπικά γράμματα. Όταν πρόκειται για γυναίκα, προτιμάει το τηλέφωνο – αν ήξερε πού θα τη βρει. Έτσι υπαγόρευσε πριν από καμιά δεκαριά μέρες και το σημείωμα που συνόδευε το τραπεζικό έμβασμα. Οι γέροι, η Έμι και ο Κουρτ, θα ήξεραν τι να το κάνουν, έστω κι αν ο παραλήπτης το περιφρόνησε.

Έτσι κι αλλιώς, είναι πολύ αργά για γράμματα. Είχε λάβει έ-

να μόνο από τη Νοτιοδυτική Αφρική και ως απάντηση έστειλε το δώρο του τραπεζικού εμβάσματος. Στην επικεφαλίδα «Ναμίμπια» – αυτό μόνο, πάνω από την ημερομηνία. Ακολουθούσε μια μικρή επιλογή από κατάλληλες πληροφορίες. Είχαν πάει εκδρομή στην έρημο με τον Κουρτ και κάποιον άλλο γέροντα (το όνομα είναι δυσανάγνωστο ή εκείνος δεν μπορεί πια να το συνδέσει με κάποιο πρόσωπο που θυμάται) από το Σβάκοπιουντ. Ήταν και οι δύο καταπληκτικοί, ήξεραν τα πάντα για τα φυτά και τα ζώα, ο Κουρτ είχε προσπαθήσει να τον πάει όπου ζήτησε, αλλά φυσικά η περιοχή εξόρυξης ουρανίου ήταν απαγορευμένη, δεν μπορούσες να προχωρήσεις πέρα από το Καν Κάνιον. Οι Νταμάρα της περιοχής έχουν όλοι –η λέξη μέσα σε εισαγωγικά– «απομακρυνθεί» και οδηγηθεί σε κάποιο Καταφύγιο – ολόκληρος ο πληθυσμός της φυλής. Τον αναφέρει αριθμητικά. Ένα σχόλιο επίσης ότι έκανε πολύ κρύο για να κολυμπήσεις.

Γιατί αυτό το ξαφνικό ενδιαφέρον για το ουράνιο; Σίγουρα όχι επειδή θέλει να ασχοληθεί επαγγελματικά με τα ευτελή μέταλλα. Οι Νταμάρα; – εννοεί τους Κάφρους του Κλιπ, που ζουν στους βραχώδεις λόφους γύρω από την ξεραμένη κοίτη του ποταμού. Τους βλέπαμε, πιτσιρικάδες, όταν κυνηγούσαμε ελάφια, παρόλο που είναι μυστήριο πώς επιβιώνει σ' εκείνο τον τόπο ελάφι ή άνθρωπος. Είναι αδιάσπαστο κομμάτι του τοπίου, όπως οι πέτρες – ή, μάλλον, ήταν αδιάσπαστο κομμάτι, προφανώς δεν είναι πια. Δεν έχει δει ούτε έναν κι όμως μου λέει γι' αυτούς τα πάντα. Όχι και τόσο γοητευτικές διακοπές για ένα δεκαεξάχρονο αγόρι. Κάτι γέροι και κυβερνητικές εκθέσεις (πώς αλλιώς αντλήθηκαν τα στοιχεία;) για συντροφιά. Θα μπορούσε να έρθει μαζί του στο Τόκιο ή τον Καναδά. Κάποια από τις φορές. Ποια φορά θα ήταν αυτή; Όταν οι σχολικές διακοπές συνέπιπταν με κάποιο επαγγελματικό ταξίδι. Μια φορά που ένας πατέρας κι ένας γιος, που θα είχαν πολλά να πουν ο ένας στον άλλο, θα κάθονταν δίπλα δίπλα σ' ένα αεροπλάνο και θα έκαναν σχέδια. Η φάρμα –για ποιον άλλο προορίζεται μια φάρμα αν όχι για ένα γιο;– δεν τον ενδιαφέρει. Θα μπορούσε να έχει περάσει εκεί όλο τον Αύγουστο. Θα μπορούσαν να έχουν φυτέψει δέντρα μαζί. Έχει την τάση να το ξεχνάει αυτό.

Παρόλο που η φωτιά ήταν πια σβησμένη, επιστρέφει στο σπίτι με την κούραση και την όψη εξουθενωμένου πυροσβέστη, ενώ η υπερένταση αυτού του πρωινού δίνει τη θέση της στην πείνα. Δεν περιμένει να του σερβίρει η Αλίνα το φαγητό, παρόλα φέρνει ο ίδιος μέσα τη ξεστή ακόμα φραντζόλα σικάλεως που αγόρασε από την πόλη και κόβει πρόχειρα μια φέτα με το χέρι. Ναι, έχει την τάση να το ξεχνάει: μόλις σήμερα το θυμήθηκε, τώρα που πέρασε πια όλος ο μήνας. Είναι αργά πια για γράμματα. Τρώει το ψωμί δίχως να το βουτυρώσει, τραβώντας την κόρα από την ψίχα και χώνοντάς τη στο στόμα του: όταν είναι μόνος εδώ τρώει λιγάκι σαν γουρούνι. Αντλεί ευχαρίστηση απ' αυτό, παρόλο που το σπίτι δεν έχει να προσφέρει άλλες ηδονές, τα κρεβάτια είναι άδεια, το πιάνο σιωπηλό. Πραγματικά θα έπρεπε να κάνει κάτι για να βελτιώσει κάπως την κατάσταση: γιατί να βρίσκεται το ψυγείο εδώ μέσα; Είναι, όμως, βολικό, να σηκώνεσαι από το τραπέζι και να παίρνεις ό,τι θέλεις. Η Αλίνα σερβίρει ένα πιάτο με τομάτες, φρεσκοπλυμένες, και τις φέτες του ζαμπόν – ψήγματα κόκκινου σελοφάν κολλημένα στο λίπος. Ενώ τρώει, δεν σηκώνει το βλέμμα προς το παράθυρο, μέσα από το οποίο θα μπορούσε να δει τα εγκαύματα της φάρμας, τις εξαθλιωμένες ιτιές. Εσκεμμένα κοιτάζει από την άλλη μεριά, προς το μικρότερο παράθυρο που έχει θέα μια ροδακινιά, μια δεξαμενή και τα διάφορα χρήσιμα σκουπίδια –ένα κάθισμα αυτοκινήτου, ο σκελετός μιας παλιάς ηλεκτρικής σόμπας– που ποτέ δεν πρόκειται να πετάξουν.

Ψύχρα γύρω του, σκιά πάνω από το κεφάλι του, λουστραρισμένο δάπεδο – το σπίτι είναι το μέρος εκείνο της φάρμας με τη μικρότερη σημασία. Εκείνο που εκτιμάται είναι η αξία της γης. Συνέβαλε, βέβαια, και ο πληθωρισμός, τελικά, όμως, δεν ήταν καθόλου άμυαλη επένδυση και τη φροντίζει με τον καλύτερο τρόπο. Η γη μόνο θα πρέπει να αξίζει τώρα όσο ήταν η τιμή της μαζί με το σπίτι, όταν τα αγόρασε. Υπάρχουν άλλα σπίτια, άλλα κρεβάτια (του είναι αδύνατο να πάει να ξαπλώσει στη μουντή κρεβατοκάμαρα, δεν τον πειράζει που οι μπότες του λεκιάζουν με τέφρα τον καναπέ). Εκείνη το ήξερε αυτό, φυσικά, παρόλο που με αυτές του είδους της δεν είναι εύκολο να ξέρεις τι είναι μεγαλύτερη θεωρία (τι νομίζει, δηλαδή, ότι πρέπει να πρεσβεύει) και

τι πραγματικότητα. Εξάλλου, κι εκείνη λέει «Ναμίμπια», κάτι δηλαδή που δεν υφίσταται παρά μόνο ως ιδέα στο κεφάλι ορισμένων ανθρώπων, υπονοώντας το όνομα ενός τόπου στον οποίο εκείνος γεννήθηκε και μεγάλωσε και στον οποίο εκείνη δεν έχει πάει πιθανότατα ποτέ. Κυρτωμένοι ώμοι, στόμα με αυστηρότητα σφιγμένο, έτοιμο να ξεσπάσει σε γέλιο σαρκασμού: «Και με ποιο τρόπο, παρακαλώ, αντιλαμβάνεσαι εσύ τον τόπο ως κάτι παραπάνω από μια ιδέα; Οι Οβάμπο, οι Χερέρο, οι Νταμάρα πώς τον αντιλαμβάνονται; Μπορείς να μου το πεις αυτό εσύ που «ξέρεις» τη χώρα; Ο μικρός λευκός αφέντης που έτρεχε ξυπόλυτος μαζί με τα μαύρα παιδάκια των σκλάβων, που έχουν γίνει τώρα κι αυτοί πατεράδες σκλάβων; Μια ονομασία σ' ένα χάρτη. Και πάνω τους κολλημένη μια ταμπέλα: «Νοτιοδυτική Αφρική». «Προτεκτοράτο». Μια χώρα δεν σου «ανήκει» με το να βάζεις μια τζίφρα σ' ένα φύλλο χαρτί, όπως απόκτησες τους τίτλους για εκείνη τη φάρμα.

Με μια τέτοια γυναίκα η έλξη εντοπίζεται μέσα στην αντίθεση (στο αμφιλεγόμενο πεδίο της έριδας, στη μάχη για αυτοπροσδιορισμό που μαίνεται πίσω από τις λέξεις). Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιείται η ερωτική συνομιλία (κατά τα δικαστικά πρακτικά των υποθέσεων διαζυγίου). Όχι ότι εκείνος έχει ποτέ εμπλακεί σε καμιά από εκείνες τις σχέσεις που καταλήγουν στο δικαστήριο με ιδιωτικούς ντετέκτιβ και συζύγους κατηγορούς. Τα σκάνδαλα αποκλείονται για έναν άντρα της δικής του κοινωνικής θέσης. Όσο για τον δικό της σύζυγο, εκείνος ενδιαφερόταν ευτυχώς περισσότερο για τους Βουσμάνους του παρά για τις δραστηριότητες της γυναίκας του.

Εκείνης της άρεσε να μιλάει και για το σεξ, ως μέρος μιας ιδεολογίας που ο ίδιος αδυνατούσε να μοιραστεί. Παρόλο που συνενερέθηκαν μερικές φορές και σε αυτή την περιοχή. Θέλει ο γιος του να περάσει καλά όσο είναι πιτσιρικάς ακόμα –έτσι της τα έθετε αυτά τα πράγματα–, να ξεθυμάνει, να μη χάσει τίποτα, ούτως ώστε να καταλάβει, όταν θα είναι πια μεγάλος, ότι ο έρωτας δεν είναι δα και τόσο σημαντική υπόθεση.

«Βλακείες. Μια υπεραπλουστευμένη θεωρία για το σεξ. Λες και το κάνεις μια φορά και τελειώνεις. Αν δεν “χάσεις τίποτα”

όταν είσαι νεαρός, αυτό δεν πάει να πει ότι δεν σου μένει τίποτε άλλο να ανακαλύψεις για τη σεξουαλικότητά σου. Είναι ανοησία να παραβλέπουμε το γεγονός ότι το σεξ μπολιάζεται με συναισθηματικές ιδέες που έχουν τραφεί απ' αυτό κι έχουν γίνει μέρος του, από τον ιπποτικό έρωτα μέχρι το άσβεστο πάθος και λοιπά... και δεν πρόκειται μόνο για βάσανα της εφηβείας. Είναι εξίσου απαιτητικά στα σαράντα όπως και στα δεκαεφτά. Περισσότερο ίσως. Όσο πιο πολύ ωριμάζει κανείς, τόσο πιο μεγάλη, τόσο ουσιαστικότερη γίνεται η επίγνωση της σημασίας τους».

«Εγώ δεν το σκέφτομαι».

«Όχι, εσύ απλώς το κάνεις».

«Ακριβώς». Συνοδεύοντας την απάντηση μ' ένα χαμόγελο που εκείνη βιάστηκε να ερμηνεύσει ως ενοχοποιητικό στοιχείο εναντίον του, αλλά που εντούτοις –ή μήπως εξαιτίας του;– την ερέθισε.

«Θυμάμαι που μου είχες πει ότι σου αρέσει τότε τότε να αγοράζεις μια γυναίκα – να σκέφτεσαι ότι αυτό το κάνει τώρα επειδή την πλήρωσα, επειδή είναι αναγκασμένη. Αυτό είναι σεξουαλικός φασισμός – τελεία και παύλα».

Γιατί όχι σ' αυτή την αγροικία; Δεν είχαν αρκετό χρόνο: φιλοξενούσε κάτι φίλους και θα ανησυχούσαν για την παρατεταμένη απουσία της. Βάζει τα γέλια όταν της προτείνει να φέρει ως δικαιολογία το κομμωτήριο. «Μοιάζω με γυναίκα που κάθεται με τις ώρες να της βάφουν και να της χτενίζουν τα μαλλιά;» Της είχε δείξει ποιος ήταν κι αυτή δεν άφηνε ποτέ να της ξεφύγουν τέτοιες ευκαιρίες να του το υπενθυμίζει: οι γυναίκες στις οποίες ήταν μαθημένος δεν είχαν τίποτα καλύτερο να κάνουν από το να περνάνε τον ελεύθερο χρόνο τους σε ινστιτούτα καλλονής. Και ποια ήταν η φυσική συνέχεια αυτής της διαπίστωσης; (μπορούσε άνετα να συμπληρώσει αυτός τη σκέψη της) ... «ενώ καθαρίζουν γι' αυτές οι μαύροι». Όταν τέτοιες γυναίκες ήθελαν να κάνουν έρωτα, είχαν και το άλλοθι που τους ταίριαζε.

Εφόσον ήταν λοιπόν τόσο ελεύθερο πνεύμα, τότε: «Γιατί πρέπει να δώσεις λογαριασμό στους φίλους σου για το πού πας;»

«Με τους φίλους μου με συνδέουν πράγματα πολύ πιο σημαντικά απ' οτιδήποτε άλλο».

Φυσικά. Δεν επέτρεπε στον εαυτό της ούτε να αναφέρει καν τα ονόματα των φίλων της. Θα είχαν εντολή, φαίνεται, να κρατούν πάντα το στόμα τους κλειστό, να μη φέρνουν ποτέ τους γνωστούς τους σε επαφή τον ένα με τον άλλον: αν δεν επιστρέψω από την αποστολή μου στις εννιά και πέντε ακριβώς, ειδοποιήστε τους πάντες ότι έχω συλληφθεί, καταστρέψτε έγγραφα..., όλες αυτές οι ρομαντικές κουταμάρες που εκείνη είχε αναγάγει σε κώδικα ηθικής. Αυτός ο κώδικας, λοιπόν, δεν της πρόσφερε ένα άλλοθι εξίσου δυνατό μ' εκείνο της γυναίκας που πάει κομμωτήριο; Μια χαρά ήταν. Εξάλλου, το να μη λες σε κανέναν πού πηγαίνεις ούτως ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος να το ξεράσει έτσι και τον ανακρίνουν, ήταν ό,τι πιο ασφαλές – αυτό της είχε δώσει την ευκαιρία να έρθει στο διαμέρισμά του εκείνες τις φορές, έστω κι αν έπρεπε να βρίσκεται σπίτι προτού νυχτώσει ή περάσει, τέλος πάντων, η ώρα που είχε πει στους φίλους της.

«Α, μάλιστα, ντούμπλεξ – έτσι δεν τα λένε οι μεσείτες;» Κατεβαίνοντας τις σκάλες, ρίχνει μια ματιά, κάτω από τις βλεφαρίδες της στην κοιλιά της: είναι η σειρά της τώρα να προδοθεί. Κοιτάζεται. Εκτός από τις πρόωρες άσπρες τρίχες, φοβάται πως έχει και κοιλίτσα. Πράγματι, δεν είναι επίπεδη η κοιλιά της, όταν ξαπλώνεις από πάνω της δεν αισθάνεσαι πια εκείνα τα κόκκαλα της λεκάνης να εξέχουν. Αν την κοιτάξεις εκεί κάτω, δεν βλέπεις την απαλή κοιλότητα που τη στηρίζουν τα δυο λαγόνια οστά, τη γοητευτική εκείνη υπενθύμιση της γύμνιας πέρα από τη γύμνια, μιας γύμνιας τόσο απόλυτης που διαπερνάει τη σάρκα και φτάνει στο κόκκαλο, αυτής που βλέπεις σε μερικά νεαρά κορίτσια με μπικίνι, ένα κομματάκι ύφασμα να καλύπτει μόλις το μαξιλαράκι του ηβικού οστού, το επίκεντρο του θηλυκού κορμιού. Δεν είχε ιδιαίτερα ωραίο σώμα ούτε τότε, πέντε χρόνια πριν, τότε που δεν υπήρχε ακόμα λόγος να ανησυχεί ότι αυτό το σώμα θα πάθει ό,τι παθαίνουν όλα τα άλλα, γύρω από τη μέση.

«Τι, δεν έχει σάουνα; Ούτε πισίνα;»

«Είναι κοινόχρηστα. Στην ταράτσα. Θα πρέπει να αρκεστείς στα δυο μπάνια. Διάλεξε, το ροζ με την μπεζ λεκάνη ή το πράσινο με τη μαύρη λεκάνη».

«Ω, τι σικ! Έχει διαφορετική χρήση το καθένα;»

Αν είχα τα λεφτά σου...

Είχε έρθει στο διαμέρισμα, όπως οι άλλες – στο διαμέρισμά του έγινε όπως και με τις άλλες. Μονάχα ο Τέρι έχει κοιμηθεί κάποτε πίσω από τον τοίχο αυτού του δωματίου (όχι τον τοίχο πίσω από τον οποίο βρίσκεται η κουζίνα, όπου η Αλίνα με κάποιον συνομιλεί). Στον άλλο, πίσω από το πιάνο, εκεί όπου κρέμονται δυο πορσελάνινες χήνες εν πτήση. Στο κρεβάτι, μέσα στον σχολικό του υπνόσακο, ο Τέρι – αυτό είναι σίγουρο – δεν είχε ποτέ γυναίκα εκεί μέσα, μόνο τον αυνανισμό και την ανθρωπιά του.

Κατά μήκος του δρόμου που οδηγεί από το Σβάκοπμουντ στο Γουάλβις Μπέι, οι θίνες της ερήμου. Σπουδές ξαπλωμένων χρυσών γυμνών. Ο ένας κορμός πάνω στον άλλο, καμπύλες γοφών, πιο βελουδένιες από κάθε απαλότητα – η φαντασία της αφής θα μπορούσε να τις συγκρίνει μόνο με την αίσθηση που βιώνει η γλώσσα όταν κάτι εξανεμίζεται πάνω της. Από την άλλη πλευρά είναι η θάλασσα. Εκεί, ανάμεσα στα βράχια, επέπλεαν πελεκάνοι σαν πλαστικά παιχνίδια μπανιέρας, καθώς κι εκείνα τα οστρακόδερμα –δαγκάνες κάτω από σος μαγιονέζας στα εστιατόρια όπου συχνάζει– που τα έπιαναν ψαχουλεύοντας με γυμνά χέρια κάτω από το βράχο. Ούτε ειδικά γάντια, ούτε μάσκες ή αναπνευστήρες σαν αυτά που απαιτούν ευγενικά ο Κουρτ και η Έμι για λογαριασμό του πριγκιπικού τους επισκέπτη. Κι εκείνο τον παλιό καιρό υπήρχαν ντόπιοι, φίλοι του Κουρτ, που ήξεραν όλα τα μυστικά της φύσης κι έλεγαν ιστορίες. Μπορεί να ήταν κάποιος από κείνους αυτός ο γέροντας. Τέτοιοι τύποι έχουν την ιδιότητα να φαντάζουν πολύ μεγαλύτεροι απ' ό,τι πραγματικά είναι στα μάτια των νεότερών τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το πρόθεμα «γερο-» δεν αφορά την ηλικία, αλλά κάτι άλλο – την καλή καρδιά, ίσως; Κάποια ξεπερασμένη αρετή που σπάνια πια συναντάς. Μια καλοσύνη; Η Έμι και ο Κουρτ είναι καλοί, απλοί άνθρωποι – πράγμα που σημαίνει ότι έχουν παραμείνει σε άλλη εποχή, δεν αλλάζουν, τους διατηρεί η έρημος εκεί πίσω στο παρελθόν: είναι καλοί με το αγόρι όπως ήταν καλοί και με τον ίδιο όταν ήταν αγόρι. Κάτι άτεχνες γυναίκες σαν την Έμι είναι αυτές που θα γινόντουσαν οι καλύτερες μάναδες. Κάτι γεροντοπαλικάρα σαν τον Κουρτ, που δεν απόκτη-

σαν γιο, μπορούν να κάνουν με οποιοδήποτε αγόρι όλα εκείνα τα πράγματα που ένας πατέρας δεν έχει το χρόνο ή το ταλέντο να κάνει με το γιο του. Φτάνει να δεις τη μικρή τους αγροικία, με το πίσω κηπάκι από άμμο της ερήμου, με φτυαρισμένα μονοπάτια που τα στοιχίζουν κοχύλια, με το σκυλόσπιτο που του είχε φτιάξει ο Κουρτ με συρόμενη σκεπή, ώστε να μπορεί κι ο χώρος του σκυλιού να αερίζεται κάθε πρωί, σαν το σπιτικό της Έμι. Κάτι τέτοια πράγματα δίνουν χαρά στα παιδιά. Θα έλεγε κανείς ότι για έναν δεκαεξάχρονο έφηβο μια φάρμα για να αλωνίζει θα ήταν αληθινός παράδεισος: θα μπορούσε, ας πούμε, να έχει ένα άλογο για να κάνει ιππασία. Να αναπτύξει κάποιο σχετικό ενδιαφέρον.

«Πρέπει να ξανάρθεις καμιά φορά στη φάρμα», της είχε πει.

«Α, ναι. Ήταν πολύ ωραίο μέρος...»

Λες κι αυτός το είχε, στο μεταξύ, πυρπολήσει. Λες και το είχε καταστρέψει με το άγγιγμά του. Μήπως, όμως, όλα αυτά ήταν, για κείνην, μέρος του ερωτικού παιχνιδιού; Αυτός έπρεπε να προσπαθεί να την σαγηνεύσει – αυτή έπρεπε να παριστάνει ότι παραδίδεται υπό όρους. Κι έπειτα του γυρνάει τον κώλο, που λέει ο λόγος, και γίνεται καπνός.

«Κάποια στιγμή...»

«Να πάμε για ένα πικνίκ. Έστω και για μια ώρα. Θα μ' άρεσε να κάνω κοπάνα απ' το κωλογραφείο».

Τον κοιτάζει αυθάδικα, προτείνοντας το πιγούνι, κουνώντας το κεφάλι της, διασκεδάζοντας μαζί του: «Το ξέρω ότι θα σ' άρεσε. Βλέπουμε. Την άλλη βδομάδα».

Μια ή δυο φορές στο διαμέρισμα – σιγά το πράγμα. Δεν ήταν από τις γυναίκες που διαισθάνονται τι ακριβώς θέλεις, σε συγκεκριμένες στιγμές, στο κρεβάτι. Χωρίς αμφιβολία πίστευε για τον εαυτό της ότι ήταν μια ιδιαίτερα «ευφυής» ερωμένη. Στο διαμέρισμα κι αυτή όπως οποιαδήποτε άλλη.

«Αχ, ναι... ώρες ώρες εύχομαι να είχα τη φάρμα σου...» Εκείνη ήταν που επανέφερε το θέμα.

Δεν το είχε αναφέρει αυτός. Είχαν βρεθεί στο μπαρ ενός ξενοδοχείου, απότουν είχε αρκετές βδομάδες να τη δει, και δεν ήξερε αν θα δεχόταν να πάει κάπου μαζί του – στο διαμέρισμά

του, όπως υπέθετε-, ή αν θα έπαιρναν άλλο ένα ποτό και θα τέλειωνε εκεί η βραδιά.

«Ωρες ώρες δεν χρειάζεται παρά μια μικρή αφορμή – να, σήμερα το απόγευμα έτρεχα στο δρόμο για να... είχα να πάω κάπου γρήγορα... και είδα ένα σκυλάκι έξω από ένα από εκείνα τα σπιτάκια με το περιποιημένο μπαλκόνι, τις φτέρες μέσα σε τενεκεδένιες γλάστρες... ξέρεις. Ήταν ένα μακρόστενο κουτάβι, σηκωμένο στα πίσω πόδια, με την ουρίτσα του ορθωμένη στον αέρα. Ύστερα κάθισε απότομα κάτω και κοίταζε ό,τι περνούσε. Λαχτάρησα να είχα εκείνο το σπίτι και να παίζω τα μεσημέρια μ' αυτό το κουταβάκι. Για λίγα λεπτά αυτή ήταν η επιθυμία μου. Και συνειδητοποίησα ότι αυτή η επιθυμία σήμαινε για μένα την άλλη, την “καλή” πλευρά. Με φαντάζεσαι;»

Υπάρχουν, λοιπόν, στιγμές που θέλεις να υποκύψεις στο «σύστημα», να αποφεύγεις τα «προβλήματα», να είσαι μια νοικοκυρά εφησυχασμένη μες στα λευκά προνόμιά της. Όπως ακριβώς θέλεις να κάνεις έρωτα παρόλο που ντρέπεσαι να έχεις εραστές – ένας άντρας σαν αυτόν και πάλι καταλαβαίνει ευθύς τι είναι εκείνο που λέγεται κι ας μην μπορεί να ειπωθεί.

«Είλικρινά, για μια στιγμή παρουσιάστηκε αυτή η εικόνα μπροστά μου σαν ο υπέρτατος πειρασμός. Θα πρέπει να ήμουν πολύ κουρασμένη σήμερα».

Κι επειδή αυτός καταλαβαίνει, δράττεται της ευκαιρίας. «Δεν δείχνεις κουρασμένη». Αντιδρούσε έτσι και της έλεγε πως είναι όμορφη και τέτοια, ταυτόχρονα, όμως, αυτό ακριβώς ήταν που ήθελε να ακούσει, απλώς με διαφορετικά λόγια. Στο μεταξύ, ο χρόνος κυλούσε, όπως και τότε που καίγονταν τα μισερά κεριά. «Κι αν είχες τη φάρμα μου;»

Χτύπησε για λίγο νευρικά το πόδι, ταλαντευόταν ο μηρός της κάτω από τη φούστα. Μετά χαμογέλασε και είπε – με τον συνοπτικό τρόπο τον δικό της για τον οποίο καμάρωνε. «Κάτι παρόμοιο, υποθέτω».

Τον κοίταξε.

«Θα μεγάλωνα κότες».

«Θα εξέτρεφες κότες».

«Ε, τέλος πάντων. Θα ήμουν μια... α... α...» Κούννησε χαρι-

τωμένα το κεφάλι και τα χείλη της φάνηκαν έτοιμα για τις λέξεις, αναζητώντας τις λέξεις κι έψαχναν να δαγκώσουν ένα φρούτο που κρεμόταν πάνω από το στόμα της.

Γενναία επαναστάτρια. Έχω προβλήματα, είπες. Ήσουν περήφανη, είχες αντισταθεί σε όλους τους πειρασμούς: α, κρέμα, πάει το γλυκό κουταβάκι, τα αξιολάτρευτα αραπάκια.

«Δεν ξέρω γιατί σου τα λέω όλα αυτά...» Μετά τον έρωτα, το εγώ της είχε την ανάγκη να τοποθετήσει εκ νέου τη διαφορά, το τεράστιο χάσμα που τη χώριζε από έναν άντρα σαν αυτόν, και το οποίο φαινομενικά είχε γεφυρώσει μόνο η ηδονή. Και ταυτόχρονα χάριζε τα κολακευτικά της λόγια: «Δεν φαίνεσαι και πολύ ακατέργαστος». «Ευλικρινά δεν ξέρω γιατί το κάνω. Δεν σου συμβαίνει, όμως, να δυσκολεύεσαι περισσότερο όταν έχεις να εκμυστηρευτείς κάτι στους πιο δικούς σου ανθρώπους; Για την ακρίβεια, η καλύτερη εξομολόγηση γίνεται σε κάποιον που σου είναι εντελώς άγνωστος. Σε κάποιον που σου έχει πιάσει, ας πούμε, την κουβέντα σ' ένα ταξίδι. Πιο εύκολα ανοιγόμαστε σε κάποιον που δεν ξέρουμε καθόλου».

Η αγριότητα ποτέ δεν σουλουπώθηκε. Κλείνει τα παράθυρα κόντρα στον κονιορτό που έχει σηκωθεί αυτό το απομεσήμερο (η καμένη βλάστηση χειροτερεύει τα πράγματα) και το εσωτερικό είναι λίγο πολύ όπως θα πρέπει να ήταν τότε που δεν μπορούσε να δει κανονικά μέσα, την πρώτη πρώτη μέρα. Αντικρίζοντας εκείνο το μαύρο τοπίο, τα δάχτυλά του σφίγγονται μες στις παλάμες του, μαλάζει τη σάρκα του, βυθίζει μέσα της τα νύχια, δεν μπορεί να κρατηθεί – πόσα χρόνια τώρα υποφέρουν εκκείνες οι ιτιές! Έστω κι αν οι περισσότερες επιζούν. Δύσκολο να κρίνει κανείς πόσο νεκρές ή ζωντανές είναι – όσων έχουν καεί τα σωθικά (το ξέρει γιατί τις είδε με τα μάτια του), από και φαίνονται να απλώνουν καφετιές τούφες που τις φυσάει ο αέρας κόντρα σ' έναν μελαγχολικό ουρανό, τούφες που μοιάζουν ασφαλείς έτσι ψηλά που είναι. Ακόμα κι αν είχε επαναληφθεί κι άλλες φορές, αλλού, εκτός από τις δυο στο διαμέρισμά του, τώρα πια θα είχε ξεφτίσει. Ήδη ξέφτιζε από τότε. Πόσες φορές ακόμα θα το είχαν κάνει πριν από τη συνάντηση στο ελληνικό καφενείο όπου εκείνη ήταν σίγουρη ότι κανείς δεν θα τους ανα-

γνώριζε; Δεν έχει, φυσικά, ούτε ένα της γραμμά. «Δεν θα σου γράψω. Μπορεί να μην είναι καλό για σένα να παίρνεις γραμμάτα από μένα». Τέτοια πράγματα: ακόμα και τότε που ήταν κυνηγημένη σαν το ποντίκι, πάλι δεν μπορούσε να αντισταθεί στον πειρασμό της ωραιοπαθούς κινδυνολογίας της.

«Κανείς δεν ανοίγει την αλληλογραφία μου – σε διαβεβαιώνω. Εκτός από τη γραμματέα μου, εφόσον δεν είναι προσωπικό».

«Μα αυτό είναι το κακό – έχεις την εντύπωση ότι δεν σε αγγίζει τίποτα, πού να τολμήσει η Ειδική Υπηρεσία να αναπτύξει ενδιαφέρον για σένα, εσύ στηρίζεις την εθνική οικονομία, προσελκύεις ξένο κεφάλαιο, έχεις διασυνδέσεις με τους Ιάπωνες, βοηθάς να ισορροπήσει το ισοζύγιο πληρωμών». Ήταν πραγματικά διασκεδαστική, όταν ξεκινούσε με κάποια από τις ζοφερές της προειδοποιήσεις, για να παρασυρθεί μετά σε μια ρητορεία «έξω απ' τα δόντια», με στόχο τον δικό του κόσμο. «Και είναι κι εκείνες οι θυγατρικές. Σωληνουργική Α.Ε. και η άλλη... πώς τη λένε, γαλβανισμοί κάτι... – έχεις πολλαπλές ταυτότητες και διευθύνσεις, πρόεδρος του τάδε διοικητικού συμβουλίου και του δείνα...» Αναλογιζόταν τώρα ζηλόφθονα πώς θα μπορούσε να έχει αξιοποιήσει εκείνη τις τόσες ταυτότητες και διευθύνσεις, αν τις είχε θυμηθεί νωρίτερα. Ιχνηλάτησε τη σκέψη της πάνω στο σταρένιο βελούδο του προσώπου της: Θα σε πείραζε να φθάσουν μερικοί συστημένοι φάκελοι με παραλήπτη τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου; Δυο τρεις μόνο. Μπορείς να μου τους δίνεις όταν βλεπόμαστε.

Του είχε τηλεφωνήσει εκείνη, από το καφενείο, μετά από αρκετές βδομάδες – ή μήπως μήνες; Αυτός είχε από καιρό λησμονήσει την προσπάθειά του να τη φέρει στη φάρμα. Όταν τον φίλησε (στο αυτοκίνητο ήταν; Τότε που την πήγε στο δικηγόρο που του είχε ζητήσει να της βρει; Όχι, την ξαναείδε μετά απ' αυτό, αλλά όχι στο διαμέρισμα, δεν ήταν για τέτοια τώρα που είχε καταφέρει να μπλέξει για τα καλά και μάλλον την παρακολουθούσαν) – όταν τον φίλησε, εκείνος γνώριζε πια ότι έφευγε απ' τη χώρα. Δεν είχε λόγο πια να μπήξει τα νύχια μες στις παλάμες του.

Παρόλο που λυσομανάει ο αέρας, κάνοντας ένα λασκαρισμένο παντζούρι να στριγκλίζει έτσι που νομίζεις ότι κάποιος επιδοξος εισβολέας ψάχνει τρόπο να μπει –πρέπει να πει στον Ιά-

κωβο να το δέσει μέχρι να θυμηθεί εκείνος να αγοράσει καινούργιους μεντεσέδες από την πόλη-, σηκώνεται στα πόδια του που έχουν πάψει να πονούν αλλά που τα νιώθει για μια στιγμή παγωμένα από το μούδιασμα, μέχρι που επιστρέφει το αίμα και βγαίνει γι' άλλη μια φορά έξω. Μεσ στον κονιορτό, οι μακρινοί του λόφοι είναι ένα σκίτσο με μολύβι, μισοσβησμένο από μαλακή γόμα. Τα πιο κοντινά αντικείμενα αστραποβολούν, λουστραρισμένα από τον μεταμεσημβρινό ήλιο – τα κέρατα των αγελάδων, το καινούργιο σύρμα σ' ένα φράχτη, το λουράκι του ρολογιού του. Ένα σταροχώραφο ισοπεδώνεται από τον αέρα: άδικα στρέφονται πάνω του τα σιντριβάνια, το νερό παρασύρεται σε άλλες κατευθύνσεις. Παλεύει να σφίξει μια βαλβίδα όπου το νερό στάζει ακόμα και με κλεισμένη την κάνουλα. Του αρέσει να δείχνει ότι προτιμάει να κάνει ο ίδιος τις δουλειές όταν βρίσκεται εκεί, δεν θέλει να φωνάζει τους εργάτες κάθε τόσο. Τα επάνω χωράφια που έχουν οργωθεί, είναι, ευτυχώς, εντάξει, και έχει κοντοσταθεί τώρα, με τα χέρια στη ζώνη και τα μάτια σχισμές, κόντρα στον άνεμο, χαμογελάει: να, εκεί, εκεί, είκοσι τρεις φραγκόκοτες, μερικόν φαίνονται τα κεφάλια μόνο, άλλων τα μολυβένια ανατολίτικα περιγράμματα σε προφίλ, θυμίζουν παράσταση σε ινδικό ύφασμα, ή το μοτίβο σε μια γραβάτα του με λαχούρια. Είκοσι τρεις. Μπορεί να ξαναμέτρησε δυο φορές μια ή δυο, ή να του διέφυγαν μια δυο άλλες – ξέρουν ότι είναι εκεί και κινούνται. Η κίνησή τους μοιάζει σταθερή, τα κεφάλια τους προχωρούν μες στο γρασίδι σαν πλώρες που σκίζουν απαλά το κύμα. Στην πραγματικότητα, όμως, τρέχουν σαν τρελές – έχεις δοκιμάσει ποτέ να πιάσεις φραγκόκοτα; Είκοσι τρεις πάνω κάτω. Ένα σμήνος είκοσι τριών στο κτήμα μου. Δεν είναι κι άσχημα. Καθόλου άσχημα. Μια μικρή μαύρη μουντζούρα πάνω στο τοπίο αμαυρώνει την ευχαρίστησή του – τι είναι αυτό τόσο μακριά απ' το ποτάμι; Μα ξέρει αμέσως τι είναι. Είναι πάνω στον μικρό δρόμο, απ' όπου περνάει κάποιο από τα λεωφορεία τους κατεβαίνοντας στη βιομηχανική περιοχή, απέναντι από την κοινότητα. Οι παράνομοι που πάνε για δουλειά, περιμένουν εκεί το λεωφορείο και είναι πολύ κρύα τα πρωινά αυτή την εποχή –θα πρέπει να είναι-, γι' αυτό ανάβουν λίγο ξερό χορτάρι να ζεσταίνουν τα χέρια τους ό-

ση ώρα περιμένουν... Πέρσι έτσι έγινε. Έτσι ξεκίνησαν όλα πέρσι – όχι από τη μεριά του Ντε Μπέερ, αλλά από το δρόμο. Ποτέ δεν μπορεί να ξέρει πότε θα δεχτεί το επόμενο τηλεφώνημα που θα τον πληροφορεί για νέα πυρκαγιά. Έχουν φτιάξει αντιπυρική ζώνη: το φρόντισε ο ίδιος στην αρχή της χειμερινής περιόδου, είχε στείλει τους εργάτες να σκάψουν. Και τι σταματάει κάποιον από το να ανάψει τη φωτίτσα του από την άλλη μεριά του χαντακιού για να ζεσταθεί; Δεν λύνεται το πρόβλημα.

Περνώντας κάτω από τα φολιδωτά καουτσουκόδεντρα που ο αέρας τούς αναποδογυρίζει τα φύλλα αποκαλύπτοντας το μέρος τους, του δημιουργείται η εντύπωση ότι η φωτιά είχε εξαπλωθεί και στο κράαλ. Όμως, όχι. Παντού το έδαφος φέρει τα σημάδια από τα μαγκάλια τους. Πλάι στους κοιτώνες τους ένα βουνό από σκουπίδια. Τα μαυρισμένα σακιά στα ανοίγματα είναι, τελικά, κουρτίνες. Καμένα καλαμπόκια, σκόρπια εδώ κι εκεί, στα σημεία που τρώγανε. Εξίσου συνηθισμένη εικόνα το χειμώνα, οπότε δεν υπάρχει βροχή να ξεπλύνει το μέρος. Τα σκυλιά τους υψώνουν τρεμάμενα κεφάλια και τον γαβγίζουν, αλλά δεν ξεμυτίζουν ποτέ. Μια σκύλα με τα κουτάβια της είναι που κάνει όλο το σαματά, και τα κουτάβια είναι λιμασμένα, πρέπει κανονικά να τα πάνε στο Προστασίας Ζώων. Απ' ό,τι φαίνεται, δεν παίρνει από λόγια ο Ιάκωβος. Αλλά οι φραγκόκοτες θα μπορούσαν να είναι και πενήντα. Αν ήταν τόσες πολλές, θα μπορούσαν να χαραμιστούν και δυο τρεις για το τραπέζι.

Από αυτό το σημείο ανοίγεται πάλι μπροστά στα μάτια του η μαύρη ερήμωση του ποταμού.

Στο δρόμο, οι γνωστοί οδοιπόροι του Σαββατοκύριακου. Τους ακούει από πίσω του, διστάζουν να τον προσπεράσουν – για δυο τρία λεπτά, ναι, μοιάζει γελοίο, είναι σαν να τους οδηγεί εκείνος, κι έπειτα τον κυκλώνουν για λίγο, διατηρώντας ευγενική απόσταση καθώς επιταχύνουν το βήμα, δυο άντρες από τη μια πλευρά, μια γυναίκα από την άλλη. Ο ένας από τους άντρες φοράει τις γαλότσες της φάρμας, κι ο άλλος μάλλινη κουκούλα που τον προφυλάσσει σαν προσωπίδα περικεφαλαίας κόντρα στη σκόνη – δεν μπορεί να βγάλει το καπέλο του όπως ο άλλος, ενώ προσπερνούν, αλλά και οι δυο λένε... Αφέντη... Αφέντη...

Λιγάκι ζαλισμένοι ήδη, τους ακούει, είναι Σάββατο απόγευμα, γι' αυτούς έχει αρχίσει η αργία. Φτάνει στη μύτη του μια μυρωδιά απολυμαντικού σαπουνιού όταν περνούν – κι από τη γυναίκα μια μυρωδιά θηλυκού (υποθέτει – δεν τη συνδέει με τις απόκρυφες οσμές της λευκής γυναικείας σάρκας) και καπνιάς. Αυτή έχει τυλιγμένη μια κουβέρτα σαν φούστα γύρω από το φουστάνι της κι από κάτω γυμνές οι δυνατές, γυαλιστερές μαύρες της κνήμες, τα γυαλιστερά μαύρα της μπράτσα με τους αγκώνες σαν σάρκινα κουκούτσια. Παιδιά που πηγαίνουν προς τον καταυλισμό δεν τον χαιρετούν. Κουβαλάνε ένα μωρό με κιτρινοκόκκινα μαλλιά – κακάσχημο. Δεν θυμάται να το έχει ξαναδεί αυτό. Ένας Θεός ξέρει πόσοι έχουν μαζευτεί στον καταυλισμό.

Δεν έχει νόημα να ξανακατέβει στο ποτάμι. Να καταμετρήσει τις απώλειες. Δεν έχουν υπάρξει απώλειες – τουλάχιστον καμιά που να μπορεί να καταγραφεί στα φορολογικά έντυπα: το σταροχώραφο είναι άθικτο, οι καλλιέργειες απείραχτες. Η αλήθεια είναι –τα πόδια του τον πάνε μόνα τους, διασχίζει κιόλας το κοινοκουρεμένο, δροσάτο τριφύλλι– ότι μέχρι σήμερα δεν είχε θυμηθεί πως οι μέρες του Αυγούστου τελειώνουν κι ότι δεν ήρθε το παιδί – όχι, όχι πια εκείνο το παιδί που το χειμώνα θα παίζει βόλους με τους συμμαθητές του, αλλά το άλλο, με τα μακριά ξανθά μαλλιά και το πρώτο χνούδι στα μάγουλα.

Μια άχρηστη παρουσία. Η αλήθεια είναι –έχει φτάσει, στο μεταξύ, στο τρίτο χωράφι, έχει ανοίξει μόνος του την καγκελόπορτα, έχει ξανατυλίξει το σύρμα γύρω από τον πάσσαλο– ότι δεν θα δεχόταν ξανά πίσω την τσιγγάνα του. Συνεχίζει να περπατάει, ακολουθώντας το μαύρο, το καινούργιο σύνορο, διασχίζοντάς το προσεκτικά σε όλο του το μήκος: τι ακριβώς έχει δικό του; Είναι κάτι που δεν θα πίστευαν ποτέ. Κανέναν δεν θα βόλευε να το πιστέψει, έρχεται σε αντίθεση με κάθε ιδεολογία – τότε κλείστε τα αυτιά σας, κλείστε τα μάτια, αν δεν σας αρέσει. Περπατάει αργά. Ακούει το διασκελισμό του, τη μια μπότα που ακολουθεί την άλλη, εκτινάσσοντας αδύναμες τουλούπες εύθρυπτης καμένης βλάστησης, διαλύοντας τα χνάρια της μνήμης αυτού που έχει ήδη καταπιεί η φωτιά. Οι σκέψεις του συγχρονίζονται όμορφα με το βήμα.

Τα – υπάρχοντά – μου – είναι – αρκετά – για μένα.

Ποιος τολμά να το λέει αυτό;

Δεν έχει μιλήσει. Δεν υπάρχει κανείς με τον οποίο να μιλήσει στη φάρμα. Γνωρίζει ότι δεν λογοδοτεί σε κανέναν. Δεν υπάρχει απάντηση. Δεν είσαι εδώ, ούτε εκείνος. Ούτε εσύ είσαι εδώ, ούτε αυτή. Η εποχή δεν ενδείκνυται για συντροφιές από την πόλη. Δεν έχουν λάβει πρόσκληση για πικνίκ οι συνάδελφοί του στο Διοικητικό Συμβούλιο, οι διασυνδέσεις του στις μεταλλουργικές, ο πρόεδρος που έχει κι αυτός μια τέτοια φάρμα, οι γυναίκες που τον καθίζουν πλάι τους στο δείπνο, η κόρη που τον καληνυχτίζει ακόμα με το παιδιάστικο φιλί στο μάγουλο. Υπάρχει ο νεκρός, αλλά δεν μιλάει την ίδια γλώσσα. Ο άνεμος ραπίζει το ανθρακί νερό. Η σκόνη έχει υψώσει έναν δεύτερο ορίζοντα, με μενεξεδένιο πλαίσιο σε όλο τον ουρανό. Ακόμα και με τόσο αέρα οι καμένες καλαμιές σιωπούν, έχουν σπάσει όλες οι χορδές τους.

Αισθάνεται το ανάδεμα μιας ντροπιαστικής περιέργειας, όπως όταν φανταζόμαστε τη σκηνή πίσω από την κλειστή πόρτα ενός λουτρού, για το τι μπορεί να συμβαίνει κάτω από το κάλυμμα της γης (όσο ρηχό κι αν είναι – σίγουρα έχει γίνει απρόσεχτα η συγκάλυψη), όταν περνάει από δω μια τέτοια φωτιά. Απλώς μαυρίζει, ραγίζει το δέρμα, σκληραίνει, ψήνεται σαν πηλός και συντηρείται, αφού ούτε η δοκιμασία της φωτιάς δεν μπορεί να το εξαλείψει; Ή μήπως αφανίζεται, όπως μέσα σε κλίβανο, ολόκληρη η βρόμικη, βίαιη, απειλούμενη και απειλητική (σίγουρα), άγρια ζωή του κακοποιού (το πιθανότερο) κι ησυχάζει επιτέλους το άμοιρο μαύρο απόβρασμα; Δραπέτευσε άραγε από τη γη σαν αιθέρας, σαν καπνός;

Όταν ξαναβρέξει (αν είναι καλές οι βροχές φέτος – και κάθε κτηματίας πρέπει να είναι αισιόδοξος, όπως λέει με το επαγγελματικό καμάρι του ερασιτέχνη στα γεύματα με συνεταίρους, στην πόλη), θα βλέπεις παντού λείους καστανούς κώνους να ξεπροβάλλουν ακόμα κι από τους κορμούς εκείνους που μπορεί να πέσουν και να ξαπλωθούν στο νερό και τα καλάμια θα αναστηθούν πάλι, θα φτάσουν το μπόι ανθρώπου, δεν θα μπορείς να δεις τίποτα εκεί μέσα. Το κακό έγινε. Κι όμως, θα είναι σαν να μη συνέβη ποτέ. Θα είναι σαν να μην έγινε τίποτα εκεί κάτω, στο ποτάμι.

... Αυτό ήταν και το τέλος, και ποτέ ξανά δεν του ζητήθηκε να πάει να φέρει την αντιλόπη. Γύρισαν πίσω, εκεί όπου δεν υπήρχε τίποτα.

ΟΤΙ ΕΙΧΕ ΞΕΚΙΝΗΣΕΙ σαν ένα πάθος να ξεφύγουν από κει, είχε με τον καιρό μεταβληθεί σε μια παθιασμένη ανάγκη να κρατούν τους άλλους έξω. Τα σκυλιά, κρατημένα μέσα στον κλοιό της θηριωδίας τους, το κατάστημα, το σπίτι, η οικογένεια των Ινδών, και οι μαύροι στην αυλή, κλεισμένοι όλοι μαζί. Για τους Ινδούς, αυτή ήταν η μοναδική τους επικράτεια. Όσο για τους Αφρικανούς, είχαν χαρτιά που τους έκαναν προσωρινούς πάροικους της γης όπου είχαν γεννηθεί.

Ο Μπισμιλά βγήκε με το πουκάμισο από το κρύο καταφύγιο του μαγαζιού και βημάτισε για λίγο πέρα δώθε στον ήλιο – δεν ήταν, όμως, για να πάρει τον αέρα του. Αμέσως εντόπισε ένα κομμάτι της περιφραξής που είχε βαθουλώσει, είδε το σημείο στην παλιά σκεπή που η λαμαρίνα είχε ξεκολλήσει και χρειαζόταν ενίσχυση. Κανένα ρήγμα του οχυρού δεν περνούσε απαρατήρητο. Και οι μαύροι, που με τις οδηγίες του στερέωναν τη λαμαρίνα, ή μάλωναν το συρματοπλέγμα, έκαναν τη δουλειά τους με ευχαρίστηση. Τώρα κανείς δεν θα μπορούσε να μπει. Ήταν ασφαλείς από τους ίδιους τους δικούς τους – όλους τους άλλους δηλαδή που δεν είχαν το παραμικρό προνόμιο και που θα τους αρκούσε οτιδήποτε.

Κανένας άρπαγας από την κοινότητα δεν μπορούσε να ξυγώσει την αποθήκη με τα σανιδωμένα παράθυρα, όπου φυλάσσονταν οι γκαζιέρες, τα μαγειρικά σκεύη και τα ανταλλακτικά των ποδηλάτων. Κανένα απειλητικό χέρι δεν θα παραβίαζε το χρηματοκιβώτιο με το ξεθωριασμένο οικόσημο των Εγγλέζων κατασκευαστών, που ήταν κρυμμένο πίσω από μια ροζ κουρτίνα, στο διάδρομο του σπιτιού. Κανενός εισβολέα το πρόσωπο

δεν θα τρώμαζε τα ευαίσθητα κοριτσόπουλα ή τα όμορφα παιδάκια που κρέμονταν από τις φούστες μανάδων, όρθιων σαν αγάλματα μπροστά στην κουζίνα τους. Τα λάστιχα της παλιάς Πόντιακ δεν θα εξαφανίζονταν ποτέ εν μία νυκτί, ούτε το ραδιόφωνο ή η μπαταρία της. Και στις τρώγλες που ζούσαν οι μαύροι, κανείς δεν θα έπαιρνε τα ποδήλατα, τις κουβέρτες ή τη ραπτομηχανή της Ντόρκας την οποία είχε αγοράσει από τον Μπισμιλά, εξοφλώντας τη με κρατήσεις από το μισθό της.

Τα σκυλιά διάβαιναν πάνω κάτω το σύνορο αυτής της ασφάλειας.

Ήταν, όμως, άχρηστα μπροστά στην πιθανότητα –πάντοτε υπαρκτή– μιας επίσκεψης από κάποιον αξιωματούχο, επιθεωρητή, δικαστικό επιμελητή: τίτλοι όλοι που αναφέρονταν στο ίδιο πράγμα: έναν λευκό με τη δύναμη να επιδώσει κοινοποίηση έξωσης. Τα σκυλιά έπρεπε να μουν μέσα, να αλυσοδεθούν σε περίπτωση που κατέφθανε κάποιος τέτοιος: αυτός δεν ήταν άρπαγας ή εισβολέας, ερχόταν εις το όνομα του νόμου, δεν μπορούσαν να τον κρατήσουν εκτός των τειχών. Δεν έπρεπε να του φέρουν αντίσταση – ο μόνος δρόμος ήταν παρακαμπτήριο. Ένα ένταλμα Γκετοποιημένης Ζώνης* θα μπορούσε να τεθεί σε ισχύ μέσα σε έξι μήνες, ένα χρόνο, δύο χρόνια; Ίσως δινόταν κάποια παράταση. Υπήρχε και το ζήτημα του χαρακτηρισμού της γκετοποιημένης ζώνης: Ανακηρυγμένη Λευκή; Λευκή διά Κατοχής; Ο Μπισμιλά δεν ήταν μορφωμένος άνθρωπος –είχε φροντίσει οι γιοι του να κάνουν ένα καλύτερο ξεκίνημα–, αλλά με αυτή τη νομική ορολογία τα έβγαζε πέρα όσο και ο καλύτερος δικηγόρος. Και παρόλο που δεν ήταν πλούσιος (η οικογένεια ήταν πολυμελής, η Πόντιακ στην οποία στριμώχνονταν όλοι αγο-

* Group Areas Act: Το νομοσχέδιο αυτό θεσπίστηκε από τη ρατσιστική κυβέρνηση της Νότιας Αφρικής στις 27 Απριλίου του 1950. Στο πλαίσιο ενός συστήματος απαρχαίνι, η πράξη αυτή καθόριζε τη διαμονή φυλετικών ομάδων σε συγκεκριμένους τόπους. Η εφαρμογή του νόμου είχε ως αποτέλεσμα να αποκλείονται οι μη-Λευκοί από όλες τις αναπτυγμένες περιοχές και πολλοί από αυτούς αναγκάζονταν να διανύουν τεράστιες αποστάσεις από τα σπίτια τους ούτως ώστε να μπορούν να πάνε στη δουλειά τους. Όποιος μη-Λευκός ζούσε σε «λάθος» περιοχή απομακρυνόταν διά της βίας. (Σ.τ.Μ.)

ρασμένη δεύτερο χέρι), είχε πληρώσει κι εξακολουθούσε να πληρώνει τακτικά –λες και του έκαναν κι εκείνου κρατήσεις από το μισθό του– αμοιβές δικηγόρων, ούτως ώστε να βρίσκονται πάντα αυτός και η οικογένειά του ένα βήμα μπροστά από την επαπειλούμενη επίσκεψη. Αν ερχόταν ο αξιωματούχος να προειδοποιήσει ότι θα συνέβαινε αυτό σε έξι μήνες, ο δικηγόρος έπρεπε να είναι έτοιμος να ανακαλύψει το νομικό παραθυράκι που θα μετέτρεπε το εξάμηνο σε χρόνο. Κι όταν τέλειωνε ο χρόνος, να πάρει νέα παράταση. Κάποτε, ο γέροντας ιδιοκτήτης ενός επαρχιακού μαγαζιού σαν αυτό αρνήθηκε να τα μαζέψει και να φύγει όταν ήρθαν για την έξωση, οπότε τον έβαλαν φυλακή κι αυτός έκανε απεργία πείνας ώστε να τους ντροπιάσει, αυτοθυσιαζόμενος διά της μεθόδου Γκάντι, πέθανε κι επιτέλους αγιοποιήθηκε από τις λευκές εφημερίδες. Η γυναίκα και οι ηλικιωμένες θείες του Μπισμιλά έχυναν ποταμούς δακρύων όποτε θυμόντουσαν τον Νάνα Σίτα. Όμως, αν και όλοι περηφανεύονταν για τον άνθρωπο αυτό που ήταν γενναιόψυχος όπως μόνο ένας Ινδός θα μπορούσε να είναι, οι πιο πολλοί είχαν να σκεφτούν γυναίκα, παιδιά, θείες και ούτω καθεξής. Δεν ήταν όλοι τόσο φτωχοί ώστε να έχουν την πολυτέλεια της μεγαλοσύνης.

Ο Μπισμιλά, μόλις έμεινε ικανοποιημένος από τις εργασίες της περιφράξης, πέρασε μέσα από το μαγαζί στο σπίτι, περισυλλέγοντας στη διαδρομή το αντιβηχικό σιρόπι και το βαζάκι με τα χάπια που τις τελευταίες μέρες είχε ακουμπισμένα πλάι στην ταμειακή μηχανή για να τα βλέπει. Ο διάδρομος του σπιτιού είχε στενέψει από αντικείμενα για τα οποία δεν υπήρχε χώρος πουθενά αλλού: το χρηματοκιβώτιο, μια γυάλινη βιβλιοθήκη η οποία περιείχε τα σχολικά βιβλία που χρησιμοποιούσε κάθε παιδί σε όλη τη διάρκεια των μαθητικών του χρόνων, καθώς επίσης κι ένα αντίτυπο τιμής ένεκεν του Κορανίου, δυο τρεις Χαλίλ Γκιμπράν, και μια Λογιστική Άνευ Διδασκάλου, ένα πτυσσόμενο καροτσάκι στηριγμένο στον τοίχο, μια ψηλή ετοιμόρροπη ανθοστήλη με ψεύτικα χρυσάνθεμα που τρανταζόταν στο κάθε του βήμα.

Η ανθοστήλη έστεκε παλιότερα στο δωμάτιο στο οποίο μπήκε τώρα, πριν χρειαστεί να το παραχωρήσουν στο πιο πρόσφατο ζευγάρι νιόπαντρων που είχε ανάγκη από στέγη. Σε αυτό το δω-

μάτιο είχαν τοποθετηθεί όλα τα προικιά της νύφης του δεύτερου γιου του, του Νταούντ, που της τα είχαν στείλει οι γονείς της από το Ντέρμπαν. Ο πεθερός βρέθηκε κυκλωμένος από άσπρα έπιπλα με επίχρυσα σπειρώματα, στημένα λίγο πολύ όπως ήταν και μέσα στο καμiónι που τα είχε μεταφέρει από την ακτή. Οι λιλά νάιλον κουρτίνες κάλυπταν τις κλειστές περσίδες, τα δαντελωτά λαμπατέρ με τις επίχρυσες αλυσίδες τους ήταν αναμμένα. Νυχτερινή ατμόσφαιρα κι ας ήταν έντεκα το πρωί. Στο θεόρατο κρεβάτι κειτόταν χαμογελαστός ο γιος του, με το αναψοκοκκινισμένο μελαψό του πρόσωπο βυθισμένο σε μαξιλάρια, και στο φόντο το σατινένιο αέτωμα του κεφαλαριού. Δυο μπροστινά δόντια σαν αυτά του παππού ακουμπούσαν στο κάτω χείλος του, αυτό το χείλος, όμως, ήταν δροσάτο, λαμπερό.

«Μου λέει ότι πρέπει να σηκωθώ... τεμπελιάζω, λέει». Είχε μιλήσει αγγλικά, σφίγγοντας τον καρπό της νεαρής συμβίας του, που έσπευδε όλο ντροπή να σηκωθεί από εκεί που χουζούρευε, πλάι του. Ο κοιμισμένος μπόγος του μωρού ήταν κι αυτός πάνω στο κρεβάτι. Το σάρι που φορούσε η κοπέλα της έπεφτε στενό και ο Νταούντ αντιμετώπιζε με κοροϊδευτικές γκριμάτσες τη σύγχυσή της καθώς πάλευε να ανασηκώσει το βαθύ τετράγωνο ντεκολτέ απ' όπου ξεχείλιζαν τα φουσκωμένα από γάλα στήθη, τα οποία, κάτω από το λεπτό τούλι, είχαν την ίδια φλογισμένη γυαλάδα όπως το πρόσωπό του. Η ζέστη της θερμάστρας δυνάμωνε μια απόπνοια φρέσκιας μπογιάς, Βιξ και μητρικού γάλακτος. Ολόκληρη η καμαρούλα που η χλιδή της θύμιζε εκθετήριο επιπλώσεων ανέδιδε μια πυρετική αύρα.

Ο Μπισμιλά είπε στο κορίτσι στα γκουτζαράτι:

«Θυμήθηκες να του βάλεις θερμόμετρο;»

Εκείνη έφερε το χέρι στο στόμα και σαν να της κόπηκε η ανάσα.

«Άκου μισό λεπτό...» Ο Νταούντ τέντωσε τα πόδια κάτω από τα σκεπάσματα, ανασήκωσε τη λεκάνη του και χαχάνισε, καθώς σερνόταν πιο κάτω στο κρεβάτι. Η κοπέλα άρπαξε το μωρό, όπως ακριβώς περίμενε εκείνος ότι θα κάνει, σαν να φοβήθηκε ότι θα το έριχνε αυτός κάτω με μια κλοτσιά. «Άκου, όμως, άκου...» Στα τεράστια μαύρα μάτια του έλαμπε η χαρά που είχε

πατέρα και σύζυγο να τον περιποιούνται: ήταν ακριβώς όπως κι όταν αρρώσταινε μικρός, με εξαίρεση τα γένια που άστραφταν στο νεανικό διπλοσάγονό του και γύρω από τα κόκκινα χείλη και τα άσπρα του δόντια. «Αυτό το σιρόπι με κάνει να βήχω πιο πολύ!» Ναι, με τα γένια ήταν ένα χαρωπό αγοράκι μασκαρεμένο σε ληστή. Ο Μπισμιλά δεν εμπιστευόταν κανέναν άλλο όταν έπρεπε να χορηγήσει κάποιο φάρμακο στους γιους του. Αγνόησε τα χαχανητά και τις παιδιάστικες διαμαρτυρίες του νεαρού στα αγγλικά και του έχωσε το κουτάλι στο στόμα. Μετά ήρθε η σειρά για τις ταμπλέτες της αντιβίωσης, ενώ η κοπέλα έστεκε δίπλα πανέτοιμη, με το νερό σε κρυστάλλινο ποτήρι από το γαμήλιο σερβίτσιο. Ο Νταούντ έκανε το δύσκολο ενώ ταυτόχρονα χάζευε το είδωλό του: η όλη σκηνή επαναλαμβανόταν στον ολόσωμο καθρέφτη της τουαλέτας που ήταν απέναντι από το κρεβάτι κι άφηνε ελάχιστο χώρο για να περνάς ανάμεσα.

«Με κάνει χειρότερα, δεν το βλέπεις;» είπε ανάμεσα σε δυο κρίσεις βήχα.

«Όχι, το βράσιμο πάει καλύτερα. Ξέρω εγώ, το ακούω. Πολύ καλύτερα. Πρέπει να προσπαθήσεις να φτύσεις. Δώσ' του κάτι να φτύνει μέσα. Κάτι που να το έχει συνέχεια δίπλα του. Να, αυτό...»

«Όχι – περιμένετε...» Μα η κοπέλα σταμάτησε, σοκαρισμένη από το θράσος της αντίρρησής της.

«Όχι, μα τι κάνεις! Όχι αυτό, καλέ!» Ο Νταούντ χειρονομούσε στον πατέρα του και γέλαγε μαζί, πράγμα που τον έκανε να βήχει.

«Μια χαρά είναι. Γιατί όχι αυτό;»

«Όχι, όχι, γι' αυτήν έχει αξία...»

Ο Μπισμιλά σήκωσε ψηλά το μπολάκι που είχε πιάσει λες και το προκαλούσε να αποδείξει τι το έκανε τόσο ξεχωριστό.

«Δεν έχει σημασία. Δεν είναι τίποτα. Αλλά δεν είναι για να φτύνεις μέσα..., δεν θέλει να το λερώσω έτσι».

«Και τι θα πάθει; Θα το πλύνει μετά...»

«Δεν είναι για να φτύνεις μέσα».

Ο Μπισμιλά υποχώρησε, αφήνοντας κάτω το άχρηστο αντικείμενο. Μιλούσαν όλοι μαζί, στη δική τους γλώσσα, μόνο που ο

Νταούντ παρενέβαλλε κάθε τόσο το Άκου, στα αγγλικά: έτσι κάνουν όλοι οι νέοι όταν έχουν πάει σχολείο στην πόλη, κοιτάζουν να πετάνε και μια αγγλικούρα για να δείχνουν πόσο σπουδαγμένοι είναι.

«Βγάλε το φλέμα. Πώς θα καθαρίσουν τα πνευμόνια;»

«Εντάξει, εντάξει. Α, όχι! Σιγά μη χάσω τη μύτη μου σ' αυτό το πράγμα...» Και ο Νταούντ στριφογύριζε κάτω από τα σκεπάσματα, χαρωπά, παιδιάστικα, για να αποφύγει την εμαγιέ λεκανίτσα που του πρότεινε η γυναίκα του. «Μέσα σ' αυτό καθαρίζει το μωρό. Όταν λερώνεται, ξέρεις. Εκεί μέσα ρίχνει τις πάνες. Όχι, αποκλείεται...»

Ο Μπισμιά κοντοστάθηκε στο κατώφλι. Ο Νταούντ βούλιαξε πάλι πίσω στα μαξιλάρια του, γκρινιάζοντας, κοροϊδεύοντας, προβάλλοντας αντίσταση, σαν κατοικίδιο που ανεξήγητα διστάζει να κάνει τα κόλπα του, ενώ τα ξέρει καλά. Η κοπέλα κάθισε πάλι στην άκρια του κρεβατιού κι έλυσε προσεκτικά τον μπόγο που είχε στην αγκαλιά της. Οι ανοιγμένοι μηροί της πρόσφεραν πλούσια στήριξη: αλίμονο, το παλικάρι του είχε παντρευτεί μια γυναίκα που θα γινόταν τόφαλος μετά από μια δυο ακόμα γέννες. Σήμερα, όμως, τουλάχιστον, που ήταν κλεισμένη στην κάμαρά της, κατάφερε να χαμογελάσει χαζοβιόλικά. Δεν ήταν το πιο ζωηρό από τα κορίτσια του σπιτιού, από τότε που έμενε μαζί τους, παρόλο που το μοναδικό παράπονό της που είχε αναφερθεί στον Μπισμιά (αν ήταν δυσαρεστημένες οι σύζυγοι, πώς θα ήταν καλές με τους γιους του;) ήταν πως την είχε βρει απροετοίμαστη το κρύο που έκανε εκεί το χειμώνα. Μα καλά, τι περίμενε, όταν πρωτοείδε την καμένη σαβάνα από την αυλή – ότι μπορούσες να καλλιεργήσεις μπανάνες κι ότι θα πρασίνιζε και θα ζέσταινε ο τόπος σαν την ακτή; Όταν οι γυναίκες άρχιζαν τη μουρμούρα και τις νοσταλγίες, αυτό δεν είχε τελειωμό. Αργά ή γρήγορα θα άρχιζε να παρακαλάει τον Νταούντ να την αφήνει να πηγαίνει να μένει μήνες ολόκληρους κοντά στους δικούς της, στο Ντέρμπαν. Τα μικροσκοπικά δάχτυλα του βρέφους μπλέχτηκαν στο τούλι που σκέπαζε τα στήθη, τα οποία είχαν γίνει βάρος δυσβάσταχτο για το κορίτσι και ταλαντεύονταν με κάθε κίνησή της. Ο Νταούντ έστρεψε κεφάλτος τα βλέμματα όλων εκεί

με το να παρεμβάλει το δικό του χέρι για να απελευθερώσει αυτό του μωρού, ενώ τον μισόδιωχνε, τον μισοενθάρρυνε η κοπέλα. Ο πεθερός συνειδητοποίησε ξαφνικά ότι ίσως ήθελε να θηλάσει το μωρό της – ή κάτι τέτοιο.

«Πάρε κανένα πιατάκι απ' την κουζίνα, ε;» είπε φεύγοντας. «Πρέπει να βγάλεις το φλέμα».

Ναι, αυτό ήταν το σύντομο στάδιο στη ζωή όταν ο νέος άντρας ανακαλύπτει ξανά τα χέρια του, όπως ακριβώς και το μωρό – πάλι απ' την αρχή για λίγο. Ο νεαρός θα είναι ευτυχισμένος οπουδήποτε μπορεί να αγγίζει ελεύθερα την πρώτη γυναίκα που έχει όλη δική του. Οπουδήποτε. Η καμαρούλα αυτή είναι ο παράδεισος. Του αρκεί. Γιατί, λοιπόν, να θέλει να σηκωθεί και να επιστρέψει στο κατάστημα;

Ο γέροντας καθόταν όπως πάντα στη σκαλιστή καρέκλα του.

«Με τέτοια σκόνη κι αέρα πώς να καθαρίσουν τα πνευμόνια του;»

Ο ηλικιωμένος πατέρας του Μπισμιλά δεν είπε τίποτα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν τον άκουσε.

«Καλό το φάρμακο, αλλά του είπα ότι αν δεν βγάλει το φλέμα...»

Ο γέροντας καθάρισε το λαιμό του. Θα πρέπει να του φάνηκε τελείως παράλογο αυτό – προερχόταν από μια γενιά η οποία δεν χρειαζόταν υποδείξεις για τόσο αυτονόητα πράγματα.

«Γινοφούνα; Γινοφούνα;»

Ορισμένοι από τους μαύρους ήταν ικανοί να κάθονται μισή ώρα στο μαγαζί, πιάνοντας τα πάντα. Άλλοι δεν ήθελαν να περιμένουν τη σειρά τους για να εξυπηρετηθούν. Ο Μπισμιλά μιλούσε τις δυο τρεις απαραίτητες λέξεις στη γλώσσα τους, εκείνη την μπασταρδεμένη διάλεκτο που είχε την προέλευσή της από τα ορνχεία, όπως επίσης και τα μπασταρδεμένα αφρικάανς και αγγλικά που χρησιμοποιούσαν οι μαύροι στα αγροκτήματα. Μια γυναίκα ζητούσε από τον Γουίλιαμ να μάθει την τιμή για το κάθε τόπι υφάσματος που ήταν στα ράφια πίσω. Ο Μπισμιλά, αφού πούλησε μια πλάκα πιτσιλωτό σαπούνι σε έναν άντρα κι αφού ζύγισε μισό κιλό ξερά φασόλια για έναν άλλο, φώναξε:

«Τι θέλει αυτή;»

«Κοιτάζει». Αλλά ο μαύρος γνώριζε τη σημειολογία του επαγγέλματος και είπε στη γυναίκα, στη δική τους γλώσσα, ότι έπρεπε να καταλήξει κάπου. Εκείνη δεν έδωσε σημασία και συνέχισε για λίγο να χασομεράει εκεί, σκύβοντας πάνω από τον πάγκο για να εξετάσει καλύτερα το ρολό του τσαλακωμένου ζέρσεϊ που δεν έφτανε το χέρι της, προτού βγει αργά από το μαγαζί, επιθεωρώντας προσεκτικά καθετί στο διάβα της και κάνοντας δυο τρία σχόλια, που αν και δεν απευθύνονταν σε κάποιον από τους υπόλοιπους πελάτες, ήταν σαν να εξέφραζαν δικαιωματικά σκέψεις που μοιραζόταν μαζί τους.

Γιφιφούνα; Γιφιφούνα;

«Ζάχαρη», απαντούσαν.

«Τσάι».

«Σπίρτα».

«Σιρόπι».

Κάποιοι έτειναν μόνο λεφτά κι έδειχναν το προϊόν. Μερικές φορές τα λεφτά δεν έφταναν. «Δεκαπέντε κάνει». Ο Μπισμιλά επέστρεφε το νόμισμα των δέκα σεντς. Πολλοί απαιτούσαν το χρόνο τους για να σκεφτούν αν είχαν ή αν ήθελαν να πληρώσουν το αντίτιμο. Μπορεί να μουρμουρίζαν, ή να ζητούσαν μικρότερη ποσότητα ή άλλη μάρκα. «Θέλω για δέκα σεντς». «Όχι δέκα σεντς, δεκαπέντε κάνει». Αίτημα. Απόκριση. Νέο αίτημα. Οριστική δήλωση. Ούτε μια λέξη παραπάνω. Η επικοινωνία, περιορισμένη στα απολύτως απαραίτητα, ήταν πλήρης. Ταυτόχρονα, ο Μπισμιλά εξακολουθούσε την ατέρμονη κουβέντα με τον πατέρα του για θέματα από την κοινή τους ζωή, που το ρυθμό της ανέκοπταν προσωρινά, χωρίς όμως να διασπούν ποτέ, οι παύσεις των συνηθισμένων καθημερινών αποχωρήσεων κι επιστροφών και η σταδιακή, στο πέρασμα των χρόνων, μείωση της έντασης της φωνής του γέροντα με την αντίστοιχη αύξηση αυτής του Μπισμιλά, καθώς η μία φωνή βυθιζόταν στις σιωπές του γήρατος και η άλλη αποκτούσε την ευγλωττία της μέσης ηλικίας. Με το κατάστημα γεμάτο πελάτες, ήταν τόσο εξασφαλισμένη η μυστικότητα αυτής της οικογενειακής συζήτησης στα γκουτζεράτι, όσο κι αν το μαγαζί ήταν εντελώς άδειο. Η γλώσσα τους δεν γινόταν κατανοητή από κανέναν: συν τοις άλλοις, τα νοήμα-

τα της κάθε λέξης είχαν τόσο παγιωθεί, σημαδευτεί από το χρόνο και τη συνάφεια, που στο μυαλό πατέρα και γιου καμιά κουβέντα δεν μπορούσε ποτέ να φανεί αινιγματική ή ξεκάρφη.

«Δεν θα είσαι για πάντα εκεί να τους φροντίζεις. Το 'χουν καταλάβει; Και τότε, τι θα κάνουν;»

Γινοφούνα; Πόσα θέλεις; Είκοσι πέντε σεντς; Αυτό, τριάντα πέντε, το άλλο, είκοσι πέντε.

Το χέρι του μαύρου –τα νύχια αδιαφανή, χοντρά και ραγισμένα– δεν άγγιζε κανέναν, παρά ήταν μόνιμα τυλιγμένο γύρω από τη λαβή πότε της μικρής πότε της μεγάλης σέσουλας. Ανάδιδε ολόκληρος μια μπόχα παλιάς προβιάς. Παιδιά που περίμεναν τη σειρά τους να εξυπηρετηθούν, ακουμπούσαν το στόμα στο γείσο του πάγκου κι έβγαζαν κάθε τόσο τη γλώσσα έξω να φράξουν τη μύξα που γλιστρούσε από τις μύτες τους.

«Εντάξει να περνάς καλά όσο είσαι νέος. Αλλά μήπως παίρνουν από λόγια; Δεν καταλαβαίνουν;»

Τα προσωπάκια, λεκιασμένα με μύξες και σκόνη, κοιτούσαν το γέρο που καθόταν στην καρέκλα του με τους αστραγάλους σταυρωμένους, το άσπρο στρογγυλό σκουφί στο γενειοφόρο κεφάλι, τα χέρια δεμένα κάτω από την κοιλιά και το μικρό δάχτυλο να συσπάται σαν καρδιοχτύπι. Αυτός αντιγύριζε το βλέμμα, όχι επειδή τα έβλεπε, αλλά γιατί σε αυτή την ευθεία εστίαζε η καθημερινή ματιά του προς το εσωτερικό του μαγαζιού, σαν να κοιτούσε έξω από παράθυρο.

«Δεν ξέρω πού έχουν το μυαλό τους... κάπου...» είπε ο Μπισμιά, ενώ έκανε μια βιαστική χειρονομία προτρέποντας με ανυπόμονα δάχτυλα τον επόμενο πελάτη: ένα μικρό μαύρο χέρι άφρησε ένα νόμισμα των δύο σεντς και πήρε τέσσερις καραμελίτσες σε σχήμα ψαριού από το γυάλινο βάζο που το θάμπωνε η ζάχαρη. «Δεν μπορείς να τους μιλήσεις. Θα 'πρεπε κανονικά να ανησυχούν, αλλά κανείς τους δεν δείχνει να νοιάζεται. Ούτε μια γνώμη δεν έχουν να πουν – υποτίθεται ότι μάθανε γράμματα, ότι διαβάζουν εφημερίδες».

Στις σιωπές του πατέρα του διέκρινε αμέσως την αντίρρηση ή τον ενδοιασμό. «Ο Τζαλάλ, εντάξει – αλλά αυτός πάλι το παρκαώνει, μόνο μπελάδες θα μας δημιουργήσει αυτός. Στις τρεις

το πρωί, σήμερα, σηκώθηκα να πω τσάι. Γιατί, μου λέει αυτή, δεν έχεις ύπνο; Τίποτα, της λέω, τίποτα, άντε να φτιάξεις τσάι. Γιατί δεν έχω ύπνο; Μα πώς να κλείσω μάτι τη νύχτα; Δεν το καταλαβαίνουν; Και τι κερδίζεις που ξαγρυπνάς, με ρωτάει. Εύκολο είναι να το λες».

Ο γέροντας άρχισε να αγκομαχάει και να καθαρίζει το λαιμό του, σημάδι ότι ετοιμαζόταν να μιλήσει.

Ο Μπισμιλά έκλεισε με θόρυβο την ταμειακή, στριφογύρισε με τον αντίχειρα το κόκκινο μονόπετρο στο δάχτυλό του, και είπε με υψωμένο τόνο λες και ο πατέρας του τον είχε ήδη διακόψει. «Ο Μπουλμπούλια λέει ότι αυτή τη φορά θα είναι δύσκολα τα πράγματα. Δεν είναι σίγουρος ότι μπορεί να κάνει τίποτα. Αλλά εγώ δεν το πιστεύω. Είναι πολύ ξύπνιος, τον εμπιστεύομαι, άσε τώρα τι λέει ο Τζαλάλ – αλλά δεν μπορεί να κάνει και θαύματα. Πώς θα βγουν τα λεφτά; Το έχουν καταλάβει οι μικροί; Αυτοί μόνο να ξοδεύουν ξέρουν. Αν πρέπει να πληρώσω πάλι, τι να κάνουμε, θα πληρώσω. Ξέρει αυτός. Λέει, όμως, ότι έχει έρθει ένας καινούργιος και πρέπει να τα κάνει προσεκτικά. Φυσικά. Δικηγόρος είναι».

Η φωνή του γέρου βγήκε επιτέλους σαν νότα που την υποστήριζαν οι άκαμπτοι, λαχανιασμένοι βρυχηθμοί ενός παλιού εκκλησιαστικού οργάνου. «Ο Θεός είναι μεγάλος».

«Τι; Α, ναι. Ο Θεός είναι μεγάλος».

Αυτός και ο γέροντας κοιτάχτηκαν. Έτσι όπως είχε την πλάτη ακουμπισμένη στον πάγκο, το καφέ μάλλινο γιλέκο του συρρικνωνόταν πάνω στο στήθος.

«Εκείνος που δεν είναι Ολλανδός», συνέχισε ο γέρος. «Αυτός από την πόλη. Ο επιχειρηματίας».

Ο Μπισμιλά κούνησε το κεφάλι του σαν να ύφαινε στον αέρα. Ένα λεπτό μετά απάντησε: «Εσύ έχεις κολλήσει σ' αυτόν με τη Μερσεντές. Αλλά γιατί να θέλει ένας τέτοιος να βοηθήσει; Τι ανάγκη έχει τα λεφτά; Γιατί να θέλει να μπλεχτεί; Ένας τέτοιος, που είναι λευκός και ματσωμένος κι έρχεται μόνο τις Κυριακές. Δεν το βλέπεις; Κάνει φιγούρα στους φίλους του απ' την πόλη. Δεν θέλει τα λεφτά. Τι να το κάνει το παντοπωλείο στο όνομά του; Ενώ οι Ολλανδοί είναι αλλιώς. Όσοι είναι εδώ γύρω πάντα

χρειάζονται λεφτά – όλες αυτές οι φάρμες είναι υποθηκευμένες. Αν ξέραμε ποιος έχει μεγαλύτερη ανάγκη από... τριακόσια ραντ, πεντακόσια; Ίσως κάναμε μια συμφωνία...»

Το δαχτυλάκι του γέρου κουνιόταν ταχύτερα, μην πιστευόντας στην αποτελεσματικότητα ενός τόσο χαμηλού ποσού.

«Άντε, χίλια. Όταν τους έχεις ανάγκη, σε ξεξονμίζουνε. Σ' αυτό έχει δίκιο ο Τζαλάλ. Αλλά μπορεί να μας πει τι θα κάνουμε αν δεν πληρώσουμε έναν λευκό να πάρει την άδεια στο όνομά του; Πώς θα ζήσουμε, ξέρει να μας πει;»

«Όχι Ολλανδό», είπε ο γέρος. «Ίσως... Ποτέ δεν ξέρεις. Επιχειρηματίας είναι. Το πολύ πολύ να πει όχι».

«Και “άντε στο διάολο” και “ποιος νομίζεις ότι είσαι” και τέτοια...» Αλλά ο Μπισμιλά είχε μιλήσει στον εαυτό του, στα αγγλικά, είχε απομακρυνθεί ήδη από τον πατέρα και μουρμούριζε, να μην τον ακούει, στρέφοντας την οργή του σε έναν άλλο που δεν θα καταλάβαινε, κάποιον από τους φωνακλάδες που έμπαιναν στο μαγαζί, τονωμένοι από την μπίρα. «Γιουφουνάνι; Τι θέλει αυτός, ε; Αν θέλει κάτι, έχει καλώς. Διαφορετικά να φύγει. Μέσα σ' αυτό το μαγαζί δεν σηκώνω φωνές, κατάλαβες;»

«Ήρθε μιλήσει μ' εσένα», του είπε ο Γουίλιαμ.

«Δώσ' του εσύ ό,τι θέλει».

Ο άντρας φορούσε εργατική φόρμα και καουτσουκένιες μπότες, λεκιασμένες από κάποιο ξεραμένο υγρό στο κόκκινο της σκουριάς.

«Τι με θέλει εμένα;» Ο Μπισμιλά απηύθυνε την ερώτηση στον Γουίλιαμ, παρόλο που ο άντρας είχε έρθει να σταθεί στο σημείο ακριβώς όπου βγήκε από τον πάγκο του ο καταστηματάρχης.

«Θέλω τα λεφτά της Ντόρκας».

«Τι λέει; Δεν καταλαβαίνω τι λέει».

«Είναι ο άντρας της Ντόρκας, της κοπέλας μέσα», εξήγησε ο Γουίλιαμ, δείχνοντας με μια κίνηση του κεφαλιού προς το πίσω μέρος του μαγαζιού και το σπίτι.

«Δεν ξέρω για ποια λεφτά μιλάει».

«Η Ντόρκας σου καθαρίζει, ε; Κράτησες δύο ραντ από το μηνιάτικό της. Γιατί κράτησες δύο ραντ;»

«Δεν ξέρω ποιος είσαι. Δεν μιλάω μαζί σου για λεφτά – εσύ δουλεύεις για μένα; Η κοπέλα δουλεύει για μένα, έτσι δεν είναι;»

«Γιατί κράτησες δύο ραντ;»

«Ο άντρας της Ντόρκας είναι. Μιλήσει μ' εσένα.»

«Να πεις στην Ντόρκας να έρθει αυτή να μου μιλήσει. Αυτόν εδώ δεν τον ξέρω».

«Πες μου, γιατί κράτησες δύο ραντ;»

«Βγες απ' το μαγαζί μου. Δεν ξέρω τι γυρεύεις εδώ».

«Μένει μαζί με την Ντόρκας, στην αυλή...»

«Βγες έξω αμέσως. Δεν θέλω να σε ξαναδώ ούτε εδώ, ούτε στην αυλή, κατάλαβες; Έξω».

Οι υπόλοιποι πελάτες είχαν τραβηχτεί πίσω, αφήνοντας χώρο, λες και περίμεναν να εξελιχθεί εκεί κοκορομαχία ή σκυλοκαβγάς. Το πρόσωπο του Γουίλιαμ συσπάστηκε από το αίσθημα της ευθύνης. Σε μια κρίση αυτοκυριαρχίας που τον έzwσε πιο έντονα κι από θυμό ακόμα, εξανάγκασε τον άντρα να αρχίσει να οπισθοχωρεί βήμα βήμα προς την έξοδο, ψιθυρίζοντάς του απειλητικά. Οι πελάτες έκλεισαν πάλι τον κύκλο τους και ξαναμπήκαν στην ουρά. Όλοι τους κάπου χρώσταγαν, ή κάποιους τους χρώσταγε, ή είχαν ανάγκη από λεφτά και γνώριζαν ότι ήταν μάταιο να περιμένουν οτιδήποτε από εκείνο το άλλο είδος ανθρώπων, λευκών ή Ινδών, που δεν τους έλειπε ποτέ το χρήμα – το περιστατικό που μόλις έλαβε χώρα δεν είχε τίποτα το αξιοπερίεργο. Ο Μπισμιλά ίσιωσε το καφέ μάλλινο γιλέκο του λες και κάποιος τον είχε πιάσει πριν απ' το γιακά κι επέστρεψε πάλι ήρεμα πίσω από τον πάγκο που τον έκανε να ξεχωρίζει από όλους αυτούς.

Ο Γουίλιαμ, όμως, πέρασε μέσα από τους ανθρώπους της ράτσας του με μια αύρα επικίνδυνη, σαν να τον τύλιγε ηλεκτροφόρο σύρμα. Τα μάτια του καρφώνονταν πάνω τους τυφλά, ενώ τα χέρια του αντάλασσαν με προϊόντα τα κέρματα που είχαν ξεσπάνει αυτοί μες στις χούφτες τους. Όση αίσθηση δεν είχε δημιουργήσει ο διαξιφισμός, τη δημιουργούσε η όψη του.

«Ψώνισε, φαίνεται, πράγματα απ' το μαγαζί και τώρα δεν μπορεί να τα ξεπληρώσει, ε;»

Απόρησαν όλοι με την τόλμη αυτής που είχε μιλήσει. Ο Γουί-

λιαμ πήρε μια δυο ηχηρότατες ανάσες κι ύστερα τη μαстіγωσε με τη φωνή του: «Εσύ, κυρά μου, να κοιτάς τη δουλειά σου». Αγόρασαν όλοι ό,τι χρειαζόνταν κι αποχώρησαν.

Τον Μάρτιο, ο σύζυγος της Ντόρκας είχε γίνει μέλος της Χριστουγεννιάτικης Λέσχης «Οι Τρεις Καμπάνες», και οι αποδείξεις των πληρωμών του, με έμβλημα τις καμπάνες κι ένα κλαδάκι από γκι, δεμένα με κόκκινη κορδέλα, τυλίγονταν κάθε μήνα στα τέσσερα και φυλάγονταν μέσα στο πάσο του. Κανένας άλλος στην αυλή των Ινδών δεν ανήκε σε Χριστουγεννιάτικη Λέσχη. Κανένας άλλος δεν δούλευε στην πόλη ώστε να ξέρει ότι υπήρχαν τέτοια πράγματα. Κανείς δεν ήξερε καν τι ήταν μια Χριστουγεννιάτικη Λέσχη: είχε περάσει ένα ολόκληρο βράδυ εξηγώντας τους, όταν είχε φέρει την κάρτα μέλους και την πρώτη απόδειξη πληρωμής κι όταν άκουσαν κι άλλοι ότι είχε γίνει μέλος σε κάτι, ήρθαν να μάθουν κι αυτοί κι άντε πάλι απ' την αρχή να εξηγεί. Είχε κρατήσει επίσης το διαφημιστικό φυλλάδιο που είχε μοιράσει η λέσχη στο σφαγείο, οπότε πέρασε κι αυτό από χέρι σε χέρι. Μετέφραζε, για χάρη όσων δεν μπορούσαν να διαβάσουν αγγλικά. Ορίστε τι πρέπει να πληρώνεις κάθε βδομάδα: 30 σεντς για το Οικογενειακό Πακέτο Νο 1, 35 σεντς για το Οικογενειακό Πακέτο Νο 2, 45 σεντς για το Σούπερ Πακέτο. Ακολουθούσε ο κατάλογος του τι θα περιείχε το κάθε πακέτο που θα έπαιρνε κανείς, ανάλογα με το ποσό που θα κατέβαλλε, όταν έφταναν τα Χριστούγεννα. Στις 15 Δεκεμβρίου, εκείνος θα έφερνε στο σπίτι το Οικογενειακό Πακέτο Νο 1, το οποίο περιλάμβανε εκτός από αλεύρι, κεριά και σπίρτα, σαπούνι, σκόνη για ζελέ και κρέμες, 1 Μεγάλη Κονσέρβα Ροδάκινα, 2 Κονσέρβες Κρέμα Σαντιγί Nestle, 1 Κονσέρβα με Λουκάνικα, 1 Κονσέρβα Κορν Μπιφ, 1 Κονσέρβα Μπισκότα Πολυτελείας, μισό κιλό Καφέ, μισό κιλό Μαργαρίνη, κι ένα Πακέτο Έκπληξη Ζαχαρωτών για τα παιδιά. Όλοι αναγνώριζαν τις καμπάνες, από το σχολείο και την εκκλησία, αλλά αρκετοί ρώτησαν τι ήταν το πράσινο κλαδί με τις άσπρες μπιλίτσες. Ούτε ο άντρας της Ντόρκας ήξερε να τους πει από ποιο θάμνο έβγαине.

Έβγαλε τις αποδείξεις, τις ξετύλιξε και τις ίσιωσε μία μία κά-

τω από το αμόνι της παλάμης του. Τις έσκισε τη μια μετά την άλλη κι έπειτα, με μια σαρωτική κίνηση, πέταξε τα κομματάκια από το τραπέζι του πακεταρίσματος στο δάπεδο και συνέχισε να βροντάει το τραπέζι με το χέρι καθώς φώναζε. Το ξύλο άνοιξε, έκανε γούβα. Το κερί μέσα στο πιατάκι αναποδογύρισε κι ένα εμαγιέ πιάτο με τα υπολείμματα του χυλού σωριάστηκε κάτω, χτυπώντας πάνω σε ό,τι έβρισκε. Άρχισε να κλοτσάει τις κότες που όρμησαν να φάνε. Η Ντόρκας έχυne δάκρυα με σταθερό ρυθμό, σαν υδραντλία, έχοντας τα μπράτσα τυλιγμένα γύρω από τη ραπτομηχανή. Οι λυγμοί της έγιναν κραυγές κι ενώθηκαν με τα κρωξίματα των πουλερικών που έτρεχαν εδώ κι εκεί πανικόβλητα, ενώ διάφοροι μπήκαν μέσα για να παρέμβουν, να πουν τη γνώμη τους, να δηλώσουν με ποιου το μέρος ήταν. Κάποιος μετέφερε τη ραπτομηχανή σε ασφαλές μέρος. Ήρθε και ο Γουίλιαμ.

«Θέλετε να φέρει την αστυνομία; Σας λέω ότι δεν πρόκειται να μ' ακούσει την επόμενη φορά αν κάνετε τέτοιες φασαρίες. Δεν θα μπορώ να τον σταματήσω...»

Ο άντρας της Ντόρκας τράβηξε με αγανάκτηση το γιακά της εργατικής του φόρμας, σκίζοντας τα κουμπιά. «Να τους διώξουμε από παντού όλους τους Ινδούς. Δεν θα μας παίρνουν εμάς τα λεφτά μας. Να τους πετάξουμε έξω με τις κλοτσιές. Δεν είναι η πατρίδα τους εδώ. Θα το δείτε, μια μέρα θα φύγουν όλοι οι Ινδοί από δω. Να ξεκουμπιστούνε».

«Κι αν τη διώξουν τη σκατόφαρα από δω;» Μεσ στην οργή του, ο Γουίλιαμ ξεστόμισε στα αγγλικά τη βρισιά. «Αν φύγει η σκατόφαρα, εσείς πού θα ζείτε; Έχεις την εντύπωση ότι θα κοιμάσαι σ' αυτή την αυλή αν πάψει να δουλεύει γι' αυτόν η γυναίκα σου; Νομίζεις ότι θα μένεις εδώ, έτσι και τον διώξουν αυτόν;» Το γέλιο του Γουίλιαμ ήταν σαν άγριο γρονθοκόπημα.

«Τέρμα! Ούτε Χριστούγεννα! Ούτε ραπτομηχανή! Πάνε όλα. Θα τους διώξει η κυβέρνηση. Θα τους διώξουμε εμείς, μαζί με τους λευκούς...»

Ένας γέρος που είχε ακούσει πολλούς τσακωμούς στη ζωή του είπε:

«Ξέρουν αυτοί πώς να μιλάνε με τους λευκούς στην κυβέρνηση. Έξυπνος λαός οι Ινδοί, πολύ έξυπνος».

«Τέρμα! Ούτε Χριστούγεννα, τίποτα!»

Η οργή κατέληξε σε καβγά ανούσιο, έγινε σχεδόν κοινωνικό γεγονός. Η Ντόρκας, κλαίγοντας ακόμα, πήρε το μικρότερο παιδί της και μια ξαδέλφη και βγήκε, στο σκοτάδι, να πάει με τα πόδια στη φάρμα, να κοιμηθεί στις Αλίνας. Αργά πολύ, ο άντρας της, ο οποίος δεν είχε πλαγιάσει στιγμή στις κουβέρτες του, και του οποίου τα πόδια ήταν αλυσσοδεμένα λες στις μπότες με τις οποίες τσαλαβούταγε όλη μέρα στο αίμα του σφαγείου, πήρε τα κλειδιά που ήταν κρεμασμένα από το καρφί στο δωμάτιο όπου κοιμόταν ο Γουίλιαμ. Ξεκλείδωσε τα λουκέτα κι άνοιξε διάπλατα τις πύλες της καγκελόπορτας. Τα σκυλιά γάβγιζαν καθώς έβγαινε στον άδειο δρόμο με το ποδήλατό του, με σβηστό φανάρι, μα αυτός δεν κοίταξε πίσω του.

Το πρωί, ο Γουίλιαμ βρήκε ανοιχτή την καγκελόπορτα. Από μέσα, τα σκυλιά γρύλιζαν κι έτρεχαν πάνω κάτω στο ανοιχτό κενό, λες και στα μάτια τους εξακολουθούσαν να είναι κλειστές οι πύλες.

ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΞΑΠΛΩΜΕΝΑ γυμνά της ερήμου.

Μοντέγκο Μπέι, Σαχάρα, Καλαχάρι, Ναμίμπ.

Στα μέρη όπου έχει πάει υπάρχουν παραλίες μαύρης άμμου.

Από όπου κι αν επιστρέφει, η πτήση πάνω από την Αφρική κρατάει ώρες, κατά τη διάρκεια των οποίων δεν υπάρχει τίποτα εκεί κάτω. Μερικές φορές είναι νύχτα και το μόνο που ίσως διακρίνεις είναι κάποιος κυματισμός, ένα ανασάλεμα από την κάψα της ημέρας, ακόμα και στα τριάντα χιλιάδες πόδια. Μερικές φορές είναι πρωινή η πτήση, διαυγής, κι ακόμα και στα τριάντα χιλιάδες πόδια μπορείς να κοιτάξεις από το παράθυρο του καθίσματός σου και σμίγοντας για πολλή ώρα τα μάτια να δεις, εκεί, κάτω από τις απαλές, διαδοχικές επικαλύψεις της άμμου, τα ατέρμονα κομμάτια όχι μιας πόλης ή ενός πολιτισμού αλλά της γης της ίδιας. Άλλοτε πάλι έχει αμμοθύελλα κάτω, δεν βλέπεις τίποτα, είναι θολός ο αέρας ακόμα και στα τριάντα χιλιάδες πόδια. Το αεροπλάνο τυλίγεται από το βέλο της άμμου, σαν θαμμένο στο διάστημα. Τίποτα δεν σου φανερώνεται.

Μια φορά, τον φετινό χειμώνα, είχε αναγκαστεί να ταξιδέψει τουριστική θέση, επειδή –τόσο πολυάριθμοι είναι εκείνοι που σαν κι αυτόν γυρνούν τον κόσμο με έξοδα παραστάσεως– η πρώτη θέση ήταν κλεισμένη. Τουλάχιστον δεν καθόταν κανείς δίπλα του. Όμως, στη Λισαβόνα, επιβιβάστηκε μια οικογένεια Πορτογάλων κι αφού οι δυο κόρες αντάλλαξαν σκυθρωπά βλέμματα, εφόσον ήθελαν και οι δυο να καθίσουν πλάι στη μαμά, η μια απ' αυτές αναγκάστηκε να καθίσει εκεί. Έτσι, λοιπόν, πήρε τέλος η

πρόθεσή του να ανασηκώσει το διαχωριστικό μπράτσο και να ξαπλωθεί για ύπνο. Ήταν μεσάνυχτα. Το κορίτσι δίπλα του ήταν ήσυχο, ούτε όμορφο, ούτε αρωματισμένο, όταν χαμήλωσαν τα φώτα της καμπίνας και οι συζητήσεις έδωσαν τη θέση τους σε πνιχτά σουρσίματα. Δεν τον είχε καλησπερίσει, τον είχε κοιτάξει μόνο με αγελαδίσια μάτια, ήταν κάποια που ποτέ δεν έφερνε αντιρρήσεις, ποτέ δεν γινόταν το δικό της, είχε παραιτηθεί στη θέση που της αναλογούσε. Όταν η αεροσυνοδός διένειμε κουβερτούλες, εκείνη άνοιξε τα λεπτά της χείλη κι άρθρωσε ένα άηχο ευχαριστώ. Την ένιωθε να στρέφεται κάθε τόσο να κοιτάξει προς τα εκεί που κάθονταν η μητέρα και η αδελφή της, αρκετές σειρές πιο πίσω, αλλά μάλλον δεν μπορούσε να τις δει. Την άκουγε που κατάπινε ή έπνιγε αναστεναγμούς, σαν να κοιμόντουσαν οι δυο τους στο ίδιο κρεβάτι. Αν κι αυτός είχε το προνόμιο της γωνίας που σχημάτιζε το παράθυρο με το κάθισμα για να στηρίξει εκεί το μεγέθους γραμματόσημου μαξιλάρι, δεν βολεγόταν: εκείνη είχε φυσικά απλώσει τα χέρια της πάνω στα μπράτσα του καθίσματος και δεν γινόταν να γείρει προς τα εκεί δίχως να την ενοχλήσει. Είχε τραβηγμένο το λεπτό, μαλακό σκέπασμα μέχρι το σαγόνι της και η άκρη της κουβέρτας άγγιζε το δικό του χέρι, που αναπαυόταν πάνω στο μηρό του. Άγγιγμα, αποτράβηγμα, άγγιγμα, αποτράβηγμα – στο ρυθμό του ύπνου της, υπέθετε. Έσπρωξε την κουβέρτα μακριά του κι έτσι όπως το χέρι του πέρασε ξυστά από ένα άλλο χέρι – το δικό της, που τώρα ήταν χαλαρά ακουμπισμένο πάνω στο μηρό της, παράλληλα με τον δικό του –, φάνηκε η κίνησή του πολύ απότομη: αντί συγνώμης, διόρθωσε την κίνηση με μια άλλη, απρόσωπα ευγενική κι επανέφερε το κουβερτάκι στη θέση όπου ήταν.

Ποιος απ' τους δυο μίλησε πρώτος;

Πόσο σίγουρο είναι ότι ήταν αυτός; Εκεί, μες στο σκοτάδι (μισοσκοτάδο, στην πραγματικότητα, αν άνοιγε τα μάτια: τα κεντρικά ταμπλό ήταν σβηστά, αλλά ο μικροσκοπικός γλόμπος της ανάγνωσης, μόλις μεγαλύτερος από το φωτάκι στην ουρά ενός εντόμου, που κάποιος είχε αναμμένο δυο τρεις σειρές πίσω, έδινε σχήμα σε ό,τι βρισκόταν δίπλα του), εκεί, μες στο σκοτάδι, κείται ένα χέρι, με τα δάχτυλα σε χαλαρή καμπύλη, πάνω σ' έ-

να μηρό. Ο μηρός είναι σταυρωμένος (μαντεύει) πάνω από τον άλλο ή το εσωτερικό του εφάπτεται με το εσωτερικό του διδύμου του.

Κι αν ένα άλλο χέρι γλιστρήσει πάνω στο μηρό, από την έξω πλευρά, κοντά στο γόνατο κάπου (αναλαμβάνει το κορμί της την αφήγηση), κι ύστερα προς τα μέσα και πάνω, τότε θα συναντήσει την παράλληλο των δύο μηρών, όπου σαν δυο κυλινδρικά μαξιλάρια ή ρολά από ζύμη, πιέζουν απαλά τον όγκο τους ο ένας κόντρα στον άλλον.

Κάτι τους καλύπτει – μακριές κάλτσες, μάλλον, δεν πρόσεξα όταν ήρθε να καθίσει, δεν μπήκα στον κόπο. Το χέρι ίσως να είναι δροσερό ή να βγάζει ζέστη. Οι μηροί μπορεί να παγώσουν νιώθοντάς το, να τεντωθούν οι τένοντες, ή μπορεί και να μείνουν ως έχουν, δυο άνοσα κομμάτια κρέας, δυο αισθαντικά όντα που προσμένουν το χάδι.

Το αεροπλάνο ήταν μια πτέρυγα νοσοκομείου στην οποία οι ασθενείς δεν είχαν ακόμα εντελώς βολευτεί στα κρεβάτια τους, η αεροσυνοδός με το ξανθό κοτσάκι διέσχισε σιωπηλά το διάδρομο να ελέγξει κι ώσπου να φύγει, η συνομιλία σταμάτησε, το χέρι περίμενε υπομονετικά πάνω στο μηρό. Ύστερα, παρά το γεγονός ότι εξακολουθούσαν κάποιοι θόρυβοι που φανέρωναν πως ορισμένοι ήταν ξύπνιοι ακόμα, κι ένας ηλικιωμένος άντρας βάδιζε αργά προς τις τουαλέτες, το χέρι ξανάπιασε το νήμα της επικοινωνίας, όπως συμβαίνει όταν μια διακοπή δεν μπορεί να διαταράξει το βαθύ επίπεδο ενασχόλησης που είναι ήδη παγιωμένη. Έτσι κι αλλιώς, ήταν το αριστερό του χέρι που είχε ξεμακρύνει απ' αυτόν και είχε ζυγώσει το άλλο πλάσμα, οπότε δεν χρειαζόταν να μετατοπιστεί από τη θέση του, στη γωνία μεταξύ καθίσματος και παραθύρου. Κάτω από την κουβέρτα, το χέρι βρήκε το στρίφωμα της κοντής φουστίτσας κι ακολούθησε μια παύση, αδιόρατη, καρτερική, πριν από την απόκριση: ανασηκώθηκαν οι γοφοί, ίσα ίσα για να ελευθερωθεί το ύφασμα ώστε να μπορέσει αυτός να γλιστρήσει το χέρι του από κάτω (ναι, μακριές κάλτσες φορούσε) και να το παραμερίσει με τον καρπό καθώς το χέρι του ανηφόριζε.

Μια σύντομη διερεύνηση για το είδος, την κατηγορία στην ο-

ποία ανήκε η σάρκα αυτή: κατά το αναμενόμενο, εφόσον ταξίδευε υπό την επιτήρηση μητέρας και αδελφής, ήταν ντυμένη με πιο πολλά εσώρουχα από αυτά που φορούσαν κορίτσια της ίδιας ηλικίας και πιο ανεξάρτητου πνεύματος. Κάτι σαν φόδρα κάτω από τη φούστα, και, από κάτω, τόσο απρόσμενες που τον ξάφνιασαν για μια στιγμή, εκείνες οι πόρπες από μέταλλο που οδηγούσαν με ελαστικούς μάντες κάπου στο επάνω μέρος του σώματος. Χρόνια τώρα οι γυναίκες φορούσαν μονοκόμματα νάιλον καλσόν: οι καλτσοδέτες και η ζώνη που υπονοούσαν παρέπεμπε σε κάτι απόλυτα ρετρό. Το χέρι του ξένου, το αντρικό του χέρι, τέντωσε το δείκτη, τον γάντζωσε κάτω από τη ραφή της κάλτσας κι άγγιξε σάρκα.

Μες στο βολικό σκοτάδι των άλλων παρουσιών, αυτή την ιδιωτική μοναξιά του πλήθους, η αίσθηση της σάρκας βιώνεται ως καινούργια εμπειρία, όπως και η γεύση του νερού στην έρημο. Το δάχτυλο σύρθηκε στους κόκκους του απαλού τριχώματος – ναι, η σάρκα αυτή ομολογεί ότι ανήκει στα λατινικά φύλα, που είναι συνήθως πιο τριχωτά– κι έφτασε στη θέρμη της ένωσης των δυο ποδιών. Το δέρμα ήταν κολλώδες, υγρό σχεδόν. Αγκιστρωνόταν από τα δάχτυλά του στέλνοντας μηνύματα έξαψης και ηδονής. Με την άκρη του ματιού έβλεπε ότι εκείνη κρατούσε το κεφάλι της εντελώς ακίνητο κι ήξερε ότι απαγορευόταν να γυρίσει να κοιτάξει το πρόσωπό της. Φωλιασμένο στους παράλληλα τοποθετημένους μηρούς, το δάχτυλό του μόλις που κουνήθηκε, αδιόρατα. Δεν γνώριζε ποια ήταν η ακριβής του θέση σε σχέση με τα γόνατα και τα όρια του κορμού – μάντευε ότι βρισκόταν πιο κοντά στο επάνω μέρος, αν έκρινε από το πάχος των μηρών. Το δάχτυλο δεν βιαζόταν να θέσει το ερώτημα: οι μηροί θα πρέπει να περιμέναν αυτό που ερχόταν. Ακόμα κι αν ποτέ πριν δεν είχε χρειαστεί να το απαντήσουν (ούτε αυτή ούτε η αδελφή της έδειχναν πάνω από δεκάξι δεκαεπτά χρόνων), ήξεραν ότι είχε έρθει η ώρα, ό,τι ώρα κι αν ήταν – μια ώρα ανάμεσα σ' αυτήν της Ευρώπης κι αυτήν της Αφρικής, που δεν την κατέγραφε κανένα ρολόι απ' αυτά που γυάλιζαν στους καρπούς των επιβατών μες στο ήσυχο σκοτάδι– και ο τόπος, όποιος κι αν ήταν αυτός: ο κυβερνήτης δεν ενοχλεί τους επιβάτες με

πληροφορίες της πτήσης ενώ κοιμούνται. Θα πρέπει να ήταν το τελευταίο άκρο της Ευρώπης ή βρίσκονταν ήδη πάνω από την Αφρική – δεν είχαν αντιληφθεί το πέρασμα. Δεν υπήρχε λόγος να ανησυχεί εκείνη που της άρεσε αυτό που γινόταν, εφόσον λάβαινε χώρα στο πουθενά. Τα άλλα τρία δάχτυλα πήγαν να συναντήσουν με ευχέρεια το δείκτη ανάμεσα στους μηρούς κι ύστερα, απροσδόκητα (θα πρέπει να ήταν γι' αυτήν), έχασαν τη συνοχή τους κι άρχισαν όλα μαζί να περιδιαβαίνουν το ύψωμα του ενός μηρού, χώθηκαν κάτω από την κάλτσα δίχως όμως να λύσουν την καλτσοδέτα, επειδή στο χέρι άρεσε αυτή η ελαστική φυλακή. Έπειτα, τα δάχτυλα κύρτωσαν –θα πρέπει να ένιωσε εκείνη το μπήξιμο απ' τις άκρες τους αν όχι από τα νύχια– κι ανακάλυψαν, φυσικά, την κορυφογραμμή ενός άλλου υλικού που εύκολα υποχωρούσε, ήθελε μάλιστα προσεκτικό χειρισμό για να μην επιστρέψει με θόρυβο στο δέρμα: ήταν το δαντελωτό τελείωμα γύρω από το στενό, ελαστικό εσώρουχο. Αν εκείνη καθόταν πιο στητή, εκεί ακριβώς θα σχηματιζόταν η ζάρα της συμβολής μηρού και κορμού. Αυτή όμως ήταν μισοξαπλωμένη κάτω από την κουβέρτα, όσο της επέτρεπε το κεκλιμένο προς τα πίσω κάθισμα, και τα δάχτυλά του αναγνώρισαν το σημείο αυτό μόνο από την αλλιώτικη υφή του δέρματος, το οποίο ήταν αιφνιδιαστικά λείο, μεταξένιο και καυτό.

Ετούτη τη φορά το ερώτημα τέθηκε διαφορετικά, αυτό είναι όλο, αλλά θα πρέπει να έγινε παρ' όλα αυτά κατανοητό: δεν απαντήθηκε με καμιά μετατόπιση του σώματος. Οι μηροί –το ένωσε η παλάμη του όπως ξαπόστασε πάνω τους για λίγο– εξακολούθησαν να σφίγγονται με έξαψη κόντρα στο τίποτα. Το δάχτυλό του, πάλι ο μοναχικός δείκτης (σε μονόλογο ικανοποίησης), περιπλανήθηκε μες στο κατσαρό τρίχωμα δίχως να βιάζεται, κρυμμένος κάτω απ' αυτό το δεύτερο απαλό κάλυμμα όπως ήδη κρυβόταν από το πρώτο και –ξαφνικά– ένιωσε να τον γλείφει χαρωπά ένα σκυλάκι. Αυτή ακριβώς ήταν η αίσθηση: απολαυστική, φτερουγιστή κι αθώα όπως το γλείψιμο ενός κουταβιού. Παρόλο που πραγματοποιούσε εκείνος την κίνηση του χαδιού κατά μήκος αυτής της υγρής, μεταξένιας σχισμής του κορμού της, είχε την εντύπωση ότι το δάχτυλό του ήταν αυτό που

δεχόταν τη θωπεία κι όχι εκείνο που την πρόσφερε. Πότε πότε, με φυσικότητα, συναντούσε το βουβό Ο του μικρού στόματος που δεν έλεγε όχι. Καθώς κυλούσε η νύχτα –ένας Θεός ξέρει πόσο συνεχίστηκε αυτό– το δάχτυλο μπόρεσε αρκετές φορές να εισδύσει. Στην αρχή ήταν και ο ίδιος σε εξαισία υπερδιέγερση, όχι μόνο το φύλο του, αλλά και ολόκληρο το σώμα του, τα άκρα, ο αυχένας του, καταλάμβαναν το κάθισμα με μια ασυνήθιστη επίγνωση των διαστάσεών τους, αργότερα, όμως, υπήρξαν ακόμα και στιγμές που θα πρέπει να αποκοιμήθηκε από την κούραση, με το δάχτυλό του μέσα της. Ξύπνησε κατάπληκτος: μες στο τούνελ από πλάτες καθισμάτων, με τα μισοσκότεινα κοίλα τοιχώματα, το αδιόρατο τρίζιμο ήταν το μόνο πράγμα που μαρτυρούσε ότι αυτός ο τόπος της ακινησίας ήταν στην πραγματικότητα ο πυρήνας της ακραίας ταχύτητας – όπως ακριβώς η ακραία εξοικείωση (το χέρι, το δάχτυλό του ακόμα μέσα στο κορμί που καθόταν δίπλα του, μουσκεμένο απ' αυτό) ήταν το άκρο άωτο της αποξένωσης.

Ο αργός ερχομός μιας αυγής κάπου έξω δεν έφερε το τέλος. Δεν μπορούσε να την αφήσει, ούτε κι εκείνη αυτόν. Το μόνο πράγμα που δεν την κατάφερε να κάνει ήταν να τον αγγίξει. Το μάλλον στρουμπουλό και πολύ γυναικείο της χέρι σαν να κρέμασε κι έγινε άκαμπτος ο καρπός, όταν προσπάθησε εκείνος να το φέρει προς τη μεριά του: δεν θα το έκανε. Εξάλλου, σύντομα χάραξε, τα φώτα άναψαν βάνανσα πάνω από τους κοιμώμενους, όπως ξυπνάνε και τους κρατούμενους στις φυλακές, κι εκείνος τράβηξε έγκαιρα το εξουθενωμένο χέρι του προτού καταφθάσουν οι δίσκοι με τους τυποποιημένους χυμούς πορτοκαλιού. Το χέρι είχε τη μυρωδιά του σώματος που είχε μόλις εγκαταλείψει. Το κορίτσι περίμενε να πάρει εκείνος πρώτα το πλαστικό ποτηράκι με την πορτοκαλάδα κι ύστερα πήρε το δικό της με το ίδιο άηχο ευχαριστώ προς την αεροσυνοδό. Δεν μίλησαν. Εκείνη άδειασε το ποτήρι της διψασμένα (ναι, κορίτσι μου, η λαγνεία στεγνώνει το στόμα), παραμέρισε την κουβερτούλα και βγήκε στο διάδρομο. Όταν ξαναγύρισε, χρειάστηκε να περιμένει όρθια για ένα λεπτό, επειδή κάποιος της έφραζε το δρόμο, κι εκείνος σήκωσε το βλέμμα και συνάντησε το δικό της, το ωχρό πρό-

σωπο με τα καμπυλωτά φρύδια, δεκτικό, ανήμπορο. Το πρόσωπο μιας ξένης – όπως το πρόσωπο της γυναίκας με την οποία συμβιώνει κάποιος τόσα χρόνια ώστε έχει πάψει πια να το βλέπει, με αποτέλεσμα να γίνει ξανά κλειστό, πρόσωπο ξένης.

Τοποθέτησε πάλι προσεκτικά την κουβέρτα από πάνω της.

Εκείνος είχε ανασηκώσει το σκίαστρο του οβάλ φινιστρινιού. Το αεροπλάνο που τόσο απρόθυμα είχε ξυπνήσει, άρχισε πάλι να λαγοκοιμάται. Πορτοκαλί προβολείς του ανατέλλοντος ηλίου περνούσαν απ' το ένα παράθυρο στο άλλο, μες στην κατάκοπη, ψιθυριστή σιωπή. Άρχισαν πάλι όλα, φαντάζοντας αλλόκοτα στο φως της ημέρας. Εκεί κάτω, κάτω από κοκκινωπά ρεύματα της στρατόσφαιρας και το αστραποβόλημα του φτερού που του έπεφτε μονότονα στο μάτι, η άμμος ήταν μια ατέλειωτη σειρά από απολιθωμένα ηχητικά κύματα. Ξεχνόταν ατέρμονα, αντηχώντας τον εαυτό της εφόσον δεν υπήρχε οργανική ανανέωση και δεν ζούσε τίποτε άλλο εκεί. Τρεμόφεγγε, έσβηνε, ξεθώριαζε, δίχως φωτοσκιάσεις. Άφησε το βλέμμα του να ταξιδεύει εκεί, ενώ συνέχισε αδιάκοπα να χαϊδεύει, να μαλάζει, να μουσκέυεται, να βυθίζεται μέσα της. Η έρημος έγινε δάσος, σαβάνα, ορυχεία. Στο Γιοχάνεσμπουργκ, ενώ της κατέβαζε από το ντουλάπι ένα ροζ πανωφόρι κι ένα πακέτο που έμοιαζε με φυτό κλεισμένο σε πλαστικό, της είπε: «Ερχεσαι εδώ για διακοπές;» Του απάντησε ότι είχαν έρθει με τη μητέρα και την αδελφή της να μείνουν στον θείο της. Τα αγγλικά της είχαν έντονη προφορά αλλά έβγαζαν νόημα. «Α, θα σου αρέσει εδώ, στο Ντέρμπαν», της είπε. «Στη θάλασσα». Η μητέρα της, που προχωρούσε μαζί με την άλλη κόρη στο διάδρομο, του έκανε ένα αμυδρό, ταπεινό νεύμα ευχαριστίας για τη βοήθεια που είχε προσφέρει με τις χειραποσκευές.

Τα χέρια του τα είχε πλύνει, είχε ξυριστεί με την ηλεκτρική. Αυτή είχε χτενίσει τα μαλλιά της. Τον οδηγό που ερχόταν να τον πάρει από το αεροδρόμιο συνόδευε πάντα ο ίδιος υπάλληλος: από εκεί που περίμενε, στον έλεγχο διαβατηρίων, είδε το σοβαρό, ξύπνιο πρόσωπο του νέου με τις φαβορίτες και το ριγέ πουκάμισο που διαφημιζόταν ως το πιο κατάλληλο ένδυμα για ανερχόμενα στελέχη. Ένας υπεύθυνος τον αναγνώρισε και του έκανε νόημα να περάσει μπροστά από τα υπόλοιπα πρόβατα. Στον

πάγκο του τελωνείου το φυτό έβγαινε από το περιτύλιγμά του – μια, φυσικά, δεν επιτρέπεται να φέρνεις ζωντανά φυτά σε άλλες χώρες. Στο αυτοκίνητο, ο συνήθης διάλογος με τον υπάλληλο.

«Ήταν καλό το ταξίδι, κύριε Μέρινγκ; Όλα καλά;»

«Αν εξαιρέσεις τα γόνατά μου που θέλουν μια βδομάδα να ξεμουδιάσουν. Χρειάστηκε να γυρίσω με τουριστική. Πολύ στρίμωγμα».

Τα υγρά της στο χέρι του – όπως λένε για κάποιον ότι έχει αίμα στα χέρια του. Θα μπορούσε να έχει βάλει τις φωνές ή να έχει τρέξει στη μητέρα της. Τι εξωφρενικό ρίσκο! Διασυρμός για «σεξουαλική παρενόχληση» νεαρού κοριτσιού: ναι, *crimen injuria*.^{*} Έτσι το έλεγαν – το κορίτσι δεν είχε όνομα. Μια μοχέρ κουβερτούλα των αερογραμμών TAP. Ποιος θα το φανταζόταν; Με τρυφερότητα έγινε, αλλά ποιος θα μάθει ποτέ ότι η τρυφερότητα αποτελεί μέρος του σκανδάλου – ακόμα κι όταν πρόκειται για βιασμό ή φόνο–, ότι μερικές φορές είναι η μόνη δυνατή τρυφερότητα; Ένας άντρας με το δικό του κύρος δεν θα γλύτωνε ποτέ από το στίγμα της ατίμωσης. Ποτέ. Αμήχανη σιωπή στην αίθουσα συσκέψεων, αλλαγή συζήτησης στο τραπέζι του δείπνου μόλις αναφέρεται το όνομά του, και η νεαρή κόρη της οικοδέσποινας δεν πρέπει να μάθει την αιτία, επειδή τον γνώριζε ως οικογενειακό φίλο από τότε που έπαιζε με το γιο του. Εξωφρενικό ρίσκο. Τίποτα δεν θα φανερωθεί ποτέ. Ήταν τόσο εύκολο, κι ένας Θεός ξέρει ποια ήταν η αγνωστη και πού, σε ποιους δρόμους, σε αυτή την πόλη ή την άλλη, μπορεί ανά πάσα στιγμή να βρεθεί κοντά, με τη μητέρα, την αδελφή και όλο το σόι που έχουν συνήθως αυτοί οι άνθρωποι για να προασπίζουν την υπόληψη των κοριτσιών τους.

^{*} *crimen injuria*: Για το αστικό δίκαιο της Νότιας Αφρικής, έτσι ονομάζεται μια παράνομη πράξη που καθορίζεται ως «εσκεμμένη προσβολή της αξιοπρέπειας». Χρησιμοποιείται από την κατηγορούσα αρχή σε διάφορες υποθέσεις μεταξύν των οποίων και αυτές της σεξουαλικής παρενόχλησης ανηλίκων. (Σ.τ.Μ.)

ΤΑ ΚΑΛΕΣΜΑΤΑ των χειμωνιάτικων βραδιών που φέρνουν κοντά μαγκάλι με μαγκάλι, σκοτάδι με σκοτάδι, καπνό με καπνό, δεν απευθύνονται σ' αυτόν. Στη διαδρομή της επιστροφής, οι προβολείς του αυτοκινήτου του ανασύρουν –σαν πίδακες σιντριβανιών που μετεωρίζουν αντικείμενα– τις καλυμμένες φηγούρες μιας ουράς που περιμένει κάποιο λεωφορείο έξω από την κοινότητα. Το θάμπωμα του παγετού: ένα λεπτό παγωμένο στρώμα που απλώνεται στο εξωτερικό μέρος ενός γυαλιού. Ένα φύλλο πλαστικού που βλέπει ενοχλημένος ότι έχουν παρατήρει στη βάνα του ανεμόμυλου αποδεικνύεται –όταν πηγαίνει ως εκεί, κάτω απ' τον ζεστό πρωινό ήλιο– ότι είναι μια μπορντούρα από κρυσταλλάκια, πεσμένα από τη δεξαμενή του νερού και τα οποία είχαν σχηματιστεί κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Ήδη, όμως, υπάρχει μια θερμή ανάσα στον πυρήνα του ανέμου που φυσάει από τις δέκα το πρωί μέχρι το σούρουπο. Η αλλαγή συντελείται από τη μια μέρα στην άλλη. Ήταν εκεί, ας πούμε, την Τετάρτη ή την Πέμπτη, επιθεωρώντας την έκταση της καταστροφής η οποία ξεπροβάλλει μέσα από τη σήψη καθώς περνούν οι βδομάδες: το φλέι θυμίζει την αγκαθωτή πλάτη ενός σκαντζόχοιρου, με ρίγες άσπρες και μαύρες, εκεί που τα καλάμια έχουν ξεθωριάσει και πεθάνει κάτω από τις καμένες τους κορφές. Του φάνηκε ότι είδε έναν κίτρινο υφαντή να πετάει πάνω κάτω μια δυο φορές. Και μόλις δυο μέρες αργότερα (το φλέι έχει την ίδια ακριβώς όψη), να σου μια πράσινη φωλιά: φρεσκοπλεγμένη ή μπορεί και να είναι κάποια παλιά που επισκευάστηκε. Ο υφαντής έκανε επιτόπια έρευνα – επέστρεφαν.

Και σήμερα βλέπει ό,τι δεν είχε δει πριν – μάλλον επειδή δεν

ήταν ακόμα εκεί: στις υγρές παρυφές του δρόμου υπάρχει άφθονο καινούργιο γρασίδι για να φτιαχτούν φωλιές. Είναι πολύ λεπτό και ξανθό, διάφανο σχεδόν, έρχεται σε αντίθεση με τον μαύρο τάφο από τον οποίο φύτρωσε. Ο Μέρινγκ αρχίζει να ανακαλύπτει όλα τα σημάδια που δεν του είχαν αποκαλυφθεί προηγουμένως (είναι δυνατό να εμφανίστηκαν τόσο γρήγορα – αφού δεν ήταν εκεί πριν από δυο μέρες, μια βδομάδα;). Η ζωή αφυπνίζεται μπροστά στα μάτια του με τον ίδιο τρόπο που το συντακτικό μιας ξένης γλώσσας αρχίζει να γίνεται ξαφνικά κατανοητό. Πάνω στις τούφες της ιτιάς κάτι γυαλιστερές καφετιές μυτούλες – τις σπάει με το νύχι του και γίνονται πράσινες. Άλλες απλώνουν μικρούτσικα πράσινα φύλλα, όπως ξεδιπλώνουν τα σκαθάρια μέσα από το καύκαλό τους λεπτά διάφανα φτερά. Στις αρδευτικές τάφρους υπάρχει μια γλίτσα από ωχρές φυσαλίδες, βελουδίνη τόπους τόπους. Αν χτυπήσεις μ' ένα ραβδί τον λιμνασμένο ζωμό, δημιουργούνται σμαραγδένιες δίνες στο πράσινο του μπουκαλιού, σαν τις κηλίδες πάνω σε ημιπολύτιμο λίθο.

Τα γλωσσίδια των καινούργιων καλαμιών σπρώχνουν τη διόδό τους μέσα από μουλιασμένες καμένες συστάδες.

Τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ χειρότερα.

«Ναι, βέβαια».

«Θα μπορούσαν, υποθέτω, να είναι χειρότερα τα πράγματα...»

Αυτά λέγονταν σε γενικές γραμμές. Αναφέρονταν, όμως, στα ίδια πράγματα όταν μιλούσαν οι δυο τους; Υπήρχε χρόνος για να τον πάει ως εκεί, έστω για να ρίξει μια ματιά στη φάρμα, αφού είχε δώσει εντολή σε μια από τις γραμματείς του να κλείσει θέση στο αεροπλάνο, αντί για το συνηθισμένο σχολικό τρένο.

«Χίλιοι τριακόσιοι Οβάμπο είχαν κατέβει στην απεργία και η αστυνομία δεν τολμούσε να τους αγγίξει εξαιτίας των Ηνωμένων Εθνών. Κάτι είναι κι αυτό. Αλλά η συμφωνία ήταν ξεπούλημα σκέτο. Κανείς δεν ξέρει τι γίνεται στη χώρα των Οβάμπο. Μπορέσαμε να συζητήσουμε με κάποιους απ' αυτούς στα ψαράδικα, στο Γουάλβις...»

Δεν κοιτάζει τον πατέρα του καθώς μιλάει – είναι ένα ακίνητο προφίλ στη θέση του συνοδηγού. Το απαλό, αραιό γενάκι ξε-

μυτίζει, οι βλεφαρίδες αλαζονικές, καμπυλωτές σαν κοριτσιού, αλλά η έκφραση των ματιών δεν φαίνεται.

«Τι βρίσκετε να κάνετε στο Γουάλβις, για όνομα του Θεού! Ένας δρόμος είναι και δυο μπιραρίες. Τουλάχιστον στην εποχή μου έτσι ήταν».

Είχε πάει εκεί παρέα με κάποιον φοιτητή που τον είχε πάρει στο αυτοκίνητό του. Κάποιον απ' αυτούς που χώνουν τη μύτη τους παντού. Ποιος ο λόγος να ρίξει το φταίξιμο στον Κουρτ και την Έμι; Δεν περνούσε απ' το χέρι τους να τον σταματήσουν. Δεν δείχνει, όμως, να θέλει να μιλήσει άλλο γι' αυτό το θέμα – σαν να αντιστέκεται διαρκώς στην ανάγκη να συζητήσει ό,τι τον απασχολεί. Τι; Οι μαύροι στη «Ναμίμπια»; Η προοπτική της στρατιωτικής θητείας του χρόνου;

«Δεν μπορώ να πω ότι με ενθουσιάζει η ιδέα!» είχε πει.

Το απίστευτα ψηλόλιγνο πλάσμα που τόσο πρόσφατα ανδρώθηκε, συνειδητοποιεί άραγε το δυναμικό του; Το θωρακικό διάφραγμα σαν να προσπαθεί να βουλιάξει στο κάθισμα, η πλάτη ελαφρώς κυρτωμένη –λες και αυτοπροστατεύεται από τους φαρδιούς ώμους και το μυώδες στέρνο– προς τα μακριά πόδια. Οι σκληροί σε σχήμα λόγχης μηροί έχουν το ίδιο ακριβώς φάρδος της απόστασης από γοφό σε γοφό, εκεί όπου βρίσκεται η ζώνη. Δεν υπάρχει ίχνος κοιλιάς, όλο το λίπος καίγεται στην ηλικία του, το καταβροχθίζει η δύναμη των μυώνων και του σεξ. Όλο αυτό κλεισμένο μέσα σε λεπτό ρούχο που λες και ξεφτίζει προς τα άκρα των καρπών και των αστραγάλων: το μπλουτζίν είναι τόσο τριμμένο που θυμίζει πια κουρέλι. Από τα ανδρόγυνα, τετράγωνα πόδια του μικρού αγοριού έχουν ξεπεταχτεί αυτά τα καμπύλα, νευρώδη δάχτυλα που θυμίζουν τον Ιησού στο Σταυρό. «Θα δυσκολευτείς να περπατήσεις ξυπόλυτος. Είναι όλα καμένα».

«Δεν πειράζει, είμαι συνηθισμένος».

«Τι κάνει η Έμι; Τ' αγγλικά της χάλια όπως πάντα; Κάθε δεύτερη λέξη πετάει κι ένα aber;»*

Αυτό τον κάνει να στραφεί τώρα, χαμογελαστός, όλο αγάπη,

* aber: αλλά (στα γερμανικά) (Σ.τ.Μ.)

το ηλιοκαμένο δέρμα γύρω από τα μάτια ροδίζει από ανταπόκριση. Θα μπορούσε ίσως εκείνη τη στιγμή να απλώσει το χέρι και να τον αγγίξει, δίχως να χτυπήσει μέσα ο συναγερμός. Τα μακριά δάχτυλα με το δαχτυλίδι από οξειδωμένο ασήμι σε σχήμα φιδιού (σαν αυτά που τόσο συχνά βλέπει να εκτίθενται στο λονδρέζικο πεζοδρόμιο, δίπλα στο άγαλμα του Έρωτα. Ορίστε: ποτέ δεν θα του περνούσε από το μυαλό να φέρει πίσω ένα τέτοιο δώρο) απλώνονται για να δείξουν πόσο απερίγραπτη είναι η τελειότητα αυτής της γηραιάς Γερμανίδας κυρίας που στα μάτια και του πατέρα και του γιου θα φαίνεται πάντα σαν μια απορημένη, διστακτική μαθητριά με μάτια κεχρημαπάρνια σαν τις φακίδες στο πρόσωπό της.

Μιλάνε για την Έμι για καμιά τριακοσαριά μέτρα: οδηγεί τη Μερσεντές πολύ αργά ώστε να αποφύγει τη σκόνη που έχει σηκώσει κάποιο προπορευόμενο αυτοκίνητο, με αποτέλεσμα να μην έχει ορατότητα. «Πρέπει να ανέβω να τους δω κάποια στιγμή. Έχω χρόνια να πάω Νοτιοδυτικά. Αλλά πού χρόνος... Μόλις πριν από δέκα μέρες γύρισα, είχα πάει Βραζιλία, Τζαμάικα...»

Ο γιος δεν κάνει ποτέ ερωτήσεις γύρω από τη δουλειά του πατέρα του – λες και είμαι ο αρχηγός της Μαφίας. «Και για ποιο πράγμα με είχε κατηγορήσει εκείνη πάλι; Για “συμπαιγνία”, “συμπαιγνία βιομηχανιών για τη μεγιστοποίηση του κέρδους”, ωραία λόγια, από πού τους μαθαίνει όλους αυτούς τους όρους μια όμορφη καριόλα σαν εσένα; Και τι σημαίνει εξάλλου;»

«Πώς θέλεις, δηλαδή, να το πω αλλιώς; Για να εξορύξεις το ακατέργαστο σιδηρομετάλλευμά σου, το ορυχείο παίρνει τους μαύρους του από την οργάνωση στρατολόγησης μεταλλωρύχων, έτσι δεν είναι; Έτσι παύει ο ανταγωνισμός της εργασίας και οι ανταγωνιστικοί μισθοί για τους εργαζόμενους».

Αλλά ενώ μιλάς για τέτοια πράγματα, παίρνεις το χέρι μου και το ακουμπάς στο στήθος σου και η σκληρή σου ρώγα (μελαψή, τσιγγάνικη) είναι μια σκυλίτσα μουσούδα κάτω από την παλάμη μου. Το δικό σου το είδος πάντα δίνει υποσχέσεις που δεν μπορεί να εκπληρώσει. Τους χαιρετούσες φεύγοντας μέσα απ' τη φωτογραφία στην εφημερίδα, αφήνοντάς τους να τα βγάλουν πέρα μόνοι.

Η σκόνη έχει πια διαλυθεί και η Μερσεντές θα μπορούσε να ανακτήσει ταχύτητα δίχως να προλάβει το μπροστινό όχημα, αλλά εκείνη τη στιγμή περνάνε έξω από του Ινδού και ο επιβάτης του λέει ότι θα πεταχτεί να αγοράσει τσιγάρα. Δεν πρόκειται για τάση απείθειας, εφόσον το κάπνισμα δεν είναι απαγορευμένο, παρόλο που ο γιος είναι μόλις δεκαέξι και άλλοι γονείς θα είχαν σίγουρα αντιρρήσεις. Το αίτημα γίνεται με φυσικότητα, σαν να πρόκειται για δικαίωμα και όχι για παραχώρηση και δίχως το αίσθημα ευγνωμοσύνης ή, τουλάχιστον, ευχαρίστησης που θα περιμένε κανείς ότι επιφέρει μια τέτοια παραχώρηση. Μια πεισματική μόνο αδιαφορία: ο υπαινιγμός ότι του προσφέρεται απλόχερα μόνο ό,τι δεν θέλει ή δεν τον νοιάζει ιδιαίτερα. Το μέτρο της γενναιοδωρίας το θέτει ο αποδέκτης όχι ο δωρητής. Εσύ θα αποφασίσεις. Δεν είμαι εγώ σε θέση να κρίνω: χειροποίητα βάζα των Κάφρων ή γνήσια πορσελάνη από την Άπω Ανατολή;

«Θα σταματήσω λίγο πιο κάτω. Είναι γελοίο και όμως – τους έχει κολλήσει η ιδέα ότι μπορεί να τους αφήσω να γράψουν το μαγαζί στο όνομά μου! Την τελευταία φορά που μπήκα εκεί μέσα για να πάρω κάτι αξίας πέντε σεντς, ο τύπος που είναι επικεφαλής, όχι ο γέρος, φυσικά, ο άλλος, μου τα 'πρηξε».

Αμέσως, αρχίζουν να χοροπηδάνε τα σκυλιά στο φράχτη όπου έρχεται να σταματήσει το αυτοκίνητο, χώνοντας τις οπλές τους μέσα από το συρματόπλεγμα και τρώγοντας αέρα με τα σαγόνια τους που ανοιγοκλείνουν σαν τανάλιες. Δεν είναι μόνο ο σαματάς δυσάρεστος αλλά και η σκέψη ότι απέχει τόσο λίγο από τη μανία τους να τον κατασπαράξουν. Βάζει πρώτη και γλιστράει λίγα μέτρα πιο κάτω από τα παράσπιτα των μαύρων που σηματοδοτούν τα όρια του οικοπέδου των Ινδών. Δεν γίνεται πια να χρησιμοποιεί το μαγαζί για ανάγκες της τελευταίας στιγμής που μες στη βιασύνη του ξέχασε να φέρει απ' την πόλη – κρύμα.

Τον βλέπει που επιστρέφει, με τις ξανθές μπουκλες να ανεμίζουν, βαδίζοντας με γυμνά πέλματα, κλοτσάει κιόλας το χώμα για πλάκα – κάπως έτσι, λοιπόν, πρέπει να είναι με τις παρέες του. Ωστόσο, όταν προσπάθησε να του εξασφαλίσει λίγη νεανική συντροφιά για τα περιστασιακά Σαββατοκύριακα εκτός σχο-

λείου, απέτυχε. Με το να φέρει ξανά κοντά τους δυο παιδικούς φίλους, η μόνη αντίδραση του γιου του σ' εκείνο το υπέροχο κορίτσι που είχε μέση σαν λαμίο κύκνου, ήταν το σχόλιο ότι, δυστυχώς ήταν άλλο ένα κακομαθημένο πλουσιοκόριτσο από το Γιοχάνεσμπουργκ. Μα, δεκάξι χρόνων (δεκαεφτά σχεδόν) κι είναι τυφλός; Δεν βλέπει τις νύχτες όνειρα που να κάνουν τα σεντόνια να κολλάνε στο κορμί του – Θεέ μου, αυτό το «κακομαθημένο» για τα μάτια του δεκαεξάχρονου αγοριού έχει δόντια άσπρα και γλυκά σαν φρεσκοκαθαρισμένα αμύγδαλα, μια γλώσσα που μόλις πριν από λίγο καιρό σταμάτησε να γλείφει παγωτά, στήθη μεγαλύτερα από το αναμενόμενο, απολαυστικά βαριά σε αντίθεση με το υπόλοιπο σώμα της, όταν περιφέρεται στην πισίνα της μάνας της. Σ' αυτή την ηλικία – ω, μα είναι μάταιο να μιλάμε για ηλικίες, η τσιγγάνα έχει δίκιο, ο πόθος παραμένει ασίγαστος, είναι ένας Τσόρτσιλ με το πούρο σβηστό.

Κάτι έχει φέρει μέσα σε ένα άσπρο χαρτάκι, το κρατάει στο ένα χέρι. Το τρώει. «Κοίτα. Πάρε λίγο».

«Τι βρήκες ν' αγοράσεις;»

Αντί να μπει κατευθείαν στο αυτοκίνητο, έρχεται από την πλευρά του οδηγού, απλώνοντας φιλικά την ανοιχτή του παλάμη. «Με κέρασαν ινδικά πιτάκια».

Μοιράζονται οι δυο τους κάτι. Χώνει το τραγανό, λιπαρό τρίγωνο ολόκληρο στο στόμα του για να μη λερώσει το τιμόνι ενώ οδηγεί. Δεν είναι το ιδανικό επιδόρπιο μετά από το καθυστερημένο πρόγευμα που έφαγε. «Ευχαριστώ, δεν θέλω άλλο. Καλό ε;»

«Λοιπόν, σκοπεύεις να κάνεις κάτι γι' αυτό;» Το σαγόνι συνθλίβει την μπουκιά της μικρής γεωμετρικής πίτας, ενώ το χέρι έχει ήδη πιάσει την επόμενη: από όρεξη πάμε καλά.

«Θες να πεις ότι κατάλαβαν ποιος είσαι; Σε ρώτησαν; Μπράβο θράσος».

«Όχι βέβαια». Έχει τσαλακώσει το χαρτάκι, διάφανο πια από το λίπος, σκουπίζει τα δάχτυλά του όσο καλύτερα μπορεί και ύστερα κατεβάζει το τζάμι.

«Όχι έξω. Βάλ' το μες στο τασάκι. Ή πέτα το στο δάπεδο».

Το τζάμι ανεβαίνει πάλι δίχως κουβέντα.

Τι θέλει να του πω; Για ποιο θέμα;

«Κάποια κομπίνα θα βρουν. Είναι ειδικοί. Αυτοί οι Ινδοί είναι μανούλες όταν πρόκειται για λάδωμα. Ξέρουν πώς να επιβιώσουν. Ε, θα βρεθεί κανένας Βαν ντερ Μερβ που δεν θα περριφρονήσει το χρήμα των κούληδων, όσο κι αν τους θάβει με τους φίλους του, τους Μπόερς. Τέλος πάντων, στο εξής θα κάνω παράκαμψη για να μην περνάω απ' το μαγαζί».

Φυσικά – κάθεται εκεί καθαρίζοντας (τον βλέπει με την άκρη του ματιού) τα νύχια σου και μελαγχολείς με τη γενναιοδωρία των απλών ανθρώπων. Λες και δεν κατάλαβαν αμέσως ποιος είσαι. Το πιθανότερο είναι ότι είδαν το αυτοκίνητό μου, κι ας πάραυτα παρακάτω, και δεν είναι χαζοί, ξέρουν να είναι διακριτικοί, είναι πονηροί σαν τους Εβραίους – ούτε κουβέντα στο παιδί του πατέρα, μόνο λιχουδιές για να τον ευχαριστήσουν!

Γιατί τη λες «Ναμίμπια»;

Ενώ συνεχίζουν το δρόμο τους, αυτό είναι το θέμα που εκείνος θέλει να θίξει, όλη μέρα θα έχει την παρόρμηση να θέσει την ερώτηση, εννοώντας κάτι διαφορετικό κάθε φορά. Ποτέ δεν ρώτησε *εκείνην*, παρόλο που χρησιμοποιούσε και η ίδια αυτό το όνομα από τότε. Με εκείνην θα διατύπωνε το ερώτημα κάπως αλλιώς: Γιατί να ονομάζεται Ναμίμπια; – γιατί, δηλαδή, να μην επινοηθεί μια άλλη ονομασία που να εκφράζει μια κάποια στάση απέναντι στον τόπο; Γιατί να έχει το τοπωνύμιο γεωγραφική, περιγραφική ρίζα; Δεν είναι όλη η χώρα έρημος. Αλλά εκείνη ήταν πολύ έξυπνη για να το χάψει αυτό, ξέρει γιατί υποβάλλονται ερωτήσεις των οποίων η απάντηση είναι ήδη γνωστή: μονάχα επειδή ο ερωτών νομίζει πως, απαντώντας ο αντίπαλος, θα προδοθεί. Κι εκμεταλλεύεται το πλεονέκτημα, με το να δείξει ότι, σε αντίθεση με τη δική του φάρα, η δική της έχει την τιμιότητα να παραδέχεται τις στρεψοδικίες της. «Η λέξη Ναμίμπια δεν ξυπνάει κανενός τη ζήλια. Δεν υποδηλώνει ότι ο τόπος ανήκει περισσότερο στους Οβάμπο απ' ό,τι στους Νταμάρα, στους Χερέρο απ' ό,τι στους Μπάστερ. Είναι δημογραφικά ουδέτερος. Μια έρημος. Δεν ανήκει σε κανέναν συγκεκριμένα».

«Και οι Βουσμάνοι του άντρα σου; Αυτοί δεν θα διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους;»

«Α, οι Βουσμάνοι...»

«Δεν σε ενδιαφέρουν, λοιπόν, τα δικαιώματα των μειονοτήτων;»

Εκνευρίζεται, ακούγοντας μια φράση που η ίδια χρησιμοποιεί να της γυρίζει μπουμέρανγκ. «Τι σχέση έχει όλο αυτό με τα δικαιώματα των μειονοτήτων; Τα ίδια δικαιώματα με όλους θα έχουν – αλλά αποκλείεται να ισχυριστούν ότι η χώρα ανήκει περισσότερο σε αυτούς απ’ ό,τι στους υπόλοιπους, εφόσον έχει πάρει το όνομά της από την έρημο Ναμίμπ. Θα είναι ολωνών, εκτός από τους λευκούς που την κατέλαβαν παράνομα».

Όμως, εδώ, σήμερα, το «γιατί εσύ τη λες έτσι» είναι η ουσία της ερώτησης. Τι έκανε εσένα να σηκώσεις τέτοιους αγώνες στα νεανικά αθλητικά σου μπράτσα; Τι θαρρεί το εφηβικό μυαλό σου ότι σημαίνει αυτό το όνομα;

Ίσως, γι’ άλλη μια φορά, η απάντηση να προηγείται της ερώτησης.

Ξέρω τι σκέφτεσαι. Ξέρω τι λες όταν δεν μιλάς, καθισμένος εκεί, ντυμένος με κουρέλια της μετάνοιας για τις αμαρτίες των γονέων.

Είσαι πολύ άπειρος για να δοκιμάσεις το δικό της τέχνασμα. Θα μπορούσα, όμως –αν ήθελα–, να σε κάνω να γυρίσεις ανάσκελα σαν αξιολύπητο κουταβάκι που δέχεται επίθεση και του ξεφεύγουν δυο τρεις σταγόνες ούρα – ένδειξη πως το μοναδικό του φταίξιμο είναι το νεαρό της ηλικίας του.

Ποιο είναι το θέμα μας;

Οι χαρές του ταξιδιού. Εντάξει. Διέσχισες, τριάντα χρόνια μετά από μένα, τριάντα χρόνια αργότερα, τον κάμπο με τις Βελβιτοσχίες τις θαυμαστές, εκείνα τα μεγαλοπρεπή φυτικά χταπόδια – ολοζώντανα λείψανα που ξέβρασε η εξέλιξη πριν από επτακόσια χρόνια. Κάποιος απ’ τους παλιόφιλους του Κουρτ, που ξέρουν τα κατατόπια καλύτερα κι απ’ τις πανάδες του γήρατος στην ανάποδη των χεριών τους και δεν διεκδικούν τίποτα, ούτε μετοχές στη Rio Tinto ούτε μια ακρόαση στα Ηνωμένα Έθνη, ξεναγεί τουρίστες στην πεδιάδα για να δουν αυτά τα αρχαία εκτρώματα της τοπικής χλωρίδας.

«Έχει αγοράσει ένα παλιό Λαντ Ρόβερ».

«Α, σοβαρά;»

Όλη η έρημος ίδια είναι, εκείνος, όμως, ξέρει πού βρίσκεται η πιο γιγάντια Βελβιτοχία απ' όλες, αυτή που φωτογραφίζεται και προβάλλεται σε έγχρωμα σλάντ και ντοκιμαντέρ σε τοίχους, στο Μόναχο και τη Νέα Υόρκη (το φυτό είναι στην πραγματικότητα ένα κωνοφόρο – αλλά αυτό το ξέρεις, οι γέροι έχουν μοιραστεί μαζί σου όλες τις γνώσεις τους). Θα γίνουν ειδικές προβολές των φωτογραφιών στο Μόναχο, το Βερολίνο, τη Βόννη και τη Φρανκφούρτη αμ Μάιν. Μου λες για τον Γερμανό τουρίστα που γνώρισες και που σου είπε: «Εμείς οι Γερμανοί ενδιαφερόμαστε πολύ γι' αυτή τη χώρα, νεαρέ μου. Είχαν έρθει εδώ οι πατεράδες μας». Νόμιζε ότι είσαι πολύ νέος για να ξέρεις, πού να φανταστεί ότι μόλις τώρα έμαθες κι εσύ από το απαγορευμένο Γαλάζιο Βιβλίο και άλλα θαμμένα έως τότε έγγραφα ό,τι εκείνος έχει λησμονήσει: το πόσες χιλιάδες Χερέρος είχαν εξολοθρευτεί οι πατεράδες; Δεκαεννιά χιλιάδες ήταν. Εσύ, φυσικά, γνωρίζεις τον ακριβή αριθμό. Όλα ήταν έτοιμα για σένα εκεί πάνω κι εσύ έτοιμος γι' αυτά – κατέλαβαν έναν ξενιστή πέρα για πέρα αγνό από κάθε είδους ανοσία.

Έφτασες στο Καν Κάνιον και είδες τις κορφές των βράχων σαν αγκαθωτούς γάντζους με φόντο τον ουρανό. Στάθηκες κάτω από μια ακακία εκεί πέρα και αγνάντεψες τα βουνά όπου κείται το ουράνιο, ένα στοιχείο που ο κόσμος δεν ήξερε ότι έχει ανάγκη, πριν από τριάντα χρόνια που ήμουν εγώ εκεί, και όλα τα χιλιάδες χρόνια πριν.

«Δεν φαίνεται τίποτα;»

«Τίποτα. Απαγορεύεται η πρόσβαση από τη διασταύρωση και μετά, όπως έρχεσαι από Σβάκοπμουντ».

«Πρόκειται για ανεκτίμητες εγκαταστάσεις. Ίσως τα μεγαλύτερα κοιτάσματα στον κόσμο. Αξίας εκατομμυρίων». Οδηγώντας στο αμμώδες κομμάτι του δρόμου, αποφεύγοντας την πλαγιά με τις γυμνές αυλακιές, μπορούν να μιλούν ανοιχτά γι' αυτό το απόρρητο κρατικό ζήτημα. «Το Σβάκοπμουντ θα πρέπει να έχει αναπτυχθεί πολύ, έτσι δεν είναι;»

Αν αυτό είναι που σ' ενδιαφέρει, υπονοεί ο τόνος του: «Έχει επεκταθεί η πόλη. Κι εγώ δεν ξέρω πόσα σπίτια έχουν χτιστεί για τους λευκούς που δουλεύουν στο ορυχείο».

«Πρέπει να περάσω καμιά φορά από κει. Για πες μου πώς σου φαίνεται η νέα μας πινακίδα;» Έχει μειώσει ταχύτητα στην απότομη αριστερή στροφή της εισόδου στο κτήμα, όχι μόνο για λόγους ασφάλειας αλλά και για να προλάβει ο επιβάτης του να δει. Ο επιβάτης ανταποκρίνεται, αλλά με την ησυχία του, χαμογελώντας αδιόρατα με σουφρωμένα χείλη λες και ρουφάει τη γλώσσα του – φευγαλέα μόνο κοιτάζει την εμαγιέ κίτρινη πινακίδα με τα μαύρα γράμματα και το ατσαλένιο πλαίσιο, που στηρίζεται σε δυο σιδερένιους, περασμένους με μαύρο λούστρο και τοιμεντωμένους πασσάλους ή διαβάζει την εντολή σε τρεις γλώσσες, στα αγγλικά, τα αφρικάανς και τα ζουλού;

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΕΙΣΟΔΟΣ
GEEN TOEGANG
AKUNANDELA LAPHA

«Όχι ότι τους σταματάει τίποτα. Κάνουνε παρέλαση, ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα, κόβουν δρόμο από τη φάρμα για να πάνε σ' εκείνη την παραγκούπολη, μετά το φλέι. Και ο γερο-Ντε Μπέερ και ο Νιενάμπερ τα ίδια – από δω περνάνε τα βρομογαλατάδικά τους. Ο κίνδυνος της φωτιάς είναι που με απασχολεί».

Εσύ γνώφεις καταφατικά – σε τι, όμως, συγκατανεύεις; Στον παραλογισμό της πινακίδας, η οποία διεκδικεί ένα δικαίωμα που ποτέ δεν θα βρει την αναγνώρισή του; Ή στο γεγονός ότι δεν στήθηκε από αίσθημα ιδιοκτησίας αλλά από ανησυχία για την ασφάλεια του τόπου; Τι εννοείς, *Ναμίμπια*; Κι εκείνη, με το αναθεματισμένο, κακοπροαίρετο γελάκι της: «Δεν σου ανήκει μια χώρα με το να βάζεις μια τζιφρα σ' ένα φύλλο χαρτί, όπως όταν αγοράζεις μια φάρμα».

«Τουλάχιστον, δεν πρόκειται να καεί. Τέρμα πια οι ξύλινες πινακίδες».

«Όλα μια χαρά μου φαίνονται». Κοιτάζει γύρω του ντροπαλά σχεδόν καθώς το αυτοκίνητο περνάει προσεκτικά πάνω από τις λακκούβες (ο χωματόδρομος θα διατηρείται ίσως σε καλύτερη κατάσταση από τη στιγμή που θα πάνε να τον αυλακώσουν τα φορτηγά με το γάλα).

«Ε, όχι ακριβώς: οι ιτιές έχουν σχεδόν σβήσει κι αυτό που βλέπεις είναι το χωράφι με τη σίκαλη – δεν το άγγιξε η φωτιά. Αλλά το φλέει!»

Και, ως συνήθως, βλέπουν επισκέπτες της Κυριακής να σου-λατσάρουν στον ιδιωτικό δρόμο. Έχουν κάτι το επίσημο τα ενδύματά τους. Σταματούν – παρόλο που είναι μέρα μεσημέρι, κοκκαλώνουν σαν λαγοί που έχουν πέσει πάνω τους προβολείς. Αυτό αποτελεί ένδειξη ότι ξέρουν ανάγνωση – σίγουρα διάβασαν την πινακίδα γιατί στο παρελθόν κανείς τους δεν σταμάταγε, βλέποντας τον κτηματία. Ωστόσο (σχεδόν όπως θα έκανε κάποιος απ' τους παλιόφιλους ξεναγούς του Κουρτ που θα έσπευδε να υποδείξει κάθε ενδιαφέρον αξιοθέατο – ειλικρινά, πάει πολύς καιρός από την τελευταία φορά που ήρθε ο μικρός στη φάρμα), φρενάρει και, με το μπράτσο ακουμπισμένο στο ανοιχτό παράθυρο, δέχεται τον δουλικό χαιρετισμό τους. Ένας τον φωνάζει «αφέντη», ένας άλλος «κύριο» – προσφώνηση που χρησιμοποιούν στην πόλη. Ετούτος ο δεύτερος φοράει το χακί σακάκι των εργαζομένων μιας εταιρείας λεωφορείων, που έχει τα αρχικά της επωνυμίας, PUTCO, κεντημένα με κόκκινη κλωστή στην τσέπη του στήθους. Στο λαιμό του κρέμεται ένα κολιέ από μικρά χάντρινια πουγκιά. Και οι δυο άντρες κρατάνε τελετουργικά ραβδιά από ξύλο ή καλάμι, στολισμένα με πολύχρωμες χάντρες – έργα λαϊκής τέχνης θα τα έλεγες. (Θα τον ενδιαφέρει – «Τέρι, δες τα μπαστούνια τους».)

«Έχει χορό;»

Και η απάντηση, «Ναι, έχει χορό», συνοδεύεται από όλους εκείνους τους κεφάλτους θορύβους της κατάφασης, τα πέρα δώθε των κεφαλιών. Χαμογελάνε εκτυφλωτικά, τα πρόσωπά τους γυαλίζουν από έξαψη ή από τη σωματική προσπάθεια. Ένας Θεός ξέρει πόση απόσταση έχουν διανύσει.

Ίσως έχει οργανωθεί κάποια τελετή μύησης ή κάτι τέτοιο που μπορεί να προσφέρει λίγη ψυχαγωγία.

«Για ποιο λόγο γίνεται ο χορός;»

«Κάποιος άρρωστος, και τώρα έγινε καλά, αφέντη».

«Για να πείτε ευχαριστώ που έγινε καλά;»

Οι δυο γελάνε, λυγίζοντας τα γόνατα για να χειροκροτήσουν

τη σπιρτάδα του κτηματία – αυτό το απρόσμενο καλωσόρισμα στη φάρμα του.

«Μάλιστα, κύριε. Μάλιστα, έγινε καλά. Μάλιστα».

«Και να πιείτε και μπίρα;»

Κι άλλα γέλια. Ο ένας τεντώνει το μπαστούνι του, δείχνοντας προς το εσωτερικό του αυτοκινήτου.

«Αν έχει μπίρα για μας, αφέντη, χαρούμε πολύ».

Όλοι γελάνε τώρα, εκτός από το αγόρι – τα χείλη του μόλις καταφέρνουν να σχηματίσουν ένα επιφυλακτικό χαμόγελο.

«Θέλεις να πάμε να ρίξουμε μια ματιά σ' αυτό το “χορό”;»

«Όχι, όχι, είναι ντροπή».

Είχε σκοπό να αποφύγει αυτό τον τόνο για τις λίγες ώρες που θα περάσει μαζί του, αλλά...

«Μα τι βλακείες είναι αυτές – γιατί ντροπή;»

Στο πρόσωπο του αγοριού εναλλάσσονται οι εκφράσεις, καθώς παίρνει βαθιά ανάσα, ψάχνει από πού να αρχίσει, διστάζει, αρχίζει ξανά:

«Επειδή είναι ντροπή, γι' αυτό. Είναι κάτι δικό τους. Δεν έχουμε καμία σχέση εμείς».

«Κουταμάρες. Θα χαρούν να έχουν θεατές. Έχεις ακούσει χορευτή που να μην του αρέσει να τον βλέπουν;» Αφήνει, όμως, το θέμα να βουλιάξει μες στη σιωπή ανάμεσά τους, καθώς προχωρούν αργά, όπως κάνει πάντοτε ο ίδιος μόλις μπει στο κτήμα του, σχεδόν σαν να περπατούσε ήδη με τα πόδια, κοιτώντας γύρω του άγρυπνα να δει πώς έχουν τα πράγματα. Μερικοί νεαροί ταύροι που βγαίνουν από τον περίβολό τους αναπηδούν και κάνουν τρέλες, διασκεδάζοντας πατέρα και γιο. Το αγόρι, που πριν από λίγα χρόνια ήταν παιδάκι, λέει: «Πο, πο, αναρωτιέμαι πόση ώρα θα μπορούσε να κρατηθεί κανείς στην πλάτη τους, έτσι όπως ορμάνε έξω».

«Ε, δεν έχεις παρά να δοκιμάσεις, αν δεν σε πειράζει να σπάσεις δυο τρία κόκκαλα. Αλλά δεν θα έπεφτες κι από πολύ ψηλά». Οι ταύροι δεν έχουν ακόμα μεγαλώσει και τα πόδια του είναι πια πολύ μακριά.

«Ορίστε, φτάσαμε». Αναγνωρίζει παλιά τοπογραφικά ορό-

σημα, ο γιος που μόλις επέστρεψε από το ρακένδυτο προσκύνημά του στις όχθες του Σβάκοπ, με παμπάλαιο τζιπ που άνοιγε δρόμο μέσα από αλμυρίκια κι άγριο ταμπάκο με κίτρινα άνθη.

Φτάσαμε. Μαζί με τις βασικές αγροτικές εγκαταστάσεις που είναι συγκεντρωμένες ένα γύρο, ετούτος εδώ παραμένει ο πυρήνας ύπαρξης της φάρμας, αφού το σπίτι είναι πάντα άδειο και κλειδαμπαρωμένο. Εδώ είναι που χασομερούν οι εργάτες για τη μια δουλειά ή την άλλη. Δυο ασχημομούρες κάθονται με την πλάτη στον τοίχο του εργαστηρίου κι έχουν τα καλαμμένα λιγδιάρικα πόδια τους απλωμένα κάτω από τον ήλιο. Φοράνε μαύρα μπερέ, κατεβασμένα ως τα αυτιά. Αποπνέουν τη βραδυνοία άεργων γυναικών. Πιο κει τέσσερις πέντε σχηματίζουν πηγαδάκι, έρχονται κι άλλοι για το χορό, ένας άντρας με λευκό, κλειστό στο λαϊμό σακάκι (γιατρού, σερβιτόρου;) και μερικές γυναίκες, τυλιγμένες με κουβέρτες. Να και ο Ιάκωβος – αμέσως αρχίζει όλη εκείνη την αναπόφευκτη ιεροτελεστία για να εκφράσει την ευχαρίστησή του που σε ξαναβλέπει, ύστερα από τόσο καιρό, από τις διακοπές του Πάσχα...;

«Είχα έρθει λίγο και τον Μάιο».

«Αλήθεια;»

Ναι, πράγματι, αλλά οι αλλαγές της ώρας, η Ιαπωνία, η Λατινική Αμερική, η Τζαμάικα, οι χαμένες ώρες μες στα αεροπλάνα, επιμηκύνουν την αίσθηση του χρόνου. Ο Ιάκωβος καταρχήν όρθωσε τους ώμους απ' αυτό που μαςτόρευε, δέχτηκε τον ήλιο της παρουσίας σου κατευθείαν στο πρόσωπο, παραδόθηκε μ' ένα χαμόγελο σπασμένων και σάπιων δοντιών κι ανασήκωσε μια παλάμη σε χαιρετισμό που την έχει ακόμα υψωμένη καθώς πλησιάζει. Δεν γλυτώνεις απ' τον Ιάκωβο, δεν γίνεται να εξαφανιστείς κάτω από το κάθισμα ή να κοιτάξεις από την άλλη μεριά ή να προσποιηθείς ότι καθαρίζεις τα νύχια σου. Αυτός σε υποδέχεται, σ' έχει σε τεράστια εκτίμηση, σε στέφει με αγκάθινο στεφάνι, είτε το δέχσαι εσύ είτε όχι.

«Είμαι χαρούμενος γι' αυτή τη μέρα. Αυτή τη μέρα! Γιατί τόσο καιρό έκανες έρθεις, Τέρι; Τέρι...» Το όνομα το χειρίζεται η γλώσσα με αγάπη, με θαυμασμό, αφού έχει τώρα σάρκα και οστά, αφού είναι εκεί, στο αυτοκίνητο. «Νόμιζα ότι δεν σε ξανα-

δω, μικρέ μου αφέντη – είναι καλός, πολύ καλός ο μικρός αφέντης, το ξέρεις;»

«Ναι, Ιάκωβε, το ξέρω, ξέρω πόσο τον συμπαθείς». Χαμογελάει ο Ιάκωβος κι εγώ, τον πειράζω το γεροδιάβολο.

«Κι έγινε τόσο μεγάλος. Ολόκληρος άντρας! Ναι, είμαι χαρούμενος, πολύ, πολύ...»

Βγαίνει από το αυτοκίνητο, με τα μάτια χαμηλωμένα κοιτάζει τον εαυτό του, κάτω από το πρίσμα και τους επαίνους του μαύρου, χαμογελώντας, κρυφογελώντας ντροπαλά, εξετάζει τα ξυπόλυτα, ψημένα στον ήλιο της Ναμίμπ πόδια με τις πυρρό-ξανθες τριχούλες να χρυσίζουν στα δυο μεγάλα δάχτυλα, το σκισμένο τζιν, το ξεβαμμένο φανελάκι, τα μεγάλα χέρια με το δαχτυλίδι-φίδι, λες κι όλο αυτό το πράγμα –ο εαυτός– είναι κάτι που βρήκε πεταμένο στο δρόμο και το 'φερε ως εκεί μαζί του.

Όχι για τον Ιάκωβο. Για τον Ιάκωβο είσαι ο γιος μου. Πηγαίνεις στο σχολείο. Μαθαίνεις τα πάντα. Θα έχεις τα πάντα. Αυτοκίνητο. Σπίτι. Φάρμα για να κάνεις εκδρομές τις Κυριακές. Ό,τι έχω κι εγώ.

«Κέρδη από ακατέργαστα σίδερα», λέει εκείνη (ναι) ζηλόφθονα. «Αν είχα τα λεφτά σου...»

Εσύ, όμως, θα τα έχεις τα λεφτά μου, είτε θες είτε δε θες. «Μεγάλωσε πολύ, πράγματι, Ιάκωβε».

«Ναι. Ναι. Πολύ καλά. Χαρούμενος που βλέπω». Η πλημμυρίδα του ενθουσιασμού δεν κοπάζει. Από την ψηλή της στάθμη ο Ιάκωβος εποπτεύει, μονίμως σε εγρήγορση, για το δικό του συμφέρον, όσο κι αν δίνει την εντύπωση πόσο πιστός υποτακτικός είναι, και στρέφει τη συζήτηση εκεί όπου θέλει:

«Ρωτάνε αυτοί αν μπορούν να έρθουν σήμερα».

«Γίνεται μεγάλη γιορτή, ε;»

Ο Ιάκωβος αδυνατεί να πάψει να χαμογελά τρυφερά, επίμονα, στη θέα των μακριών ξανθών μαλλιών και τη διόλου ευκαταφρόνητη αρχή του γενιού. «Ναι. Η γυναίκα του Φινέα θέλει γίνει μάγος-γιατρός». Χαχανίζει, βέβαιος ότι αυτή η πληροφορία θα διασκεδάσει τους λευκούς. «Έχει μάθει και σήμερα ήρθε εδώ μεγάλος μάγος-γιατρός από εκεί, εκεί, άλλη μεριά της πόλης. Ξέ-

ρεις πού λέω; Αυτός πρέπει να δει τι ξέρει αυτή, αν κάνει για μάγος». Έχει στο μεταξύ πλευρίσει τον μικρό του αφέντη και τυλίγει συνωμοτικά το μπράτσο γύρω από τον ώμο του, χαμηλώνει το κεφάλι, κάνει μ' εκείνα τα δόντια ένα μορφασμό που υποδηλώνει τη μυστικότητα του πράγματος και φέρνει κοντά το πηγδάκι των τριών τους μ' ένα ψίθυρο: «Δεν... δεν πρέπει μπείτε στο στάβλο. Όχι στο στάβλο. Εκεί μέσα –(ρίχνει μια πλάγια ματιά κάτω από τα χαμηλωμένα του βλέφαρα, ώστε να μην καταλάβουν οι ξένοι που στέκονται παραπέρα προς τα πού δείχνει)–, εκεί μέσα έχουν την κατσίκα».

Εσύ κυρτώνεις τους ώμους και με κοιτάζεις με στραβό χαμόγελο, μην τυχόν τον προσβάλεις, μην ξέροντας για ποιο πράγμα μιλάει. Ποια κατσίκα;

«Όχι, όχι. Θα σας πω. Σοστ. Ο μάγος είπε ότι πρέπει αγοράσουν κατσίκα. Μετά κάπου έκρυψε αυτός την κατσίκα, αλλά αυτή δεν ξέρει πού. Δεν πρέπει της πει κανείς. Τρεις μέρες δεν μπορεί να βγει από δωμάτιό της, κανένας μην της μιλάει. Δεν βλέπει τίποτα. Μετά, θα ρίξει τα κόκκαλα, να μάθει πώς θα βρει την κατσίκα».

«Και ο χορός;»

«Ναι, στις πέντε, πέντε και μισή. Σε λίγο έτοιμα όλα».

Οι τρεις γυρνάνε τώρα και κοιτάζουν τους επισκέπτες που κοινοστούνται, ο Ιάκωβος τους παρατηρεί με σοβαρότητα, όπως όταν πηγαίνει κάποιο λευκό να επιθεωρήσει αγελάδες σε έναν από τους στάβλους. Νοιάζεται, αναμφισβήτητα, για τη φάρμα – θα μπορούσε να είναι πολύ χειρότερος. Ωστόσο υπερβάλλει ο Μέρινγκ όταν αναφέρει σε επαγγελματικά γεύματα (ακούει μερικές φορές τον εαυτό του) ότι ο γερο-μαύρος του είναι καλύτερος από οποιονδήποτε λευκό επιστάτη. Στην πραγματικότητα εννοεί πως οι μαύροι είναι πιο έντιμοι από οποιονδήποτε λευκό που θα δεχόταν να αναλάβει ένα τόσο υπεύθυνο πόστο με τόσο χαμαλίκι. Ο Ιάκωβος μπορεί να ξαφρίζει ένα σάκο με καλαμποκάλευρο για να βγάλει κανένα φράγκο παραπάνω, και γιατί όχι, ποιος δεν θα το 'κανε – αλλά δεν έχει την ικανότητα να σε εξαπατήσει. Όλοι γελάνε με το σχόλιο ότι έχει το κεφάλι του ήσυχο, αφού κάποιος που δεν ξέρει να γράφει δεν υπάρχει περίπτωση

να κρατάει μυστικά λογιστικά βιβλία. Αυτό το αστείακι το εκτιμά περισσότερο απ' όλους ο αρχιλογιστής.

Ο άντρας με το άσπρο σακάκι (σίγουρα ιατρικό είναι – να κολλάει με την ιστορία που ακούσαμε για το μάγο-γιατρό, ε, Τέρι;) κρατάει τα χέρια του σεβάσμιμα δεμένα σε σχήμα V, η αιχμή του οποίου είναι το καπέλο που έβγαλε αμέσως μόλις εμφανίστηκε το αυτοκίνητο στο προαύλιο. Υποκλίνεται: «Νκος, Νκος».

Ο Ιάκωβος κάνει μια σαρωτική χειρονομία και λέει μεγαλόφωνα τώρα: «Θέλουν –ζητάνε– πάνε στον καταυλισμό».

Ο χαιρετισμός του άντρα βρίσκει ανταπόκριση. Οι γυναίκες ούτε χαιρετούν ούτε περιμένουν να τις χαιρετήσει κανείς, αισθάνονται αόρατες στα μάτια του λευκού κτηματία και του λευκού έφηβου. «Καλά, εντάξει, πες τους εντάξει».

Εκείνα τα πέλματα είναι πράγματι σκληραγωγημένα, περπατάει δίχως φανερή δυσκολία (σαν να είναι ένας απ' αυτούς), όσην ώρα αραδιάζει ο Ιάκωβος τον γνωστό σωρό των εβδομαδιαίων προβλημάτων του. Καπνίζει, αδύνατο να καταλάβεις αν δίνει κάποια προσοχή στα τεκταινόμενα, μέχρι που ο Ιάκωβος τους δείχνει τι έχει πάθει το δισκάροτρο. Τότε, κάθεται απότομα ανακούρκουδα και τα ξανθά, όχι και τόσο καθαρά, μαλλιά κρύβουν το πρόσωπό του: «Για δες εδώ όμως. Έχει λασκάρει εδώ – κάποια βίδα λείπει».

Ο Ιάκωβος δεν διακόπτει στιγμή την επεξηγηματική φλυαρία του, και οι δυο τους μοιάζουν να καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον. Όταν επιτέλους σγκώνονται, ακόμα και το μαύρο πρόσωπο αποτυπώνει τη ροή του αίματος που κατέκλυσε και των δυο τα κεφάλια. Οι φλέβες πάνω από το προτεταμένο μέτωπο του μαύρου του δίνουν όψη συνοφρυωμένη, παρόλο που εκείνη την ώρα εκθειάζει, ενθαρρύνει:

«Εσύ έξυπνος πολύ, Τέρι. Γιατί δεν ήρθες φέτος διακοπές; Τι έπαθες και δεν θες να μας βοηθήσεις;»

Εσύ γελάς. Γελάς για να ευχαριστηθεί ο Ιάκωβος.

«Φέτος πήγε μακριά, Ιάκωβε, να δει το παλιό μου σπίτι».

«Αλλά Χριστούγεννα θα έρθει. Να έρθεις τα Χριστούγεννα όταν κλείσει σχολείο. Εντάξει;»

«Θέλω να φυτέψω άλλα εκατό δέντρα εδώ μόλις καλοκαιριάσει».

Αυτός έχει τους αντίχειρες γαντζωμένους στις διαγώνιες μπροστινές τσέπες του μπλουτζίν και περπατάει με ευχέρεια μες στις λιμνούλες που έχουν δημιουργήσει στο δρόμο τα σιντριβάνια του ποτίσματος.

«Τι δέντρα;»

Τσκ-τσκ-τσκ-τσκ: οι επιμήκεις, τρεμάμενοι πίδακες εκτινάσσονται κυκλωτικά, αλλάζοντας κατεύθυνση κάτω από την ίδια τους την πίεση – τσκ-τσκ-τσκ-τσκ.

Εκείνη τη στιγμή το αποφασίζει. Η απάντηση θα είναι απρόσμενη, έτσι όπως απλώνεται μπροστά τους η σκιά των γοργά αναπτυσσόμενων ευκαλύπτων.

«Βελανιδιές».

Βελανιδιές δεν φυτεύεις ποτέ για τον εαυτό σου αλλά γι' αυτούς που έρχονται μετά.

Προφανώς, όμως, δεν είναι αυτό το θέμα μας. Η απάντησή του είναι μια ερώτηση:

«Δεν θα πας στο Πλετ;»

Σαν χέρια, κλυδωνιζόμενα χέρια που χύνουν νερό μέσα από τα μανίκια τους – ένα απ' αυτά πιτσιλίζει ξαφνικά τα πρόσωπά τους κι αυτοί ανταλλάσσουν ενστικτωδώς ένα χαμόγελο κάτω από το υγρό χάδι. Με τη βοήθεια της άρδευσης το τριφύλλι είναι πράσινο και παχύ, λες κι έχει έρθει κιόλας το καλοκαίρι.

«Όχι. Θα φυτέψω δέντρα. Ας πάνε οι άλλοι να πιάσουν τα μεγάλα ψάρια και να μπεκροπιούν στα χριστουγεννιάτικα πάρτι».

Τι ακριβώς θέλεις να σου πω τώρα;

Αχά – σκεφτόσουν, ίσως, να πας στο παραθαλάσσιο εξοχικό, είναι αλήθεια ότι μπορεί και να περνούσες ωραία φέτος, σε λίγο κλείνεις τα δεκαεφτά, όλες οι κόρες των φίλων, συνομήλικές σου λίγο πολύ, θα έχουν κι αυτές μεγαλώσει. Αυτό όμως σημαίνει ότι τον Ιανουάριο θα παρουσιαστείς στο στρατό, εκεί θα βρίσκεσαι όταν τελειώσει το γλέντι. Τι θέλεις να πω; Αν περιμένεις να το θίξω εγώ το ζήτημα, είσαι γελασμένος... Και όμως, δεν λέει τίποτα, μιλάει αλλά δεν λέει τίποτα, ο ίδιος δεν το θίγει.

Πίσω, στον καταυλισμό, κοιμισμένες γυναίκες κείτονται στο χώμα δίπλα στο σωρό από σβησμένα κάρβουνα, τυλιγμένες, κουκουλωμένες σαν πτώματα μέσα σε καινούργιες κουβέρτες με πολύχρωμα καρό και κρόσσια. Δεν φαίνεται γύρω κανένα παιδί και τα σκυλιά τους τα έχουν επιτέλους κάπου κλεισμένα.

«Σαν να είναι η επόμενη της γιορτής – αλλά μάλλον περπατούσαν όλη τη νύχτα για να έρθουν εδώ».

Είχε προπορευτεί τρεχάτος μερικά μέτρα – στρέφεται τώρα:

«Α, κήκε ο χώρος του πικνίκ!»

«Κι έχει αρχίσει να συνέρχεται ο τόπος – πού να τον έβλεπες πριν από δυο βδομάδες».

Μόλις που προλαβαίνουν να κατέβουν ίσαμε εκεί: η διαδρομή για το αεροδρόμιο θέλει κοντά μια ώρα. Έχει πάλι ξεμείνει πίσω. Στο τρίτο χωράφι κλείνει πίσω τους την καγκελόπορτα, παλεύοντας να τυλίξει ξανά το σύρμα γύρω από τον μυρμηγκοφαγωμένο πάσσαλο, με την εκνευρισμένη βιάση αυτού που έχει κάνει την ίδια δουλειά άπειρες φορές. Γιατί η Ναμίμπια; Άλλοτε ήταν της μόδας η Ισπανία. Δεν είσαι ο πρώτος. Πάντα έτσι γινόταν. Αυτά που σκέφτεσαι τώρα εσύ, τα έχουν σκεφτεί χιλιάδες άλλοι πριν από σένα. Πήγαν να πολεμήσουν στην Ελλάδα, ο κουτσός ποιητής και τα ρομαντικά φρικιά με τις καλές προθέσεις. Πήγαν στην Ισπανία κι έχασαν τον υψηλό αγώνα και ως αποτέλεσμα σήμερα – παρά την τεράστια απώλεια που υπέστη η χώρα επειδή η τσιγγάνα και ο καθηγητής της δεν θα διανοούνταν να πάνε εκεί, όπως δεν θα σκέφτονταν ποτέ να καταλύσουν στην Ελλάδα των Συνταγματαρχών – όπως την αποκαλεί αυτή («Μα, φυσικά, αν βαρεθείς τη φάρμα, η επόμενη αγορά σου θα είναι μια βίλα στη Μάλαγα, σωστά; Αυτό δεν είναι τώρα το αγαπημένο θέρετρο των πλούσιων Νοτιοαφρικάνων;») – ναι, σήμερα οι άνθρωποι είναι σε καλύτερη μοίρα από ποτέ. Έχουν δουλειές και φαγητό. Φοράνε παπούτσια. Ένα τόσο μεγάλο κοίτασμα ουρανίου μπορεί να ανεβάσει το ακαθάριστο εθνικό προϊόν σε ένα επίπεδο ικανό να μετατρέψει την ανάπτυξη –τη βιωσιμότητα– σε πραγματικότητα και να πάψει να είναι ένα όνειρο βασισμένο στη «δικαιοσύνη», απ' όπου κι αν περιμένεις ότι θα τη βρεις αυτή. Ξεμένουν πίσω τα ξυπόλυτα πόδια, δεν έχει τίποτα να πει για τον

εαυτό του, και όμως είναι εκεί. Αυτοί θέλουν παπούτσια για τα δικά τους πόδια. Τους Γερμανούς και τους Γάλλους, τους Ιταλούς και τους Νοτιοαφρικάνους θα πρέπει να ευγνωμονούν γι' αυτό, όποιο όνομα κι αν δίνεις εσύ στον τόπο τους.

Μοναχικά πουλιά διασπούν φευγαλέα το οπτικό πεδίο με το πέταγμά τους. Χτίζουν φωλιές. Έτσι όπως τα κινεί το ένστικτο, είναι ικανά να πέσουν σαν τυφλά στο πρόσωπό σου. Τα πέλματά του γιου είναι πολύ δυνατά κι ευλύγιστα. Ισορροπεί πάνω στα μαυρισμένα λιθάρια που πέρσι είχε ο ίδιος βοηθήσει να μεταφέρουν για να καλύψουν γύρω γύρω το σκάμμα για τη σούβλα – τα μακριά, λιγνά δάχτυλα των ποδιών αδράχνουν την πέτρα, σαν για να ανυψωθεί ώστε να μπορεί να εμποτεύσει καλύτερα. Μέσα από το μαύρο βουρκονέρι, τον υγρό τάφο των καμένων καλαμιών, τα καινούργια καλάμια που ξεπροβάλλουν έχουν την πράσινη μεταξένια γυαλάδα του ζαχαροκάλαμου – όπως και το μουνσκεμένο από σάλιο φυλλαράκι που έχει ανάμεσα στα δόντια του.

«Δεν υπάρχει τίποτα. Πάντα ήθελα να δω τι υπάρχει μέσα στο φλέν».

«Μόνο ο βάλτος, τι άλλο;» Ιδού η απόδειξη: για κάποιον που έλειπε στο σχολείο, και δεν του ανέφερε κανείς το περιστατικό, μοιάζει σα να μην υπήρξε τίποτα ποτέ. Αν το καλοσκεφτείς, ολόκληρη η γη είναι ένα νεκροταφείο, ποτέ δεν ξέρεις αν περπατάς πάνω από κρανία – ιδιαίτερα σε αυτή την ήπειρο, το λίκνο του ανθρώπινου είδους, μπορεί να πατάς προϊστορικά οστά και κομμάτια από πέτρινα εργαλεία και όπλα (έχει ξεθάψει μια δυο φορές το άροτρο τέτοια). Όλα ίδια είναι. Οι πρόγονοί τους. Ούτε αυτοί ξέρεי κανείς ποιοι ήταν. Δεν υπάρχει τρόπος να μάθουμε: το στόμα το έπνιξε η λάσπη. Είναι σαν να μην υπάρχει, εκτός κι αν κάποιος τυχαίνει να γνωρίζει – πάντοτε γνωρίζει εδώ κάτω – ότι είναι πράγματι εκεί. Τα νέα καλάμια κοντεύουν κιόλας σε μπόι τα είκοσι εκατοστά.

«Θυμάμαι που όταν ήμουν μικρότερος ήθελα να χτίσω ένα κρησφύγετο σ' εκείνο το νησάκι. Προσπάθησα να κυλήσω κοτρόνες στο ποτάμι για να πατάω πάνω και να το διασχίσω, αλλά ήταν βαθιά τα νερά και βούλιαζαν».

«Θα μπορούσαμε να φτιάξουμε ένα γεφυράκι. Μερικοί γεροί κορμοί χρειάζονται και κάνα δυο τσιμεντόλιθοι».

Τα πόδια παραπαίουν πάνω στις πέτρες, πηδούν μπροστά, αλλά ξαναβρίσκουν αμέσως την ισορροπία τους με το που προσγειώνονται στο χώμα. «Και το δαχτυλίδι που είχε χάσει εκείνη η γυναίκα, η φίλη σου;»

Δυο ώρες πριν φύγει το αεροπλάνο δεν αρκούν. Είναι μάταιο να ξεκινήσουν μια συζήτηση για οτιδήποτε. Γιατί να διαλέξει τη «Ναμίμπια»; Θα πρέπει να το περάσει αυτό το στάδιο, όπως κάθε άλλο αγόρι της ηλικίας του. Σε αυτό το σημείο ήταν που σκίστηκε το γραμμά και που, για μια στιγμή, τα κομματάκια του χαρτιού κόντευαν να θαφτούν κάτω από τις ίδιες αυτές πέτρες που μετατόπισε κάπως με το βάρος του πριν πηδήξει. Μια απ' αυτές αναποδογύρισε, έχει μια κρούστα χρώματος στην επιφάνεια.

Τι ακριβώς θέλεις από μένα; Δεν υπάρχει λόγος να μπουν στο σπίτι καθόλου σήμερα: καλύτερα να μείνει χρόνος να τον κεράσει ένα καλό φαγητό στο αεροδρόμιο προτού φύγει.

«Ελπίζω η αναθεματισμένη κατσίκια να μη φάει όλο μου το σανό πριν την ανακαλύψουν».

Αλλά ο στάβλος, όταν περνούν από κει, δεν κρύβει γι' αυτόν τίποτα: τα κρυμμένα βρίσκονται όπου και το μυαλό του – αλλού.

Οι επισκέπτες στέκονται ακόμα εδώ κι εκεί στον περίβολο κι εκείνες οι γυναίκες δεν έχουν κουνηθεί από τον τοίχο του εργαστηρίου όπου είναι ακουμπισμένες. Πρέπει να χαιρετήσουν τον Ιάκωβο – είναι υποχρεωμένοι να τα ακούσουν γι' άλλη μια φορά όλα. Ο μικρός λευκός αφέντης που έτρεχε ξυπόλυτος στη «Ναμίμπια», οι μαύροι γιοι σκλάβων που είναι τώρα πατεράδες σκλάβων – δεν γλυτώνεις απ' αυτό, δεν γίνεται να πληγώσεις τα αισθήματα του γερο-Ιάκωβου. Όλα σου ανήκουν. Όλα θα σου ανήκουν. Δεν χρειάζεται να μπει στο σπίτι κανένας απ' τους δυο μας. Αλλά καθώς στρίβει η Μερσεντές στην αυλή, να προλάβει το γεύμα και το αεροδρόμιο, θυμάται ξαφνικά ότι ήθελε κάτι να πάρει. Μα τι υπάρχει σ' εκείνο το σπίτι; Κάτι παλιά σου ρούχα; Ούτε που τα φόρεσες ποτέ και τώρα θα σου πέφτουν τρία νούμερα μικρότερα.

«Όχι – κάτι που νομίζω ότι έχω αφήσει... υποσχέθηκα σ' ένα

φίλο στο σχολείο...» Μιλάει διφορούμενα, δεν θέλει να γίνει συγκεκριμένος, μάλλον επειδή δεν αξίζει να χάσουν χρόνο γι' αυτό, επειδή θα μπορούσε να αγοράσει ένα καινούργιο, ό,τι κι αν είναι αυτό, και να μην μπει στον κόπο.

Ο Ιάκωβος έχει ήδη σπεύσει όλος χαρά τη στιγμή που σταματάει πάλι το αυτοκίνητο. Είναι μαθημένος στις καθυστερήσεις – αυτός είναι που πετάγεται συνήθως με κάποιο αίτημα πάνω που πας να φύγεις. Τους οδηγεί εκεί όπου κρύβει τα κλειδιά. Ο γιος σκύβει – ξανθές τούφες πέφτουν στο πρόσωπό του έτσι που δεν βλέπεις ποτέ την έκφρασή του – να χαϊδέψει μια από τις γάτες στην πόρτα της κουζίνας – αυτές οι γάτες έχουν αγκιέψει, βλέπουν κάθε χέρι που πλησιάζει σαν απειλή. «Και από αγάπη πώς τη βγάζει ο μικρός;» – Οι άνθρωποι του είδους σου τρέφουν μέγιστο ενδιαφέρον για την αγάπη, παρόλο που τόσους μισούν και τόσα απεχθάνονται: κυβερνήσεις, εκμεταλλευτές φτηνών εργατικών χεριών για την εξαγωγή μεταλλεύματος και όλους αυτούς που είναι η δουλειά τους να διερευνούν τις τρυφερές δραστηριότητες εκείνων που μπορούν, επειδή, αναμφίβολα, έχουν το δικίο με το μέρος τους, να ανατινάζουν τρένα, να κάνουν αεροπειρατείες, να στέλνουν βόμβες ταχυδρομικώς. «Και ο άντρας σου;» Πώς τη βγάζει, ενώ εσύ κάνεις έρωτα εκεί μέσα, πίσω από τα κλειδωμένα παράθυρα, σ' ένα έρημο σπίτι, το τέλειο λημέρι, με κολόνια στο λουτρό και ούισκι πλάι στο κρεβάτι;

Παρόλο που η πόρτα της κουζίνας είναι ορθάνοιχτη, το σπίτι μοιάζει αδειανό, λες και κανείς μέσα δεν διασχίζει με αθόρυβα γυμνά πόδια τα γυαλισμένα πατώματα, κανείς δεν ψαχουλεύει σε συρτάκια, κανείς δεν τραβάει διάφορα κουτιά κάτω από άστρωτα κρεβάτια. Το εσωτερικό του αυτοκινήτου είναι χώρος προσωπικός όσο κι ένα δωμάτιο: ένας ενδιαμέσος τόπος διαμονής, ισότιμος με τους υπόλοιπους. Έχει ακόμα και τους θορύβους του όπως ένα σπίτι έχει τους τριγμούς του: τους αδιόρατους κτύπους καθώς το μέταλλο ψύχεται ή διαστέλλεται. Αλλάζει σταθμούς στο ραδιόφωνο πιέζοντας τα πλήκτρα κι αφού περνάει μέσα από μουσικές και ομιλίες, επιστρέφει πάλι στη σιωπή. Εκείνο το λεκιασμένο σακίδιο που το στολίζει το σήμα της ειρήνης με κόκκινο μελάνι, είναι η μοναδική αποσκευή: κείται

στο κάθισμα του συνοδηγού, το ένα λουρί είναι κομμένο, ενώ η σκισμένη εξωτερική τσέπη συγκρατεί μόλις το βιβλίο που περιέχει. Ένας Θεός ξέρει τι κάνει εκεί μέσα: δώδεκα και πέντε. Οι επισκεπτες, η κίνηση των οποίων θυμίζει ανθρώπους που έχουν εμπλακεί σε μεγάλη συζήτηση δίχως κατάληξη, αρχίζουν να προχωράνε προς την κατεύθυνση του κραάλ. Βγάξει το βιβλίο από το σακίδιο και του ρίχνει μια ματιά – να δει τι διαβάζει. ΕΡΩΤΑΣ ΕΑΥΤΟΣ – ΜΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΩΝ.

Σαν να έπεσε ξαφνικά στα χέρια του (είχε συμβεί αυτό, όταν ήταν στην ίδια ηλικία) κάποιο από εκείνα τα πειρατικά αντίτυπα της Λαίδης Τσάτερλι, τα κακοτυπωμένα στην Αίγυπτο, που είχαν ταξιδέψει από τη μια ήπειρο στην άλλη για να πουληθούν σε αγγλόφωνους στρατιώτες, ανοίγει το βιβλίο εδώ, εκεί, οπουδήποτε. Τα χέρια είναι ευκίνητα, βιαστικά. Τα γυαλιά του ηλίου παγιδεύουν τη ζέστη στο πρόσωπό του – τα βγάξει όπως όπως. Δεν είναι μυθιστόρημα – είναι άρθρα, δοκίμια, με στίχους ποιημάτων ενδιαμέσα, ένα απόσπασμα από τη θρυλική δίκη (του Όσκαρ Ουάιλντ). *Γάμος μεταξύ Ομοφυλοφίλων: Η Υπόθεση για την Επικύρωσή του από Εκκλησία και Κράτος. Σεξουαλική Παθολογία – ή Έρωτας; Υγιές Πρότυπο: Ο Νόμος της Ζούγκλας.* Ο πίνακας περιεχομένων δεν σημαίνει τίποτα. Τα μάτια του θυμούνται πώς να διατρέχουν με προσοχή, ξεδιαλέγοντας... η παλαιά εξίσωση της δαρβινικής φυσικής επιλογής με το υγιές πρότυπο είναι ένα επιχείρημα που φθάνοντας στη λογική κατάληξή του εξισώνει τον πολιτισμό με τη ζούγκλα... γενετικές ανωμαλίες... εν πάση περιπτώσει, δεδομένης της αλλαγής στο νόμο, γιατί η εκστρατεία υπέρ της ισότητας των ομοφυλοφίλων, έστω κι αν αυτή αφορά την προσπάθεια μεταστροφής της κοινής γνώμης, να μην είναι εξίσου δυναμική με αυτήν, παραδείγματος χάρη, της εκστρατείας των γυναικών που απαιτούν... αν τα ισχυρά συναισθήματα αντιστοιχούν σε μια ευρεία κλίμακα παθολογιών... οι γάμοι ομοφυλοφίλων είναι «απεχθείς» σε... λαμβάνοντας υπόψη ότι ο γάμος ετεροφυλοφίλων αποτελεί τη βάση της οικογενειακής ζωής...

Μα τι βρίσκει εδώ μέσα; Σε τέτοιου είδους βιβλία; Αν αυτό είναι όλο κι όλο, η ακατάληπτη φρασεολογία εγχειριδίων, η νομι-

κή ορολογία που τα κάνει να φαίνονται αρκούντως καθωσπρέπει και φυσιολογικά – αν αυτό είναι που του αρέσει.

Αυτό είναι, λοιπόν, το πρόβλημα;

Κρυμμένο κάπου σαν την κατσίκια: πρέπει να ψάξεις για να το βρεις. Δεν έχουν μείνει και πολλά που να μπορούν πια να σοκάρουν έναν έμπειρο ενήλικα.

«Α, ναι, εσύ ο άτρωτος με τις πολλαπλές διευθύνσεις και ταυτότητες. Αυτό εννοείς – ξέρεις πώς να κρύβεις και να προστατεύεις αυτό που είσαι».

«Δουλεύω με ακατέργαστο σίδηρο, αυτό είμαι».

«Μακάρι να ήταν τόσο απλά τα πράγματα!»

«Κάπως έτσι δεν με βλέπεις υπό το φως των κεριών; Αυτή δεν είναι η διαστροφή σου; Να βρομίζεσαι στην αγκαλιά ενός μεγιστάνα;»

Ποιο ένστικτο τον έσπρωξε να κοιτάξει το βιβλίο; Ένστικτο; Τα δικά του ένστικτα ο ίδιος τα βρίσκει ώρες ώρες κτηνώδη, μα αυτό είναι αλλιώς. Ένας εραστής γυναικών μπορεί να έχει διάφορες ροπές κατά τη διάρκεια του βίου του, αλλά παραμένει εραστής γυναικών. Ο χτύπος της καρδιάς του φτάνει ως τα αυτιά του, δυνατός, αργός. Πάνε χρόνια που έχει να επικοινωνήσει μ' εκείνη την άλλη γυναίκα, την πρώην σύζυγο, αν εξαιρέσεις την επικοινωνία μέσω δικηγόρων για το διαζύγιο, αλλά τώρα της γράφει με βιάση, νοερά: Ο γιος σου είναι αδελφούλα. Τον παίρνει από πίσω. Θα καταλάβει αυτή που έχει γίνει πλέον η τέλεια οικογενειάρχης. Θα θυμηθεί και θα εκλάβει ως προσβολή την υπενθύμιση ότι κι εκείνης της άρεσε να κάνει έρωτα έτσι. Από κάποιον θα πρέπει να το κληρονόμησε ο γιος.

Μήπως αυτό είναι το πρόβλημα;

Εκδόθηκε από την Εκστρατεία για την Ισότητα των Ομοφυλοφίλων.

Ανήκει, λοιπόν, ήδη σε κάποια οργανωμένη ομάδα. Εκτός κι αν του το έδωσε εκείνος ο φοιτητής. Όλα από κάποιον φοιτητή τα ξεσήκωσε. Αυτό είναι το πιθανότερο. Μάλλον έτσι εξηγείται. Στην Ιαπωνία θα είχαν τακτοποιήσει καλύτερα την κατάσταση. Κάποιος πεπειραμένος θεός θα τον είχε ήδη πάει –αφού κοντεύει πια τα δεκαεφτά– σε ένα κατάλληλο σπίτι με έμπειρα κο-

ρίτσια. Ή είναι οι Γάλλοι που το συνηθίζουν αυτό; Κάποιος του εξηγούσε (σε ένα μπαρ ξενοδοχείου, πίνοντας ένα τελευταίο ποτό μετά από ένα συνέδριο) ότι οι Λατίνοι δεν αφήνουν ποτέ έναν έφηβο να βρει μόνος το δρόμο του σε αυτά τα πράγματα. Πολύ λογικό. Διότι, μόνο αν σταθείς τυχερός... μόνο από τυχαία συγκυρία μπορεί να βρεις αυτό ακριβώς που χρειάζεσαι, ν' απλώσεις το χέρι και να...

Έχει εμφανιστεί στο σκοτεινό άδειο κατώφλι της κουζίνας. Να τος. Τα μαλλιά πέφτουν στα μάτια του και τον κάνουν να συνοφρυώνεται, μοιάζει διαρκώς συνοφρυωμένος και απορημένος, ακόμα κι όταν χαμογελάει. Το βλέμμα έλκεται από τη γραμμή ανάμεσα στα φρύδια του. Σκύβει με χάρη, πλαγίως, να χαϊδέψει ξανά μια γάτα που του ξεγλιστράει πριν την αγγίξει.

Το βιβλίο είναι στο χέρι που ακουμπάει πάνω στο τιμόνι. Είναι λες κι έπιασε ο γιος τον πατέρα στα πράσα, και όχι το αντίθετο.

«Για ποιο λόγο το διαβάζεις αυτό;» Δεν έχουν νόημα οι ελιγμοί. Εξάλλου, οι λέξεις ξεστομίζονται σαν αθέλητο επιφώνημα, λες και το βιβλίο είναι μια μπάλα που προσγειώθηκε ξαφνικά μες στο αυτοκίνητο.

«Από περιέργεια. Μου αρέσει να μαθαίνω». Χαμογελάει. Έχει σπρώξει προς τα πίσω τα μαλλιά, σαν για να δείξει το πρόσωπό του, δίστασε στιγμιαία μόνο να δώσει λογαριασμό, μόλις που κοντοστάθηκε πριν ανοίξει την πόρτα. Πετάει το σακίδιο στο πάτωμα και μπαίνει να καθίσει.

«Γιατί δεν το ρίχνεις πίσω;»

«Δεν πειράζει, δεν μ' ενοχλεί. Έτσι κι αλλιώς αυτό το αμάξι είναι πολύ άνετο μπροστά. Έπρεπε να ήσουν από μια μεριά να μας δεις στριμωγμένους σαν σαρδέλες στο Λαντ Ρόβερ του Φον Φάλκενμπεργκ».

Απλώνει το χέρι να απαλλάξει τον οδηγό από το βιβλίο που τον εμποδίζει κι εκείνος του το δίνει.

«Δεν φαίνεται πολύ ενδιαφέρον».

Τα μάτια του είναι αθέατα πάλι. Το ξανθό κεφάλι –από την οπίσθια και την πλάγια όψη μοιάζει γυναικείο, παρόλο που δεν είναι καθόλου θηλυπρεπής ούτε στο πρόσωπο ούτε στο σώμα–

κάνει μια ανυπόμονη κίνηση σαν για να αποτινάξει κάποιο στολίδι. «Είναι αρκετά ενδιαφέρον...» Σκύβει άτσαλα πάνω από το σακίδιο, προσπαθώντας να βρει για το βιβλίο μια κρυψώνα πιο ασφαλή από τη σκισμένη τσέπη. Όμως, όχι... κάτι άλλο ψάχνει, καθώς βγαίνει το αυτοκίνητο από την αυλή κι όταν στρίβει απότομα, αυτός πέφτει προς το ταμπλό αλλά συνεχίζει, επανατοποθετεί μάλιστα ένα ζευγάρι βρόμικες κάλτσες που αναδίδουν τη στυφή μυρωδιά από τον ιδρώτα που έχυσε στην έρημο: τελικά, εμφανίζει κάτι.

«Το αγόρασα στο Βίντχουνκ. Ε... για τη μαμά».

Πάνω στη μακρόστενη παλάμη με τις τρεις κουλούρες του φιδιού στο τρίτο δάχτυλο (κεφάλι και ουρά συναντιούνται από την άλλη μεριά) εκτίθεται ένα αυγό. Ένας ημιπολύτιμος λίθος σε ωοειδές σχήμα.

Θα πάει κατευθείαν στην πόλη μόλις φύγει το αεροπλάνο. Πράγμα που σημαίνει, μόλις έχει παραδώσει τον επιβάτη στην αίθουσα αναχωρήσεων, χορτασμένο με μπριζόλα και μανιτάρια, φράουλες σαντιγί, εξοπλισμένο για το ταξίδι με εφημερίδα κι ένα χαρτονόμισμα των δέκα ραντ (απαγορευμένο: οι μαθητές μπορούν να έχουν επάνω τους μέχρι πέντε ραντ). Ποτέ δεν κάθεται να παρακολουθήσει την απογείωση. Σήμερα, τα μπαλκόνια-παρτηρητήρια είναι γεμάτα από οικογένειες που έχουν έρθει να περάσουν έτσι την Κυριακή τους: βλέποντας αεροπλάνα να φέρνουν ή να παίρνουν αγνώστους. Διασχίζει γι' άλλη μια φορά το παλλόμενο, ηχηρό ανθρωπομάνι με τα φυλακτά ή τα ιερά απολιθώματα στα χέρια –μπουκετάκια με πρωτές και ορχιδέες για όσους αναχωρούν, μπουκάλια αφορολόγητων ποτών για όσους επιστρέφουν στη χώρα– και τις ανακοινώσεις αφίξεων και αναχωρήσεων που τις υπογραμμίζει η νότα ενός γκονγκ, σχεδόν όπως στην παρόμοια κοσμοσυρροή σε έναν από τους μεγάλους καθεδρικούς του παλιού κόσμου (στον οποίο έχει πρόσβαση χάρη σε προνομιακές στάσεις των επαγγελματικών ταξιδιών του), όπου τα στάδια της λειτουργίας επισημαίνονται από το χτύπο μιας καμπάνας. Προσπερνάει το τμήμα παραλαβής αποσκευών,

όπου αυτή τη φορά, Ινδοί, άρτι αφιχθέντες από τη Μέκκα, θυμίζοντας θεατρικό μπουλούκι με τα φτηνά στολίδια τους, πέφτουν στην αγκαλιά συγκινημένων συγγενών. Συνήθως, ένα πρόσωπο μες στο πλήθος τον αναζητεί κι ακολουθεί η τελετουργία του διαλόγου που αποτελεί την κατάληξη όλων των ταξιδιών. «Ήταν καλό το ταξίδι, κύριε; Όλα καλά;» – «Πρέπει να ξεμουδιάσω. Χρειάστηκε να γυρίσω με τουριστική – πολύ στρίμωγμα». Σύντομα έχει ξεφύγει από κει μέσα και μόλις βγαίνει με την όπισθεν από τη θέση του στο πάρκινγκ για να ενωθεί με τον υπόλοιπο σχηματισμό των αυτοκινήτων, πατάει αναίτια γκάζι.

Από τον αυτοκινητόδρομο θα βρίσκεται στην πόλη μέσα σε μισή ώρα, αλλά στο σημείο όπου οι κρεμαστές πινακίδες των διαφορετικών εξόδων τού παρουσιάζουν την εναλλακτική λύση της δεξιάς λωρίδας, την ακολουθεί, διατηρώντας την ταχύτητά του χωρίς δισταγμό, λες κι αυτή ήταν εξαρχής η πρόθεσή του. Η λωρίδα αυτή, διασχίζοντας υπογείως τον αυτοκινητόδρομο που είναι στα αριστερά του, κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή λοξοδρομεί από το δρόμο που οδηγεί στην πόλη. Κι αυτός βρίσκεται τώρα πάλι καθ' οδόν προς τη φάρμα. Για κει τραβάει το αυτοκίνητο. Τώρα πάει. Αυτοί οι καινούργιοι, τεράστιοι αυτοκινητόδρομοι δεν έχουν προβλέψει την επιστροφή. Από τη στιγμή που μπεις στην τροχιά τους, τελείωσες. Κι έτσι οδηγεί χωρίς το παραμικρό εμπόδιο, όπως μόνο σ' έναν δρόμο ταχείας κυκλοφορίας μπορεί να οδηγήσει κανείς, δίχως αποσπάσεις ή διακοπές, σαν μηχανικό όχημα που έχει προγραμματιστεί να τσουλάει ιλιγιδώς πάνω στην καθορισμένη ράγα του.

Τον περιμένουν στη γνωστή κυριακάτικη συνάνθρωπιση – σε καμιά ώρα από τώρα θα αρχίσουν να μαζεύνονται, αλλά θυμάται την πρόσκληση ή μάλλον την υποχρέωση, σαν κάτι που έχει ήδη χάσει. Δεν θα χάσει και τίποτα: τα ποτά σερβιρισμένα πλάι στην πισίνα, με την ελπίδα ότι δεν κάνει πια τόση ψύχρα τα βράδια για ένα μπάριμπεκιου, ο οικοδεσπότης (Ένωση Χαλυβουργιών και το είκοσι οκτώ τοις εκατό των ορυχείων λευκόχρυσου που ξανάνοιξαν στο Ρούστενμπεργκ) με το κοντομάνικο «Smile» φανελάκι – και ποιος δεν θα χαμογελούσε με τέτοια τύχη; Ωραιοί γυναίκες γελούν και τον αγκαλιάζουν, η σπιρτόζα σύζυγός του

εξηγεί στεγνά ότι το έκλεψε από το συρτάρι του έφηβου γιου τους, ενώ ο άγιος μεταλλικός σαματάς της ροκ μουσικής που προτιμά η νεότερη γενιά ακούγεται επικριτικά στο φόντο, λες κι έχει επιτραπεί σε κάποιο τρελό προφήτη να συνεχίζει το παρὰ-λήρημά του στο βάθος του ωραίου κήπου.

Ο αυτοκινητόδρομος τον έχει αδειάσει μες στο κυριακάτικο εκδρομικό μπουτιλιάρισμα, σύντομα, όμως, προσπερνάει την κοινότητα, προσπερνάει τα λεωφορεία και τα παραγεμισμένα ταξί με τα κλυδωνιζόμενα οπίσθια, και προσγειώνεται γλυκά στο χώμα του δικού του δρόμου, του χωματόδρομου της φάρμας. Χάνεται μες στη σκόνη που σηκώνει και που ορθώνεται πίσω του σαν σκέπασμα τραβηγμένο ως τα αυτιά. Γύρισε πάλι στη φάρμα – ε, και λοιπόν;

Είναι ακόμα νωρίς, περίπου τέτοια ώρα φτάνει τις Κυριακές, θα μπορούσε να έρχεται για πρώτη φορά. Ο ήλιος είναι ψηλά ακόμα – έχει κατέβει από το ζενίθ του, αλλά κρέμεται εκεί πάνω αστράφτοντας σαν σπασμένος καθρέφτης πάνω στις ύστατες στιγμές του απογεύματος. Μερικές φορές όταν είχε πάει σε κάποιο μεσημεριανό πάρτι, τέτοια ώρα περίπου έφτανε. Και σήμερα θα μπορούσε να μην έχει γυρίσει νωρίτερα. Η αναμονή έξω από το ινδικό παντοπωλείο, έξω από το σπίτι –το ξανθό κεφάλι, τα μεγάλα δάχτυλα των ποδιών που όταν τινάζοταν από πάνω τους η σκόνη ξεχώριζαν σαν μάτια σε μουντζουρωμένο πρόσωπο–, θα μπορούσε να μην έχει υπάρξει ποτέ. Η τελευταία επίσκεψή του ήταν πέρσι – τον Μάιο, είχε πει.

Έχει τη φάρμα ολοδική του. Τον αγνοούν, ούτε καν ο Ιάκωβος δεν φαίνεται πουθενά. Από τον καταυλισμό έρχεται μια βοή ανθρώπινης δραστηριότητας, πυκνώνει τον αέρα. Η γιορτή βρίσκεται στο αποκορύφωμά της. Πού και πού φτάνει ως εκεί η τσίκνα κρέατος που ψήνεται – η κατσίκα είναι; Κιόλας; Πηγαίνει στο στάβλο: δεν φαίνεται να πέρασε από κει ποτέ κατσίκα. Το γερο-διάβολο τον Ιάκωβο. Η μια ιστορία έλεγε για έναν μάγο γιατρό, η άλλη για έναν άρρωστο. Τέλος πάντων, είναι όλοι τους στον καταυλισμό και τον αγνοούν, ας πιστέψει ότι θέλει.

Μικρά μαύρα πουλιά μοιάζουν με δάχτυλα που κροταλίζουν στον αέρα. Το αγρόκτημα είναι ριγέ –το πράσινο του τριφυλ-

λιού, το ξανθό του κουρεμένου παλιού χορταριού, το πράσινο των καινούργιων καλαμιών– ακόμα και το μαύρο της καμένης γης αποτελεί μέρος της ευχάριστης στο μάτι σύνθεσης. Πρέπει να φέρει κάποιον να το ζωγραφίσει. «Κι αυτό τι είναι πάλι; Ένα από τα εξοχικά σου;» – περιδιαβάζοντας το διαμέρισμα με βλέμμα εξεταστικό. Ακόμα και για κάποια που δεν της αρέσει να χαριεντίζεται, θα πρέπει να υπάρξει ένα είδος καθυστέρησης πριν από το γδύσιμο.

«Μια αγροικία που έχουμε εδώ και πολλά χρόνια στο Πλέ-τενμπεργκ Μπέι. Δεν θυμίζει πια εξοχικό όμως: έχει χτιστεί όλη η πλαγιά».

«Σε ακολούθησαν όλοι οι φίλοι σου» – ασκεί κριτική ή κάνει μια καλοπροαίρετη παρατήρηση; Έτσι αστειεύσαι εσύ. Κουράζει, όμως, ο τρόπος σου, όπως κάθε άλλη καινοφανής μορφή διέγερσης, μετά από λίγο καιρό δεν θα είχε πια κανένα αντίκτυπο, κορίτσι μου, επειδή είναι εύκολο να καταρτιστεί διάγραμμα με τις αντιδράσεις των ανθρώπων του είδους σου.

Ξέρω τι σκέφτεσαι.

Ναι, ξέρω – σκοτώνεις αυτό που αγαπάς, αυτή την παμπάλαια ρήση. Εννοείς, όμως, ότι το κάνει το δικό μου είδος ή και των δυο μας – είναι χλευασμός ή διαπίστωση; Είσαι σαν κι εμένα ή με κοροϊδεύεις;

Είσαι σαν κι εμένα, κατά κάποιον τρόπο, αλλιώς δεν θα στεκόσουν εκεί, επιδεικνύοντας κεφάλτο ενδιαφέρον μπροστά από μια φωτογραφία (μα, φυσικά, και παραθαλάσσιο σπίτι εκτός από τη φάρμα), ενώ εγώ πίσω σου, κολλημένος πάνω σου, παραμερίζοντας τα μαλλιά σου από το λαιμό με τη γλώσσα μου.

Τα σιντριβάνια εκσπερματώνουν ακούραστα πάνω από το τριφύλλι, σφύζει εκείνο το χωράφι από τη γόνιμη δροσιά του καλοκαιριού. Έχουν ξεχάσει να κλείσουν την άρδευση, αλλά δεν πρόκειται να ψάξει για τον Ιάκωβο και θα αφήσει την πλημμυρίδα του νερού να συνεχίσει για λίγο, πριν τη διακόψει ο ίδιος. Και η αμέλειά τους είναι κάτι που έχει την πολυτέλεια να επιτρέψει στον εαυτό του: δεν είναι κανείς τους εκεί, είναι απαλλαγμένος απ' όλους τους. Άσε τους να ψάχνουν για κατσίκες. Εκεί κάτω το ποτάμι διαρκώς κυλά. Το έχει όλο δικό του, ευτυχώς: Εδώ

έχει χρησιμοποιηθεί ένα μεγάλο δισκάροτρο: στέκεται συντρυφευμένος από τις στρογγυλές πλάτες ενός χωραφιού από κοιμώμενα τέρατα της γης.

Γυρίζει στο σπίτι χωρίς να έχει κανέναν να αλαφροπατάει πίσω του (ακόμα κι ένα σκυλί που οσφραίνεται τη μυρωδιά πουλιών και πρέπει διαρκώς να το καλείς να ξεκολλήσει είναι ενόχληση) και κάθεται, αυτή τη φορά σαν αληθινός αγρότης, στη βεράντα, παρόλο που δεν έχει μπει στον κόπο να ξεκλειδώσει, παρά έχει κάνει το γύρο κι έχει ανέβει τα μπροστινά σκαλιά. Δεν βλέπει τη δύση του ήλιου – η βεράντα κοιτάζει ανατολικά. Το σπίτι σκοτεινιάζει, όπως συμβαίνει σ' όλα τα κλειστά άδεια σπίτια όταν πέφτει το δειλινό. Ώρα τώρα αντηχούν τύμπανα – άρχισαν τόσο αδιόρατα σποραδικά που δεν ξέρει πότε ακριβώς ήχησε το πρώτο: στην αρχή ήταν εκείνοι οι παράξενοι γδούποι, όπως όταν τινάζεις ένα χαλί, αυτό θυμίζουν – κι ύστερα αναδύθηκε σιγά σιγά ένας ρυθμός. Χρησιμοποιούν μπιτόνια βενζίνης, οπότε δεν ακούς εκείνο τον βροντερό αντίλαλο που βγάζει το αληθινό τύμπανο. Δεν ξέρουν πια πώς να φτιάχνουν αληθινά τύμπανα.

«Χαλάρωση, ψυχική ηρεμία, απαλλαγή από το στρες» – έτσι περιγράφουν την εμπειρία οι συνάδελφοι που επίσης έχουν φάρμες. Κινούμενος από το κρησφύγετο του καλαμιώνα και των χωραφιών που ολοένα σκοτεινιάζουν, χάνοντας το απείθαρχο χτυποκάρδι ενός φυγάδα στα σταθερά, πνιγμένα ταμπούρλα, η σκοτεινή φιγούρα στη βεράντα θα μπορούσε να είναι κάποιο πλάσμα χωμένο στο κατώφλι μιας εγκαταλειμμένης κατοικίας. Το κόκκινο μάτι του πούρου ανοίγει και κλείνει. Κανείς δεν θα τον βρει ποτέ εκεί, αυτό το βράδυ, στο μυαλό τους είναι αυτό που τον έχουν ανακηρύξει, ό,τι έχουν αποφασίσει πως είναι. Πάνω, στον καταυλισμό, θα έχουν πει ήδη τόσες μπίρες που δεν άκουσαν ούτε το αυτοκίνητο και ξέρουν ότι τα βράδια της Κυριακής αυτός βρίσκεται πάντα στην πόλη. Η ομήγυρη που κάθεται στην πισίνα με τα υποβρύχια φωτάκια ξέρει ότι είναι άνθρωπος που κάνει έντονη κοσμική ζωή – είναι καλεσμένος σε κάποιο πάρτι ή είναι κάπου με καμιά γυναίκα, είναι διακριτικός, δεν τα διατυμπανίζει αυτά τα πράγματα. Πίσω, στο σχολείο (αν το αεροπλάνο έφτασε στην ώρα του, κι εφόσον προσπαθεί κανείς εκεί να

τον φανταστεί), τοποθετείται στο πάρτι, στην πόλη, το οποίο ανέφερε για να καλύψει μια σιωπή όταν έτρωγαν μαζί στο αεροδρόμιο.

Καιρός να τα αφήσει πίσω του. Είναι γνωστό ότι αυτή τη σκοπιμότητα εξυπηρετεί ένα τέτοιο μέρος. Τι θα το κάνει εκείνη το αυγό; Θα το ακουμπήσει σε κάποιο τραπέζι στη Νέα Υόρκη, μέσα σ' ένα από εκείνα τα παλιομοδίτικα πορσελάνινα αντίγραφα –τα έβαζαν άλλοτε σε φωλιές για να ενθαρρύνουν τις κότες να κλωσουν εκεί μέσα και όχι στον αγρό– που τα έφαχνε κάποτε μετά μανίας στα παλαιοπωλεία.

«Κι αυτό; Αυτό τι είναι;»

«Είναι μια παλιά ασημένια σφραγίδα για βούτυρο. Μάλλον παράπεσε της γυναίκας μου όταν μάζευε τα πράγματά της. Δεν ξέρω γιατί την έχω κρατήσει. Έκανε διάφορες συλλογές από τέτοιες βλακείες».

«Φυσικά. Οι γυναίκες των αντρών που γίνονται πλούσιοι, ασχολούνται με συλλογές. Μη νομίζεις ότι σκέφτηκα πως έφτιαχνε βούτυρο».

«Κι εσύ συλλέγεις κεραμικές γλάστρες». Ήταν η σειρά του για τη διφορούμενη διαπίστωση ή κατηγορία.

Καθόλου αργός για έμπορο ακατέργαστου σιδήρου! Είναι πάντοτε έτοιμη να υπενθυμίσει μ' ένα γέλιο ότι δεν είχε κάνει λάθος όταν σκέφτηκε ότι υπήρχε και κάτι άλλο πάνω του, κάτι που εξηγεί τη γοητεία του.

«Μα, βεβαίως. Βλέπεις εκφρασμένη πάνω μου την ένοχη λαχτάρα για τα έργα τέχνης του πολιτισμού που καταστρέψαμε. Όπως οι νεαροί Αμερικάνοι φοράνε δερμάτινα σακάκια με κρόσια και μαντίλια στο κεφάλι».

Αυτοί όμως για χάρη των οποίων κυκλοφορείτε εσείς ξυπόλυτοι θέλουν να φοράνε παπούτσια. Βάζω στοίχημα ότι σφάζουν την άμοιρη κατσίκα τους φορώντας τις γαλότσες που εγώ τους έχω μοιράσει. Δεν μπορεί να ρίξει σε κανέναν το φταίξιμο – άσε τι σκεφτόταν πάνω στον εκνευρισμό του: ούτε στην Έμι και στον Κουρτ που του επέτρεψαν να κάνει παρέα με χίπηδες φοιτητές, ούτε τη μάνα στη φωλιά της οποίας απειλεί να επιστρέψει (ίσως;). Όχι, όχι, είναι κύριος του εαυτού του. Θα περιπλά-

νηθεί εδώ κι εκεί πάνω στα λιγνά του πόδια ώσπου να μπουχτίσει. Έχει περιέργεια, λέει. Του αρέσει να μαθαίνει. Θα μάθει ό,τι έμαθα κι εγώ, μικρέ ανόητε. Μπορείς να έχεις όλα όσα είχα. Δεν υπάρχει τίποτε άλλο. Δεκάξι χρονών μόνο, στο ίδιο εκείνο Σβάκοπιμουντ που εγώ, τον καιρό του πολέμου, τα είχα μια χαρά βγάλει πέρα. Είχα βρει μια τριανταπεντάρα, που, είτε το πιστεύεις είτε όχι, της είχε μεγάλη αδυναμία και η Έμι. Η Έμιχεν και η μάνα της ήταν φιλενάδες, κι αυτή είχε έρθει να μείνει με τη μητέρα, επειδή ο σύζυγος πολεμούσε στην Αίγυπτο. Ήταν όμορφη, όπως ήταν τότε οι γυναίκες όταν φτιάχνονταν, με τις μπουκλες των μαλλιών της να πέφτουν στους ώμους κι ένα σαρκώδες στόμα, βαμμένο κατακόκκινο. Δεν μου έδινε σημασία, αλλά τότε τότε, όταν έτρωγε μαζί μας, γυρνούσε προς το μέρος μου στο τραπέζι κι έλεγε: «Πού τρέχει ο λογισμός σου; Μα τι σκέφτεται συνέχεια ο μικρός, Τάντε Έμι; Σου λέει ποτέ;» Μέχρι που άρχισα σιγά σιγά να απαντάω, παρόλο που ήταν παντρεμένη: έμαθα πώς να της μιλάω, να καταλαβαίνω τι θέλει να ακούσει, κι ας ήμουν ακόμα παιδί. Κάναμε την Έμι και τον Κουρτ να βάζουν τα γέλια – σκεφτόντουσαν ότι ήμουν τόσο έξυπνος. Εκείνη συνήθιζε να μένει στο σπίτι μέχρις αργά κι επειδή τότε η βενζίνη ήταν με δελτίο, δεν μπορούσε να την πηγαίνει ο Κουρτ με το αυτοκίνητο, οπότε μου ζητούσαν να τη συνοδεύω εγώ για ασφάλεια – κυκλοφορούσαν πολλοί μαύροι, οι Οβάμπο σου. Έπαιρνα και το ποδήλατό μου μαζί, για την επιστροφή, και το έσπρωχνα ανάμεσά μας καθώς περπατούσαμε. Αυτή με ρωτούσε για το σχολείο και μήπως σκεφτόμουν να το σκάσω και να καταταγώ στο στρατό. Έλεγε ότι ήθελε να δει αν θυμόταν να κάνει ποδήλατο και το καβαλούσε γελώντας και παραπαίοντας. Χρειαζόταν να κρατάω σταθερό το τιμόνι, μα αυτή ολοένα έχανε την ισορροπία της κι έριχνε πάνω μου το βάρος της. Ξαφνικά κατάλαβα –δεν εξηγείται το πώς το συνειδητοποιείς– ότι αισθανόταν κάτι ιδιαίτερο κάθε φορά που έπεφτε πάνω μου. Δεν ήταν πια η παντρεμένη κυρία, η ενήλικη φίλη της Έμι που με πείραζε στο τραπέζι – ήταν αυτό που έψαχνα. Ήταν αυτό που ήθελα όταν ήμουν ξαπλωμένος τις νύχτες. Την κρατούσα σφιχτά πάνω στο ποδήλατο – όμως, Θεέ μου, εγώ ήμουν που ασφυκτιούσα, το θυμάμαι γιατί ήταν η πρώ-

τη φορά και συμβαίνει τόσες φορές, ποτέ δεν ξέρεις πότε θα σου συμβεί. Όσο περισσότερο γελούσε και διαμαρτυρόταν, τόσο πιο πολύ έμοιαζε να διογκώνεται το κορμί της πάνω μου, όπως η δική μου σύση. Δεν υπάρχει λόγος να τρέφεις περιέργεια: συμβαίνει από μόνο του και τίποτα δεν το σταματάει. Εκείνης της άρεσε η ιστορία με το ποδήλατο, αλλά δεν νομίζω ότι της πέρανε απ' το νου να φτάσει στο σημείο να πλαγιάσει μ' έναν δεκαεξάχρονο. Σε διαβεβαιώνω, πάντως, ότι πέρασα αξέχαστα μαζί της. Ένα βράδυ, δέχτηκε να με αφήσει να μπω στο σπίτι της, επειδή η μητέρα της έλειπε. Δεν έβγαζε, όμως, το παντελόνι της. Θυμάμαι πολύ καλά ότι είχε βγάλει την μπλούζα της. Ύστερα είπε ότι εκεί δεν ήμασταν ασφαλείς κι ότι θα έβρισκε το κλειδί ενός άλλου σπιτιού, παραθαλάσσιου. Ήταν ένα από εκείνα τα παλιά ξυλόσπιτα των Γερμανών, με περίτεχνο πυργίσκο και όνομα – Haus Wüsten Ruh... κάπως έτσι λεγόταν, θα πρέπει να τα έχεις δει, έχουν απομείνει μερικά. Μπορεί και να υπάρχει ακόμα. Η άμμος από την έρημο κι από τις θίνες σχημάτιζε ολόγυρά του βουναλάκια. Το κλειδί δεν γύριζε στην κλειδαριά και δεν μπορούσαμε να μπούμε. Κάναμε ένα γύρο και κοιτάξαμε μέσα απ' τα τζάμια, αλλά δεν υπήρχε τρόπος εισόδου. Δεν με άφηγε να παραβιάσω κάποιο παράθυρο. Χριστέ μου! Αρνιόταν να ξαπλώσει και στην άμμο – υποθέτω ότι μια κυρία τριάντα πέντε χρόνων έχει την αξιοπρέπεια της. Ξαναπήγαμε ένα άλλο βράδυ, εξοπλισμένοι με το λαδωτήριο του Κουρτ, υποχώρησε επιτέλους η κλειδαριά και χωθήκαμε σ' ένα κρεβάτι, κάτω από ένα πουπουλένιο γερμανικό πάπλωμα κι εγώ, ο δεκαεξάχρονος, επέδειξα την αυτοπεποίθηση τριαντάρη. Αλλά αυτή η χαζοβιόλα έλεγε και ξανάλεγε ότι είμαι πολύ μικρός, ότι δεν έπρεπε να το κάνει, ότι δεν ήταν σωστό και μόνο την τρίτη ή τέταρτη φορά που βρεθήκαμε εκεί, με άφησε να μπω, την έπεισα να με αφήσει, αφού πρώτα είχα κρυφοκοιτάξει μέσα από τα σκοτεινά τζάμια, κλεισμένος απέξω, και φαντασιωνόμουν πώς θα ήταν μέσα, μαζί της, σ' εκείνο το σπίτι.

Ο άνεμος έπεσε μαζί με τον ήλιο. Ακόμα και τριζόνια είχαν βγει – πρώτη φορά φέτος.

Τα τύμπανα χτυπούν.

Τα τριζόνια πότε πότε βουβαίνονται.

Τζζζζ-NTAM. Μεγάλη παύση. Τζζζζ-NTAM. Δισταγμός. Τζζζζζ-NTAM-NTAM, Τζζζζζζ-NTAM, Τζζζζζ-NTAM.

Η κυριαρχία της νύχτας τον κυκλώνει, η κυριαρχία της νύχτας πάνω από τη γη του. Τα παλιά τους Castrol τύμπανα εισπνέουν κι εκπνέουν τακτικά, Τζζζζ-NTAM, Τζζζζ-NTAM, και τα τριζόνια τραγουδάνε το σκοπό. Δεν υπάρχει τίποτα που να μην το απόκτησα. Να μη θέλεις άλλο τίποτα: να κάθεται εκεί και να μη θέλεις τίποτε άλλο. Εσύ καρφώνεις τα μάτια στα βρόμικα δάχτυλα των ποδιών σου και ξέρεις μόνο τι δεν θέλεις. Κάνα δυο χρόνια σου δίνω, καημένε. Μπορεί να μην είναι ο ακατέργαστος χυτοσίδηρος – αλλά κάτι θα είναι.

Αν είχα τα λεφτά σου. Μια νύχτα αγορασμένη, εξασφαλισμένη. Το αντίτιμο ενός αεροπορικού εισιτηρίου τον έβαλε στο αεροπλάνο και η αμοιβή ενός καλού δικηγόρου σε βόλεψε εσένα δέκα χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά απ' αυτό το σπίτι. Θα μπορούσε να της τηλεφωνήσει, γιατί όχι, έχει περάσει τόσοσ καιρός, είναι τέτοια η απόσταση... αν ήξερε πού ήταν. Του είχε έρθει η παρόρμηση μια φορά στο Μόντρεαλ. Δεν υπήρχε εκεί κίνδυνος να παρακολουθούνται τα τηλέφωνα: Έχω προβλήματα, είχες πει, γεμάτη έξαψη. Η διεθνής υπηρεσία βρήκε τη νομάδα στον τηλεφωνικό κατάλογο του Λονδίνου, αλλά κάποια άλλη απάντησε και είπε ότι έλειπες, μήπως θα ήθελα να μιλήσω στον κύριο καθηγητή; Ο ρεσεψιονίστ δεν παρέλειψε να μου δώσει την απόδειξη όπου αναγράφονταν ο χρόνος και το κόστος της συνδιάλεξης, για να προστεθεί στις υπόλοιπες – τέτοιου είδους παρορμήσεις δεν κοστίζουν τίποτα, έχεις δίκιο, είναι μέσα στο πακέτο, όπως η σάουνα.

Τι παραπάνω να ζητήσει κανείς; Χίλια εξακόσια στρέμματα καλλιεργήσιμης γης. Με συνεχή ύδρευση, μια κατοικία σε θαυμάσια κατάσταση, που χρειάζεται μια μικρή ανακαίνιση μόνο...

Στεκόσουν με τα ηλιοκαμένα χέρια σου, τα φορτωμένα ασημένια βραχιόλια, ακουμπισμένα στους μηρούς, πάνω απ' το εφαρμοστό παντελόνι, δίχως να σε ενδιαφέρει ιδιαίτερα το σπίτι. Δεν πρόσεξες καν το αστεϊάκι που έκανα σε στυλ μεσίτη. «Πόσο θα προλάβεις να τη φχαριστηθείς; Για πόσο καιρό, προτού χρειαστούν περισσότερη γη για να βολέψουν τους μαύρους που δουλεύουν στις θυγατρικές σου;»

«Δεν έχω επαγγελματικές βλέψεις σ' αυτή την περιοχή, αν
θες να ξέρεις».

«Α, όλα τα σκέφτεσαι. Τι σημασία έχει; Κάποιων άλλων οι
εταιρείες, τότε. Η κοινότητα υποχρεωτικά θα επεκταθεί, οπότε
θα πρέπει να παραχωρήσεις τη γη σου».

«Το έχω σκεφτεί, αυτό, πράγματι. Θα τη δώσω σε πολύ καλή
τιμή. Θα αγοράσω κάτι άλλο, κάπου αλλού, πιο πέρα».

«Προτιμάς να χάσεις την ψυχική σου ηρεμία για χάρη της ε-
πέκτασης και της ανάπτυξης, ε; Όμως, σε αυτό δεν είναι που πι-
στεύεις; Στην ανάπτυξη; Αυτό δεν είναι το ζητούμενο;» Κάνου-
με μαζί το γύρο του σπιτιού, αλλά εσύ δεν το κοιτάξεις τόσο με
τα μάτια μιας γυναίκας: το είδος το δικό σου πλαγιάζει όπου να
'ναι, δεν ξέρει να στήνει σπιτικά, δεν έχει τα ένστικτα της Έμι-
χεν, ξέρει μόνο να θεωρητικολογεί για την υπονόμηση της οικο-
γενειακής ζωής από το σύστημα της εργασίας μεταναστών στα
λατομεία και ούτω καθεξής... ω Θεέ μου, συνεχίζεις ακάθεκτη:
«Θα αναγκαστείς να αποσυρθείς, Μέρινγκ...»

Ναι, αυτό είναι το συμπέρασμα, η αισιόδοξη λογική της ανι-
κανότητας του σιναφιού σου, εκείνων που είναι ανίκανοι να ε-
δραιώσουν τη χρυσή εποχή της ευημερίας τους. Ο μόνος τρό-
πος για να σε κάνω να το βουλώσεις είναι να εδραιώσω εγώ την
άλλη, τη μοναδική ευημερία, του κορμιού, να σε κατακτήσω με
τον εύκολο παράδεισο που πραγματικά δεν γνωρίζει από δια-
χωρισμούς χρώματος, πεποιθήσεων και λοιπά – αυτή εξακο-
λουθεί να μιλάει ακόμα, κάπου, αλλά για μένα το στόμα της έχει
κλείσει.

«Για σένα όλα είναι εμπόριο, Μέρινγκ».

Α, για όνομα του Θεού. Άσε με ήσυχο. Άγγιξέ με.

Η απροσδόκητη θέρμη του ανοιξιάτικου απογεύματος, ένα
προμήνυμα καλοκαιριού (μήπως το αρδευτικό σύστημα δημιουρ-
γεί τοπική υγρασία, μόνο σε αυτήν εδώ την κοιλάδα της φάρμας
του;), περνάει μέσα απ' τα μανίκια του, γλιστράει απ' το γιακά
του μισοκουμπωμένου μέχρι τον αφαλό πουκάμισου. Στέκει τόσο
ασάλευτος που έχει το αλλόκοτο συναίσθημα πως όσο δεν κου-
νιέται, η φάρμα θα παραμένει ως έχει κι όταν αυτός δεν θα είναι

πια εκεί. Ταυτίζεται μαζί της, όπως ταυτιζόταν κάποιος πρόγονος με τη δική του γη. Είναι παρών κι απών μαζί.

«Ποια είναι η τελική κι οριστική τιμή του ακατέργαστου χυτοσίδηρου;»

*Οι «Αματόνγκο» – αυτοί που βρίσκονται από κάτω.
Ορισμένοι ντόπιοι λένε ότι τους αποκαλούν έτσι επει-
δή είναι θαμμένοι κάτω από τη γη. Αναπόφευκτα,
ωστόσο, συμπεραίνουμε ότι πρόκειται για κάποια πα-
λιά πίστη στον Άδη ή στον Τάρταρο, η οποία έχει χα-
θεί μέσα στο χρόνο και δεν είναι πια κατανοητή.*

ΜΙΑ ΚΑΤΣΙΚΑ δεν έχει και πολύ ψαχνό – οι περισσότεροι απ' αυτούς που ήρθαν περιορίστηκαν στην μπίρα.

Ο Σόλομον είχε δει στον ύπνο του έναν νεαρό ταύρο με άσπρο πρόσωπο κι ένα χαλκά περασμένο στη ροζ μουσούδα του. Σπάνια έβλεπε όνειρα, και να που είδε αυτό τώρα. Ο Φινέας, με τον οποίο όργωναν μαζί αυτή την άνοιξη, κατατρυχόταν από τα όνειρα – όχι τα δικά του, της γυναίκας του. Αυτή είχε αρχίσει να βλέπει, και στον ύπνο και στον ξύπνιο της, τη μορφή κάποιου άγριου θηρίου. Περιέγραφε δυο φωτάκια, που ήταν τα μάτια του θηρίου, τα οποία τότε έβλεπε στο σωρό των σκουπιδιών, τότε μέσα στο κοτέτσι, τότε στους ευκάλυπτους. Μονάχα εκείνη τα έβλεπε, κανένας άλλος. Έλεγε πως όταν προχωρούσε κάπου μόνη της, τα μάτια την ακολουθούσαν.

Οι άλλοι την κορόιδευαν πίσω από την πλάτη της: παλιότερα έπινε πολύ και γυρνούσε σπίτι τραγουδώντας, μερικές φορές χορεύοντας κιόλας σε όλη τη διαδρομή από την παραγκούπολη, πίσω από τη φάρμα του Ντε Μπέερ. Όταν ο Μέρινγκ πρωταγόρασε το κτήμα, εκείνη πλησίαζε μέχρι το αυτοκίνητό του και του γύρευε δουλειά στο σπίτι, δείχνοντας με το δάχτυλο το ανοιχτό της στόμα, κουνώντας πέρα δώθε με μανία το κεφάλι και λέγοντας στη διάλεκτο που καταλαβαίνουν και οι λευκοί, *Ικόνα πούζα*. Φυσικά, η Αλίνα είχε ήδη πάρει αυτή τη θέση. Η γυναίκα του Φινέα, όμως, ήξερε από φυτά. Μπορεί να μην έκανε πάντα τη δουλειά που της αναλογούσε στον καταυλισμό, αλλά ήταν πολύ χρήσιμη στο να μαζεύει άγριο σπανάκι και άλλα φαγώσι-

μα φύλλα, όπως επίσης και βολβούς για καθαρκτικά. Δεν της είχε απομείνει παιδί, αν και είχε πάει στο νοσοκομείο της κοινότητας για να κάνει την πιο πρόσφατη γέννα της – που οι άλλες γυναίκες έλεγαν μεταξύ τους ότι θα ήταν και η τελευταία, εφόσον βρισκόταν στο τέλος της αναπαραγωγικής ηλικίας. Από τότε που άρχισαν τα όνειρα, έπαψε να πίνει. Κυκλοφορούσε μ' ένα μαντίλι τυλιγμένο χαμηλά στο μέτωπό της σαν να πενθούσε. Δεν αντάλλασε χειραψία παρά μόνο με όσους ήταν σε βαθιά γεράματα. Πότε πότε κύρτωνε τους ώμους σαν να είχε πέσει στην πλάτη της βραστό νερό και μόρφαζε στο παραμικρό άγγιγμα. Και στους δυο αστραγάλους φορούσε σχοίνα βραχιόλια με άσπρες, χοντρές χάντρες, αγορασμένες απ' του Ινδού. Δεν έβαζε πια στο στόμα της ό,τι της υποδείκνυαν τα όνειρά της ότι απαγορεύεται να φάει.

Μια μέρα ονειρεύτηκε ότι θα μεταμορφωνόταν σε φίδι. Όλοι το έμαθαν αυτό. Μετά είπε ότι φοβόταν μήπως γίνει σαύρα και χρησιμοποίησε τη λέξη *ισαλουκαζάνα*, που σήμαινε γριούλα μεταμορφωμένη σε σαύρα.

«Πάντως γριά κοντεύει να γίνει».

Ο Σόλομον δεν ήξερε τι να απαντήσει στον Φινέα. Από τότε που θυμόταν αυτή τη γυναίκα, της έλειπαν σχεδόν όλα τα δόντια, και τώρα που είχε τόσο αδυνατίσει, τα μάγουλά της ρουφιώντουσαν μες στο κενό, ενώ το δέρμα γύρω από τα μάτια της ήταν μαύρο και ξαρωμένο. Είχε ακούσει ότι δεν ήταν καν Ζουλού, αλλά ότι καταγόταν από το Τρανσκέι.

«Εγώ δεν τις ξέρω αυτές τις φυλές», είχε πει στον Ιάκωβο.

Στεκόταν όπως κι άλλοι, με την πλάτη στον τοίχο, στην κατάμεστη κάμαρα, όταν εκείνης της ήρθε η επιθυμία να χορέψει και να αφηγηθεί τα όνειρά της. Δεν γινόταν να γλυτώσουν. Με το μαντίλι να κρέμεται πάνω από τα μάτια της, η γυναίκα στάθηκε στον ελάχιστο χώρο που έμενε ελεύθερος και τους είπε με ποιο ρυθμό να χειροκροτούν και ποια λόγια να ψάλλουν. Κάποιος έπρεπε να αρχίσει να χτυπάει μια προβιά βουβαλιού διπλωμένη στα δύο. Ήταν άβολο να κινείς τους αγκώνες και να χειροκροτείς μέσα σε τόσο κόσμο. Απέξω έπαιζε το ραδιόφωνο του Ιζάκ. Όταν σταθεροποιήθηκε η ψαλμωδία και το παλαμάκι που έδινε το

τέμπο, εκείνη άρχισε να ανασηκώνει τους αστραγάλους με τις άσπρες χάντρες, να υψώνει τα πόδια, πρώτα το ένα, μετά το άλλο και να τα προσγειώνει ελαφρά στις άκρες των δακτύλων. Έπειτα άρχισε να βροντάει τα πέλματα και να τραντάζει όλους τους μυς του κορμιού της σαν κοπελίτσα, με αποτέλεσμα να πεταρίζουν τα σακουλιασμένα της μάγουλα. Τα παλαμάκια δυνάμωσαν, ο ψαλμός γινόταν ολοένα πιο βαθύς όπως έβγαινε από τα πνευμόνια των αντρών, ολοένα πιο διαπεραστικός όπως έβγαινε απ' τα ρουθούνια των γυναικών. Η προβιά του βουβαλιού εκσφενδόνιζε στον αέρα σκόνη και τρίχες. Οι ήχοι του ραδιόφωνου καλύπτονταν πια από άλλους, μεγαλύτερης έντασης. Μετά εκείνη σταμάτησε – όσα χέρια είχαν μείνει μετέωρα στον αέρα ολοκλήρωσαν το χειροκρότημά τους. Λαχανιασμένη, σαν λιπόσαρκο σκυλί που καταδιώκει αρουραίο στους βάλτους, κυνηγούσε κι αυτή τα όνειρά της, παραμιλώντας για λεοπαρδάλεις και χαμαιλέοντες – πλάσματα που ποτέ δεν είχαν αντικρίσει τα παιδιά που έστεκαν στο κατώφλι-, λέγοντας για φίδια στα οποία είχε ονειρευτεί πως θα μεταμορφωθεί, Ουμτλβάζι, Ουμπουλούμπε, Ινβάκβα, Ουμζινγκαντλού. Μιλούσε για ιμάμπα και ινγιαντεζούλου, για εκείνα τα φίδια δηλαδή που είναι μετενσαρκώσεις ανθρώπων, οι οποίοι επανέρχονται στη ζωή αν τα σκοτώσεις. Έλεγε για τα πνεύματα, τους αματόγγκο. Έλεγε ότι είχε αντικρίσει τη φοιχήτ ή σάύρα με το τραχύ δέρμα που μέσα της ζει μια γριά, έλεγε ότι στον κόσμο του ύπνου της υπήρχαν επίσης ελέφαντες, ύαινες, λιοντάρια και ορμητικά ποτάμια, που όλα ζύγωναν απειλητικά για να τη σκοτώσουν, την έπαιωναν στο κατόπι, έλεγε ότι δεν υπήρχε γωνιά σε ολόκληρη τη χώρα που να μη γνώριζε, αφού την είχε γυρίσει όλη, είχε φτάσει πέρα από το Γιοχάνεσμπουργκ και το Ντέρμπαν, τις νύχτες, μες στον ύπνο της. Πήγε ύστερα να προσευχηθεί όπως κάνουν οι άνθρωποι στην εκκλησία, αλλά σταμάτησε, λέγοντας ότι η επιθυμία της για προσευχή καλούσε κάθε λογής θανατικό να έρθει μεμιάς και να την πάρει. Πού και πού οι λέξεις της γίνονταν τραγούδια που έλεγε ότι άκουγε μέσα στο κεφάλι της δίχως να έχει μάθει ποτέ – και τα τραγούδια γίνονταν πάλι λέξεις που αφηγούνταν όνειρα. Ήταν τόσο εξαντλημένη που έχανε πότε πότε τη φωνή της. Τότε αναλάμβανε το ραδιόφωνο του Ιζάκ, με κά-

ποιο διαφημιστικό σποτ απορρυπαντικού το οποίο τα πιτσιρίκια ήξεραν απέξω κι ανακατωτά. Όμως ο ιδρώτας της που είχε πλημμυρίσει με τη μυρωδιά του το δωμάτιο (λες κι η ίδια εγκατέλειπε σαν ατμός το κορμί της) όση ώρα χόρευε, συνέχισε να βγαίνει και να στάζει ενόσω μιλούσε – νόμιζες ότι ολόκληρο το σώμα της έκλαιγε, ότι ο κάθε πόρος του δέρματός της ήταν μια οπή από την οποία άδειαζε η ζωή. Δεν υπήρξε συγκεκριμένη στιγμή κατά την οποία έλαβε τέλος η μάζωξη. Απαλλαγμένοι από το ρυθμικό χειροκρότημα που τους ένωνε, οι θεατές της άρχισαν να κουράζονται και να κουβεντιάζουν μεταξύ τους. Σιγά σιγά βγήκαν όλοι να ασχοληθούν με άλλα πράγματα. Αργότερα, την είδε ξαφνικά ο Σόλομον να πλένει τα χέρια της σε τσίγκινη λεκάνη όπως θα έκανε κάποια που μόλις τέλειωσε το ξεπουπούλιασμα μιας κότας ή κάποια άλλη βρόμικη δουλειά.

Δεν πήγε να μιλήσει στη γυναίκα για τα όνειρά της. Αυτό ήταν πρόβλημα του άντρα της, όχι δικό του. Έμαθε, όμως, ότι εκείνη είτε πως αν είχε δει στον ύπνο της κανένα μοσχάρι, αντί για άγρια θηρία, θα ήξερε τι πρέπει να κάνει. Θα θυσίαζε ένα ζώο και θα γινόταν πάλι καλά.

Επειδή έκανε πολλή ζέστη για το μάλλινο κασκόλ, ο Σόλομον φορούσε ένα πλεκτό σκουφί. Το ανασήκωσε, ξεσκεπάζοντας τη σουφρωμένη τομή στο μέτωπό του που θύμιζε το ανάγλυφο αποτύπωμα αλλόκοτου φιλιού. Δεν την είχε εκθέσει ακόμα στον ήλιο. Δεν τον πονούσε, αλλά ανατρίχιαζε όταν τον άγγιζαν εκεί. Χαμογέλασε στη σκέψη της κακομοίρας της γυναίκας του Φινέα.

«Εγώ δεν είμαι άρρωστος».

Η γυναίκα που ζούσε μαζί του τού είπε: «Ναι, αλλά κόντεψες να πεθάνεις. Ήσουν πεθαμένος εκεί, στη σαβάνα».

Ο Ιάκωβος φλυαρούσε ασταμάτητα. Εκείνος έκανε υπομονή, ώσπου να βρει την κατάλληλη ευκαιρία για να τον ρωτήσει. Όμως, το μόνο που είχες να κάνεις όταν ήθελες να ζητήσεις κάτι, ήταν απλώς να το πεις, έστω κι αν δεν είχε καμιά σχέση με ό,τι έλεγε εκείνη τη στιγμή ο Ιάκωβος.

«Ήμουν πεθαμένος όταν με βρήκες;»

Έπλεναν τον γέρικο ταύρο ο οποίος είχε πριν από λίγο εκπληρώσει τα καθήκοντα του επιβήτορα.

«Μα πώς να ήσουν πεθαμένος, αφού είσαι εδώ τώρα;» Ο Ιάκωβος γέλασε – εκτός κι αν μόρφαζε μόνο από το έντονο τρίψιμο στα σγουρά λαγόνια του ταύρου: ο γερο-μόρφτης τα είχε κάνει πάνω του, στεκόταν αποκαμωμένος πάνω στα κοντά του πόδια, με μια κατωφερή μουστάκα στην άκρη του ζαρωμένου πέους του, ενώ ο Σόλομον τον κατάβρεχε με τη μάνικα, υπό τις οδηγίες του Ιάκωβου.

«Εσύ, όμως, με νόμισες για πεθαμένο;»

Ο Ιάκωβος σήκωσε το κεφάλι του με έμφαση. Ήταν έτοιμος να ξαναπεί την ιστορία. Όπως εκτινασσόταν το νερό από τη μάνικα, ψέκαζε με διάφανες πούλιες την πυκνή γενειάδα του.

«Δεν είπες, δηλαδή, πάει, αυτός τα τίνανε;»

«Και βέβαια έμοιαζες με πεθαμένο! Ούτε μίλαγες, ούτε κουνιόσουν, ούτε ροχάλιζες, όπως κάνουμε όταν είμαστε τύφλα στο μεθύσι».

Μια αίσθηση τρομακτικού κρύου και σκοταδιού –αυτή θα πρέπει να τον κατέκλυσε τη στιγμή που τον παράτησαν εκεί ολόγυμνο– καθώς και οι παγερές λάμες του πόνου, τον οποίο έλουσε ένα άλλο, ζεστό αυτή τη φορά, σκοτάδι: η πληγή του και το αίμα που την πλημμύρισε. Κι ύστερα πέθανε, ολομόναχος στο τρίτο χωράφι, παρέα μ' εκείνον που ήταν ήδη νεκρός εκεί πέρα. Ήταν σαν να πέθανε – γιατί δεν καταλάβαινε τίποτα, δεν θυμόταν τίποτα, δεν ήξερε ότι τον μετακινούν, δεν ήξερε ότι ο Ιάκωβος και οι υπόλοιποι θρηνούσαν πάνω από το σώμα του, προσπαθώντας να τον κάνουν να ανοίξει τα μάτια, να εγκαταλείψει τη συντροφιά του άλλου και να επιστρέψει σ' αυτούς.

Το σκοτάδι, οι παγωμένες, ακανόνιστες λάμες – υπήρξαν, όπως υπήρχε και ο άλλος, έξω από τον εαυτό του και λίγο πριν από τη στιγμή του θανάτου: ήξερε πού. Στον ουρανό, όταν προοιωνιζόταν φοβερή καταιγίδα και μια πυκνή μαυρίλα από τους λόφους κρεμόταν πάνω από τα κεφάλια τους στη φάσμα, στο χείλος ενός σκοτεινού γκρεμού, απίστευτα ψηλά, εκεί απ' όπου ξεπηδούσε η παγωμένη βροχή, το χαλάζι, μες στην κάψα του καλοκαιριού, στο μαύρο τραχύ περβάζι της θύελλας. Εκεί του είχε φανεί πως βρισκόταν, αυτό βίωνε, όταν δεν ήταν παρών, στη σαβάνα, για να αποκριθεί του Ιάκωβου ή να συνειδητοποιήσει ότι

τον μετέφεραν με το ημιφορτηγό, ότι τον ξάπλωναν σ' ένα κρεβάτι στο νοσοκομείο.

Όλους τους εκνεύριζε η γυναίκα του Φινέα. Η επιθυμία της να χορέψει και να εξομολογηθεί δεν ήταν κάτι που ξεπεράστηκε εφόσον εκπληρώθηκε. Αυτή ήθελε να ξανάρθουν πάλι να της χτυπάνε παλαμάκια. Μα οι περισσότεροι είχαν καλύτερα πράγματα να κάνουν μόλις τέλειωναν τη δουλειά. Και να πεις ότι είχε μπίρα να τους κεράσει για να έρθουν σιγά σιγά στο κέφι και να αρχίσουν το τραγούδι και το χειροκρότημα. Ο Ιζάκ κρυφογέλαγε και δεν έλεγε να πλησιάσει, ούτε την πρώτη φορά. «Γιατί δεν έρχεσαι;» τον ρωτούσαν, αλλά δεν απαντούσε. «Έχει άλλη θρησκεία αυτός». «Γιατί, τότε το είπε αυτό;» «Σας το λέω εγώ που ξέρω». Ο Ιζάκ τους άφηνε να συνεχίζουν τις εικασίες – χαμογελούσε που ήταν το επίκεντρο της συζήτησης. Η Ντόρκας πήγε μια φορά, αλλά ο άντρας της, τον οποίο φώναζαν πια πίσω από την πλάτη του «Ο κύριος Χριστουγεννιάτικη Λέσχη», της απαγόρευσε να ξαναπάει.

«Δίκιο έχει. Αρκετά προβλήματα δημιουργήθηκαν ήδη».

«Τι προβλήματα;»

Λογικό ήταν να παίρνει η Αλίνα τέτοιο ύφος, αφού, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους, αυτή και ο Ιάκωβος μοιράζονταν μια ξεχωριστή ευθύνη: έπρεπε να λογοδοτούν στον κτηματία.

«Μας κουβαλάει ξένο κόσμο εδώ – από το λόφο και από την κοινότητα».

«Σιγά, μωρέ! Αυτός ούτε ξέρει ποιος μένει εδώ και ποιος όχι».

«Θα μου πει γιατί τους αφήνω όλους να πηγαиноέχονται μέσα στη φάρμα του, μπορεί να κλέψουν ζώα, μπορεί να γίνουν καβγάδες, δες τι έπαθε ο Σόλομον... η άλλη ιστορία, στο ποτάμι... το ένα, τ' άλλο...»

«Εμένα πάντως δεν μ' αρέσει η αρρώστια της».

Η Αλίνα κατείχε το κύρος της αξιοπιστίας μέσα από τις πολύωρες κουβέντες της με τις υπόλοιπες γυναίκες που συγκατοικούσαν με τη γυναίκα του Φινέα στον καταυλισμό. Είχε ακού-

σει, μάλιστα, ότι η γυναίκα δεν δεχόταν πια να πλαγιάσει με τον άντρα της.

«Ξέρεις τι λένε ότι έχει, έτσι δεν είναι;»

«Δεν μου γεμίζει το μάτι εμένα. Ποτέ δεν μου άρεσε. Στην αρχή τριγύρναγε συνέχεια σουρωμένη, και το αφεντικό έκανε παρόλα αυτά για τις μπίρες στη φάρμα. Τώρα έχουμε αυτά. Αν δεν ήταν τόσο καλός ο Φινέας με τα γελάδια, θα του έλεγα να τον διώξει. Αλλά τον λυπάμαι τον κακομοίρη...»

«Ξέρεις, έτσι δεν είναι; Έχει πέσει πάνω της το αματόνγκο. Είναι η αρρώστια που δείχνει ότι θα σου έρθει η δύναμη».

Ο Ιάκωβος ρούφηξε τη μύξα του ως το λαρύγγι και του ήρθε στο στόμα μια πικρίλα. Έκανε μια κυκλωτική κίνηση με το δείκτη του στο δεξί μηνίγγι. Η Αλίνα ήθελε να βάλει τα γέλια, μα φοβόταν. «Το περιμένε, λέει – έτσι μου είπαν. Η αλήθεια είναι ότι πάντα ήξερε ποια θεραπευτικά φυτά να μαζεύνει».

«Εγώ θα αγοράζω το μαγνήσιό μου από τον Ινδού».

Και τώρα εκείνη μπόρεσε επιτέλους να γελάσει.

Ο Σόλομον είπε στον αδελφό του ότι είχε δει στον ύπνο του τον ταύρο με το άσπρο πρόσωπο, εκείνο το νεαρό μοσχάρι που ήταν ακόμα καινούργιος ο χαλκός του. Ποτέ δεν έμαθαν ποιοι ήταν οι άντρες που τον είχαν παρασύρει μες στη νύχτα και τον είχαν παρατήρει μισοπεθαμένο στη σαβάνα. Μόνο στο περίπου μπορούσαν να υπολογίσουν πόσες ώρες είχε μείνει αναίσθητος στο τρίτο χωράφι. Ο Σόλομον θα ήθελε να μάθει για πόση ώρα κείνόταν εκεί. Πάντως, ήταν θαύμα που εξακολουθούσε να ζει. Παρόλο που ήταν ο μικρότερος, ο αδελφός του τον αντιμετώπιζε με ξέχωρο σεβασμό από τον καιρό που είχε αναρρώσει. Άκουγε με προσοχή ό,τι είχε να πει. Άκουγε, λοιπόν, ενώ ο Σόλομον του έλεγε ότι η γυναίκα που είχε καταντήσει τόσο φορτική, είχε πει πως αν είχε δει στον ύπνο της ένα μοσχάρι αντί για άγρια θηρία, τότε θα ήξερε τι πρέπει να κάνει.

«Δεν πονάει;» ρώτησε.

Το σκουφί ήταν μόνιμο, τα ραμμένα χείλια δεν έπρεπε να εκτίθενται σε κοινή θέα.

«Πού και πού έχω ένα πονοκέφαλο».

Ο Σόλομον δεν μοιράστηκε με τον αδελφό του τη σκέψη ότι κειτόταν στη σαβάνα (για πόσο άραγε;) μαζί μ' εκείνο τον άλλον εκεί κάτω, εκείνον που κανείς ποτέ δεν μετακίνησε, ούτε τον έθαψαν οι δικοί του. Για – πόσες ώρες; – ήταν δυο οι νεκροί εκεί, όχι μόνο ένας.

Ο Ιάκωβος είπε: «Αυτουνού είναι το μοσχάρι που βλέπεις στον ύπνο σου».

Οι ίδιοι δεν είχαν ζώα δικά τους: ούτε ένα ζωντανό δεν τους ανήκε. Η γυναίκα εκείνη, που νόμιζε ότι θα γίνει μάντισσα, επέστρεφε με τα όνειρά της σε παλιότερες εποχές, ξαναγύριζε στα Καταφύγια, τότε που έσφαζες ένα ζώο από το κοπάδι σου για ένα γάμο, για μια κηδεία, για να ευχαριστήσεις τους θεούς ή να επαυρθώσεις ένα κακό – για να καθαρίσει το κράαλ, όπως έλεγαν.

Ο θάνατος ενός ζωντανού από κάποια αρρώστια δεν σήμαινε ότι ήταν ακατάλληλο για φάγωμα, ο κτηματίας έδινε πάντα άδεια στον Ιάκωβο να το τεμαχίσει και να το μοιράσει στους εργάτες της φάρμας. Μερικές φορές μπορούσαν να αγοράσουν από κάποιο άλλο αγρόκτημα κρέας βοδιού που είχε πεθάνει έτσι. Στο όνειρό του ο Σόλομον είχε δει ένα νεαρό ταύρο Χέρφορντ, σαν του κτηματία, αλλά ακόμα κι ένα βόδι που προοριζόταν για το σφαγείο θα του στοίχιζε έξι μηνιάτικα. Για την κατσίκα πλήρωσε πέντε ραντ. Οι κατσίκες ήταν δυσεύρετες στις γύρω φάρμες, επειδή οι αγρότες τις απαγόρευαν. Αυτός την αγόρασε από έναν τύπο στην κοινότητα που την έβγαζε για βοσκή σε μια αλάνα, δίπλα στο σπίτι του. Έτυχε να έχει άσπρο πρόσωπο, παρόλο που ο Σόλομον δεν είχε ζητήσει κάτι ιδιαίτερο.

Όλοι έβαλαν ένα χεράκι στη διοργάνωση της γιορτής. Την κατσίκα την έφερε ένα παιδί την προηγούμενη μέρα και την κρύψανε στον αχυρώνα μετά από επιμονή του Ιάκωβου. «Έτσι και δει ζώο να του τρώει το χορτάρι ή κανέναν να παίρνει αυγό πουλιού, τότε χαθήκαμε». Δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένος με την όλη υπόθεση: πάντοτε ερχόταν το αφεντικό τα Σαββατοκύριακα.

Ήξεραν, όμως, όλοι ότι ο Ιάκωβος έτρωγε κρέας τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Ο κτηματίας του έφερνε ένα πακέτο, τυλιγμένο σε καφέ χαρτί, και το έβαζε στο ψυγείο, στο κλειδωμένο

σπίτι. Πολλοί από αυτούς είχαν να βάλουν κρέας στο στόμα τους από τότε που ένα μοσχαράκι είχε σπάσει το πόδι του και αναγκάστηκαν να το σφάξουν, πριν από δυο μήνες. «Ε, τότε ας φάμε κι ας πιούμε τη Δευτέρα ή την Τρίτη, αντί να καθόμαστε να δουλεύουμε», του είπαν.

Ο Ιάκωβος αγνόησε το αστείο. «Τώρα τελευταία εμφανίζεται όποτε του έρθει».

Από το Σάββατο το βράδυ άρχισε να καταφθάνει ο κόσμος. Οι γριές από την κοινότητα που έρχονταν τα καλοκαίρια στη φάρμα για το ξεβοτάνισμα θα πρέπει να το έμαθαν και ήρθαν με τα πόδια την Κυριακή το πρωί. Ήρθαν και οι συγγενείς του αδελφού του Σόλομον από την άλλη μεριά του φλέι. Απ' ό,τι φαινόταν, η τρελή είχε φέρει και δικούς της ανθρώπους, οι οποίοι έκαναν λες και ήταν δική τους η κατσίκια που επρόκειτο να σφαχτεί. Αυτοί, πάντως, έφεραν μπόλικη μπίρα. Η κατσίκια οδηγήθηκε στο προαύλιο, όπου είχαν συγκεντρωθεί όλοι εκτός από τους πιστούς της, οι οποίοι εξακολουθούσαν τις ψαλμωδίες και τα παλαμάκια στην κάμαρα του Φινέα. Το ζώο χάριξε που βγήκε από το σκοτάδι του αχυρώνα και που το τραβούσαν αποφασιστικά προς κάτι λαχανόφυλλα –είχαν περισσέψει από κάποιας το μαγείρεμα–, ενώ άφηνε στο χώμα καβαλίνες σαν σπασμένο κομπολόι από γυαλιστερές μαύρες χάντρες. Πάνω που τέντωνε το λαιμό να φάει τα λαχανόφυλλα, το έριξαν στο δεξί πλευρό πολλά χέρια μαζί. Ο αδελφός του Σόλομον το μαχαίρωσε στην αορτή. Πήρε αρκετά λεπτά ώσπου να πεθάνει – σιγά σιγά έσβησε η πνιχτή κραυγή του λες και κάποιο αόρατο βάρος το πλάκωνε. Επιτέλους –αρκετά σύντομα– βουβάθηκε.

Ο Σόλομον άκουσε ό,τι ήταν να ακούσει, χωρίς, όμως, να κοιτάξει. Στεκόταν, όπως τον είχαν δασκαλέψει όσοι παρόντες ήξεραν απ' αυτά τα πράγματα, με το κεφάλι στραμμένο απ' την άλλη, μαζί μ' ένα φίλο που δούλευε με τον αδελφό του στην εταιρεία λεωφορείων. Ο φίλος άρχισε να μιλάει στον αέρα: «Σας χαρίζουμε αυτό το ζώο, σ' εσένα Μπένγκου, πατέρα του Σόλομον, σ' εσένα Νόμσα, μητέρα του Σόλομον. Με αυτό τον τρόπο σας ευχαριστούμε που τον προσέχατε. Μακάρι να προσέχει ο Θεός το παιδί του...»

Κανέννας από το πλήθος των συγκεντρωμένων δεν έδινε σημασία: οι άντρες είχαν ήδη μαζευτεί γύρω από την ετοιμοθάνατη κατσίκα, ξαναμμένοι όλοι τους μπροστά στην προοπτική του κρέατος και ήθελαν να προχωρήσουν με το γδάρσιμο και τη μοιρασιά των κομματιών ώστε να ξεκινήσει το ψήσιμο. Ο τεμαχισμός έγινε επιδέξια, υπό τις συμβουλές και τα μαλώματα των θεατών. Κάποια μέρη δόθηκαν στις γυναίκες, άλλα φυλάχτηκαν για τους άντρες: περιέλουσαν τα εντόσθια με τη χολή, για να γίνουν πιο νόστιμα. Κάποιος θυμήθηκε να μαζέψει το αίμα σ' ένα λεκανάκι και να το βάλει στην κάμαρα του Σόλομον, όπου έπρεπε να παραμείνει όλη τη νύχτα. Οι γεροντότεροι, καθισμένοι ανακούρο-κοντα, περνούσαν από χέρι σε χέρι ένα πρήλινο τάσι με μπίρα. Οι υπόλοιποι γέμιζαν βαζάκια από μαρμελάδα και κούπες που είχαν φέρει μαζί τους από τους κουβάδες του γάλακτος ή τα μπιτόνια βενζίνης που περιείχαν τώρα μπίρα. Ακόμα και η γυναίκα του Φινέα ξαναήπιε, κινούμενη πρόθυμα, όπως προηγουμένως η κατσίκα, προς πιο ευχάριστα πράγματα ύστερα από την περιόδο του εγκλεισμού της σε ένα δωμάτιο. Η κρεατοφαγία και η μπίρα πυροδοτούσαν το χορό, τα παλαμάκια και τα τραγούδια, ενώ τα δυο μπιτόνια της βενζίνης που είχαν καλυφθεί με προβιά και είχαν μετατραπεί σε ταμπούρα χτυπούσαν ώρες ώρες τόσο δυνατά που συναγωνίζονταν τις φωνές και τα γέλια – άλλοτε πάλι χαμψήλωναν σ' ένα ξέπνοο σχεδόν σημειωτόν, μα ποτέ δεν έπαυαν, ποτέ δεν διέκοπταν το ρυθμό της απόλαυσης, της ασωτίας που κυλούσε σε όλων τις φλέβες. Ο σαματάς της γιορτής προσέλκυε και άλλους που έρχονταν από το φλέι. Το γλέντι συνεχίστηκε όλο το απόγευμα και όλη σχεδόν τη νύχτα: άνθρωποι πήγαιναν κι έρχονταν, ώρες αφότου είχε σωθεί πια το κρέας, άλλοι πλάγιαζαν να κοιμηθούν, άλλοι ξυπνούσαν. Ο Ιάκωβος ήταν εκεί όπως όλοι, πιωμένος όπως όλοι. Δεν είχε λόγο να ανησυχεί: ο κτηματίας και ο πιτσιρικάς είχαν περάσει από κει το μεσημέρι και είχαν φύγει. Μια δυο φορές θυμήθηκε την άρδευση, αλλά του ήταν αδύνατο να θυμηθεί αν είχε κλείσει ή όχι τη βρύση – ύστερα δεν θυμόταν πια τι ήταν εκείνο που τον απασχολούσε. Η νυχτιά ήταν ζεστή σαν καλοκαιριάτικο βράδυ: αργότερα, όταν ανέβηκε ψύχρα από το ποτάμι, τους είχε κάνει πια χοντρόπε-

τους η μπίρα. Ίδρωναν και τραγουδούσαν. Δεν υπήρχε κανείς να έρθει να διαμαρτυρηθεί στα δωμάτιά τους, τα χτισμένα από σκάρτο σκυρόδεμα, στα καταλύματά τους από λαμαρίνες και σακιά, στα κοτέτσια τους, τα φτιαγμένα από κλεμμένο συρματοπλεγμα, το οποίο χοροπηδούσε πάνω κάτω, φαινόταν και χανόταν στο φως από τα μαγκάλια τους, που μια έσβηνε μια άναβε κι αυτό, ανάλογα με την κίνηση των σωμάτων τους. Η αγροικία ήταν κλειδαμπαρωμένη. Ο Ιάκωβος είχε το κλειδί κρεμασμένο σε κρυφό καρφί: ο Ιάκωβος φρόντιζε για την ασφάλειά τους, ήταν όμηρός τους, κρυμμένος ανάμεσά τους σαν το κλειδί, κανείς δεν ερχόταν να τον αναζητήσει. Όλη η φάρμα ήταν βυθισμένη στο σκοτάδι, εκτός από εκεί όπου συγκέντρωναν τη ζωή του τόπου για λογαριασμό τους. Εκείνος και ο γιος του με τα γυναικεία μαλλιά ήρθαν κι έφυγαν, χωρίς να αφήσουν πίσω τίποτα, χωρίς να πάρουν τίποτα: το σπίτι ήταν άδειο. Με τα αργά βαριά χτυπήματα των πελμάτων στο χώμα, τις ταλαντεύσεις απ' το ένα πόδι στο άλλο, ο χορός τους είχε μια εσωτερική ισορροπία που η μέθη δεν μπορούσε να κλονίσει κι όσοι ένιωθαν το θυμό να μαζεύεται στις γροθιές τους τις περισσότερες φορές δεν έβρισκαν στόχο. Η νύχτα οπισθοχωρούσε: οι φωνές τους, τα βήματά τους στη γη, τα τύμπανα ανάβλυζαν από μέσα της εν αφθονία. Τα κοιμισμένα ζώα, ο αχυρώνας, τα υπόστεγα, τα μηχανήματα με τις ατσάλινες οπλές που μύριζαν πετρέλαιο, το ημιφορτηγό και το τρακτέρ, το νερό που υπάκουα κυλούσε αιώνια εκεί στις καλαμιές – όλα, όλα αυτά θα μπορούσαν να είναι δικά τους.

Τη Δευτέρα, ο Ιάκωβος διαπίστωσε ανακουφισμένος ότι τελικά είχε θυμηθεί να κλείσει τις βρύσες. Ο καταυλισμός έζεχνε από ζυμώσεις του καλαμποκιού – στη χυμένη μπίρα, στους εμετούς, στα ούρα. Και τα λιγοστά κόκκαλα που μασούλαγαν σκυλιά και μύγες, ήταν η απόδειξη της ακαταλληλότητας της κατσίκας. Κάποιος – η γυναίκα εκείνη, ποιος άλλος; – είχε κρεμάσει τα κέρατα του νεκρού ζώου πάνω από το τσουβάλι που κάλυπτε το κατώφλι της κάμαρας του Σόλομον. Ο Ιάκωβος τα πήρε και τα πέταξε στο σωρό των σκουπιδιών.

ΜΑΚΑΡΙ ΝΑ ΤΟ ΕΒΛΕΠΕΣ. Κρίμα που δεν μπορείς να το δεις. Έμπαινε το φθινόπωρο εκείνη την πρώτη φορά που είχα έρθει να ελέγξω το κτήμα – εξάλλου, εκείνη τη χρονιά δεν ήταν που άρχισε η μεγάλη ξηρασία; Κανείς δεν θα φανταζόταν, βλέποντάς το, ότι μπορούσε να γίνει έτσι.

Η αλήθεια είναι ότι κάθε γυναίκα θα ενθουσιαζόταν αντικρίζοντας τα πολυκέφαλα κρίνα που ξαφνικά ξεπετάγονται μέσα από αυτές τις ατίθασες γιρλάντες των φύλλων. Ορισμένα τα είχε κάψει η φωτιά: θυμάται που κλότσαγε τις απογυμνωμένες απολήξεις των βολβών, πιστεύοντας ότι έχουν πια καταστραφεί. Και όμως, όχι, με την πρώιμη βροχή που έπεσε, άνθισαν σε όλη τη σαβάνα: δεν μοιάζουν καθόλου με αγριολούλουδα, σε ανθοπωλείο θα τα χρυσοπλήρωνες, οι μίσχοι τους ξεπερνούν το μισό μέτρο και στην κορυφή μια μεγαλόπρεπη αρμαθιά από πέντε ή έξι μπουμπούκια, λευκά, με κόκκινες ρίγες. Μέτρησε δεκαεφτά πάνω στο νησάκι, που έγινε ορατό μετά το πέραςμα της φωτιάς – τα στελέχη των νέων καλαμιών δεν είναι ακόμη αρκετά χοντρά ώστε να το κρύβουν τελείως. Κι εκεί που το ποτάμι στενεύει και δεν έχει καλαμιές στις όχθες, πορτοκαλιά κρίνα φυτρώνουν μέσα από το νερό. Εδώ κάτω, στο τρίτο χωράφι, ο τόπος θυμίζει υδρόκηπο στην έπαυλη κάποιου εκατομμυριούχου.

Δεν θα το πίστευες ότι το έφτιαξε η φύση. Έτσι και το έδειχνες στον Κουρτ και τους γερο-παλιόφίλους του! Γένος: *Amaryllidaceae*, είδος: *Crinum bulbispermum*. Είχε στείλει μια από τις γραμματείς του να αγοράσει ένα βιβλίο ειδικό για τα λουλούδια της σαβάνας και μέσα εκεί διαπίστωσε ότι η λαϊκή ονομασία των συγκεκριμένων είναι Κρίνα του ποταμού Οράγγη. Τα *Crinum*

bulbispermum ανθίζουν την άνοιξη κι αγαπούν το βαλτώδες υπέδαφος. Ανήκουν στην οικογένεια των αμαρυλλίδων, τα περισσότερα μέλη της οποίας ξεχωρίζουν από τα βράκτια που έχουν κάτω από τις ταξιανθίες.

«Κοίτα – μια τέλεια μάνταλα...» Κάνοντας επίδειξη γνώσεων ή χαριεντιζόμενη σαν να υπέθετε ότι εκείνος ήξερε για ποιο πράγμα μιλούσε, του έδειξε με το πόδι της κάποιο ταλαίπωρο φυτό. Αλλά στο χορό της ερωτοτροπίας που είχαν στήσει, διανύοντας ισώματα και χαντάκια, εκείνος πρόσεξε το πόδι και όχι το φυτό: φαγωμένο κόκκινο βερνίκι στο μεγάλο δάχτυλο που ξεμύτιζε αυτοκρατορικά από το σανδάλι.

«Μια τι;»

«Το σχήμα αυτών των φύλλων μοιάζει με τη σπείρα που βλέπεις μέσα σ' ένα καλιδοσκόπιο. Είναι ένα σύμβολο του σύμπαντος».

«Κι από πού προέρχεται αυτή η λέξη;»

«Εδώ με πιάνεις λιγάκι αδιάβαστη. Από τα σανσκριτικά νομίζω». Καθώς έσκυβε κάτω από το συρματόπλεγμα που της είχε ανασηκώσει εκείνος για να περάσει, πιάστηκε στο σύρμα μια τούφα από τα μαλλιά της, ακινητοποιώντας την. Μια στάση – στάδιο αναπόσπαστο του πατροπαράδοτου κυνηγητού. Εκείνη γέλασε καθώς αυτός ελευθέρωνε τις τρίχες και μετά τις τύλιγε γύρω από το δάχτυλό του για να της τις δείξει. Συχνά έβρισκε τέτοιες τραχιές, ξανθές τούφες πάνω στα σύρματα από τις ουρές των αγελάδων.

Crinum bulbispermum. Οι βολβοί πολλών ειδών περιέχουν αλκαλοειδή και ορισμένα απ' αυτά έχουν θεραπευτική αξία. (Το βιβλίο βρίσκεται πλέον στο ντουλάπι της αγροικίας.) Ίσως γι' αυτό οι εργάτες του οργώνουν ολόγυρα από κάποιους θάμνους, δίχως να τους πειράζουν, όχι μόνο εδώ αλλά και σε άλλα σημεία όπου φυτρώνουν στις παρυφές των χωραφιών με το καλαμπόκι. Ευτυχώς, τα αραπάκια δεν μαζεύουνε λουλούδια (δεν ενδιαφέρονται για τέτοια πράγματα), θυμάται, όμως, ότι είχε δει πέρσι μια γυναίκα από τον καταυλισμό να ξεθάβει ρίζες. Πρέπει να πει στον Ιάκωβο ότι δεν τον ενδιαφέρει τι φάρμακα φτιάχνουν απ' αυτούς τους βολβούς – απαγορεύεται να τους παίρνουν.

«Μα τι ακριβώς είναι ο ακατέργαστος χυτοσίδηρος; Είλικρινά, πες μου».

Να σου πω την αλήθεια, ο ακατέργαστος χυτοσίδηρος δεν με ενδιαφέρει πια ιδιαίτερα – αλλά εφόσον με αυτόν με έχεις συνδέσει, εφόσον αυτός με χαρακτηρίζει – πούλησα μπόλικο από δαύτον κι από όλα τα άλλα μέταλλα πούλησα κι αγόρασα, ήξερα τότε να αγοράσω και τότε να πουλήσω κι εξασφαλίστηκα γι' αρκετές ζωές. Α, το διασκέδασα το αλισβερίσι. Τώρα διαφαίνεται μια νέα προσοδοφόρα αγορά στη Βραζιλία – τεράστιο δυναμικό. Πήγα να ρίξω μια ματιά (και στην επιστροφή, απόλαυσα ένα Σαββατοκύριακο στην Τζαμάικα – έχεις δει ποτέ μαύρη αμμουδιά;) αλλά δεν ενθουσιάζομαι εγώ με τέτοια πράγματα. Σημειώθηκε ποτέ κάποια μεταμόρφωση σαν αυτήν που συντελέστηκε εδώ χάρη στην πρώιμη βροχή; Υπάρχει τίποτα ωραιότερο απ' αυτό; Και απαιτεί τον δικό του χρόνο, τίποτα δεν μπορεί να το εξαναγκάσει, να το στριμώξει ή να το εξορύξει, κι όταν είναι έτοιμο, τίποτα πια δεν το συγκρατεί. Ήξερες πως όταν έχει ξηρασία οι θηλυκοί ιπποπόταμοι αποβάλλουν; Και τώρα με την πρώιμη βροχή, τα κρίνα, τα άσπρα και τα πορτοκαλιά, άνθισαν τον Οκτώβρη, ενώ μόλις μπήκε ο Νοέμβρης –το παρατήρησε ξαφνικά σήμερα το πρωί καθώς ζύγωνε στην πλαγιά κοντά στους ευκάλυπτους–, το χωράφι του τριφυλλιού έγινε γαλάζιο από τα ανθάκια. Ποτέ δεν θα φανταζόσουν ότι κάηκε το φλέι. Έχει πιο πολλά πουλιά από ποτέ. Το όργωμα έγινε νωρίς χάρη στην ευεργετική βροχή και πριν από μισή ώρα στεκόμουν είκοσι μόλις μέτρα μακριά από δώδεκα γκριζες ίβιδες που τοιμπολούσαν το νεαρό αραποσίτι. Ανάμεσά τους και αρκετές Ιερές Ίβιδες. Τα φυτά φτάνουν κιόλας μέχρι τα γόνατά μου.

«Τώρα που αγόρασες τη γη σε βλέπω σε μερικά χρόνια να πέφτεις στην αγκαλιά της. Τότε που όλα αυτά θα έχουν τελειώσει για σένα».

Τόσο μεγάλη αξία διέβλεπες ότι θα αποκτήσει για μένα το κορμί σου, γυμνή προφήτισσα; Οι ίβιδες έριχναν πού και πού ματιές προς το μέρος μου, αλλά συνέχιζαν να βυθίζονται στα ράμφη τους στο έδαφος σαν να μην ήμουν εκεί.

«Σε βλέπω να γίνεσαι μάννα, πατέρας κι εραστής της».

Ανάμεσα στο ειδικό μείγμα από διάφορες ποικιλίες πόας που μου έδωσαν οι υπεύθυνοι των πειραματικών αγροκαλλιεργειών υπήρχε κι ένα είδος άγριου τριφυλλιού με κίτρινο άνθος και σε πληροφορώ ότι βγάζει ένα άρωμα μελιού, διαρκώς απλώνεται στον αέρα, σε κάνει να θες να πάρεις βαθιές ανάσες, σε κάνει να θες να ξαπλώσεις και να αποκοιμηθείς...

«Θα θες να βουλιάζεις στον κόρφο της».

Εκείνη η συνεύρεσή μας δεν ήταν από τις πιο πετυχημένες. Είναι λιγάκι αξιοθρήνητος ο ρουφηχτός θόρυβος που κάνουν καμιά φορά τα κορμιά όταν αποχωρίζονται, σαν τα δυο μισά ζουμερού φρούτου όταν ξεκολλάνε από το κουκούτσι. Οι γυναίκες περιμένουν κάτι τότε –ένα χάδι, μια γλυκιά κουβέντα–, αλλά χωρίς να ξέρουν ακριβώς τι. Ήσουν σαν τις άλλες, παρόλο που δεν σταμάταγες να μιλάς για το «ιστορικό μου πεπρωμένο». Δόξα τω Θεώ, δεν έχω κανέναν να μου γίνεται φόρτωμα εδώ..., σε πληροφορώ ότι έτσι και περιπλανηθείς μόνος σε αυτό το μέρος, βλέπεις πράγματα που δεν θα έβλεπες ποτέ αλλού. Πουλιά και ζώα – τα πάντα σε αποδέχονται. Αν φέρνεις, όμως, διάφορους να το ποδοπατούν...

«Όλο δικό σου. Αγόρασες ό,τι δεν είναι προς πώληση: ήταν η τελευταία σου μεγάλη εμπορική συναλλαγή. Οι βροχές που θα πέσουν όποτε αποφασίσουν αυτές, και ούτω καθεξής. Οι εποχές που εναλλάσσονται. Πολύ γλυκανάλατο, Μέρινγκ! Δεν το περίμενα από σένα. Βάζω στοίχημα ότι στο τέλος θα θέλεις να σε θάψουν κιόλας εκεί. Εκεί, κάτω από τις ιτιές σου, πολύ λιτά, να αποκοιμηθείς για πάντα με τα πουλιά να σου τραγουδούν και τους Σβαρτ Γκεβάαρ να περιποιούνται τον τάφο σου. Αχ, Μέρινγκ!» – καθώς ανασηκωνόταν, στηριγμένη στον αγκώνα όπως συνήθιζε και ταλαντεύονταν οι ηλιοκαμένοι μαστοί της σαν βαρίδια σε σφεντόνες. «Αχ, Μέρινγκ», το γέλιο της, «δυστυχώς, έφτασες με εκατό χρόνια καθυστέρηση! Τα χίλια εξακόσια στρέμματα δεν πρόκειται να περάσουν στα παιδιά σου και στα παιδιά των παιδιών σου».

«Σιγά, μωρέ, ένα έχω μόνο...»

«Ε, στα παιδιά των παιδιών του, τότε. Αυτό το χαρτί που αγόρασες από το κτηματολογικό γραφείο δεν θα θεωρείται πια έ-

γκυρο από την επόμενη γενιά. Η αξία του θα ισοδυναμεί με αυτά που έδωσαν οι παππούδες μας στους μαύρους όταν τους πήραν τη γη. Οι μαύροι θα σκίσουν το χαρτί σου. Κανείς δεν θα θυμάται πού βρίσκεσαι θαμμένος».

«Θα κοιμάμαι στην όχθη του ποταμού, τι θα με νοιάζει».

«Νομίζεις ότι ανακάλυψες τη χαρά των απλών πραγμάτων, το ξέρω, στην πραγματικότητα, όμως, είχες απλώς αρκετά χρήματα για να την αγοράσεις».

«Αν είχες τα λεφτά μου..., σε προσβάλλει η σκέψη ότι χάρη σ' αυτά έχω ό,τι θελήσω. Ελεύθερο πνεύμα εσύ: και όμως, δεν ξέχασες αυτά που σας έλεγαν στο Κατηχητικό, ότι το χρήμα είναι προϊόν του Σατανά. Και η ψυχιατρική σου; – ο Φρόιντ δεν λέει ότι το χρήμα συμβολίζει τα σκατά; Αλλά και τα σκατά καλά είναι – αν έβλεπες το ωραίο, παχουλό χαλί της κοπριάς που έχουν απλώσει οι αγελάδες στο στάβλο τους. Είναι στεγνό κι εύθρυπτο, κι όταν το ρίχνει ο Ιάκωβος στα χωράφια και το καταβρέχουν τα σιντριβάνια, σου έρχεται ξαφνικά η μυρωδιά της θάλασσας, μια υπέροχη φρεσκάδα, αλμυρή, αισθησιακή».

«Νομίζεις ότι ανακάλυψες τη γαλήνη, αλλά ποιος ευφυής άνθρωπος –ή μέσης έστω νοημοσύνης (πάντα έπαιρνε πίσω κάθε καλό της λόγο)– σαν εσένα θα μπορούσε αιωνίως να συγχρωτίζεται με αυτά τα απαίσια πλάσματα του περιβάλλοντός σου, να τρώει αυτά τα γελοιωδώς πανάκριβα γεύματα σ' εκείνα τα αηδιαστικά ξενοδοχεία, να αστειεύεται με τις απαίσιες, φιλάνθρωπες δήθεν κυρίες των άλλων επιχειρηματιών...»

Οι νεαροί δεν είναι και τόσο κακοί. Υπάρχουν μερικά αξιολάτρευτα κορίτσια μεταξύ των θυγατέρων. Δηλαδή, αν άφηνε κανείς τα ξανθά του μαλλιά μακριά σχεδόν όσο και τα δικά τους (από πίσω δύσκολα φαίνεται η διαφορά) και κυκλοφορούσε ανυπόδητος, ίσως και να τον αποδεχόσουν. Διαφορετικά, όχι.

«Σαν να τους ακούω: “Είναι ερωτευμένος με τη φάρμα του”, θα λένε. Δεν θέλεις, όμως, να σου κουβαλώνται για να διασκεδάσουν αρμέγοντας αγελάδες. Μπορεί και να πεισθείς ότι είναι έρωτας. Ένα καινούργιο είδος έρωτα. Μια υψηλότερη μορφή του, δίχως ανθρώπους. Κάποια στιγμή μπορεί και να σκεφτείς πως κάτι σε συνδέει με τους μαύρους, ε; Αυτούς τους “απλοϊ-

κούς” μαύρους στους οποίους δεν χρειάζεται να απευθύνεις το λόγο. Ή τα μικρά τους, που είδαμε να σέρνουν ένα αυτοκινητάκι που είχαν φτιάξει από σύρμα καθ’ ομοίωση του δικού σου».

Ο Ιάκωβος με σέβεται. Ίσως. Ο γερο-διάβολος. Νιώθουν σεβασμό για όσους ξέρουν ότι δεν μπορούν να ξεγελάσουν. Μ’ εμένα ξέρουν ποια είναι η θέση τους. Εγώ είμαι αυτός που τους ταΐζει. Ήθελα να σου το πάρω δώρο εκείνο το αυτοκινητάκι – είχες ξετρελαθεί, έλεγες ότι ήταν πραγματικό έργο τέχνης. Θα μπορούσες να το βάλεις πλάι στη συλλογή με τα κεραμικά σου. Όσο για τα αραπάκια, θα ενθουσιάζονταν μ’ ένα ωραίο μεγάλο νόμισμα των πενήντα σεντς – θα έτρεχαν να κλέψουν άλλο ένα κομμάτι σύρμα, να φτιάξουν άλλο αυτοκίνητο. Όμως, όχι. Το πρόσωπό σου: με αυτή μου την πρόταση ζωγράφισα πάνω του μια τρομακτική θλίψη. Ξέρεις την τακτική: η έκφρασή σου έλεγε, ε, αν δεν καταλαβαίνεις γιατί όχι, τότε δεν μπορώ εγώ να σου εξηγήσω. «Μα από τι είσαστε φτιαγμένοι εσείς οι πλούσιοι – από ακατέργαστο σίδηρο; Όμως, σοβαρολογώ: τι ακριβώς είναι ο ακατέργαστος χυτοσίδηρος; Πρέπει να μάθω. Ξέρω ότι χρησιμοποιείται στην κατασκευή του ατσαλιού...»

Ειλικρινά δεν δίνω δεκάρα για τον ακατέργαστο χυτοσίδηρο. Τον τελευταίο καιρό τα αφήνω όλα αυτά στους συνεργάτες μου. Ήσουν πάντα τόσο διάφανη. Μετά από λίγο μπορούσα κι έβλεπα το φωτεινό θηλυκό σου μυαλουδάκι να δουλεύει, όπως διακρίνει κανείς τα εσωτερικά όργανα στα σώματα εκείνων των άσπρων σαμιαμιδιών που τρέχουν στα ταβάνια, στην Κεντρική Αφρική. Ποιος ξέρει πότε μπορεί να φανούν χρήσιμοι δυο τρεις τεχνικοί όροι σε σχέση με τη βαριά βιομηχανία; Δεν αποκλείεται τώρα, στο Λονδίνο (δέκα χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά, ευτυχώς, από αυτό το καλαμποχώραφο όπου οι ίβιδες, αφού πέταξαν ψηλά κρώζοντας, έκαναν ένα κύκλο και προσγειώθηκαν πάλι), να συνεισφέρεις το έμπειρο σχόλιό σου σε μια συζήτηση για την εργατική κρίση στη χώρα την οποία τόσο ηρωικά εγκατέλειψες. Για να περάσουμε σ’ έναν από τους μεγαλύτερους εκμεταλλευτές του μαύρου εργάτη, τη βιομηχανία χάλυβα ΧΟΝΑ... α, μπορούμε να ρωτήσουμε τη σύζυγο του καθηγητή, η οποία είναι ειδήμων στις εσωτερικές διεργασίες της νοτιοαφρικανικής καπιταλιστικής

εκμετάλλευσης, διείσδυσε ως το κρεβάτι επιφανούς βιομήχανου: η Χαλυβουργική Ομοσπονδία Νότιας Αφρικής δεν διατηρεί απλώς αλλά, στις περισσότερες περιπτώσεις, αυξάνει ουσιαστικά τα κέρδη της, όπως προκύπτει από τον ισολογισμό του εξαμήνου. Η παραγωγή ακατέργαστου χυτοσιδήρου σημείωσε τη μεγαλύτερη αύξηση, ενώ η παραγωγή μη σιδηρούχων κραμάτων τη μεγαλύτερη πτώση. Τον Σεπτέμβριο, η βιομηχανία ακατέργαστου χυτοσιδήρου παρήγαγε 435.600 τόνους σε σύγκριση με τους 340.000 τόνους του Αυγούστου. Η συνολική παραγωγή για την περίοδο από τον Ιανουάριο μέχρι τον Σεπτέμβριο ήταν 3.296.200 τόνοι, σημειώθηκε δηλαδή μια αύξηση της τάξεως του 12,7 τοις εκατό σε σχέση με τους 2.924.400 τόνους που παρήχθησαν κατά την ίδια περίοδο πέρσι. Εκατοντάδες χιλιάδες μαύροι εργάζονται στη βιομηχανία χάλυβα, περισσότερο από το 80 τοις εκατό του εργατικού δυναμικού ανήκει στη μαύρη φυλή, και από μια μικρή έρευνα που έκανα κάποτε, τυχαίνει να γνωρίζω ότι μόνο στη βιομηχανία ακατέργαστου χυτοσιδήρου... Όσο όμορφη είναι άλλο τόσο είναι ενημερωμένη και δυναμική επίσης – ένα γενναίο χαμόγελο από την πόρτα του αεροσκάφους προτού κάνει μεταβολή κι εξαφανιστεί.

Εκείνος ο ταλαίπωρος ο καθηγητής σου τον οποίο ποτέ δεν γνώρισα:

«Αυτόν, λοιπόν, τον θεωρείς έντιμο άνθρωπο;»

Ξαπλωμένη στο κρεβάτι μου, απάντησες στην ερώτηση σαν να επρόκειτο για άλλη:

«Τον σέβομαι».

Όπως είχα πει εγώ προηγουμένως «ο Ιάκωβος με σέβεται».

«Τι γελάς; Αλήθεια λέω. Είναι αφοσιωμένος στη δουλειά του, χωρίς να επιβαρύνει κανέναν. Όχι άμεσα τουλάχιστον. Υποθέτω ότι αν ψάξει κανείς να δει από πού προέρχονται οι επιχορηγήσεις για όλες αυτές τις έρευνες...»

Βαρετή τελικά, όπως ακριβώς όλες εκείνες οι γυναίκες που περιφρονούσες, λέγοντας ότι δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ένα σώμα. Γρήγορα θα καταντούσε βαρετό. Θα έτρωγε την τροφή της, θα τη χώνευε και θα αναμασούσε ηθικά διλήμματα το ίδιο ευδιάκριτα όσο κι ένα διαφανές σαμαμίδι.

Πηδηχτήκαμε, δεν αγαπηθήκαμε.

Κάποτε, αργά ένα βράδυ, περιμένες ένα τηλεφώνημα από έναν αγαπημένο σου. Δεν ήρθε. Κοιμήθηκες, και στις τρεις το πρωί σε ξύπνησε –είχες φέρει ήδη το ακουστικό στο αυτί– μια φωνή που σε έλουζε με βρομόλογα. Ήταν ένα από εκείνα τα ανώνυμα «υβριστικά τηλεφωνήματα» που υποτίθεται ότι πρέπει να αναφέρει κανείς στην αστυνομία. Μου είπες ότι ήταν ό,τι χειρότερο σου συνέβη ποτέ: αυτό, όμως, συνέβη προτού σε περάσουν από ανάκριση στην πλατεία Τζον Φόρστερ.

Οι ερωτευμένοι γράφουν γράμματα και λένε πράγματα που οι υπόλοιποι άνθρωποι αισθάνονται υποχρεωμένοι να ξεστομίζουν μόνο στο κρεβάτι. Ένα μέρος της σάρκας του άλλου παραμένει γι' αυτούς στη σκιά του μυστηρίου: θέλουν να επιστρέφουν σ' αυτήν ξανά και ξανά. Κι όταν έχει γίνει κι αυτή πια γνώριμη, την περιβάλλουν με την αύρα αυτού που αρχικά υπήρξε. Είναι σαν την εμμονή με την οποία εκείνος ο κίτρινος υφαντής παραχώνει σκουλήκια, προνύμφες και ό,τι άλλο βρίσκει στα λαρύγγια των άσχημων μικρών του – κι υπάρχουν χιλιάδες υφαντές φέτος κι εκατοντάδες απ' τα μικρά πρέπει να πέσουν απ' τις φωλιές ή να καταστραφούν με άλλους τρόπους – τα βρίσκεις στη σαβάνα, ήδη μυρμηγκοφαγωμένα, τη νύχτα μετά από κάθε μεγάλη νεροποντή. Τροφή. Οι ερωτευμένοι δέχονται δώρα ο ένας απ' τον άλλο που δεν θα διάλεγαν για τους εαυτούς τους (τι θα το κάνει η μητέρα του εκείνο το αυγό από αγάπη όταν θα της το δώσει τα Χριστούγεννα; Τα μαγαζιά με είδη δώρων της Μάντισον Άβενιου είναι γεμάτα από δαύτα). Θέλουν κάτι ο ένας απ' τον άλλον. Δεν έχει σημασία τι – ένα άλογο να ιππεύσουν; Ένα γεφυράκι που τόσο εύκολα θα μπορούσε να έχει κατασκευαστεί, φτάνει να έλεγε στους μαύρους του να ανακατέψουν λίγο τοιμέντο και να μεταφέρουν ως εκεί με το τρακτέρ μερικούς κορμούς και πασσάλους; Ένα σκυλόσπιτο με έξυπνη στέγη που ανασηκώνεται σαν βλέφαρο; Ανακαλύπτουν κάτι. Υπάρχει πάντα ένα κοινό αντικείμενο ενδιαφέροντος, καλή μου τσιγγάνα, πάντα, πάντα, ξέρουν τι είναι, ακόμα κι όταν τους ξεναγούν σε μια φάρμα που δεν τους ενδιαφέρει τόσο, ακόμα κι αν δεν μιλούν πολύ όταν κάθονται πλάι πλάι σ' ένα αυτοκίνητο. Δες εκείνη τη

χοάνη του ιστού που έφτιαξε κάποια αράχνη, οδεύοντας προς την τρύπα της, και το σκαθάρι που παλεύει εκεί, αιχμαλωτισμένο. Αν επιστρέψεις στο ίδιο σημείο σήμερα το απόγευμα –αν ήταν ποτέ δυνατό να ξαναβρείς το ίδιο σημείο σε αυτή τη φάσμα–, ίσως να δεις το σκαθάρι ακόμα εκεί, ζωντανό ακόμα, τυλιγμένο με τα νήματα του σάβανου που θα πλέξει γύρω του η αράχνη: μερικές φορές μπορεί να μείνει εκεί για μέρες προτού το τραβήξει η αράχνη μες στην τρύπα – όλα θέλουν τον καιρό τους εδώ πέρα, ό,τι κι αν κάνεις εσύ. Άκου τους βάτραχους. Το ισχυρό, τραχύ κροτάλισμα που βγάζει το λαρύγγι του πρώτου την ίδια πάντα ώρα κάθε μέρα μόλις νυχτώνει. Βαριέσαι; Εγώ όχι. Αργότερα, οι βάτραχοι βουβαίνονται, το ίδιο ξαφνικά όπως ξεκίνησαν. Αυτός ο τόπος κάνει ήσυχο ύπνο. Ο νεκρός κοιτάζει δίχως μάτια μέσα από έναν ουρανό γης ή μήπως κείται εκεί, όπως τον βρήκαν, με αποστραμμένο βλέμμα; Άλλες διάλεκτοι, άλλη κουλτούρα. Δεν είναι δυνατό να παρακολουθήσεις, όταν είσαι αυτός που είσαι, δεν μπορείς να φανταστείς κάποιον να μιλάει όπως μιλούν αυτοί: μάλιστα, αφέντη, με φάγανε λάχανο τα καθάρματα από την κοινότητα, όπως ακριβώς είπε ο αστυνόμος. Αυτοί οι μαύροι με χτύπησαν στο κεφάλι, μου έμπηξαν ένα μαχαίρι στην καρδιά, με πέταξαν.

Δεν έχει φεγγάρι. Θα μπορούσες να πλαγιάσεις εδώ έξω. Να κάνεις ήσυχο ύπνο. Να γυρίσεις προς το μέρος της και, χωρίς καμιά άλλη σωματική επαφή μαζί της, να πάρεις από τα ανοιχτά της χείλη, τη ζεστή ανάσα. Να την εισπνεύσεις, σαν το φιλί της ζωής που δέχεται ο ετοιμοθάνατος.

Φέτος το καλοκαίρι έχει κοιμηθεί αρκετές φορές στο σπίτι. Δεν υπάρχουν σεντόνια, αλλά ένα μαξιλάρι από τον καναπέ χρησιμεύει ως προσκέφαλο κι είναι και η προβιά που είχε αγοράσει κάποτε στην Μποτσουάνα, όταν είχαν αρχίσει οι συζητήσεις περί κοινοπραξίας για τα αποθέματα νικελίου κι είχε πεταχτεί ως εκεί με το αεροπλάνο αυθημερόν. Η προβιά έχει καλοφτιαγμένη συρραφή, με ταιριαστά τομάρια από τα τσακάλια με τη μαύρη πλάτη. Αλλά τα αγοράζει κανείς κάτι τέτοια όταν γυρίζει τον

κόσμο κι ύστερα δεν ξέρει τι στο διάολο να τα κάνει, ή σε ποιον να τα χαρίσει. Για το διαμέρισμα, πάντως, δεν έκανε. Τα κουνούπια είναι πρόβλημα σε εκείνο το δωμάτιο. Το εντομοκτόνο βρομάει χωρίς να είναι πολύ αποτελεσματικό. Καθώς ξυρίζεται, όμως, στο μικρό σκοτεινό λουτρό, μια ώρα νωρίτερα απ' ό,τι θα έκανε αν ήταν στην πόλη, νιώθει φρέσκος σαν να χόρτασε καλό ύπνο. Μέσα από το παράθυρο, που είναι στο ύψος των ματιών κι ανοίγει προς τα πάνω σαν φεγγίτης, βλέπει την άφιξη των γυναικών και των γερόντων που έχει καλέσει ο Ιάκωβος από την κοινότητα για να ξεβοτανίσουν. Μόνο τριάντα σεντς θα παίρνει ο καθένας, λέει ο Ιάκωβος –αν δεις όμως πόσο χαλαροί είναι, πώς περπατάνε με το πάσο τους και πίνουν ψιλοκουβέντα με την Αλίνα ή κάθονται ακουμπισμένοι στον τοίχο του εργαστηρίου–, μάλλον δεν αξίζουν παραπάνω. Ξυρίζεται στα τυφλά, δίχως να κοιτάζεται καθόλου στον μικρό, κιτρινισμένο καθρέφτη –μα, για όνομα του Θεού, τι συμβαίνει εκεί πέρα έξω; Τώρα ξετυλίζουν νωχελικά τα μωρά τους από τις φασκιές, ανοίγουν τα μπογαλάκια τους, έχουν φέρεϊ, φαίνεται, μαζί το ψωμί και το κουρκουτί τους, και τώρα καταφθάνει ο νεαρός Ιζάκ κουβαλώντας ένα δοχείο με γάλα. Άρα, θα κάνουν το πικνίκ τους πριν πιάσουν δουλειά. Έχουν καθίσει όλοι ανακούρκουδα στο χορτάρι και τα λένε. Μερικά από αυτά τα γερασμένα κορίτσια είναι φοβερές μορφές: μια γοια-καρακάξα που μόνο μια παραμάνα συγκρατεί το κουρέλι της μπλούζας που καλύπτει τα τεράστια, κρεμασμένα μαστάρια της, τώρα που πέταξε από πάνω της την κουβέρτα, τον βλέπει που τους κοιτάζει από το παράθυρο και φωνάζει ένα δυνατό, χαρούμενο χαιρετισμό, τη μια λέξη στα αφρικάανς, την άλλη στη δική τους γλώσσα: «Μόρα, Νκος». Το νερό της αντλίας είναι μαλακό – κάνεις τέλειο ξύρισμα μ' αυτό. Οι γυναίκες σαν να τα 'χουν βάλει όλες με τον Ιάκωβο, αλλά μάλλον αστειεύονται. Ευπόλυτος εκείνος, με τους αντίχειρες γαντζωμένους στις τιράντες της καινούργιας εργατικής του φόρμας που του πέφτει στη μέση φαρδιά σαν τα παντελόνια του Σαρλό, προσποιείται κι αυτός ότι τσακώνεται μαζί τους, αλλά γελάει κιόλας, εκείνες του φωνάζουν, ενώ πίσω από τις φωνές τους ακούγεται το γοργό τρεχαλητό των γελαδιών που βγάζουν

από το στάβλο ο Σόλομον και ο Φινέας – είναι ένας θόρυβος αλλόκοτα παρόμοιος μ' εκείνο των χιλιάδων ποδιών που βγαίνουν από τους σιδηροδρομικούς σταθμούς ή από τα λεωφορεία, μακριά από κει, στην πόλη. Ο Ιάκωβος κάνει δήθεν ότι απειλεί με τη γροθιά του μια γυναίκα. Όστε έτσι αρχίζει η δουλειά εδώ πέρα. Θέλουν όλοι το χρόνο τους, κανείς δεν παθαίνει έλκος εδώ, αυτό πρέπει να τους το αναγνωρίσουμε.

Στην κουζίνα, η Αλίνα ανακατεύει κάτι που μυρίζει ήδη καμένο. Δείχνει μισοκοιμισμένη, κινείται νωχελικά. Έχει καλομάθει κι αυτή: δεν είναι συνηθισμένη να τη χρειάζεται στο σπίτι τα πρωινά. Έτσι κι αλλιώς, πάντως, δεν θέλει πρωινό. Οι μεταλλικές σήτες των παραθύρων στριγκλίζουν καθώς τις ανοίγει, για να αεριοστεί λίγο εκείνο το πνιγηρό και άψυχο υπνοδωμάτιο – μόλις φύγει, η Αλίνα θα τις κατεβάσει πάλι – και βγαίνει από την πόρτα της κουζίνας μια περίεργη οπτασία (έτσι φαντάζεται ότι τον βλέπουν), μ' εκείνο το ανοιχτό γκρι καλοκαιρινό κοστούμι με τη σχισμή στην πλάτη, μανικετόκουμπα σε σχήμα ρωμαϊκών νομισμάτων, κόκκινη μεταξωτή γραβάτα. Το ένδυμα ή μάλλον η μεταμφίεση της πόλης: ήρθε χθες βράδυ κατευθείαν από το γραφείο. Το παλιό κοτλέ παντελόνι, που κρατάει φυλαγμένο για να το φοράει στη φάρμα, κείται πεταμένο πάνω στην προβιά. Καθώς περπατάει ανάμεσα στις γάτες (έχουν κατέβει από τη σκεπή γιατί τις προσέλκυσαν τα κομματάκια από τα αποφάγια του χυλού με τα οποία έχει ήδη βρομίσει η αυλή) για να φτάσει στο αυτοκίνητό του, έρχεται πρόσωπο με πρόσωπο με την ομήγυρη του ξεβοτανίσματος – είχαν πάει στον αχυρώνα να πάρουν τα χρειαζόμενα και τώρα ετοιμάζονται να ξεκινήσουν για τα χωράφια. Τον περιτριγυρίζει ξαφνικά μια στρατιά ρακένδυτων, που προελαύνει με τσάπες: τα γελαστά, ώριμα πρόσωπα των ηλικιωμένων γυναικών, οι νεότερες που αποφεύγουν το βλέμμα του, με τα κεφάλια των μωρών τους να κουνιούνται πέρα δώθε πάνω από τις πλάτες τους την ώρα που περνούν, οι γέροι με πανωφόρια σκιάχτρων, σαν τυφλοί, σαν να μην ξέρουν γιατί βρίσκονται εκεί. Για μερικές στιγμές μόνο: τον έχουν περικυκλώσει, δεν μπορεί να κάνει βήμα. Θα ήταν μάταιο να οπισθοχωρήσει – βρίσκονται παντού ολόγυρά του.

Ο Ιάκωβος κρατάει κουβά και σφουγγαρίστρα και πετάει νερό στο παρμπρίζ, αλλά του κάνει νόημα να σταματήσει. Πρέπει να φύγει για την πόλη.

«Με το τριφύλλι τι θα κάνεις;» τον ρωτάει.

«Εκείνο πέρα, κοντά στην αντλία; Σήμερα κουρέψω. Καλή μέρα σήμερα».

Εδώ, οι γνώμες διίστανται. Το μετεωρολογικό δελτίο στο ραδιόφωνο είχε προβλέψει καταιγίδες μετά το μεσημέρι. Πόσο μεγάλο είναι το λιβάδι με το τριφύλλι – αν κουρευτεί, ίσως μουςκευτεί μετά και δεν προλάβει να στεγνώσει έγκαιρα ώστε να γίνουν τα δεμάτια – διακόσια περίπου δεμάτια θα πάνε χαμένα. Αντί να κινηθεί προς την κεντρική καγκελόπορτα, που έχει ανοίξει για τη μέρα (ο νυχτοφύλακας, πίνοντας το τσάι του μέσα από μεταλλικό κουτί, στην αυλή, φέρνει το χέρι στο μαντίλι με τα κόκκινα κι άσπρα καρό που φοράει αντί για καπέλο στο κεφάλι, σε σεβασμιο χαιρετισμό), αποφασίζει να ρίξει μια γρήγορη ματιά σ' εκείνο το χωράφι. Ο χωματόδρομος έχει τα χάλια του: πού καιρός να τα φροντίσει όλα; Παιδιά τρέχουν μπροστά από το αυτοκίνητο για να ανοίγουν έναν έναν τους φράχτες, αλλά παύουν να ακολουθούν καθώς η Μερσεντές διασχίζει αγκομαχώντας τον τελευταίο.

Ω, Θεέ μου. Ήταν εγκληματικό να ξυπνάει κάθε μέρα σ' εκείνο το διαμέρισμα. Δεν πα' να είχε το διπλό κρεβάτι και τον καλό καφέ. Η πόρτα του αυτοκινήτου κλείνει πίσω του από την αργή ταλάντευση του δικού της βάρους. Ο μηχανικός δυσύλλαβος ήχος σβήνει αστραπιαία, τον καταπίνει η ατμόσφαιρα του πρωινού, βαριά και καθάρια, σαν θάλασσα. Ω, Θεέ μου. Το χωράφι κάνει βουτιά από το οπτικό του πεδίο και ύστερα υψώνεται πάλι προς το ποτάμι. Έχει ανθίσει από τη στιγμή που ανέτειλε ο ήλιος, πριν από δυο ώρες – χθες το απόγευμα ήταν ακόμα πράσινο, με λίγες φασκομηλιές μόνο εδώ κι εκεί να προοιωνίζονται το λουλούδιασμα. Αγγίζοντας μόλις, σαν να πλανιέται πάνω από το περίγραμμα του, ένα γαλαζωπό πέλος καλύπτει τα γεννήματα. Δεν φυσάει, αλλά ο ίδιος ο αέρας είναι μια συνεχής πηγή ζωής. Είναι το στοιχείο αυτού του θρασεμένου καλοκαιριού. Στο μεταξύ, έχει περάσει το αντλιοστάσιο όπου ένας μεγάλ-

λος σωλήνας δημιουργεί πάνω από ένα χαντάκι της άρδευσης πλωτό γεφυράκι, θαμμένος όπως είναι πίσω από κυρτά φυλλώματα και βούρλα. Τα παπούτσια του και το ανοιχτό γκρι παντελόνι ραπίζονται από τις νοτισμένες αιχμές των χορταριών, τα χέρια του, που τα αφήνει να κρέμονται στα πλευρά του, τα χαϊδεύουν ανάλαφρα οι άκρες από χιλιάδες ντελικάτες γλώσσες. Κοίτα τις ιτιές. Δες πόσο ψήλωσε το γρασίδι. Κοίτα τις καλαμιές. Τα πάντα σκύβουν και τυλίγονται το ένα γύρω από το άλλο. Τα πάντα διαρκώς λικνίζονται, κυματίζουν, ανεμίζουν, ρέουν, ξεχύνονται, σε αγγίζουν. Στέκεται εκεί με τα ηλίθια παπούτσια του μουσκεμένα από τη δροσιά και νιώθει ότι και ο ίδιος λικνίζεται, ο παλμός του αίματός του τον κινεί γύρω από τον δικό του άξονα (αυτή είναι ακριβώς η αίσθηση), όπως συγχρονίζεται το ανθρωπινό σώμα με την κίνηση ενός πλοίου. Μια ολοζώντανη γη τρέχει κάτω από τα πόδια του. Όλη αυτή η απαλότητα της βλάστησης μοιάζει με το μουρμούρισμα ελαφριάς ζάλης που σφυρίζει μες στο κεφάλι.

Ένα μέρος όμορφο σαν παραμυθένιο. Από πού του ήρθε αυτή η φράση; Επιστρέφει στο μυαλό του σαν στιχάκι που μόνο μαθαίνοντας παπαγαλία δεν το ξεχνάς. Δεν υπάρχει στο δικό του λεξιλόγιο. Όμορφο σαν παραμυθένιο. Ένα μέρος σε παιδικό ανάγνωσμα, όπου τίποτε άσχημο δεν είναι ποτέ δυνατό να συμβεί: λες και υπάρχουν τέτοια μέρη. Κανένα τραύμα δεν πρόκειται να φαίνεται – απλώς το θάβεις. Αγναντεύει την επικράτεια, μαγεμένος, σχεδόν, στη σκέψη ότι κάπου το συγκεκριμένο αυτό μέρος υπάρχει πνιγμένο στη βλάστηση. Κανείς δεν θα θυμάται πού είσαι θαμμένος.

Τα παπούτσια του έχουν λασπωθεί.

Νόμιζε ότι είχε ένα κίτρινο ξεσκονόπανο στο ντουλαπάκι του αυτοκινήτου – αλλά και μια παλιά αναφορά της εταιρείας την ίδια δουλειά κάνει. Καθαρίζει τις λάσπες, τα κολλημένα χορταράκια, τους σπόρους. Μόλις βρίσκεται στον κεντρικό δρόμο, συναντά μεγάλη κίνηση λόγω της ώρας. Φορητά με οικοδομικά υλικά κι εξοπλισμό οδικών κατασκευών είναι φορτωμένα σε γιγάντια, αργοκίνητα τρέιλερ που φέρουν το σήμα «Βαρύ Φορτίο», οχήματα κάθε είδους, παρόλο που, σύμφωνα με τους υπολογι-

σμούς του, οι εργάτες των εργοστασίων θα ήταν ήδη στα πόστα τους, ενώ οι εμποροϋπάλληλοι θα έβγαιναν λίγο αργότερα να πάνε στα μαγαζιά τους. Προσπερνώντας, αφήνοντας να τον προσπερνούν, τα οχήματα αυτά και η Μερσεντές του διαγράφουν με επαναλαμβανόμενες μολυβιές την εμπειρία που μόλις άφησε πίσω του (μισή ώρα περιπλανιόταν, στεκόταν όρθιος καταμεσής του χωραφιού, ή ίσως όχι πάνω από δέκα λεπτά), ώσπου σύντομα το πλέγμα των γραμμών τη σβήνει τελείως. Σε αυτό το πλέγμα διαγραφής εμπίπτουν πολλές αυτόματες αντιδράσεις του σε καθημερινές καταστάσεις άνευ σημασίας, και μια από αυτές είναι ότι ποτέ δεν βλέπει τους ανθρώπους που κάνουν οτοστόπ. Έτσι δεν θα έβλεπε κι αυτό το ντουέτο (αν και ήταν τόσο παράξενη η αμφίεση του γέρου) που βρίσκει το θάρρος να πλησιάσει το αυτοκίνητό του, όπως είναι ακινητοποιημένο ανάμεσα σε δυο νταλίκες, λίγο πριν από την είσοδο στον αυτοκινητόδρομο. Είναι ένας ηλικιωμένος άντρας με στολή θυρωρού και μια νεαρή κοπέλα. Δύσκολο να αρνηθείς, όταν δεν μπορείς να πατήσεις γκάζι να φύγεις, και δεν έχεις μαζί σου ούτε έναν επιβάτη. Τους είπε, λοιπόν, βιαστικά, να μουν. Χώθηκαν κι οι δυο ταπεινά στο πίσω κάθισμα και μόλις που είχαν προλάβει να χτυπήσουν εκκωφαντικά την πόρτα πίσω τους –όπως κάνουν όσοι είναι ασυνήθιστοι σε αυτά τα πολυτελή αυτοκίνητα που ανταποκρίνονται στο παραμικρό άγγιγμα–, όταν εκείνος άρπαξε την ευκαιρία να προσπεράσει τις νταλίκες με μια γοργή μανούβρα και να ξαναβγεί στον ανοιχτό δρόμο.

Κάθεται μπροστά σαν σοφέρ και θα προτιμούσε να παραμείνει έτσι. Αλλά ένα πρόσωπο, κάτω από ένα πηλήκιο με χρυσό σιρίτι και πάνω από ένα στητό γιακά με ακόμα πιο περίτεχνο ροζ κέντημα, συναντάει αποφασιστικά το βλέμμα του μέσα από το καθρεφτάκι, παρόλο που είναι μάλλον αδύνατο να γνωρίζει αν αυτή η απόπειρα επικοινωνίας του στέφθηκε ή όχι με επιτυχία, εφόσον το μόνο που βλέπει είναι το πίσω μέρος του κεφαλιού του οδηγού. Ο γέρος θα πρέπει να κάθετα άκρη άκρη στο κάθισμα.

«Να, έλεγα, ότι μου φάνηκε πως σας είδα στην τελευταία παράσταση του *Με λένε ακόμα Τρινιτά*, την Παρασκευή».

«Για κάποιο κινηματογράφο μιλάτε;»

«Ακριβώς. Για το “Ελίτ 300”, στο Στάρλαντ Σίτι».

«Όχι, όχι – δεν ήμουν σε κανένα κινηματογράφο».

«Πολύ περιεργο... Ξέρετε, δεν ξεχνάω ποτέ πρόσωπα και μόλις μπήκα στο αυτοκίνητο, είπα στον εαυτό μου, “ετούτον εδώ τον είδα πρόσφατα”. Μήπως ήταν το Σάββατο το βράδυ, τότε; Ήταν ένας κύριος με την παρέα του, τέσσερις καλοβαλμένους κυρίους, ανάμεσά τους και μια ξανθιά κυρία – θα ορκιζόμουν ό-τι ήσασταν εσείς. Ε, δεν έχω βέβαια τα νιάτα μου πια, αν και λέ-νε ότι οι παλιοί στρατιώτες δεν πεθαίνουν ποτέ, αλλά θα πρέπει να περνάνε από μπροστά μου πάνω από τρεις τέσσερις χιλιάδες άνθρωποι κάθε βδομάδα και όμως, αν τύχει να ξαναδώ κανέ-ναν απ’ αυτούς στο δρόμο, του λέω, χαίρετε, κύριε, σας άρεσε το έργο της περασμένης Δευτέρας –και λέω ποια ήταν η ταινία και ποιος πρωταγωνιστούσε– και να δείτε πώς μένουν με το στόμα ανοιχτό! Μα τι καταπληκτική μνήμη που έχετε, μου λένε! Μέσα στις τόσες χιλιάδες μπορώ να θυμηθώ ένα πρόσωπο μόλις το ξα-ναδώ. Όχι ότι θες να θυμάσαι κάθε πρόσωπο. Είναι κάτι μούρες που δεν θέλεις να ξαναδείς μπροστά σου».

«Είμαι βέβαιος».

«Υπάρχουν διάφοροι. Είναι κάτι τύποι που σου σπρώχνουν το εισιτήριο κάτω απ’ τη μύτη λες κι είναι κόκκαλο για σκύλο και νομίζεις ότι απαιτούν να έχεις τέσσερα χέρια αντί για ένα, δεν θέλουν να σταθούν λεπτό. Πρέπει να περιμένει κανείς τη σειρά του, όλοι οι πελάτες είναι ίσοι, και ποιος ο λόγος να βιά-ζεσαι, κύριε, αφού πας να διασκεδάσεις, έτσι δεν είναι; Για να χαλαρώσεις και να περάσεις καλά δεν ήρθες εδώ;»

Το γέρικο πρόσωπο στο καθρεφτάκι χαμογελάει περήφανα για την κοσμοθεωρία του. Συγκατανεύει με έμφαση, λες και θα μπορέσει έτσι να δει αυτός το καταφατικό του νεύμα, ακόμα και με το πίσω μέρος του κεφαλιού.

«Συνήθως, όμως, βλέπεις ευγενικούς ανθρώπους στις παρα-στάσεις του κινηματογράφου μας. Πολλοί απ’ αυτούς με ανα-γνωρίζουν. Σου χαμογελάνε, σου λένε ένα “καλησπέρα”. Δεν μας κουβαλιούνται όλοι αυτοί οι παλιοχίτηδες που πάνε στα με-γάλα σινεμά, που ανεβάζουν τα πόδια στο μπροστινό κάθισμα και καίνε τη μοκέτα με τα αποτοίγιαρά τους. Μερικά παιδιά δεν

σέβονται τίποτα τη σήμερον ημέρα. Οι γονείς τους φταίνε. Δεν είμαι προκατειλημμένος, δεν λέω ότι κάθε μακρουμάλλης είναι και αλήτης. Είχα κι εγώ παιδιά, έχω κι εγγόνια. Αλλά μπορούσα να κάθομαι άπραγος στο σπίτι απ' το πρωί ως το βράδυ; Μπαμπά, μου λέει η κόρη μου, εσύ έκανες το χρέος σου. Στη μάχη του Δάσους του Ντελβίλ, από το '14 μέχρι το '18. Αλλά θα παλάβωνα έτσι και καθόμουν χωρίς να κάνω τίποτα. Δούλεψα πέντε χρόνια στο παλιό Μετρό, πριν το κατεδαφίσουν. Δεν συγκρίνεται, όμως, με τίποτα η άνεση που σου προσφέρει ένας μικρός κομπός κινηματογράφος σαν το Ελίτ. Σίγουρα θα έχετε πάει κάποια φορά. Μόλις καθίσεις σε ένα από τα ωραία καθίσματα της αίθουσας, νομίζεις ότι έχεις βολευτεί στην πιο καλή πολυθρόνα του σπιτιού σου. Δεν έχει διαφορά».

Στα τελευταία λεπτά του ταξιδιού πέφτει μια νευρική σιωπή – ο γέρος φαίνεται να νιώθει άσχημα για την ακατάσχετη πολυλογία που τον έπιασε προηγουμένως. Τελικά, στο πρώτο φανάρι της εισόδου στο κέντρο της πόλης, αποβιβάζονται και οι δυο επιβάτες, με σπρωξίματα και λαχανιάσματα, καθώς ο βετεράνος σέρνεται στο κάθισμα για να βγει (ίσως να έχει κάποια αναπηρία). Η κοπέλα δεν άρθρωσε ούτε μια λέξη κατά τη διάρκεια της διαδρομής. Ο γέρος, μετά από γλοιώδεις ευχαριστίες, κάνει ξαφνικά νόημα στο αυτοκίνητο, πάνω που ετοιμάζεται να φύγει. Κάτι θα ξέχασαν μέσα.

«Το παίζει ακόμα. Το *Τριντά* εννοώ. Είναι καλό γουέστερν, πιστεύω ότι θα σας αρέσει».

Το φανάρι έχει ανάψει πράσινο, όλοι κορνάρουν στο σταματημένο αυτοκίνητο, ο γέρος παρασύρεται από μια ανθρωπομάζα που μόλις διέσχισε το δρόμο και κάποιο ανυπόμονο κάθαρμα βρίζει και φθάνει ο σαρκασμός του μέχρι τα αυτιά του Μέρινγκ καθώς προσπερνά.

Εντάξει. Εντάξει. Η Μερσεντές βυθίζεται στο υπόγειο γκαράζ, όπου ο φύλακας, ένας Ζουλού με στρογγυλά ακουστικά στ' αυτιά του, αμέσως την αναγνωρίζει και παραμερίζει τελετουργικά, σαν να ήταν αυλαία, την αλυσίδα που απαγορεύει την είσοδο.

ΕΝΙΩΘΕ ΟΤΙ ΧΡΕΙΑΖΟΤΑΝ επειγόντως ένα φλιτζάνι δυνατό καφέ. Του άρεσε να παραλείπει το πρόγευμα όταν διανυκτέρευε στη φάρμα, ήταν μια ευχάριστη άσκηση αρετής, τώρα, όμως, απλωνόταν κάτω από το διάφραγμα του ένα κενό που μόνο ένας καλός καφές μαζί με το πρώτο πούρο της ημέρας μπορούσαν να γεμίσουν. Κάποια από τις κοπελίτσες στο γραφείο θα του έφτιαχνε ένα νεσκαφέ, αν περίμενε λίγο μέχρι να έρθουν, αλλά όταν ερχόταν κατευθείαν από τη φάρμα, έφτανε πάντα νωρίτερα κι από τον κατώτερο κλητήρα και δεν άντεχε να περιμένει ούτε δέκα λεπτά. Εξάλλου, δεν ήταν καφές εκείνο το πράγμα. Ανέβηκε στο φουαγιέ κι από κει βγήκε στο δρόμο. Πρέπει να υπήρχε μια καφετέρια εκεί κοντά. Για όλα τα επαγγελματικά του γεύματα οδηγούσε απλώς από το ένα υπόγειο πάρκινγκ μέχρι κάποιο άλλο. Έβγαινε να περπατήσει μόνο όταν πήγαινε στον κουρέα του.

Στο καφέ μπαρ επικρατούσε συνωσισιμός. Διάφοροι νέοι που, απ' ό,τι φαίνεται, συναντούσαν εκεί τους φίλους τους πριν τη δουλειά, ήταν μαζεμένοι στον μεγάλο πάγκο σαν πουλιά πάνω σε σύρμα. Ήταν ένα ιταλικό μαγαζί, ανέδιδε τη θεσπέσια μυρωδιά αυτού που είχε έρθει να βρει, και ήταν εξίσουθορυβώδες με το δρόμο. Πήρε ένα διπλό εσπρέσο και βρήκε χώρο να σταθεί πίσω από μια κολόνα, που στο ύψος του αγκώνα σχημάτιζε μια προεξοχή σαν τραπεζάκι για το φλιτζάνι. Πώς φλυαρούσαν οι μικρές δακτυλογράφοι και οι φοιτήτριες – ό,τι τέλος πάντων ήταν – κοπέλες κυρίως, αν κι έβλεπες εδώ κι εκεί κανένα νεαρό, όπως και δυο τρία ονειροπόλα ζευγαράκια, που κρατιόντουσαν χέρι χέρι ανάμεσα στα σκαμπό και χαϊδεύοντουσαν αφηρημένα. Ροδάνι πήγαινε η γλώσσα τους! Όλο διάθεση εξομολόγησης και

κέφι, τα στόματα φρέσκα από την οδοντόβουρτσα, τα μάτια τους βαμμένα ολόγυρα με χρωματιστές σκιές, κεντητές πεταλούδες στα μπλουτζίν τους, ιερογλυφικά πάνω στις κρεμαστές τους τσάντες, κοντά φουστάκια, γυμνά σχεδόν τα οπίσθια πάνω στα ψηλά σκαμνιά – θα μπορούσαν να είναι κόρες του. Καθεμιά από αυτές. Ο καφές τού έκαψε τη γλώσσα. Προσπάθησε να τον σιγοπίνει από το χείλος του φλιτζανιού, κατέβαινε αργά το μαύρο υγρό, πυκνό και καυτό σαν λειωμένο μέταλλο που χύνεται στη «χελώνα» του, κι όταν έγινε επιτέλους ανεκτή η θερμοκρασία του, είχε φτάσει ήδη στο κατακάθι, οπότε παρήγγειλε δεύτερο. Για να πάρει το καινούργιο φλιτζάνι από τον περιστρεφόμενο πάγκο, που μετέφερε από τη μια στους πελάτες τις παραγγελίες τους κι απομάκρυνε από την άλλη τα βρόμικα φλιτζάνια, χρειάστηκε να απλώσει το μακρύ του χέρι –μες στο αχνόγκριζο μανίκι με τη ριγέ μανσέτα και το ρωμαϊκό νόμισμα στο μανικετόκουμπο– ανάμεσα σε ένα ξανθό κι ένα καστανό κεφάλι: μια παράδοξη παρεμβολή. Οι δυο, τη συζήτηση των οποίων διέκοψε το χέρι, επιβράδυναν προς στιγμή το ρυθμό της ομιλίας τους και το κοίταξαν σαν να ήταν ένα ουρανοκατέβατο, ασώματο μέλος. Ήρθε στη μύτη του ένα άρωμα – όχι κολόνια, κάτι με το οποίο είχαν λούσει τα μαλλιά τους ή είχαν ψεκάσει τις μασχάλες τους. Αυτό το δεύτερο φλιτζάνι θα το απολάμβανε πιο συγκρατημένα: θα περίμενε ώσπου να μπορεί να κρατήσει στο στόμα μια ωραία, ζεστή γουλιά. Στο μεταξύ, είχε ανάψει ένα πουράκι. Κάποια όμως του χαμογελούσε –μια από τις τόσες κοπελίτσες– κουνώντας τα δάχτυλα του ενός χεριού σ' ένα παιδιάστικο χαιρετισμό. Εκείνος απόστρεψε το βλέμμα, όπως κάνουμε μέσα σε πολυκοσμία όταν συναντάμε κατά λάθος μια ματιά που προορίζεται για άλλον. Όταν ξανακοίταξε, το κορίτσι γελούσε και κουνούσε τώρα ελαφρά το κεφάλι σαν να έλεγε: μα, εγώ είμαι.

Άφησε κάτω το φλιτζάνι του. Δεν καθόταν –δεν υπάρχουν καρέκλες σε τέτοια μέρη–, απομακρύνθηκε, όμως, από την εναέρια προεξοχή και την κολόνα με μια κίνηση σαν να σηκωνόταν από τραπέζι.

Εκείνη είχε ήδη γλιστρήσει σβέλτα απ' το σκαμπό της κι ερχόταν προς το μέρος του.

«Γειααα. Έχουμε τόσο καιρό να σε δούμε! Χθες σε κουβέντιαζε η μαμά. Και κάποιος είπε ότι ήσουν στην Ιαπωνία ή στη Βραζιλία».

«Όχι. Είμαι εδώ – όπως βλέπεις».

Γέλασαν, και, δίχως να το θέλει, εκείνος άπλωσε διάπλατα τα χέρια λες κι ήθελε να επιδείξει το ένα από τα έξι καλοραμμένα καλοκαιρινά του κοστούμια – μονάχα τα μπατζάκια, τα οποία κρέμονταν στο σωστό ύψος πάνω απ' τα παπούτσια, τον πρόδιδαν λίγο με το αδιόρατο ίχνος πρασινωπής υγρασίας στις άκρες τους.

«Πώς από δω;» Πώς τόσο νωρίς, πώς και διάλεξες το στέκι μας, υπονοούσε το χαμόγελο – φιλόξενα, όμως.

«Διψούσα. Κι εσύ; Γιατί δεν είσαι στο σχολείο σου; Ή μήπως γίνομαι αδιάκριτος; Μήπως έχεις σταματήσει το σχολείο κι είσαι πια ελεύθερη κοπέλα;»

«Α, δεν το βρήκες ακριβώς. Έχω μπει σε σχολή καλών τεχνών, και είναι σκότωμα! Πρέπει να ξυπνάω στις έξι παρά τέταρτο κάθε πρωί για να προλαβαίνω το λεωφορείο».

«Γιατί δεν σου παίρνει ο μπαμπάς αυτοκίνητο;»

«Έλα, ντε! Είναι φρικτός». Κακάριζε, λες κι αυτή ήταν η πιο έξυπνη συζήτηση που είχε κάνει στη ζωή της.

«Νομίζω ότι θα πρέπει να του μιλήσω».

«Μακάρι να του έλεγες κάτι. Θα του πεις;»

«Θα του πω να σου πάρει ένα ωραίο σπορ αμαξάκι. Τι θα ήθελες; Μια Τζάγκουαρ; Ένα Τράιουμφ; Κάτι με ακτινωτούς τροχούς».

Εκείνη έκανε μια γκριμάτσα που χάραξε άσπρα λακκάκια στα σφριχτά, ροδαλά της μάγουλα. «Ό,τι να 'ναι ας μου πάρει. Κι ένα σαραβαλάκι ακόμα. Αλήθεια, ο Τέρι τι κάνει; Βάζω στοίχημα ότι αυτός ο τυχερούλης έχει ήδη δικό του αυτοκίνητο».

«Δεν είναι και τόσο τυχερούλης. Αυτές τις μέρες γράφει διαγωνίσματα. Είναι εσωτερικός στο σχολείο».

«Α, μάλιστα, μάλιστα...» είπε αόριστα εκείνη.

Ακολούθησε παύση. Η μηχανή του εσπρέσο έβγαλε έναν ηχηρό γαργαρισμό που τον έκανε να ανασηκώσει τα φρύδια κι εκείνη, η σταθερή θαμώνας, χαχάνισε πάλι.

«Εκπληκτικός καφές, πάντως. Τον δεύτερο πίνω. Να σου παραγγείλω κι εσένα έναν;»

«Ναι, είναι φοβερός καφές. Εμένα μόλις ήρθε ο δικός μου. Μισό λεπτό να τον φέρω». Με μια στροφή της μακριάς μέσης, πετάχτηκε και μια στιγμή αργότερα ερχόταν πάλι πίσω, ανοίγοντας δρόμο ανάμεσα στις φιλέναδες ή, τουλάχιστον, τις συνομήλικές της. Εκείνος είχε φυλάξει τη θέση στην κολόνα, μην τυχόν βάλει κανείς άλλος το φλιτζάνι του στην προεξοχή και το πιάσει. Οι δυο τους έσκυψαν για λίγο πάνω απ' τους καφέδες τους, εισπνέοντας τον ατμό.

«Δεν καπνίζεις, έτσι δεν είναι; Δεν θα χρειαστεί να προκαλέσω την οργή των γονιών σου προσφέροντάς σου ένα από αυτά;»

Κούνησε αρνητικά το κεφάλι της. «Πάντα τα ίδια πουράκια κάπνιζες. Καταλάβαινα ότι είχες έρθει στο σπίτι, γιατί τα μύριζα στο διάδρομο».

Φύσηξε μακριά τον καπνό του, που έμεινε να αιωρείται σαν κατσαρό συννεφάκι γύρω απ' τα μαλλιά της, λόγω κλειστού χώρου. Ήταν υποχρεωμένος να ρωτήσει:

«Η μητέρα σου τι κάνει; Έλειπα τόσο καιρό...»

«Α, καλά είναι. Τα τσουγκρίσαμε λίγο επειδή τα παράτησα πριν από τις εξετάσεις. Δεν μπορείς να φανταστείς τι έγινε στο σπίτι. Ο μπαμπάς το πήρε καλά, εκείνη, όμως, φώναζε. Ήθελε να με στείλει σ' ένα λύκειο στην Ελβετία... Χριστέ μου...»

«Στην Ελβετία αξίζει να πηγαίνεις μόνο για σκι».

«Ακριβώς».

«Είσαι ευχαριστημένη σε αυτή τη σχολή που πας; Έχεις καθόλου ταλέντο;»

«Δεν ξέρω. Δεν νομίζω ότι θα φτιάξω ποτέ κάτι εμπνευσμένο. Αλλά το διασκεδάζω».

«Ιδιαίτερα όταν πίνεις το καφεδάκι σου εδώ, ε;»

«Αν ήμουν ακόμα σ' εκείνο το καταραμένο σχολείο, ξέρεις τι θα έκανα τώρα; Προσευχή!»

«Οπότε περνάς τη μέρα σου με κουβεντούλα, φλερτ και κοπάνες για εσπρέσο και κινηματογράφο;»

«Ακριβώς. Όλα τα ξέρεις!»

«Τυχερούλα».

Χαμογελάει κοροϊδευτικά στο άκουσμα του χαρακτηρισμού που εκείνη είχε προηγουμένως χρησιμοποιήσει. «Εσένα, όμως, τι σε σταματάει; Μπορείς να παρατήσεις το γραφείο σου και να πας ένα σινεμά όποια στιγμή θελήσεις. Γιατί όχι; Ο μπαμπάς συνέχεια παραπονιέται, λες και τον έχουν αλυσοδεμένο στη γραφειάρα του... Μου φαίνεται ότι όλα αυτά είναι μες στο κεφάλι σας. Γιατί να μη φύγεις νωρίτερα το απόγευμα και να πας ένα σινεμά – αν το κάνεις κέφι;»

«Κάνεις κοπάνα να έρθεις μαζί μου; Παίζει μια ταινία που λέγεται, νομίζω, *Τρινιτά*, *Είμαι ακόμα ο Τρινιτά...*»

«*Το όνομά μου είναι Τρινιτά*».

«Ναι, αυτό, άκουσα ότι είναι ένα καλό γουέστερν με πολλή βία».

«Το έχω δει. Καλούτσικο ήταν».

«Για πες μου – σε πόσα έργα πήγες αυτή τη βδομάδα;»

Αυτή χαμήλωσε τη φωνή της σ' ένα διαπεραστικό ψίθυρο που του θύμιζε τη μητέρα της:

«Δεν νομίζω να προβάλλεται αυτή τη στιγμή ταινία που να μην την έχω δει. Φοβερό, ε; Και πολλές απ' αυτές ήταν τελείως μάπα. Για μας είναι κάτι σαν παιχνίδι. Κάποια στιγμή, θα το σιχαθούμε, φαντάζομαι. Εσύ δεν πιστεύω ότι το κάνεις πραγματικά κέφι, αλλιώς θα το έκανες».

«Έτσι είναι».

«Υπάρχουν, όμως, κι άλλα πράγματα. Που θα ήθελες, εννοώ, να κάνεις, μερικές φορές...»

«Μερικές φορές».

Μια λεπτή ξανθούλα με κυρτούς ώμους της έκανε νόημα από μακριά, δείχνοντάς της το τεράστιο ρολόι που φορούσε στον καρπό της.

Ήταν ακόμα τόσο νέα που δεν ήξερε πώς να αποχωρήσει με χάρη. Σήκωσε την τσάντα της με κίνηση εκσκαφέα. «Ε, θα σας δούμε, ίσως, εσένα και τον Τέρι στο Πλέτενμπεργκ Μπέι; Εμείς θα κατέβουμε την ερχόμενη βδομάδα. Ο μπαμπάς θα έρθει αργότερα, έχει πάλι κάποιο συνέδριο».

«Ο Τέρι θα πάει στην Αμερική να δει τη μαμά του».

«Εσύ όμως;»

Ο Μέρινγκ άφησε ένα χαρτονόμισμα δίπλα στο φλιτζάνι και οι τρεις τους βγήκαν μαζί. Έπρεπε να προσπεράσουν άλλους που εκείνη τη στιγμή έμπαιναν, οπότε δεν του σύστησε τη φίλη της, ξέχασε ότι δεν είχε πάρει απάντηση στο ερώτημά της, είπε: «Ωραία, θα το πω στη μαμά».

Τη χαμογελαστή του χειρονομία για να διαμαρτυρηθεί, να δείξει ότι δεν είχε αποκριθεί θετικά, εκείνη την υποδέχτηκε με γέλια –έχοντας ήδη απομακρυνθεί μερικά μέτρα–, μαθημένη στην αβεβαιότητα των δικών της νεανικών σχεδίων. Προσποιήθηκε ότι δεν άκουσε σωστά ή ότι δεν κατάλαβε: «Τι; Τι; Θα έρθεις, λοιπόν – ωραία – τέλεια».

Η εφημερίδα που βρισκόταν τυλιγμένη κάθε πρωί στο γραφείο του συνήθως κατέληγε κατευθείαν στον κάλαθο των αχρήστων. Σήμερα, όμως, δεν την είχε ήδη διαβάσει στο κρεβάτι, στο διαμέρισμά του. Τα κοιτάσματα σιδήρου και μαγγανίου σταθερά – ο χαλκός είχε πέσει μερικές μονάδες. Ξεκίνησε από το τέλος, από τα νέα της οικονομίας, και προχώρησε προς τις μπροστινές σελίδες όπου πρωταγωνιστούσε ένα ακόμα σκάνδαλο του επιχειρηματικού κόσμου – αυτή τη φορά είχε μπει στο στόχαστρο μια μεγάλη κατασκευαστική εταιρεία. Κανείς που να γνώριζε ο ίδιος προσωπικά δεν φαινόταν να μπλέκεται άμεσα στην υπόθεση, αλλά έκανε μια νοερή σημείωση να μιλήσει στο χρηματιστή του για κάτι μετοχές που είχε σε μια θυγατρική της εν λόγω εταιρείας. Τις είχε αγοράσει εξαιτίας μιας πληροφορίας ότι η εταιρεία βρισκόταν σε συνομιλίες με την κυβέρνηση για την κατασκευή της σιδηροδρομικής σύνδεσης Σίσεν-Σαλντάνα – αν έβγαινε ποτέ άκρη με αυτό το έργο.

Γευμάτισε με κάποιον της Bethlehem Steel κι έναν παλιό φίλο που διαπραγματευόταν για λογαριασμό της Platinum Holdings με τους ιθαγενείς αρχηγούς της Μπαντουστάν,* περιοχής όπου βρισκόταν το ορυχείο, από τη μια, και με εκπροσώπους της Ge-

* Bantustan: επί απαρτχάντ, περιοχές διαμονής στη Νότια Αφρική και τη Νοτιοδυτική Αφρική (νυν Ναμίμπια) που προορίζονταν αποκλειστικά για μαύρους κατοίκους. (Σ.τ.Μ.)

neral Motors που ήθελαν την πλατίνα για καταλυτικές εξατμίσεις, από την άλλη. Ενδιαφέρουσα ιστορία.

Δεν πρόλαβε να επιστρέψει στο γραφείο του, μετά το γεύμα, και ο φίλος που είχε μόλις πριν από λίγο αποχαιρετήσει, του τηλεφώνησε για να του πει ότι ένας κοινός γνωστός, με τον οποίο συνδέονταν και οι δύο επαγγελματικά εδώ και χρόνια, είχε βρεθεί νεκρός, δηλητηριασμένος από τοξικά αέρια, μέσα στο αυτοκίνητό του, κοντά στον Ιππικό Όμιλο. Ήταν ο πατέρας του κοριτσιού. Διατελούσε πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου μιας τράπεζας, ενός επενδυτικού οργανισμού, αλλά και μερικών ακόμη επιχειρήσεων, περιλαμβανομένης ίσως (και όσοι τον γνώριζαν καλά δεν ήταν δυνατόν να ξέρουν όλες τις δραστηριότητές του) και της χρεοκοπημένης κατασκευαστικής εταιρείας.

Έτσι λοιπόν έγινε με τους μαύρους ανθρώπους: δεν άρχισαν να υπάρχουν τότε που πιστεύαμε ότι «Δεν υπάρχουν Αματόνγκο». Άρχισαν να υπάρχουν όταν ήδη πιστεύαμε ότι «Υπάρχουν Αματόνγκο». Δεν ξέρουμε, όμως, γιατί εκείνος που πρώτος υπήρξε, είπε, «Υπάρχουν Αματόνγκο».

... από τότε που ήρθαν οι λευκοί και οι ιεραπόστολοι ακούσαμε να λένε ότι υπάρχει Θεός.

ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ.

Πιάστηκε, ήρθε η στιγμή της αντιπαράθεσης, επιτέλους, επιτέλους. Να το. Αυτό είναι. Είναι αλήθεια ότι δεν την αναγνώρισε επειδή δεν ήξερε ότι προσδοκούσε κανέναν – κάτι, οτιδήποτε. Ωστόσο, είναι σαν να πρέπει αιωνίως να περιμένει, αιωνίως να προσμένει, αιωνίως να τρέμει. Η έξαψη είναι ασφυκτική – άνθρωποι έχουν πεθάνει πάνω στην πράξη.

Κανείς δεν θα θυμάται πού είσαι θαμμένος.

Δεν είναι από αυτούς που έχουν τη νοσηρή τάση να προσπαθούν να φανταστούν τη στιγμή που ο αυτόχειρας περιμένει το μονοξείδιο του άνθρακα να δράσει. Προτού χάσει τις αισθήσεις του ή ό,τι τέλος πάντων ακολουθεί: τι κάνει; Βολεύεται σε μια στάση, κρατάει το κεφάλι μες στα χέρια, βιώνει την απόγνωση, και τα λοιπά. Έχει καρφωμένα τα μάτια στο ταμπλό: ταχύμετρο, μετρητής καυσίμων, δείκτης θερμοκρασίας κινητήρα. Αμμοχάλικο στο στόμα, πεσμένος μπρούμυτα.

Κανείς δεν θα θυμάται πού.

Σηκώθηκε, έκανε ένα βήμα πίσω – ή μήπως έκανε βήμα μπροστά, με τρόμο–, Θεέ μου, μια νεαρή μετανάστρια σε μια πόλη γεμάτη κορίτσια, μόλις που μπορεί να συνεννοηθεί, βρίσκεται κάπου εκεί έξω, διαρκώς. Ή εσύ – θα ήταν απολύτως αναμενόμενο να επανεμφανιστείς έτσι, στα ξαφνικά, φέρνοντας αναταραχή κι απολαμβάνοντάς το: Μου έκαναν τη χάρη να με αφήσουν να επιστρέψω, αλλά, φυσικά, έχουν γίνει η σκιά μου...

Εγώ είμαι: δεν με ξέρεις; (Η μητέρα της θα τη διόρθωνε – προσέχει να μη μιλούν ούτε αυτή ούτε η κόρη της σαν αποικιοκράτισσες.) Δεν με ξέρεις; Ούτε καν η Ιαπωνία δεν πέφτει αρκε-

τά μακριά, δεν ξεφεύγεις ούτε καταφεύγοντας στα χίλια εξακόσια στρέμματά σου, όσο κι αν εξαφανιστείς μέσα στα χορτάρια (πραγματικά, υπήρχαν κάποια σημεία τώρα που το χόρτο έφτανε το μπόι του).

Έδωσε ένα όνομα σε αυτό που προϋπήρχε, μονάχα όταν είδε τη φαρδιά ζώνη να πιέζει εκεί όπου ο μίσχος της μακριάς μέσης ξεφύτρωνε ή κατέληγε, στην ύφαλο της πυέλου (δεν μπορούσες να την πεις λεκάνη). Θύμιζε περισσότερο μεσαιωνικό θώρακα ή ελिसαβετιανό κορσέ, παρά γυναικεία ζώνη. Το τεράστιο στρογγυλό μετάλλιο στο κέντρο, ελαφρά κοίλο για να ακολουθεί ακριβώς την ελαφρά καμπύλη της κοιλιάς – αν είχε έστω και ίχνος κοιλιάς. Εκείνος θαύμασε τη ζώνη: α, ναι, κάποιος της την είχε φέρει πρόσφατα από το Παρίσι, η μαμά ή ο μπαμπάς, ήταν η τελευταία μόδα εκεί. Πρόκειται για ένα εμβληματικό αξεσουάρ πίσω από το οποίο το σώμα της από τη μια προελαύνει (καθώς κινείται προς το μέρος του), από την άλλη προστατεύεται – ίσως το γνωρίζει και η ίδια αυτό. Καθώς σκύβει πάνω από τον αρωματικό ατμό του καφέ, ακουμπώντας τους αγκώνες στην προεξοχή (είναι ψηλό κορίτσι, του φτάνει σχεδόν μέχρι τα μάτια), το μετάλλιο την προφυλάσσει εκεί κάτω σαν χούφτα. Μα, δεν αναγνωρίζεις.

Τι ηλίθιος, πασχίζεις να θυμηθείς τι έκανες άλλοτε, λες και δεν έχεις ξαναδεί γυναίκα. Αν όλες οι γυναίκες που απόκτησες ποτέ συγκεντρώνονταν ξαφνικά σ' ένα σώμα (όπως συμβαίνει και με την πρώτη πρώτη, όταν κατορθώνεις επιτέλους να ανοίξεις την πόρτα και επιτέλους, επιτέλους...), θα ήταν αυτή η μαθητριούλα. Αν ήταν μόνο κάποια κρίση ή σύμπτωμα εξαιτίας του οποίου πηγαίνει κανείς στο γιατρό. Ή το οποίο αποφασίζει να αγνοήσει. Εκτός από το υπερβολικό κάπνισμα, τίποτε άλλο ανησυχητικό.

Ανταλαμβάνεται με πλήρη ακρίβεια τις διαβαθμίσεις της θερμότητας, τη γλυκάδα και την πικρή σύσταση του καφέ. Δεν είναι κανένας καλοσυνάτος θεός, ποτέ δεν είχε κάποιον ιδιαίτερο τρόπο επικοινωνίας με τους νέους, επειδή δεν έχει εξάλλου και τι να τους πει, ενώ, όμως, την πειράζει χαλαρά για την τεμπέλικη ζωή της κι αυτή παριστάνει ότι παραπονιέται στο φίλο του πατέρα που δεν έχει αποκτήσει ακόμα δικό της αυτοκίνητο, αισθάνεται

κι εκείνη ότι κάποια συγκεκριμένη διεργασία βρίσκεται σε εξέλιξη, με την ίδια ακρίβεια που διατρέχει κάποιο ζεστό, γλυκό υγρό μια δίοδο του οργανισμού μας δίχως εμείς να το αντιλαμβανόμαστε συνειδητά. Είναι βέβαιος γι' αυτό.

Δόξα τω Θεώ που δεν έχω κόρες.

Ο οισοφάγος του διατηρεί τα καντά ίχνη. Σαν καούρα στο στομάχι, μα που την επαναφέρεις στη μνήμη κατά βούληση. Ορισμένοι παίρνουν δηλητήριο. Μια δόση κυανίου – είναι πιο άμεσο. Αυτή, όμως, είναι η λύση των κατασκόπων και των γενναίων επαναστατών, σωστά; Όχι η λύση του μεγιστάνα. Το κυάνιο είναι το πιο αποτελεσματικό και φθινό υλικό που χρησιμοποιείται στην εξόρυξη χρυσού από χρυσοφόρους υφάλους. Αυτό έσωσε τη βιομηχανία στις αρχές του 1900. Είναι η ουσία που χρωματίζει κίτρινα τα απόβλητα που στοιβάζονται σε γιγάντια κάστρα άμμου και γεωμετρικούς λόφους στην έξοδο της πόλης. Από τον αυτοκινητόδρομο τα βλέπεις πανοραμικά, όπως και τις φυτείες των κουτσουρεμένων, σκόρπιων εδώ κι εκεί, ευκαλύπτων, που άλλοτε προμήθευαν με ξυλεία τα παλιά εκείνα ορυχεία. Περνάει από κει τόσο συχνά – από αυτή την πλευρά, βγαίνοντας, κι από την άλλη, επιστρέφοντας στην πόλη –, αλλά δεν τα βλέπει πια, όπως δεν βλέπει κι αυτούς που κάνουν οτοστόπ στην άκρη του δρόμου.

Απέφυγε την κηδεία του συναδέλφου, με το να στείλει έναν από τους νεαρούς του διευθυντές ως εκπρόσωπο και μια μεγάλη δωρεά αντί στεφάνου στο φιλόπτωχο ταμείο υπέρ των μαύρων που υπέδειξε η χήρα, καθώς και μια τεράστια ανθοδέσμη για να εκφράσει τα συλλυπητήριά του σε μάνα και κόρη. Ήταν όλοι τους τόσο καλοί φίλοι από παλιά. Ο μόνος τρόπος για να τη γλυτώσει ήταν να προφασιστεί απουσία – δυστυχώς, έλειπε για δουλειές. Όχι μόνο από την πόλη, από τη χώρα. Έπρεπε να φύγει εσπευσμένα για την Ιαπωνία. Για την Αυστραλία. Δεν θα καταλάβαινε κανείς τη διαφορά.

Αυτός και μερικοί άλλοι συνεργάτες θα πρέπει ίσως να συγκεντρώσουν κάποιο χρηματικό ποσό για τις δυο γυναίκες, αν αποδειχτεί ότι δεν τους έχει μείνει τίποτα. Θα πάρει μήνες, όμως, μέχρι να ξεκαθαριστεί όλο αυτό το οικονομικό μπέρδεμα.

Σε τέτοιες περιπτώσεις γίνεται πάντα αυτοψία, και ώσπου να αποκλεισθεί η εγκληματική ενέργεια και να επιβεβαιωθεί η αυτοκτονία –όπως το έχετε το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας–, έφτασε Πέμπτη για να οριστεί η κηδεία κι αυτός περνάει όλο σχεδόν το Σαββατοκύριακό του στη φάρμα. Πες ότι είναι στη Μελβούρνη. Κανείς δεν θα το μάθει. Η κοπελίτσα έστεκε βουβή στην ουρά του τελωνείου, μαζί με τη μητέρα και την αδελφή της, περιμένοντας να δηλώσει μόνο ένα φυτό τυλιγμένο σε εφημερίδα και σελοφάν.

Παρατρίχα τη γλύτωσε.

Το πιθανότερο είναι ότι θα πάνε, παρ' όλα αυτά, στο Πλέτεμπεργκ Μπί, έχουν εκεί ωραίο εξοχικό, και όλοι οι φίλοι σίγουρα θα προσπαθήσουν να τις πείσουν να πάνε – για το καλό της κόρης, αν μη τι άλλο, θα λένε οι φιλενάδες: είναι τόσο μικρούλα ακόμα, πρέπει να συνεχίσει τη ζωή της. (Και η χήρα δεν είναι δα τόσο μεγάλη: πολύ σύντομα στις συνεσιώσεις θα της ψάχνουν κατάλληλο σύντροφο.) Εσύ τουλάχιστον θα μπορούσες να γράψεις δυο λόγια στην κόρη, από το νεοϋρκέζικο διαμέρισμα της αγαπημένης σου μητέρας – μαζί μεγαλώσατε, μην το ξεχνάς. Αλλά δεν υπάρχει επικοινωνία: ο μόνος άνθρωπος που αναφέρει ποτέ το όνομά σου είναι ο μαύρος στη φάρμα. Όποτε πηγαίνω εκεί, από τότε που έκλεισαν τα σχολεία για τις διακοπές των Χριστουγέννων, με ρωτάει: «Δεν θα έρθει, Τέρι, να βοηθήσει; Τέρι, δεν είναι στο Γιόμπουργκ; Δεν ήρθε, Τέρι;»

Άσε τη συσκευή του τηλεφωνητή να απαντάει όταν χτυπάει το τηλέφωνο στο διαμέρισμα. Τηλεφωνήσαμε επανειλημμένα στις διακοπές, αλλά δεν ήσουν ποτέ σπίτι. Μακάρι να σε είχαμε δει λιγάκι.

Εκείνος, πεσμένος στη γη, με τη χλόη να τον κρύβει, κανείς δεν θα καταλάβαινε ότι κάποιος είναι ξαπλωμένος εκεί. Απαλά, ασημένια τείχη τον κυκλώνουν. Τα χορτάρια βιώνουν τη δική τους άνθιση. Οι άκρες τους ξεπετάγονται ζωγραφισμένες με νερομπογιά και διακοσμημένες με φτερά και τριχωτούς σπόρους σαν χάντρες. Εκείνος είναι εκτεθειμένος μόνο στον ουρανό, κι εκείνο το τεράστιο αεροσκάφος που βρυχάται εκεί πάνω δεν θα μπορούσε να τον διακρίνει περισσότερο απ' όσο μπορείς να ξεχωρίσεις έναν συγκεκριμένο κόκκο άμμου όταν πετάς πάνω από

την έρημο. Τα καλάμια φέρουν λοχμοειδή φύλλα, που τα κραδαίνουν απαλά σαν να ήταν σημαιάκια. Από τα λεπτά ιστία των μίσχων τους, που και το βάρος ενός λεπιδόπτερου θα μπορούσε να λυγίσει, αγκιστρώνονται κατακόκκινοι ευπλέκτες, κάνοντάς τα να λικνίζονται. Μόνος, δίχως να είναι μόνος. Μεσ στη ζέση του μεσημεριού, μυγάκια και σκνίπες χώνονται στα μάτια, τα ρουθούνια, σαν να ήταν πτώμα.

Φέτος τα Χριστούγεννα ξέχασε να αναθέσει την αγορά των μικροδώρων για τους εργάτες στην προσωπική βοηθό του (φροντίζει το γραφείο του όταν εκείνος απουσιάζει στο εξωτερικό, σαν να επρόκειτο για την κάμαρα ενός φαντάσματος, οι τυλιγμένες οικονομικές εφημερίδες τακτικά τοποθετημένες σε μια άκρη, ο κλιματισμός ανοιχτός, τα τασάκια άδεια). Το θυμήθηκε τελευταία στιγμή και υπάρχει το μαγαζί των Ινδών – θα κάνει μια στάση μήπως βρει κάτι. Έχουν περάσει μήνες, θα πρέπει να έχουν βρει πια κάποια λύση στο πρόβλημά τους – τι τον νοιάζει, τέλος πάντων, το βέβαιο είναι ότι δεν σκοπεύει να επιστρέψει στην πόλη για ψώνια.

Μια φιγούρα αποφασιστική προσπερνά τις σκουριασμένες σχάρες με τα μαραμμένα λαχανικά και τις μαυρισμένες μπανάνες, προσπερνά και τους μαύρους που μπλοκάρουν την είσοδο πίνοντας αναψυκτικό από το κουτάκι ή περιμένοντας ονειροπόλα να έρθει η σειρά τους. Ο μεσήλικας Ινδός και ο γιος του τον προσέχουν αμέσως, αποπνέει την αύρα της υπεροχής: αλλά ίσως φταίει μόνο το γεγονός ότι είναι λευκός και μεγάλος, ένα κεφάλι ψηλότερος από κάθε άλλον εκεί μέσα – ένα μυξιάρικο αραπάκι τον αντικρίζει συνεπαρμένο από το ύψος του γονάτου του. Μονάχα οι Εβραίοι και οι Ινδοί μαγαζάτορες είναι τόσο ευγενικοί. Κάνουν λες και τον περίμεναν. Τον έχουν συγχωρήσει: διέπραξε ένα μικρό κοινωνικό παράπτωμα που κανείς δεν θα κάτσει τώρα να αναφέρει. Ήξεραν ότι κάποια στιγμή θα ξαναρχόταν: του είναι απαραίτητοι.

«Έχω κάτι πολύ ωραίο. Αυτό παίρνουν όλα τα παιδιά. Τους αρέσει. Θα δείτε...»

Τα τζιν παντελόνια είναι τόσο σκληρά που θα μπορούσαν να σταθούν όρθια χωρίς να τα φοράει κανείς. Στη μια πίσω τσέπη

γράφουν είτε «Lone Ranger», είτε «Deputy Sheriff» – οι λέξεις κεντημένες ανάμεσα σε δύο κουμπιά σε σχήμα αστεριού. Δεν μπορεί να φανταστεί, όμως, τον Ιάκωβο σε ρόλο κινηματογραφικού καουμπόη.

«Να και κάτι για τους μεγαλύτερους».

«Αυτό είναι το τέλειο πουκάμισο. Από πολυεστέρα πρώτης ποιότητας – δεν θέλει σίδερο. Ωραία χρώματα, δείτε. Αυτό τους αρέσει – σίγουρα».

«Πόσο κάνει;»

«Α, πολύ φτηνό. Όχι ακριβό».

«Πόσο κάνει; Και τα παντελόνια;»

«Μην ανησυχείτε, κάνουμε καλή τιμή, το ξέρετε...»

Η αγορά είναι μεγάλη και ο ευτραφής γιος, με το βλέμμα υγρό από καλοσύνη ή κέφι ή από το χθεσινοβραδινό σεξ, έχει παρτήσει ό,τι άλλο έκανε και μαζί με τον πατέρα τυλίγουν και στοιβάζουν ρούχα για να τα πακετάρουν. Ο πατέρας ρίχνει θεαματικές σκουντιές πάνω στην προσπάθεια:

«Όχι, όχι έτσι, φέρε ένα από τα μεγάλα χαρτιά από μέσα – όχι, αυτό το πουκάμισο βάλ' το εδώ, κοίτα πώς έκανες το γιακά! Ορίστε, κύριε. Είναι πολύ βαρύ; Είστε σίγουρος; Μην το κρατάτε μόνο απ' το σχοινί, ε; Μη σκιστεί το χαρτί και σας πέσουν όλα – περιμένετε – Νταούντ! Δεν είχαμε κάτι κουτιά που ήταν μέσα τα πουκάμισα;»

«Εντάξει είναι».

«Θα σας το πάει ο Νταούντ στο αυτοκίνητο».

«Μια χαρά είναι, θα το πάρω εγώ».

Χαμογελάνε μέχρι τα αυτιά. Εκτός από το γέρο, που κάζεται όπως πάντα ακίνητος, στα πρόθυρα λες του θανάτου, και κοιτάζει κι εκείνον και τους μαύρους σαν να είναι όλοι ίδιοι γι' αυτόν ή σαν να μην είναι καν εκεί. Το βλέμμα του Μέρνινγκ συναντά το βλέμμα του γέρου και κανείς απ' τους δυο δεν βλέπει τίποτα – τυφλοί που κοιτάχτηκαν.

«Χρόνια πολλά. Αν χρειαστείτε τίποτε, σήμερα μένουμε ανοιχτοί μέχρι τις επτά το απόγευμα. Θα έρθει και ο νεαρός κύριος τώρα τις γιορτές, έτσι δεν είναι; Θανμάσιο παιδί. Και του αρέσουν τα ινδικά μας φαγητά, ξέρετε. Πείτε του ότι τον περιμένουμε...»

Ναι, ναι, θα του το πει – ναι, ευχαριστώ.

Ανήμερα τα Χριστούγεννα ξυλοφορτώνουν στον καταυλισμό ένα σκυλί. Το ακούει από κει που είναι ξαπλωμένος. Έδωσε στον καθένα τους από ένα παντελόνι ή ένα πουκάμισο (αγορασμένα με δέκα τοις εκατό έκπτωση από του Ινδού), μπίρες και κρέας που ανέθεσε στον Ιάκωβο να αγοράσει – αυτό μάλλον ανακάλυψε το σκυλί: το κρέας. Τα άγρια ουρλιαχτά γίνονται αδύναμα κλαψουρίσματα κι έπειτα ξαναρχίζουν πάλι. Είναι αδύνατον να μην τα ακούσει. Δεν έχουν μέσα τους ίχνος λύπησης για τα ζώα. Λες και καταλαβαίνουν τα κοπρόσκυλα – αυτά είναι ικανά να σκοτώσουν για λίγο φαγητό. Μια κραυγή πόνου δεν μπορεί να είναι συνεχόμενη – ενδιαφέρουσα διαπίστωση. Είτε είσαι άνθρωπος είτε ζώο, πρέπει να κάνεις διάλειμμα για να πάρεις ανάσα, παρόλο που ο πόνος δεν παύει. Εκτός κι αν ο πόνος έρχεται κατά κύματα, όπως λένε: από το σημείο όπου προκλήθηκε, επιστρέφει στον εγκέφαλο κι ύστερα ο εγκέφαλος στέλνει πάλι το σήμα του στο σημείο που έκοψε η λάμα ή προσγειώθηκε η μπότα. Θα έπρεπε να τους σταματήσει. Δεν είναι σωστό να τα κρατάνε αυτά τα σκυλιά. Αλλά δεν βγάζεις άκρη μαζί τους για τέτοια ζητήματα. «Ποια σκυλιά; Ένα μικρό μόνο είναι, ούτε τα πουλιά δεν ξέρει να διώξει» – γελώντας με καφετιά δόντια. Δεν βγάζεις άκρη. Είχες δίκιο, καλά τα έλεγες: η ευσπλαχνία, προς άνθρωπο ή ζώο, είναι χάσιμο χρόνου, μπαλώνει μόνο λίγο πόνο εδώ κι εκεί. Μακάρι να ήταν τόσο εύκολο! Αν τους απαγορεύσω τώρα να χτυπάνε το σκυλί, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν θα το ξανακάνουν όταν θα λείπω. Τα πάντα πρέπει να αλλάξουν. Δεν το καταλαβαίνεις; Αν ήσουν εδώ, μαζί μου, δεν θα ήθελαν να τους υπερασπίζεσαι, θα προτιμούσαν να σε βλέπουν σαν τη λευκή σκύλα. Έτσι είναι πιο ξεκάθαρα τα πράγματα για όλους. Αν είχες κουκούτσι μυαλό μες στο έξυπνο κεφάλι σου, θα ήξερες ότι αυτό θα κατέληγες να είσαι γι' αυτούς. Δεν χρειάζονται από σένα τίποτε άλλο.

Τα ουρλιαχτά έχουν πάψει να δονούν τον αέρα, η ειρήνη έχει επανέλθει. Αυτός ο τόπος αφομοιώνει τα πάντα, παίρνει τα πάντα μέσα του και μέσα του όλα χάνονται. Είναι αγνός. Τώρα τον παλμό δίνει το πηγαινέλα των πουλιών που άρχισαν να πετάνε

μόλις σουρούπωσε. Το ωκεάνιο λίκνισμα φύλλων και κλαριών έχει σταματήσει. Η έλξη της βαρύτητας ρουφάει ό,τι είναι της γης μέσα στη γη, την αλυσοδεμένη με την μπάλα από λειωμένο χρυσάφι που μόλις βυθίστηκε στη σκοτεινή πλευρά. Όλο το βάρος της ζωής του το ρουφάει το δέντρο στην πλάτη του. Τα χελιδόνια είναι ένα πιτσιλισμα από ιπτάμενες μαύρες σταγόνες. Βέλη περιστεριών κατευθύνονται προς κάποιο δικό τους στόχο. Σαν σιντριβάνια από σπινθήρες, τα πουλιά εκτινάσσονται στον ουρανό του και –αλλαγή εστίασης– κοντά στα μάτια του κουνούπια ανεβοκατεβαίνουν μεγαλόπρεπα, ισορροπώντας με το σμήνος τους πάνω σε σύρματα αέρινα. Νιώθει την ατμόσφαιρα (αν θέλει, ας τον δει μες στην κρυστάλλινη σφαίρα της για να βάλει τα γέλια) σαν ένα είδος συντρόφου. Ναι, το είχε προβλέψει, είστε τόσο έξυπνοι εσείς του είδους σου, ξέρετε πάντα την κατάλληλη ατάκα: «Η πασίγνωστη αδιαφορία της φύσης κυριολεκτικά σας ενθουσιάζει εσάς, έτσι δεν είναι; Είναι ο ρομαντισμός του μακιαβελισμού σας, η συναισθηματική πτυχή αυτών που κατά τα άλλα πατάνε επί πτωμάτων...»

Αλλά, παρ' όλη τη θέρμη του κορμιού σου και τον επαναστατικό σου ανθρωπισμό, τελικά έδεσες τη ζώνη σου και τους άφησες όλους πίσω.

Ιχνηλατώντας τη συνείδησή του με τον ίδιο τρόπο που γαργαλάει ένα μυρμήγκι το μπράτσο του καθώς διαγράφει την πορεία του, σκαρφαλώνοντας στις τριχούλες εκεί, γνωρίζει ότι δεν είναι μόνος του μες στις καλαμιές. Δεν τον σκέφτεται, εκείνο τον δικό τους που κείται εκεί, περισσότερο απ' ό,τι σκέφτεται συνειδητά κανείς την παρουσία κάποιου που συμβιώνει στο ίδιο σπίτι κι ανασαίνει μες στα ίδια δωμάτια. Μερικές φορές προκύπτει η ανάγκη για λίγη κουβέντα – άλλοτε επικρατούν παρατεταμένες σιωπές. Σε αυτή τη συγκεκριμένη στιγμή τον διακατέχει μια περιέργεια που αποτελεί από μόνη της μια ερώτηση: από κάποιον που δεν έχει τίποτα να πει προς κάποιον στον οποίο δεν μπορεί να ειπωθεί τίποτα. Όταν αποκοιμήθηκε εκεί, με το πρόσωπο βυθισμένο στο χορτάρι, δεν ήταν μόνος. Υπάρχουν μορφές συντροφικότητας που δεν τις επιδιώκεις. Με τη φύση. Η φύση δέχεται τα πάντα. Κόκκαλα, μαλλιά, δόντια, νύχια, και τα

ράμφη πουλιών –τα μυρμήγκια απομακρύνουν την ύστατη ρα-
νίδα της σάρκας, μικρή σαν μια ίνα κρέατος που έχει κολλήσει
σε πίσω δόντι–, τίποτα δεν πάει χαμένο.

Στο λιμάνι της καλοκαιρινής νυχτιάς, τα φώτα της πόλης πέ-
ρα από τη σαβάνα είναι το αραξοβόλι. Η συσκευή του τηλεφω-
νητή περιμένει για να προσφέρει τη μοναδική του συζήτηση. Η
Μπάρμπαρα είμαι, χρυσέ μου. Μα πού είσαι κρυμμένος τόσο
καιρό; Ο Σέτον κι εγώ θέλουμε να καλέσουμε μερικούς φίλους
για το ρεβεγιόν της Πρωτοχρονιάς, δεν θα είναι κανένα μεγάλο
πάρτι – λίγοι και εκλεκτοί. Αλλά δεν γίνεται να μην είσαι κι εσύ
ανάμεσά τους. Θέλω να πω, θα μπορέσεις να έρθεις; Τι λες; Σ' έ-
χω πάρει εκατομμύρια φορές τηλέφωνο.

Χαίρετε, είμαι η γραμματέας του κυρίου Αντρέ Μπογιάρ. Ο
κύριος Μπογιάρ θα ήθελε να σας προσκαλέσει την Κυριακή σε
πρωινό μπουφέ, ώστε να γνωρίσετε από κοντά το ζεύγος Ντέι-
βιντ Λίντλεϊ-Μπράουν, της...

Δουλεύει αυτό το πράγμα, Μέρινγκ, ή φωνάζω στο βρόντο...
άκου, η Κάρολιν κι εγώ λέμε να φτιάξουμε μια τετράδα για να
πάμε ιστιοπλοΐα με τον Μπλέικ Τόμσον στις Κομόρες, αρχές Ια-
νουαρίου. Πώς σου φαίνεται η ιδέα; Έχει επισκευάσει το γιοτ
και είναι στην εντέλεια προετοιμασμένος, αλλά όσο κι αν τον συ-
μπαθούμε τον Μπλέικ, αποκλείεται να τον αντέξουμε χωρίς πα-
ρέα σ' όλο τον Ινδικό Ωκεανό – με διορθώνει η Κάρολιν, όχι
στον Ινδικό Ωκεανό, λέει, τον Πορθμό της Μοζαμβίκης θα δια-
σχίσουμε...

Έχω κλείσει μια μαύρη ορχήστρα που ανακάλυψε η Τζαν. Η
κοπέλα στο γραφείο σου είπε ότι μάλλον δεν θα έχεις γυρίσει ως
τότε, αλλά θα ήταν τόσο ωραία αν μπορούσες να έρθεις... δεν
ξέρεις πόσος κόσμος θα μαζευτεί, κάθε τόσο θυμάμαι κι άλλους
και τους καλώ τελευταία στιγμή – ξέρεις τώρα πώς είμαι εγώ...

Κάποιος μας είπε ότι έχεις πάει για σκι στην Αυστρία. Ο Ρενέ
κι εγώ θέλουμε να περάσουμε μια ήσυχη Πρωτοχρονιά, μακριά
από το αγριεμένο πλήθος κι εγώ του είπα ότι υπάρχει μόνο ένας
άνθρωπος που θα ήθελα να έχουμε μαζί μας. Δεν έχεις έρθει πο-
τέ στο εξοχικό μας, στο Όλιφαντς Ρίβερ, έτσι δεν είναι; Θα πά-
ρουμε μπόλικά ωραία κρασιά και φαγητά και θα χαζεύουμε

τους ρινόκερους. Έχουμε χτίσει ένα μικρό πυργίσκο-παρατηρητήριο. Ο Ρενέ φιλοξενεί μια Βελγίδα εξαδέλφη του, χάρμα κοπέλα, ξέρω ότι θα τη γοητεύσεις αμέσως, θα περάσουμε πολύ όμορφα.

Ορισμένοι πάλι τρομάζουν μπροστά στον τηλεφωνητή και διατυπώνουν τα μηνύματά τους σαν σε τηλεγράφημα, όπου πληρώνεται ακριβά η κάθε λέξη. Άλλοι κόβονται στη μέση, πάνω που ετοιμάζονται να μουν επιτέλους στο προκείμενο – ξεχνιούνται ή δεν ξέρουν ότι ο χρόνος της ηχογράφησης δεν λαμβάνει υπόψη του πόσα ακόμα έχουν να πουν. Η μηχανή παύει απλώς να τους ακούει.

Όπως κι εκείνος δεν απαντά. Δεν συμμετέχει στη συζήτηση. Κάθεται με το κεφάλι γερμένο πίσω σε μια ψηλή καρέκλα, όχι, όμως, αδιάφορα. Αν δεν είχε το ποτό του στο χέρι, όποιος τον κοιτούσε μέσα από μια χαραμάδα, στο κλειστό διαμέρισμα ο ιδιοκτήτης του οποίου λείπει υποτίθεται διακοπές, θα τον έπαιρνε για ένα γιατρό ή άλλο αδιάφορο εξομολόγο, αξιόπιστα απρόσωπο.

ΑΝΗΜΕΡΑ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ξυλοφόρτωναν ένα σκυλί, ενώ την τελευταία νύχτα του χρόνου το ραδιόφωνό τους εκπέμπει μουσική των Μπόερς – τους διαπεραστικούς εκείνους πανηγυριώτικους σκοπούς με τα ακορντεόν που λατρεύουν οι Αφρικάνερς. Οι μονότονοι ρυθμοί θα πρέπει να έχουν την προέλευσή τους στις ψαλμωδίες των ιθαγενών. Φτάνει να ακούσεις έναν από τους εργάτες της φάρμας να τραγουδάει ξανά και ξανά μόνος του την ίδια φράση καθώς περπατάει, ή να ακούσεις τα τραγούδια τους όταν είναι σουρωμένοι – όπως θα είναι σε λίγο.

Κάνει μια βόλτα κατά μήκος του δρόμου που περνάει μπροστά από τον καταυλισμό και στη γειτονική μάντρα όλα τα ζώα είναι ξαπλωμένα. Στις αγελάδες, λέει, αρέσει να ακούν μουσική. Αφήνουν βαθιούς ζωώδεις αναστεναγμούς.

Κανείς στον καταυλισμό δεν δίνει σημείο ζωής, παρόλο που ξέρει ότι είναι όλοι τους εκεί. Επειδή τα καταλύματά τους σχηματίζουν Γ με τα σκουπίδια, τις κότες, τις υπαίθριες μαγειρικές εστίες, δεν φαίνονται από το δρόμο. Κάποια χρονιά θα πρέπει να κατεδαφιστούν αυτές οι παράγκες και να ξαναχτιστούν εκεί όπου θα έπρεπε εξαρχής να είναι – πίσω από το σπίτι, κοντά στη δημοσιά, μακριά από τις όχθες του ποταμού. Θα γκρινιάζουν, βέβαια, εφόσον αυτοί έμεναν εκεί πολύ πριν έρθει εκείνος, ένας Θεός ξέρει πόσο καιρό κάθονταν ανακούρκουδα στις γωνιές τους πριν αγοράσει εκείνος το κτήμα και σίγουρα θα φαντάζονται τα εγγόνια τους κουρνιασμένα στις ίδιες γωνιές πολύ καιρό αφότου αυτός έχει πια φύγει. Παριστάνουν όλοι πως δεν ξέρουν ότι βρίσκεται εκεί, αλλά όταν επιστρέφει στο σπίτι, όπου το αυτοκίνητό του αναγγέλλει την παρουσία του καλύτερα από κάθε

υψωμένη σημαία, βλέπει τον Ιάκωβο. Προφανώς τον περιμένει, παρόλο που έχει ανεβασμένα τα μπατζάκια του παντελονιού του και κρατάει σαπούνι και πετσέτα, λες και ήρθε μόνο για να πλύνει τα πόδια του στη βρύση της αυλής. Δεν του αρέσουν του Ιάκωβου οι αφίξεις εν τη απουσία του ούτε οι περιπλανήσεις εν αγνοία του – είναι γνωστό αυτό. Ένας Θεός ξέρει τι γίνεται εκεί πέρα όταν δεν έχουν κάποιον να τους επιβλέπει. Ο Ιάκωβος είναι έξυπνος όσο δέκα μαϊμούδες μαζί. Ένα συννεφάκι να δει στον ορίζοντα κι από το σχήμα του ξέρει μεμιάς ότι έρχεται η Μερσεντές, οπότε σπεύδει να ειδοποιήσει, έχουν τηλεπάθεια ή κάποια μαγική ικανότητα, καταλαβαίνουν αμέσως ο ένας τον άλλο και αλληλοϋποστηρίζονται. Σήμερα ο Ιάκωβος είναι ορεξιάτος, εκδηλωτικός – τα έχει τσούξει φαίνεται – ε, και γιατί όχι;

«Αφεντικό, θα σε ξυπνήσω στις δώδεκα. Θα σου χτυπήσω την πόρτα».

«Ναι! Και θα πιούμε ούισκι». Εκείνη τη στιγμή έβγαξε κατά τύχη από το πορτοπαγκάζ ένα από τα μπουκάλια, τυλιγμένο σε λεπτό λευκό χαρτί, όπως όλα του κιβωτίου.

«Τι, ούισκι...!» Το γέλιο στρέφεται προς κάποιον άλλο που στέκει εκεί κοντά –το νυχτοφύλακα– καλώντας τον σαν χέρι που του κάνει νόημα να πλησιάσει. Του εξηγεί την προσφορά –ή το καλαμπούρι– στη γλώσσα τους.

Δεν κάθισε να αναρωτηθεί σε ποιο απ' όλα τα ρεβεγιόν να πάει, ώσπου είναι πια αργά για να αποφασίσει. Στα δεξιά του, ένα αστροπελέκι διατρέχει ένα σπηλαιώδες μαύρο σύννεφο, στα αριστερά, ένα θεόρατο πορτοκαλί φεγγάρι έχει πάρει να κιτρινίζει, όπως ακριβώς λεπταίνει και ξανοίγει όσο φουσκώνεις το λαστιχένιο δέρμα ενός χρωματιστού μπαλονιού. Εκπληκτικό θέαμα: εκπληκτική νύχτα. Κάποιες φορές, ένας συγκεκριμένος συνδυασμός θερμοκρασίας, υγρασίας, κατεύθυνσης ή απουσίας του ανέμου, ο οποίος λαμβάνει χώρα τη σωστή ακριβώς ώρα και τη συγκεκριμένη ακριβώς νύχτα του χρόνου μετά την εαρινή ισημερία, βγάζει μέσα απ' το χώμα ιπτάμενα μυρμήγκια. Ή (ένας εντελώς διαφορετικός συνδυασμός: υψηλή θερμοκρασία σε πρωίμη, άνομβρη άνοιξη) φέρνει πυγολαμπίδες, που απλώνονται σαν φλεγόμενες κλωστές ανάμεσα στα καλάμια. Είχε αιχμαλωτίσει

μερικές μες στο σχολικό κασκέτο του και τις είχε βάλει σε άδειο χαρτονένιο κουτί με παράθυρα από σελοφάν, για να φτιάξει ένα φανάρι – μεγάλο κατόρθωμα για ένα τόσο μικρό αγόρι. Μόνο μια φορά συνέβη. Κανείς δεν ξέρει το πότε και το πώς. Αν ήταν να ξανασυμβεί το φαινόμενο, θα ήταν πολύ αργά τώρα. Ο αέρας απόψε έχει την απαλότητα και τη θερμοκρασία που βγάζει έξω γυναίκες με διάφανα φουστανάκια. Θα κολυμπήσουν όλοι γυμνοί τα μεσάνυχτα, ανάμεσα στα λεπιδόπτερα που, έχοντας προσελκυστεί από τα υποβρύχια φωτάκια, πνίγηκαν στην πισίνα. Όσοι καλεσμένοι έπεσαν με τα ρούχα, θα βλέπουν τα υφάσματα να κολλάνε πάνω στο σώμα τους σαν βρεγμένα φτερά. Είναι αδύνατο να βρεις καταφύγιο για να προστατευτείς από μια τέτοια νυχτιά. Έχει απομακρυνθεί από το σπίτι, κρατώντας ακόμα στο χέρι το μπουνάλι του ούισκι. Επιστρέφει για λίγο, βρίσκει την πόρτα της κουζίνας ανοιχτή –η Αλίνα πηγαινοέρχεται μ' εκείνους τους ατέλειωτους κουβάδες ζεστού νερού που αντλούν συνέχεια– και παίρνει ένα από τα φτηνά νεροπότηρα κι ένα εμφιαλωμένο νερό από το ψυγείο.

Κρατώντας το μπουνάλι με το νερό από το ένα χέρι, με το ποτήρι να το καπακώνει, και κραδαίνοντας το ούισκι από το άλλο, διασχίζει το μεγάλο χωράφι του τριφυλλιού. Πίσω του, η φεγγαροφώτιστη στοίβα τέμνεται διαγώνια από το περιορισμένο σκοτάδι που διαγράφουν μέσα από τα τρυφερά φυτά όπως τα αυλακώνουν τα πέλματα με την πίεση και τα πόδια με το βάρος του. Οι κοντινές αστραπές λικνίζονται και χοροπηδούν ανάλαφρα μπροστά του – είναι σαν να ψηλαφίζουν το σώμα του ολόγυρα, σαν να τον διαπερνούν. Δεν ξέρει για πού το έχει βάλει, θα το γνωρίζει, όμως, καλά κι αυτός, μια νύχτα σαν αυτή, μόλις τελικά φτάσει στον προορισμό του – εκεί όπου όλες οι ιδιότητες μιας τέτοιας νυχτιάς θα συνεργαστούν για να του παρουσιάσουν ίσως την τελειότητα. Τώρα τελευταία το έχει κάνει συνήθειο να κάθεται τα βράδια στην ακάλυπτη βεράντα ενός πέτρινου παράσπιτου όπου τους βολεύει να αποθηκεύουν σακιά με λιπάσματα, επειδή βρίσκεται στο κέντρο του αγροκτήματος. Κανείς δεν έζησε ποτέ εκεί μέσα – ποιος ξέρει, βέβαια, αυτοί μπορούν και κουρνιάζουν οπουδήποτε. Κανείς δεν το χρησιμοποίησε σαν

κατοικία από τότε που αγόρασε εκείνος τη φάρμα και δεν έχει ακόμη αποφασίσει τι θα μπορούσε να το κάνει. Με μια καινούργια σκεπή θα γινόταν πολύ καλύτερο σπίτι απ' ό,τι οι παράγκες τους στον καταυλισμό, αλλά αυτό αποκλείεται, διότι στις νυχτερινές επισκέψεις του εκεί ανακάλυψε ότι είναι το σημείο σε ολόκληρη τη φάρμα που προσφέρει την καλύτερη θέα. Κατάλυμα για τους ξένους ίσως; Αν ήθελε να έχει κανείς τέτοιο πράγμα.

Υπάρχει μια πτυσσόμενη μεταλλική καρέκλα που δεν έχουν σπάσει όλα της τα λουριά. Χάρη σ' αυτήν, εξάλλου, κάθισε εκεί, την πρώτη πρώτη φορά. Ούτε ξέρει πώς βρέθηκε εκεί: ένα χαμένο δαχτυλίδι είναι αδύνατον να ξαναβρεθεί, αλλά κάτι που κανείς δεν θυμάται ότι έχει παρατήσει, ξεχνιέται για πάντα: πριν από πολλούς μήνες, κάποιος καλεσμένος των παραποτάμιων πικνίκ, φοβούμενος ότι θα του ζητήσουν να καθίσει κατάχαμα, θα πρέπει να είχε κουβαλήσει μαζί του αυτή την καρέκλα. Και ο ίδιος ο Μέρινγκ μάλλον ξέχασε να την ξανακλείσει και να την πετάξει πίσω από τους σάκους με το λίπασμα την τελευταία φορά που τη χρησιμοποίησε: είναι τοποθετημένη σε γωνία, στα αριστερά μιας ακρωτηριασμένης και πελεκημένης μουριάς που έχει επιζήσει (κάποιος θα πρέπει να ζούσε εδώ κάποτε). Παράξενο να βλέπεις μια καρέκλα εκεί, λες κι εξυπηρετεί κάποιο σκοπό. Νιώθει σαν να φεύγει από το σώμα του και να βλέπει τον εαυτό του ήδη καθισμένο εκεί.

Κατοικεί –διά της παρουσίας του– το μέρος που ετοιμάστηκε γι' αυτόν. Το ούισκι με το νερό είναι υπέροχο. Ενώ μπορεί κανείς να τρώει σαν γουρούνι όταν είναι μόνος, το ποτό, αντίθετα, γίνεται μια πιο συνετή και συνειδητή απόλαυση, όταν παύει να είναι απλώς καύσιμο κοινωνικών συναναστροφών. Κάθε δυο τρία δευτερόλεπτα, όλη η νύχτα πάλλεται από τις κοντινές αστραπές και τότε τότε ο κατάμαυρος ουρανός στα αριστερά ραγίζει σαν φλιτζάνι από την κορφή ως τα νύχια μ' ένα εκτυφλωτικό ορνιθοσκάλισμα, η στιγμιαία διαδρομή του οποίου (περίπλοκη σαν τριχοειδές αγγείο ή σαν αεροφωτογραφία ποταμού) σφραγίζεται πάνω στο μαύρο των βλεφάρων που αντανάκλαστικά κλείνουν. Βροντή, όμως, δεν έρχεται. Τα σιγανά κρωξιμιά που αφήνουν οι φραγκόκοτες του ανάμεσα στα καλα-

μπόκια αντηχούν ολοκάθαρα κι από άκρη σ' άκρη – εκτός κι αν είναι οι εκπυρσοκροτήσεις, επειδή οι λόφοι στον ορίζοντα ανταπαντούν γοργά ο ένας μετά τον άλλον: ο Ντε Μπέερ και οι άλλοι ντόπιοι κτηματίες διασκεδάζουν τα παιδιά τους με πυροτεχνήματα. Γι' αυτούς, όλες οι γιορτές είναι οικογενειακή υπόθεση. Καμιά βροντή: εκείνη η φοβερή καταιγίδα μαίνεται μίλια μακριά και μπορείς, για μια φορά μόνο, μια τέτοια νύχτα, να βρίσκεσαι στο ακριβές σημείο που το στοιχείο της σταματά και αρχίζει το στοιχείο της απόλυτης, φεγγαρόφωτης γαλήνης. Στην πραγματικότητα, είναι δυο νύχτες ταυτόχρονα: όπως ακριβώς κι αυτά τα μεσάνυχτα θα διχοτομήσουν δυο ημερολογιακά έτη.

Ξέρει πολύ καλά ότι αυτό που πίνει δημιουργεί τα συναισθήματα, αλλά είναι σίγουρο ότι το αλκοόλ οξύνει απλώς τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τη θαυμαστή αυτή βραδιά. Σε όποιο από τα πάρτι τους κι αν είχε πάει, τώρα θα είχε ήδη πει πολύ περισσότερο, ακολουθώντας τους υπόλοιπους, μέχρι που θα παρόπαιαν εν χορώ, θα έσφιγγαν τα χέρια ο ένας του άλλου, σαν να προσπαθούσαν να αλληλοβοηθηθούν, σαν να επρόκειτο από ώρα σε ώρα να τραβήξει κάποιος ένα χαλί κάτω από τα πόδια τους.

Δεν μπορεί παρά να είναι μια αίσθηση ανωτερότητας αυτό που νιώθει τώρα. Όχι επειδή δεν βρίσκεται πια στη συντροφιά τους φέτος – «Ακόμα και κάποιος με τη δική σου μέση νοημοσύνη, Μέρινγκ, θα ξεμπερδεύει αργά ή γρήγορα με όλη αυτή τη φάρα» –, Όχι, όχι για ό,τι είναι ή δεν είναι αυτοί οι άνθρωποι, πίνοντας σαμπάνια Veuve Clicquot, ενώ παίζει η μαύρη ορχήστρα, ή βλέποντας έναν μικρό πράσινο πύραυλο να εκτοξεύεται αδύναμα πάνω από το φλέι, ενώ τα παιδιά αγκιστρώνονται από τα ροδαλά, σεμνά κλεισμένα μπουτία της μητέρας τους, ή επινοώντας οποιαδήποτε πρόφαση για να αρχίσουν να πίνουν μπίρες πριν έρθει το Σαββατοκύριακο – αλλά επειδή κανείς δεν παρακολουθεί τώρα αυτή τη νύχτα όπως εκείνος. Απ' όλους, μονάχα εκείνος την παρακολουθεί. Αυτό είναι το συναίσθημα. Βρήκες δάκρυα να χύσεις όταν έφευγες από τη χώρα, αλλά αυτό το έχεις νιώσει ποτέ;

Και δεν ξέρεις ότι αυτός κι εγώ καθίσαμε παρέα οι δυο μας, εκεί έξω, μπροστά από το σπίτι που δεν είναι σπίτι και το δέντρο

που αυτή τη στιγμή δεν μοιάζει με δέντρο αλλά με χαρτί που θροΐζει στο ξαφνικό φύσημα του αέρα, μια σκούρα κηλίδα κόντρα στο φως. Καθόμαστε οι δυο μας εδώ, όπου μπορείς να δεις να απλώνεται μπροστά σου όλος ο καλαμιώνας και το ποτάμι – ούτε μια νυχτερίδα δεν κουνιέται εκεί κάτω δίχως να φτιάξει τη σκιά της στο φεγγαρόφωτο – και κατεβάζουμε όλο το μπουκάλι. Από ποια κατεύθυνση ήρθε, κανείς δεν ξέρει, δεν είναι παρά ένας ίσκιος ανάμεσα στους ίσκιους, ένα σούρσιμο στη μυστική νυχτερινή κίνηση των άκακων πλασμάτων της χλόης – το είχε πει, όμως, ότι θα ερχόταν, ανέβηκε με μια δρασκελιά στο παλιό, ακάλυπτο σκαλοπάτι, όπου αμέσως κάθεται, με σχετική άνεση, ανακούρκουδα. Θα πρέπει να χαμογελάει μ' εκείνα τα βρόμικα δόντια, κι ας είναι το πρόσωπό του ένα μαύρο κενό όπως τον φωτίζει από πίσω η σελήνη. «Μπράβο, Ιάκωβε! Τώρα μπορούμε να πιούμε το ποτό μας, ε; Έλα!» Δεν υπάρχει δεύτερη καρτέκλα, οπότε δεν πρόκειται να νιώσει αμηχανία για το αν θα πρέπει ή όχι να καθίσει εκεί. Όπως παλιά, στην έρημο, που τα αγόρια των Νταμάρα κάθονταν ανακούρκουδα πλάι μας, γύρω από τη φωτιά, και μας έλεγαν παραμύθια για τα κυνήγια τους.

«Σ' αρέσει; Είναι καλό ουίσκι. Πρώτης ποιότητας. Ωραίο, ε; Σου ζεσταίνει τα σωθικά;»

Μάλλον δεν το έχει ξαναδοκιμάσει ποτέ. Μα τι λέει, σίγουρα το έχει δοκιμάσει – σαν τη μουσική των Μπόερς, όλα τα δοκιμάζουν και τα αποζητούν μετά, και παπούτσια θέλουν να φοράνε, αν τους δώσεις την ευκαιρία.

«Ορίστε!» (Κι αυτός αμέσως προτείνει το ποτήρι του, λες και τα πίνουν μαζί κάθε μέρα.) «Πάρε λίγο ακόμα. Είσαι χαρούμενος απόψε, ε; Όλοι είναι χαρούμενοι απόψε. Μουσική, ποτό, ωραία βεγγαλικά στον ουρανό... κι εσύ, ε; Πόσο καιρό είσαι εδώ;»

Όχι, δεν εννοώ πόσο καιρό δουλεύει μαζί μου: εννοώ, πόσα χρόνια είναι σ' αυτό το μέρος. Ο Ιάκωβος βρισκόταν ήδη εδώ όταν έκανα την αγορά: δούλεψε και για τον προηγούμενο ιδιοκτήτη ή ίσως σε κάποια άλλη, γειτονική, φάρμα: δεν ξέρουν από όρια αυτοί, όταν λένε «εδώ». «Πόσων χρόνων είσαι;»

Αυτός, φυσικά, γελάει. «Όχι πολλά», απαντάει πάντα. «Όχι γέρος ακόμα».

Το πιθανότερο είναι ότι δεν ξέρει. «Είσαι πολύ χαρούμενος. Αύριο έρχεται καινούργιος χρόνος, έτσι, Ιάκωβε; Περνάει ο καιρός». Ναι, για κανέναν μας δεν στέκεται: τα παιδιά του (ποια είναι, αλήθεια, τα παιδιά του;) θα πρέπει να έχουν μεγαλώσει. Έχει κόρες, το ξέρω –γιους;– θα έπρεπε να το ξέρω. Ποια απ' όλα τα παιδιά είναι δικά του; Μάλλον έχουν φύγει. Αυτός ποτέ δεν θα ξεκολλήσει από κει. Και πού να πάει άλλωστε; «Θα το τελειώσουμε το μπουνγάλι, Ιάκωβε, εσύ κι εγώ, για σήμερα μόνο. Τι λες, θα το καταφέρουμε;»

Και, φυσικά, αυτός γελάει. Όλοι ξέρουν πόσο ούισκι απ' αυτό που φτιάχνουν μόνοι τους μπορούν να κατεβάσουν. Αυτοί είναι ή του ύψους ή του βάθους. Όταν μπορούν, τρώνε και πίνουν μέχρι σκασμού κι όταν είναι αναγκασμένοι, ξέρουν να πεθαίνουν της πείνας – αυτή είναι η δύναμή τους. «Όλοι είσαστε χαρούμενοι. Είναι καλή φάρμα, καλό μέρος να δουλεύεις, ε; Και φέτος τα ζώα είναι μια χαρά. Έχουμε φτιάξει ωραίο κοπάδι. Αν εξαίρέσεις τον μικρό ταύρο – δεν είμαι σίγουρος ότι κάναμε σωστή αγορά. Μάλλον με γέλασαν. Εσύ τι λες; Σίγουρα τώρα ξέρεις πολλά για τα ζώα, εσύ, ο Φινέας και ο Σόλομον μπορεί να μην ξέρετε τη γλώσσα του επαγγέλματος, αλλά βάζω στοίχημα ότι με την πρώτη καταλαβαίνετε αν είναι ζουμερό και παχύ ένα μοσχάρι...»

Αυτό το βράδυ μόνο.

Μπορούν να κουβεντιάσουν για τα ζώα, δεν έχουν και τίποτε άλλο κοινό. Δεν είναι κανένας χαζός ο γερο-διάβολος, εκτός κι αν θέλει να παραστήσει το χαζό. Τις προάλλες έκανε μια πολύ οξυδερκή παρατήρηση για τον ταύρο, σαν να ήθελε να τον τσιγκλίσει, αλλά με αθώο δήθεν ύφος.

«Αυτός ο ταύρος, ο καινούργιος, είναι εντάξει. Αλλά τα μπροστινά του πόδια – τι έχουν; Σαν πολύ αδύνατα τα βλέπω».

Ναι, εντάξει, κι εγώ το έχω προσέξει:

«Ε, είναι μικρός ακόμα, θα δυναμώσουν».

«Όχι, επάνω μεγαλώνει κανονικά –να, εδώ–, αλλά τα πόδια μένουν έτσι, αδύνατα».

Ναι, ναι, το ξέρω...

«Μόλις, όμως, φτάσει στη σωστή ηλικία...»

«Ο άλλος ταύρος, ο γέρικος, αυτός είχε πόδια έτσι αδύνατα, όταν ήταν μικρός;»

«Α, τον Νάντι λες. Ο Τέρι τον βάφτισε έτσι, του έδωσε το όνομα του Ινδού θεού που είχε δει στον βουδιστικό ναό του Ντέρμπαν, α, για τον Νάντι, λες – φοβερός ταύρος. Πού να ξαναβρείς, όμως, τέτοια ποιότητα...»

«Ναι, αλλά, όταν αγόρασες ταύρο, κοίταζες πολλή ώρα, ε; Γιατί τότε δεν πρόσεξες τα πόδια να είναι δυνατά σαν του Νάντι. Ο Νάντι γέρασε, αλλά έχει ακόμα δυνατά πόδια».

«Ναι, να τον στολίσουμε και με γιολάντες λουλουδιών, όπως ήθελε ο Τέρι... Ξέρω τι λες, αν ήταν δικός σου ο ταύρος, θα φρόντιζες να μην αγοράσεις έναν με ρευματισμούς που δεν θα μπορούσε να καθαλίσει σωστά τις αγελάδες, θα το φρόντιζες εσύ, αν είχες χίλια ραντ για να τον αγοράσεις...»

Αλλά τα πάμε καλά. Γελάμε πολύ. Θα τον αναγνώριζα αμέσως από τον ήχο του γέλιου του, κι ας είναι κρυμμένο το πρόσωπό του στο σκοτάδι. «Θυμάσαι καθόλου πώς ήταν, Ιάκωβε; Δεν μπορεί, θα τον γύρισες ανάσκελα και θα είδες το πρόσωπό του. Όταν του έβγαλες τα γυαλιά ηλίου, το ρολόι του. Θα τον θυμόσουν αν τον έβλεπες ξανά – αν σου έδειχναν μια φωτογραφία του, όπως έπρεπε να έχει κάνει κανονικά η αστυνομία για αναγνώριση;»

Δεν προδίδει τη μέθη του: ορίστε, τώρα κλίνει το κεφάλι σαν σε βαθιά περισυλλογή.

Ξαναλέει ό,τι έχει πει κι άλλες φορές. Το δέντρο κολυμπάει πέρα δώθε κόντρα στο φεγγάρι. Μιλάμε χωρίς βιάση, κάποιες στιγμές με κλειστά μάτια.

«Κανείς δεν ξέρει τίποτα γι' αυτόν. Τίποτα δεν ξέρουμε».

Πάντως, είναι ευπρόσδεκτος. Άκακος. Ας μείνει. Τι σημασία έχει; Θα δίναμε και σ' αυτόν να πει αν ήταν εδώ, ο καημένος μπάσταρδος. Δεν θα τον στριμώχναμε με ερωτήσεις, ε; Γι' αυτό το βράδυ μόνο. Δεν έγινε και τίποτα.

Πίνουμε το ούισκι, κουβεντιάζουμε, γελάμε, κι εκείνος περνάει το καλύτερο βράδυ της ζωής του. Παρά το πρόβλημα της γλώσσας. Αυτό θα σου έδινε τροφή για σκέψη, αν το μάθαινες ποτέ.

Ολόγυρά μας, στην περιφέρεια της νύχτας, δίχως, όμως, να την αγγίζουν, αντηχούν οι αξιοθρήνητοι μακρινοί ήχοι ανθρωπινων εορτασμών. Δύσκολα τους ξεχωρίζεις τον ένα από τον άλλον. Είναι ένα είδος απόμακρου ουρλιαχτού, από το οποίο υψώνεται κάθε τόσο, πιο δυνατή, μία μεμονωμένη νότα – θα μπορούσε να εκφράζει είτε γέλιο είτε θρήνο. Αδύνατο να φανταστείς πώς ηχεί, όταν αποτελείς μέρος της. Έχει γείρει πίσω την καρέκλα του και η αίσθηση του σεληνόφωτος πάνω στο αριστερό του μάγουλο είναι σαν να κάνει ηλιοθεραπεία κάτω από αλλόκοτο ήλιο – ίσως οφείλεται στην αντίθεση του ζόφου της καταιγίδας όπως το προσλαμβάνει η δεξιά πλευρά του προσώπου του. Είναι τόσο φωτεινό το φεγγάρι που διακρίνει το καντράν του ρολογιού του. Πάνω σε ξαφνική παρόρμηση, πηγαίνει και φέρνει από το σπίτι έναν υπνόσακο, ένα μεταλλικό ράντζο (πτυσσόμενο σαν την ξεχασμένη καρέκλα του επισκέπτη) και δυο τρία άλλα χρειώδη. Έτσι και κοιτούσε κανείς –το δωμάτιο της Αλίνας είναι σκοτεινό, οι ναρκωμένες από τη μουσική αγελάδες ούτε που σαλεύουν τα λευκά, γυαλιστερά τους κέρατα–, θα τον έβλεπε να γυρίζει φορτωμένος στο παράσπιτο, από το μονοπάτι που έχει ήδη ο ίδιος χαράξει στο χωράφι του τριφυλλιού, βαδίζοντας σαν να υπνοβατεί μες στα όνειρά του. Έχει πάρει ένα εντομοαπωθητικό σπιράλ κι ένα καινούργιο πακέτο πουράκια. Δεν κουνιέται φύλλο κι ας μην είναι τελείως σιωπηλή η νύχτα, οπότε θα κυκλοφορούν μπόλικά κουνούπια εδώ έξω, δίπλα στα σακιά με τα λιπάσματα. Αυτές οι σπείρες είναι υποτίθεται για εσωτερικούς χώρους, αλλά κάτι θα κάνουν. Προσπαθεί αρκετές φορές με τον αναπτήρα, ώσπου να ανάψει η σπείρα και να πυρακτωθεί η άκρη της ισχνής κόμπρας που τεντώνει στο κέντρο το κεφάλι της. Τώρα βγάζει καπνό η κόκκινη ουρά της. Εκείνος βολεύεται ευδαιμονικά μες στον υπνόσακο και μπορεί από κει να δει τα πάντα, σαν λαγός (θα πρέπει να υπάρχουν μερικοί αν δεν τους έχουν φάει όλους) ή σαν τσακάλι (ο Ντε Μπέερ λέει ότι ζούσαν ακόμα μερικά εκεί μέχρι πριν από δέκα χρόνια), που βγάζει το κεφάλι από τη φωλιά του. Σχεδίαζε να καπνίσει ένα τελευταίο πουράκι αλλά τα μάτια του κλείνουν. Εκτός από τη δική του, υπάρχει και μια άλλη ισχυρή ανθρώπινη παρουσία μέ-

σα στον υπνόσακο. Πιέζει τη μύτη του πάνω στο λεπτό μεταξωτό ύφασμα, το παραγεμισμένο πούπουλα. Είναι η μυρωδιά των ξανθών, όχι φρεσκολουσμένων, μαλλιών ενός μαθητή, παρόλο που τότε δεν ήταν και τόσο μακριά – από την τριβή τους με το ύφασμα, στη διάρκεια τόσων ανήσυχων εφηβικών ύπνων.

Ο Ιάκωβος δεν ήρθε.

Αυτό που τον ξυπνάει είναι η κρύα μεταλλική άκρη από το φερμουάρ του υπνόσακου. Ξημέρωσε κιόλας – αλλά ίσως είναι ακόμα πολύ νωρίς. Το πρωί έρχεται διαφορετική ώρα όταν το κρατούν μακριά οι κουρτίνες. Ένας ήλιος τόσο ισχνός όσο πορτοκαλί ήταν το χθεσινοβραδινό –το περσινό;– φεγγάρι έχει αρχίσει να δίνει υπόσταση στα ψηλότερα κλαδιά εκείνου του δέντρου. Σε μια απαστράπτουσα φιγούρα, στο φόντο του ουρανού, τα παρακλάδια με το ασθενές φύλλωμα μοιάζουν με κύριους κορμούς. Σε κάποιο υπόστρωμα του συνειδητού γνωρίζει ότι αντήχησαν νέες κραυγές, δυνατότερες, φωνάζοντας αυτό που ακούει κάθε χρόνο, τη συγκεκριμένη ώρα της συγκεκριμένης βραδιάς, από τότε που θυμάται τον εαυτό του. Χα-πιιι, Χα-πιι. Χα-πιιι... είναι ουρλιαχτό, δεν είναι ευχή, και ποτέ δεν προσδιορίζει την ιδιότητα της κατάστασης, ή την επιθυμία που εκφράζει. Χα-πιιι... Χα-πιιι. Το βροντοφωνάζουν τα μεσάνυχτα στις πίσω αυλές των προαστίων και στους δρόμους, συνοδεύοντάς το με αυτοσχέδια μουσικά όργανα. Ναι. Χτυπάνε τα τηλεγραφόξυλα με καπάκια από τους τενεκέδες ή με φτυάρια του κήπου, ουρλιάζοντας, χα-πιι, χα-πιι. Θα πρέπει να βαρούσαν με τις τσάπες τους, πάνω, στο δρόμο, εκεί που, αν είσαι μόνος, ακούς τα τηλεφωνικά σύρματα να βουίζουν, αλλά κι έξω από το μαγαζί του Ινδού. Οι Μπόερς είχαν πέσει για ύπνο, οι Ινδοί το ίδιο. Κι αυτός, επίσης, δεν βγήκε ποτέ από το υπόστρωμα εκείνο του συνειδητού. Έχουν τελειώσει όλα. Παρατρίχα.

Φυσικά – πώς και δεν το σκέφτηκε! Θα πρέπει να πήγε να τον βρει στο *σπίτι*. Θα χτύπησε μάλλον την πόρτα της κουζίνας, ώρα πολλή, κι ύστερα θα έφυγε. Συνειδητοποίησε ότι αστειευόταν όταν τον καλούσε. Θα κάνεις κοπάνα να έρθεις μαζί μου

στο *Το όνομά μου είναι Τρινιτά*; Φυσικά αστειευόταν. Γι' αστείο το πήρε εκείνη. Χριστέ μου. Το περσινό, μπαγιάτικο αστείο.

Όπου κι αν πάτησε χθες βράδυ στο χωράφι με το τριφύλλι, το χορτάρι έχει μελανιάσει από το στραπατσάρισμα των γλυκών, ζουμερών, μουλιασμένων φύλλων. Εκτός από το μονοπάτι ανάμεσα στα δυο σημεία προσορισμού του, το εδώ και το σπίτι, αδύνατο να εξηγηθούν τα άλλα σκόρπια ίχνη σ' έναν τέτοιο παρθένο, βουτηγμένο στη δροσιά, αγρό. Μα τι στην ευχή έκανε και παρήλανε γύρω γύρω από τον εαυτό του σαν σκυλί που στρώνει το χώμα για να πλαγιάσει ή σαν ένα εδαφόβιο που τακτοποιεί με το στήθος του τη φωλιά του. Μόνο οι αγελάδες είναι ξύπνιες και αρθρώνουν τις παρατεταμένες καταφάσεις τους: μμμμ-μμμμΜμμ! Πάνω, στον καταυλισμό, ούτε μια τόση δα στήλη καπνού. Ακόμα στις αγκαλιές των γυναικών τους είναι χωμένοι. Οι Χήρες –τι ηλίθια λαϊκή ονομασία πουλιού, ποιο στοιχείο θα μπορούσε να είναι πιο αρσενικό στη φύση από εκείνη τη μακρουλή, πλουμιστή ουρά;– κατεβαίνουν πάνω από τα καλαμπόκια, που μετατρέπουν τα χωράφια από πράσινα σε γαλακτερά, όπως ανθίζουν όλα μαζί, στο ίδιο ακριβώς ύψος. Ούτε ίχνος στον αέρα από τη λερή σαπουνίλα του ποταμού. Δεν υπάρχει ψυχή τριγύρω. Είναι δικό του το μέρος. Κανένα μάτι δεν τον παρακολουθεί. Σαν κάθε υγιές πλάσμα, που βρίσκεται ακόμα στην ακμή του, κάθετα ανακούγκουδα στο ιδιωτικό αγροτεμάχιο του γλυκού υγρού τριφυλλιού και παράγει, με ευκολία και με αρκετή ευχαρίστηση (το πουράκι που δεν άναψε το προηγούμενο βράδυ κρέμεται αναμμένο στο στόμα του), μια αχνιστή κουράδα. Η ξεστή της μυρωδιά, εδώ έξω, στην ύπαιθρο, έχει την αθωότητα της κοπριάς. Κλοτσάει από πάνω λίγο χώμα και φύλλα και θάβει το αποδεικτικό αυτό στοιχείο του εαυτού του.

Κι έτσι ήρθαμε στον κόσμο, κατέχοντας ό,τι μας αρκούσε, πιστεύοντας ότι κατέχουμε τα πάντα, ότι ήμασταν σοφοί, ότι δεν υπήρχε τίποτα που να μην ξέρουμε...

Μέχρι που είδαμε ότι εμείς, οι μαύροι, ήρθαμε δίχως το παραμικρό. Ήρθαμε γυμνοί: αφήσαμε τα πάντα πίσω μας, επειδή ήρθαμε εμείς πρώτοι. Όσο για τους λευκούς... καταλάβαμε ότι εμείς ερχόμαστε στον κόσμο βιαστικοί – αυτοί, όμως, περιμένουν για όλα τα πράγματα, μην τυχόν κι αφήσουν τίποτα πίσω.

ΚΑΝΟΝΤΑΣ ΒΟΛΤΑ με το ποδήλατό του χωρίς συγκεκριμένο προορισμό, ο Ιζάκ σταμάτησε να δει τι έκαναν οι Ινδοί. Ο ένας από τους γιους σκαρφάλωνε εκείνη την ώρα στα δοκάρια που στήριζαν τη δεξαμενή του βρόχινου νερού. Δεν είχαν ανεμόμυλο σαν εκείνους στη φάρμα, υπήρχε, όμως, το παλιό πηγάδι στην αυλή απ' όπου έβγαζαν νερό με χειροκίνητη αντλία. Ο Ινδός ετοιμαζόταν να βάλει τα δοκάρια: ένα τενεκεδάκι με μπογιά ήταν σφηνωμένο στη γωνία που σχηματίζουν δυο ξύλα καρφωμένα χιαστί, λίγο πιο πάνω, ενώ ο ίδιος κρεμάστηκε με άνεση μόλις αποφάσισε από πού θα ξεκινούσε: τα πόδια ανοιχτά να ισορροπούν πάνω σε μια τάβλα, το αριστερό χέρι γαντζωμένο από μια προεξοχή και το δεξί να απλώνει κιόλας πάνω στα δοκάρια φαρδιές πινελιές στο κόκκινο της σκουριάς. Ήταν ντυμένος σαν λευκός νεαρός από την πόλη (τους έβλεπε ο Ιζάκ τις Κυριακές στον κεντρικό δρόμο με τα μηχανάκια τους): φορούσε λαστιχένιες σαγιονάρες και στενό σορτσάκι απ' αυτά που έχουν ενσωματωμένη ζώνη με μεταλλική αγκράφα. Ήταν γυμνός από τη μέση και πάνω και με κάθε του κίνηση ταλαντευόταν και η αλυσίδα που φορούσε στο στήθος του απ' όπου κρεμόταν κάτι γυαλιστερό. Ακριβώς από κάτω στεκόταν ένα κοριτσάκι του σπιτιού, παρακολουθώντας τον κι επιμένοντας να κάνει διάφορες ερωτήσεις. Μάλωναν στη γλώσσα τους, μέχρι που ο αδελφός της, ή ό,τι της ήταν τέλος πάντων, έκανε ότι απλώνει τη βούρτσα για να στάξει πάνω της μπογιά κι αυτή στρίγκλισε κι έτρεξε μακριά, κλοτσώντας τα πόδια της με τις άσπρες ως το γόνατο κάλτσες. Ο Ιζάκ είδε τους μυς του Ινδού να σφίγγονται γύρω από την ωμοπλάτη, καθώς έπιανε πάλι δουλειά. Τα σημεία στις γω-

νίες ήταν δύσκολα, αλλά αυτός τα έβαφε μια χαρά. Ο Ιζάκ απόρησε όταν τον είδε να σταματάει απότομα και να κατεβαίνει γοργά, δίχως να χάσει ούτε ένα πάτημα κι έπειτα να πηγαίνει γύρω γύρω από την εγκατάσταση, κοιτώντας προς τα πάνω.

«Είναι ψηλό, ε;» είπε ο Ιζάκ στα αφρικάανς. Ο Ινδός ήταν ο μικρός της οικογένειας, όχι από τα σχολιαρόπαιδα, ο νεότερος από τους μεγάλους γιους, περίπου στην ηλικία του δηλαδή. Ούτε ο Ιάκωβος ούτε ο Σόλομον θυμόντουσαν πότε είχαν γεννηθεί, αλλά ο Ιζάκ ήξερε ακριβώς: στις 21 Απριλίου του 1956. Το είχε γραμμένο σ' ένα χαρτί.

Ο Ινδός γύρισε να τον κοιτάξει με το μαύρο γυαλί του. Οι χαρακτηριστικές σε όλους τους γυαλιστερές μπούκλες των μαλλιών έπεσαν πάνω από τον μεταλλικό σκελετό και ήταν σαν να χαμογελούσε έτσι όπως ζάρωσε τα μάτια κόντρα στον ήλιο. «Είναι σκουριασμένο παντού. Σε λίγο θα γκρεμιστεί, αν δεν πιάσει κανείς να το βάλψει».

Ο Ιζάκ γέλασε.

«Πολύ παλιό, ε;»

«Κανονικά, έπρεπε να έχω ξεκινήσει απ' την εξέδρα. Αυτό είναι το πρόβλημα. Είμαι ηλίθιος, φίλε».

Ο Ιζάκ ήταν καβάλα στο ποδήλατο, αλλά όχι πάνω στη σέλα – μισοκαθόταν στο σίδερο, με τα πόδια ακουμπισμένα κάτω, στηρίζοντας και τον εαυτό του και το γερμένο ποδήλατο.

«Δεν πειράζει, φίλε. Σκαρφάλωσε απ' την άλλη πλευρά και κάν' το».

«Ναι, ξέρω».

Κοίταξαν για μια στιγμή και οι δυο το κτίσμα.

«Θα βάλψεις και το ντεπόζιτο;»

«Αυτά δεν βάζονται. Είναι από αμίαντο – ένα ειδικό υλικό που εσύ δεν θα...»

«Ναι, τον ξέρω τον αμίαντο, φίλε. Όπως αυτό που βάζουμε στις σκεπές».

Ο Ινδός άρχισε πάλι να σκαρφαλώνει κι αυτή τη φορά πήγε για την εξέδρα. Μόλις ανέβηκε, ξάπλωσε μπρούμυτα, τέντωσε τα πόδια πίσω, σαν αθλητής που ετοιμάζεται για κάμψεις και ά-

πλωσε προσεκτικά το χέρι προς τα κάτω να πιάσει το τενεκεδάκι με την μπογιά.

«Θα βάψεις την εξέδρα;»

Αυτός δεν απάντησε παρά κούνησε αργά το κεφάλι του αρνητικά.

Ε, τότε τι γύρευε εκεί πάνω; Ο Ιζάκ κατάλαβε από το κούνημα αυτό του κεφαλιού ότι ο Ινδός κάτι είχε βάλει με το νου του. Εκείνη, όμως, τη στιγμή, την προσοχή του Ιζάκ απέσπασε ένα από τα κοριτσάκια της φάρμας, που ερχόταν από το δρόμο μ' ένα μικρό κουτί από σιρόπι να ισορροπεί στο κεφάλι της. Ήθελε να τη γυρίσει πίσω με το ποδήλατό του, τον παρακαλούσε και δεν έλεγε να τον αφήσει ήσυχο.

«Είμαι κουρασμένη, αδελφούλη».

«Από τι κουράστηκες, αδελφούλα; Απ' αυτό το τόσο δα κουτάκι;»

«Μα, πονάει το πόδι μου».

«Ποιο πόδι, μωρέ; Ποδηλατάδα θες, αυτό είναι όλο».

Όταν ξανακοίταξε προς τα πάνω, είδε στο επάνω μέρος του ντεπόζιτου μια λουρίδα φρέσκιας καφετιάς μπογιάς. Δεν ήταν πολύ μεγάλη δεξαμενή, είχε σχήμα βαρελιού κι έτσι όπως στεκόταν ο Ινδός στις μύτες των ποδιών –φαίνονταν οι κόκκινες λαστιχένιες σόλες από τις σαγιονάρες του– μπορούσε να φτάσει με το πινέλο ως την εξωτερική στεφάνη. Τελικά, λοιπόν, θα έβαφε το ντεπόζιτο; Όχι. Όταν είχε κάνει όλο του το γύρο, ολοκληρώνοντας τη στεφάνη, κάθισε ανακούρκουδα και –με κάποια δυσκολία, επειδή το κάθισμα σε λυγισμένα γόνατα έπιανε περισσότερο χώρο στην εξέδρα απ' ό,τι η όρθια στάση– έφτιαξε μια πανομοιότυπη λωρίδα, στο πάχος του πινέλου, στο κάτω μέρος. Μετά κάτι έπιασε να γράφει – όχι, να ζωγραφίζει, πάνω στην κοιλιά της δεξαμενής, από την πλευρά που έβλεπε στον Ιζάκ και το δρόμο. Ο Ιζάκ άρχισε να κάνει πειρακτικά σχόλια, δίχως να το παρατραβάει, γελώντας.

«Μα τι κάνεις; Τι φτιάχνεις τώρα εκεί; Α, ένα πρόσωπο! Τι είναι αυτό; Έλα, ρε, σοβαρά;»

Ο Ινδός κούνησε πάλι μόνο αρνητικά το κεφάλι: ήξερε αυτός τι έκανε.

«Τι είναι αυτό;»

Όταν περάστηκαν δεύτερο χέρι τα περιγράμματα του σχήματος, τραβήχτηκε λίγο πίσω και τα μαύρα γυαλιά στράφηκαν να κοιτάζουν πάλι τον Ιζάκ:

«Δεν το βλέπεις;»

Ήταν ένα αυγό, που χωριζόταν στο εσωτερικό του από τέσσερις γραμμές, ή μάλλον, μια κάθετη γραμμή που από τη μέση της ξεκινούσαν δυο άλλες κοντύτερες γραμμές σχηματίζοντας γωνία. Ο Ινδός έμεινε για μια στιγμή δίπλα στο έργο του, με το ένα πόδι να αιωρείται στον αέρα. Μετά κατέβηκε με δυο μόνο κινήσεις και άρχισε να σκουπίζει τα χέρια του σ' ένα κουρέλι. Δεν σήκωσε το βλέμμα να δει τι είχε φιλοτεχνήσει.

Ο Ιζάκ το ήξερε αυτό το αυγό. Το έβλεπε πάνω στα μηχανάκια. Και σε μπλούζες ακόμα. Ήταν όμορφο. Το φορούσαν όπως φοράει κανείς τον Εσταυρωμένο. Πρόσεξε τότε ότι αυτό ήταν και το στολίδι που κρεμόταν από την αλυσίδα πάνω στο γυμνό στέρνο του Ινδού. Δεν ήξερε, όμως, τι ακριβώς συμβόλιζε, όπως γνώριζε το Σταυρό ή το εξάκτινο αστέρι που έβλεπες στη σημαία των σιωνιστών.

«Ωραία ταιριάζει εκεί».

Ο Ινδός ακόμα δεν είχε κοιτάξει τι έφτιαξε. Δεν είχε δει πώς φαινόταν το έργο του από κάτω, όπως ο Ιζάκ.

«Θέλω να αγοράσω κι εγώ ένα. Πρέπει να φέρεις στο μαγαζί».

Ο Ινδός γέλασε κι επανέλαβε το αρνητικό του νεύμα, δίχως να κοιτάζει ούτε αυτόν.

«Έλα, ρε, σε παρακαλώ. Θέλω να έχω κι εγώ (χτύπησε το στήθος του εκεί όπου θα το φόραγε). Πόσο το πουλάτε; Γιατί δεν μου φέρνεις ένα;»

«Δεν το έχουμε στο μαγαζί».

Ύστερα απ' αυτό, δεν αντάλλαξαν άλλη κουβέντα, επειδή ο Ινδός δεν έβγαζε άχνα. Ο Ιζάκ έμεινε λίγο ακόμα, κάνοντας ζιγκ ζαγκ με την μπροστινή ρόδα του ποδηλάτου του μες στη σκόνη, μέχρι που ο άλλος ξανάπιασε να μπογιατίζει τα μεταλλικά δοκάρια.

«Θα σπάσεις κανένα πόδι». Ήταν η φωνή του Νταούντ, του

νιόπαντρου αδελφού, που είχε μιλήσει στα γκουτζεράτι. Ο ζωγράφος έριξε μια γρήγορη ματιά πίσω από τα μαύρα γυαλιά του: το παιδί της φάρμας είχε βαρεθεί να περιμένει για συζήτηση και είχε φύγει – η μικρή αδελφή κρατούσε τον παντρεμένο αδελφό από το χέρι, λες και τον είχε σύρει εκείνη ως εκεί.

«Γιατί το ζωγράφισες πάλι αυτό;» Ο Νταούντ προσπαθούσε να αποτραβηχτεί ταυτόχρονα από τη μικρούλα γελώντας.

«Είναι το σήμα της ειρήνης».

«Το ξέρω, χαζέ».

Δυο μέρες αργότερα, καθώς ανακάτευε το γαλακτερό τσάι που του είχαν μόλις φέρει ως συνήθως από το σπίτι, ο πατέρας έσπασε μια σιωπή ανάμεσά τους:

«Τζαλάλ, γιατί το 'φτιαξες αυτό (έδειξε μ' ένα τίναγμα του χεριού που κρατούσε ακόμα το κουταλάκι) εκεί πάνω;»

Εκείνος απάντησε στα αγγλικά αγέλαστος:

«Για πλάκα».

«Μα, έτσι ψηλά που είναι, φαίνεται από ένα μίλι μακριά».

«Και τι περίμενες να ζωγραφίσω; Τη νοτιοαφρικάνικη σημαία; Το φεγγάρι του Ισλάμ;»

«Να το φοράς στο λαμό σου... πάει καλά...»

«Γιατί, τι πειράζει; Τι διαφορά έχει αν είναι στο λαμό μου ή πάνω στο ντεπόζιτο;»

«Οι λευκοί μπορούν να κάνουν ό,τι θέλουν, δεν έχουν άλλα προβλήματα αυτοί. Οι χίτηδες. Οι λευκοί φοιτητές στα πανεπιστήμια. Και φαίνεται κόκκινο – η μπογιά θέλω να πω...»

Το πρόσωπο του νεαρού πήρε αμέσως έκφραση κυνικής κατάντηξης. Με σκληρό χαμόγελο, μιλώντας και φτύνοντας μαζί: «Κόκκινο! Κόκκινο! Ό,τι διαβάζεις στις εφημερίδες, ό,τι σου λένε στο ραδιόφωνο, εσύ τα πιστεύεις. Σε ταΐζουν κάθε μέρα με αηδίες. Έτσι και σου πουν ότι ο κίνδυνος είναι οι κομμουνιστές, τότε εσύ πάει, το πίστεψες. Κόκκινο! Κι αν θες να ξέρεις, δική σου είναι αυτή η μπογιά, είναι η ηλίθια καφέ μπογιά που έχεις στην αποθήκη. Εσύ τη βλέπεις κόκκινη! Αν μας λένε, δηλαδή, κούληδες, τότε αυτό είμαστε – αφού ό,τι λένε αυτοί είναι αλήθεια!»

Φώναζε σαν να ήταν μόνοι αυτός και ο πατέρας του.

Ο πατέρας, όμως, δεν ξεχνούσε ποτέ την παρουσία του γέρον: στο πόστο του, στην καρέκλα του. Μιλούσε λοιπόν όπως κάποιος που ξέρει ότι έχει ακροατές ή που δίνει λογαριασμό σε αθέατη εξουσία.

«Δεν ξέρω τι λες. Εγώ ξέρω ότι έχουμε όλους αυτούς τους Ολανδούς κτηματίες ολόγυρα κι όταν περάσουν θα το δούνε. Κάποιος μπορεί να το προσέξει και να 'χουμε ιστορίες... Ξέρω εγώ από αυτά, πίστεψέ με. Δεν μας ενοχλούν αυτοί, δεν τους ενοχλούμε κι εμείς – αυτό είναι το καλύτερο για όλους. Ας το αφήσουμε έτσι... Το περιπολικό της αστυνομίας περνάει απέξω κάθε μέρα...»

«Και θα έρθουν δηλαδή οι αστυνόμοι και θα πουν ότι είσαι κομμουνιστής, ότι είμαστε κομμουνιστές κούληδες, αυτό φοβάσαι, ε; Δηλαδή, αυτό εκεί πάνω είναι το σφυρί και το μισοφέγγαρο – έτσι το λένε αυτοί, έτσι το λες κι εσύ!»

Μαζί με τα αγριεμένα λόγια του παρασύρθηκαν και τα νεύρα του. Έπιασαν ένα πραγματικό σφυρί κι επιτέθηκαν στην έγχρωμη φωτογραφία του εαυτού του, χαμογελαστού την ημέρα της σχολικής αποφοίτησης, που κρεμόταν μαζί με όλες τις γαμήλιες φωτογραφίες στο σαλόνι. Ο Τζαλάλ έσπαγε τον εαυτό του. Αυτοί τα ξέρουν όλα – εσύ τους πιστεύεις... Και συνειδητοποιώντας ξαφνικά –με την επείγουσα βεβαιότητα του ανησυχητικού εσωτερικού σπασμού που προαναγγέλλει ακατάσχετη διάρροια– ότι του έρχονταν κλάματα, έτρεξε στον σκοτεινό διάδρομο και κλείστηκε στο δωμάτιο που μοιραζόταν με τα άλλα του αδέρφια.

Έλειπαν στο σχολείο. Δεν υπήρχε κλειδί, αλλά έσπρωξε τη γωνιά ενός κρεβατιού προς την πόρτα, όπως είχε κάνει κι άλλες φορές στο παρελθόν. Άκουσε τη μητέρα του να ανασαίνει από την άλλη πλευρά και να παράγει μικρούς ευγενικούς θορύβους με το λαρύγγι της. Αλλά φοβόταν στην πραγματικότητα να του μιλήσει. Εκείνος ξάπλωσε στο κρεβάτι του κι άναψε τσιγάρο. Δεν ήρθαν δάκρυα. Σκεφτόταν πού θα μπορούσε να πάει. Στα ξαδέλφια του, στο Κλέρκοντορπ. Στη θεία της μάνας του, στο Λίχτενμπεργκ. Στο θείο και στα ξαδέλφια που έμεναν στο Στάντερτον. Ως και τους συγγενείς της γυναίκας του Νταούντ σκέφτηκε, που έμεναν κοντά στο Ντέρμπαν. Υπήρχαν πολλά μέρη.

Για να δουλέψει σε κάποιο παρόμοιο μαγαζί και να ακούει να του λένε τα ίδια πράγματα.

Η μητέρα του μύρισε το τσιγάρο κι έφυγε σχεδόν αθόρυβα, παρόλο που ήταν τεραστίων διαστάσεων – έκανε μεταβολή και προχώρησε στον σκοτεινό διάδρομο.

Ο ΤΗΛΕΦΩΝΗΤΗΣ έχει καταγράψει δυο απόπειρες επικοινωνίας μαζί του μέσω τηλεφωνικής υπηρεσίας του εξωτερικού.

Θα μπορούσε με τη σειρά του να ηχογραφήσει ένα μήνυμα, στο οποίο να δίνει τον αριθμό τηλεφώνου στη φάρμα. Αλλά δεν το κάνει. Ούτε εκεί υπάρχει κανείς για να απαντήσει, εκτός κι αν τύχει να είναι μέσα στο σπίτι τη στιγμή που θα χτυπήσει το τηλέφωνο. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε επίσης ότι οποιοσδήποτε άλλος –αν έχει απομείνει πια κανείς που να επιχειρεί ακόμα να τον προσκαλέσει σε δείπνο– θα διαπίστωνε ότι η απόσταση που είχε επιβάλει την απουσία του στις γιορτές, ήταν πολύ μικρότερη απ’ αυτή που όλοι νόμιζαν (συνέδριο στην Αυστραλία, σκι στην Αυστρία).

Δεν μπορεί να ξέρει αν η κλήση είχε ζητηθεί να γίνει με δική του χρέωση. Πολύ φοβάμαι ότι ακόμα κι αν φοράς σκισμένο μπλουτζίν και κυκλοφορείς ξυπόλυτος, η δυνατότητα ενός δωρεάν υπεραστικού τηλεφωνήματος σε τοποθετεί ανεπίστρεπτα στην κατηγορία του ακατέργαστου χυτοσιδήρου. Έχεις πάνω σου τη σφραγίδα της.

«Ήθελα μόνο να πω Καλή Χροιά και τέτοια...»

Παρατηρώ ότι στο τηλέφωνο παραλείπεις –αποφεύγεις– κάθε είδους προσφώνηση που να εδραιώνει τη σχέση σου μαζί μου. Δεν με αποκαλείς τίποτα. Αυτό, όμως, δεν αλλάζει το τι σου είμαι. «Α, πολύ καλά έκανες, πώς πάει; Έχετε πολύ κρύο εκεί; Περνάς καλά; Εγώ τα πέρασα ήσυχα – να φανταστείς ότι το βράδυ της Πρωτοχρονιάς κοιμήθηκα από τις δέκα το βράδυ...»

Και ύστερα; Μια σιωπή, ενώ η απόσταση είναι κάτι ηχηρό αν όχι χειροπιαστό: εκείνο το αχνό, υπερηχητικό κουδούνισμα των

υπεραστικών γραμμών στα αυτιά, εκείνες οι κυματιστές, υποβρύχιες φωνές που είναι πάντοτε παρούσες, απελπισμένες σειρήνες άλλων συνδιαλέξεων, φερμένων ως εκεί μέσα από εκατομμύρια μίλια. Με ακούς; Σκέψου κάτι να πεις μετά.

«Δεν σε πήρε ο Τέρι. Εγώ θέλω να σου μιλήσω».

Ούτε αυτό δεν είναι αδύνατο σε μια τέτοια περίπτωση, παρόλο που συνήθως επικοινωνούμε μέσω δικηγόρων, αφού γρήγορα καταλάβαμε ότι είναι ο καλύτερος τρόπος για να αποφεύγονται τριβές που θα μπορούσαν να αποδειχτούν τραυματικές για εκείνον. Αυτό, όμως, ίσχυε όταν ήταν παιδί. Δες τον τώρα, ολόκληρος άντρας, εξοπλισμένος από τον ίδιο τον Έρωτα, μέχρι και γένια βγάζει.

«Ξέρω γιατί».

«Θέλει να μείνει κι εγώ σκοπεύω να τον κρατήσω εδώ».

«Το ήξερα ότι αυτός ήταν ο λόγος. Αλλιώς, γιατί να μου τηλεφωνήσεις».

«Δεν σκοπεύω να τον δω να πηγαίνει με το ζόρι στο στρατό για ένα χρόνο. Έχει την ιδεολογία του και θεωρώ ότι πρέπει να τη σεβαστείς».

«Μάλιστα... θα τον κρατήσεις δηλαδή εσύ κάτω απ' τις φούστες της μαμάς κι εγώ θα κάτσω εδώ με σταυρωμένα τα χέρια – έτσι νομίζεις;»

Στέκεται δίπλα σου και κοιτάζει το πρόσωπό σου για να διαβάσει εκεί την αντίδρασή μου.

«Γιατί δεν έρχεται ο ίδιος στο τηλέφωνο να μου μιλήσει σαν άντρας; Δώσ' τον μου».

«Δεν έχει να σου πει τίποτα».

«Έχω εγώ, όμως; σε σένα. Είναι ανήλικος. Έχω την πλήρη κηδεμονία του με δικαστική απόφαση. Αυτό θα έπρεπε να το ξέρεις. Θα σου κάνω αγωγή για άρση του δικαιώματος επικοινωνίας...»

«Α, βέβαια – τρέχα στους δικηγόρους, όπως συνήθως. Εσύ μπορείς να πληρώσεις τους καλύτερους και άντε μετά να τα βγάλω εγώ πέρα με τα λεφτά σου...»

Τώρα, όμως, σκέφτεται κάτι που θα μπορούσε να είχε πει στο γιο. Από τα ανοιχτά παράθυρα του αυτοκινήτου ξεπετάγονται

τα τρεμάμενα κεφάλια δυο νεαρών δενδρυλλίων, το ένα κοιτάζει απ' τη μια, το άλλο απ' την άλλη. Οι ρίζες τους, που η καθεμιά σχηματίζει μια μεγάλη χωμάτινη γροθιά, προσεκτικά τυλιγμένη με λινάτσα και πλαστικό, ακουμπούν στο πίσω κάθισμα της Μερσεντές. «Θυμάσαι για τα δέντρα που σου έλεγα ότι θα φυτέψω; Έφτασαν με φορτηγό, αλλά δεν ήθελα να παρατήσω στο φυτώριο τέτοια όμορφα πλάσματα. Ξέρεις τι είναι; Ισπανικές καστανιές. Σπάνια ποικιλία εισαγωγής. Εκατό ραντ η μία. Το δώρο στον εαυτό μου. Πήρες να φας ψητά κάστανα απ' το δρόμο; Αυτά τα κάστανα είναι το καλύτερο πράγμα που έχει να προσφέρει ο καταθλιπτικός νεοϋρκέζικος χειμώνας».

Ο δρόμος είναι τόσο οικείος που υπάρχει πλέον μόνιμα στο μυαλό του, όπως εκείνα τα κυκλώματα που δημιουργούνται όταν οι συνδέσεις περίπλοκων δικτύων κατανόησης στον εγκέφαλο δέχονται τόσο επανειλημμένα ερεθίσματα ώστε εγκαθίσταται ως μονοπάτια γνώσης. Ξέρει πού είναι κρυμμένος ο τροχονόμος που δίνει κλήσεις για υπερβολική ταχύτητα. Διαβάζει κάθε φορά, χωρίς ποτέ να το κοιτάζει, το ιερογλυφικό που κάποιος έχει σκαλίσει πάνω στη δεξαμενή βρόχινου νερού του Ινδού. Προτού καν δει τα ανθοστόλιστα λαγουδάκια και γαϊδουράκια που φιγουράρουν στο καπό και στη σκεπή του παλιού της στείσον βάγκον, ξέρει ότι η χίπισσα που πουλάει τα χειροποίητα παιχνίδια θα βρίσκεται εκεί όπου τελειώνει ο αυτοκινητόδρομος, πάνω στη στροφή. Συγκεκριμένα οχήματα που έχει πιθανότατα συναντήσει πολλές φορές, επειδή χρησιμοποιούν κι αυτά εξίσου συχνά μ' εκείνον την ίδια διαδρομή, τα περιμένει πια σαν οδόσημα. Και πρόσωπα ακόμα. Τις προάλλες του φάνηκε ότι κάποιος του χαμογέλασε από μια στάση λεωφορείου. Θα μπορούσε να κάνει τη διαδρομή ακόμα και στον ύπνο του. Καμιά φορά το κάνει. Ξυπνάει στα μισά της νύχτας στην πόλη και για μια στιγμή νομίζει ότι είναι στη φάρμα, ή σηκώνεται σ' εκείνο το δωμάτιο της αγροικίας και νομίζει ότι ακούει το τηλέφωνο να κουδουνίζει στο διάμερισμα. Οι φανταστικές κορυφές των δενδρυλλίων κουνιούνται πάνω κάτω από το ρεύμα του αέρα που δημιουργεί στο διάβα του. Άνθρωποι σε περαστικά αυτοκίνητα του ρίχνουν τη δεύτερη ματιά που καθένας έλκει όταν εκθέτει δημοσίως ένα στοιχείο

της ιδιωτικής του ύπαρξης – όπως εκείνοι οι Μπόερς, για παράδειγμα, που είναι ικανοί να φορτώσουν στη σκεπή των αυτοκινήτων τους από τη ραπτομηχανή της γυναίκας τους μέχρις αγροτικά εργαλεία, ή οι μαύροι της κοινότητας που ποδηλατούν με ένα μαγκάλι στερεωμένο στο τιμόνι ή –το είχε δει μια φορά– ένα γίδι δεμένο στη σχάρα.

Πόσες φορές δεν έχει πάει πέρα δώθε, εξομαλύνοντας το δρόμο, τότε που πήγε για πρώτη φορά να δει το μέρος κι αποφάσισε ότι θα ήταν συμφέρουσα αγορά. Διαγράφοντας ένα αυλάκι ξανά και ξανά, βαθιά ριζωμένο. Εφόσον υφίσταται μια πρωταρχική αιτία, κάποια μέρα θα υπάρξει και μια τελευταία. Μάλλον θα είναι κάτι σαν... κάτι όχι σπουδαιότερο από μια καινούργια τάπα για έναν αποχετευτικό αγωγό που θα έχει ζητήσει ο Ιάκωβος, ή κάποιο φάρμακο για τις αγελάδες. Αυτή είναι η πραγματικότητα του τόπου, καλή μου – η διατήρησή του. Θα ήταν τρέλα να υποθέσω ότι το υπεραστικό τηλεφώνημα το έκανες εσύ, αν και όχι εντελώς αδιανόητο. Ήσουν ικανή. Και με χρέωση δική μου αν ήταν – αυτό, τελικά, μπορεί και να ενίσχυε την πιθανότητα να ήσουν εσύ, τα λεφτά μου είναι μια υπολογίσιμη δύναμη όταν βρίσκεται κανείς σε μπελάδες. Εσύ πάντα φλερτάρεις επικίνδυνα με τους μπελάδες – κρατώντας βέβαια στο άλλο χέρι μια ντουντούκα για να μπορείς να καλέσεις σε βοήθεια. Εντάξει, γυναίκα είσαι, κι αυτή είναι η γοητεία σου, ή μέρος της γοητείας σου. Ξεκινάς, λοιπόν, με το να την εγκαθιδρύσεις εκ νέου:

«Έχεις ακόμα εκείνο το ωραίο κτήμα που είχα δει κάποτε, Μέρινγκ; Αν ήξερες πόσο νοσταλγώ την Αφρική! Όχι τους ανθρώπους –τους σκατένιους λευκούς!– αλλά τη χώρα».

«Ευδοκιμεί – οι βροχές έχουν κάνει το θαύμα τους φέτος. Έπρεπε να είχες έρθει κι άλλη φορά, τότε που ήσουν ακόμα εδώ».

«Το ξέρω. Δεν με ξαναπήγες – ξέρω ότι ήθελες... αλλά, για κάποιο λόγο, δεν μας δόθηκε ποτέ η κατάλληλη ευκαιρία, έτσι δεν είναι;»

Μέσα από τα καλέσματα των σειρήνων και το βρυχηθμό των ωκεανών που διαπερνούν το καλώδιο που μας συνδέει, ξέρεις πώς να με ακουμπάς.

Για σένα δεν είμαι κανένας συνηθισμένος έμπορος ακατέρο-

γαστου χυτοσιδήρου. Η σάρκα είναι παρούσα και στις δυο άκρες της γραμμής: για την ακρίβεια, είναι ένα ζωντανό σύρμα που περνάει από το αυτί στο δεξί χέρι, και στο άγγιγμα του σπινθήρα του η κάθε ρώγα ξεπετάγεται μέσα από το καστανό, ζωμένο δέρμα της. Υπέροχη ανατριχιασμένη σάρκα.

«Φυτεύω ευρωπαϊκές καστανιές για να έχουν οι μαύροι για καυσόξυλα, όταν θα γίνουν δικά τους όλα...»

Α, αυτό σε κάνει να γελάσεις – το ξέρω! Αυτό είναι που σου αρέσει πραγματικά σ' εμένα, σ' εμάς: παλεύουμε ο ένας με τον άλλο, ο καθένας στο έδαφος του άλλου, κανείς δεν υποχωρεί, και όταν πέφτουμε, πέφτουμε σφιχταγκαλιασμένοι, σαν εραστές.

Όσο κι αν με βλέπεις σαν αφεντικό της μαύρης εργατιάς, άλλο τόσο θεωρείς ότι μπορείς να με εμπιστεύεσαι. Από την πρώτη στιγμή έτσι ήταν.

«Έχω προβλήματα. Δεν μπορώ να πω πολλά απ' το τηλέφωνο...»

«Ζήτα μου. Ζήτα κάτι. Γι' αυτό είμαι εδώ. Πώς αλλιώς θα εξηγήσεις στους άλλους τη γνωριμία μας. Έλα, πες το».

«Δεν θα το έκανα, αλλά υπάρχουν άνθρωποι που σημαίνουν για μένα περισσότερα απ' οτιδήποτε άλλο στον κόσμο».

«Μπες στο ψητό».

«Δεν θα σου ξανατηλεφωνούσα ποτέ, έτσι, στα καλά καθούμενα, αν δεν...»

Φυσικά. Φυσικά και δεν θα ξανατηλεφωνούσες.

Ο Ιάκωβος θαυμάζει τα δέντρα, παρόλο που είναι τόσο μικρά ακόμα – τα θαυμάζει επειδή μαθαίνει ότι είναι δέντρα ξεχωριστά. Κάνει χίλιες δυο ερωτήσεις για δαύτα. Νομίζει ότι έτσι ευχαριστεί τον κτηματία, ξέρει πώς να τον χειρίζεται. Είναι επίσης ένας τρόπος να δείξει ότι εκείνος είναι υπεύθυνος για τους λάκκους που θα σκάψουν μαζί με τον Σόλομον και τον Φινέα.

«Α, βγάζουν φρούτα, ωραία. Και τώρα, με πολλή βροχή, θα μεγαλώσουν γρήγορα».

«Όχι φρούτα, κάστανα. Τα ξέρεις;»

Είναι δύσκολο να βρει μια ακριβή αντιστοιχία γι' αυτούς τους καρπούς. Το πιθανότερο είναι ότι κανείς τους δεν έχει δει ποτέ αμυγδαλιά ή καστανιά, παρόλο που φυτρώνουν αρκετές

στους κήπους κάποιων σπιτιών στην πόλη. Αράπικα φιστίκια – αυτά τα ξέρουν από τις αραχίδες που είναι πολύ συνηθισμένες στη σαβάνα με τη μέση και χαμηλή βλάστηση: αλλά τα φιστίκια εκείνα φυτρώνουν στις ρίζες του φυτού.

«Ναι, ξέρω κάστανά».

Ιδρώτας θολώνει τον κατάμαυρο λαμίο του Ιάκωβου (είναι πιο μαύρος εκεί απ' ό,τι στο υπόλοιπο σώμα, όπως γίνεται πιο κόκκινος και ο λαμμός του λευκού μετά πολύωρη έκθεση στον ήλιο), σαν υδρατμός γύρω από το μπουκάλι μαύρης μπίρας, και μιλάει αδιάκοπα, κοφτά – τα χτυπήματα της τσάπας του πετσοκόβουν τον κάθε του φθόγγο.

«Τα φιστίκια τα ξέρεις. Ε, κάτι τέτοιο, μόνο που τα κάστανά είναι πολύ μεγάλα, είναι σαν μικρές πατάτες και φυτρώνουν στα κλαριά, πάνω στο δέντρο».

«Μεγάλα σαν πατάτες!»

«Σαν τους βολβούς, τις μικρές πατάτες».

«Κι έχουν ωραία γεύση, ε;»

«Α, ναι. Μπορείς να τα ψήσεις και να τα φας – μοιάζουν και με πουρέ πατάτας».

Ο Ιάκωβος μεταφράζει αυτές τις πληροφορίες για τον Σόλομον και τον Φινέα κι αυτοί υψώνουν τις αξίνες και μετά τις κατεβάζουν και πάλι ξανά, αλλά δεν απαντούν.

«Δηλαδή, φάω κάστανά του χρόνου, ε;»

Ο πανούργος αυτός τύπος ξέρει ότι υπερβάλλει – μπορεί να μη μιλάει τη γλώσσα, αλλά ξέρει καλά τι επιτάσσει η ευγένεια σε μια συζήτηση.

«Α, θα περάσουν πολλά χρόνια μέχρι να βγάλουν καρπούς αυτά τα δέντρα. Εσύ κι εγώ θα είμαστε γέροι, Ιάκωβε».

«Όχι! Πώς θα είμαστε γέροι; Εσύ νέος ακόμα».

«Όχι, όχι. Αυτά εδώ τα δέντρα θα γίνουν μεγάλα, πολύ μεγάλα, όταν θα είσαι πια γέρος και θα περπατάς με μαγκούρα».

«Ε, δεν πειράζει. Τότε τρώει ο Τέρι, όταν πάρει γυναίκα, θα φέρνει στη γυναίκα, στα παιδάκια του;»

Ο κτηματίας στέκει από πάνω τους καθώς σκάβουν. Είναι απαραίτητο, γιατί δεν πρέπει να γίνουν μισές δουλειές: οι λάκκοι

πρέπει να είναι βαθιοί, το ίδιο και τα αυλάκια. Κόβει τον χοντρό σπάγκο γύρω από το λαμμό της κάθε σακούλας και ξεδιπλώνει προσεκτικά προς τα κάτω το πλαστικό και τη λινάτσα. Το σβολιασμένο χώμα γύρω από τις ρίζες (αυτό το χώμα έχει έρθει κατευθείαν από την Ευρώπη) έχει στεγνώσει κάπως παρά τις τόσες προφυλάξεις. Κάποιες εύθραυστες δευτερεύουσες ρίζες μοιάζουν με τούφες ινών από παλιό στρώμα. Τις τρίβει ανάμεσα σε δείκτη και αντίχειρα: είναι αδύναμες κι εύθρυπτες. Δεν επιτρέπει, όμως, στον εαυτό του να ξεετάσει τις μεγαλύτερες ρίζες, που είναι ορατές αλλά χωμένες μες στην ευρωπαϊκή γη. Πρέπει να δοθεί μια ευκαιρία στα δεντράκια – με το να τα πασπατεύει μπορεί να κάνει τα πράγματα χειρότερα. Διακόσια ραντ πεταμένα στα σκουπίδια.

Ο Ιάκωβος είναι σπίθα: κανένας δισταγμός δεν του ξεφεύγει. Ο κασμάς του (έχουν σκάψει αρκετά ήδη) σταματάει.

«Αλλά θα μεγαλώσουν μια χαρά μόλις φυτέψουμε. Έπεσε πολλή βροχή».

Ο πρώτος λάκκος είναι έτοιμος και πάνε να σκάψουν τον δεύτερο. Ήταν δύσκολη η επιλογή της τοποθεσίας. Τα δέντρα έπρεπε να είναι κοντά στην αγροικία – όπως φαντάζεται κανείς πως πρέπει να είναι μια αγροικία. Δυο μεγάλες, στρογγυλές καστανιές να ρίχνουν τη σκιά τους στη βεράντα, σε μια φάρμα του Τράνσβααλ. Θα ήταν ένα θέαμα μοναδικό. Από την άλλη, σε ένα τόσο οριστικό πόστο θα ήταν ορθότερη η επιλογή ενδημικών δέντρων, όπως Ποδόκαρπος, Ευγενία ή κάτι τέτοιο – σε γενικές γραμμές, πρέπει κανείς να φυτεύει ντόπια δέντρα, ούτε καν τα συνήθη εξωτικά, όπως είναι ο ευκάλυπτος ή η λεύκα. Μαζί με το βιβλίο για τα αγριολούλουδα έχει κι έναν συμπληρωματικό τόμο για τα είδη των αφρικανικών δέντρων. Τέλος πάντων, αγροικία δεν υπάρχει στην πραγματικότητα πλέον: εκείνο το σπίτι θα μπορούσε ίσως κάποια μέρα να επισκευαστεί, αλλά δεν έχει τα φόντα, δεν μοιάζει να χτίστηκε με την πρόθεση να γίνει ποτέ αληθινή αγροικία. Αντίθετα, η ανηφορική καμπύλη που κάνει ο δρόμος από την είσοδο στο κτήμα προς τις αγροτικές εγκαταστάσεις προσφέρεται για αξιοπρεπή πρόσβαση στο σημείο όπου κάποια μέρα θα μπορούσε να ορθώνεται μια αγροικία με τον

κήπο της, αποτελώντας το ορόσημο της φάρμας. «Μόλις φτάσεις στις μεγάλες καστανιές, στρίψε δεξιά».

Στέκεται με τα χέρια στους γοφούς, για ισορροπία, κοιτώντας το λάκκο. Μπορεί να είναι ανίκανοι σε άλλα πράγματα, αλλά ξέρουν να σκάβουν τρύπες. Σε ορισμένα σημεία του κτήματος υπάρχει λατερίτης, όχι, όμως, εδώ, και οι κασμάδες έχουν ανοίξει έναν βαθύ, λείο λάκκο. Το πυκνό χώμα που έχει απογυμνωθεί χωρίζεται σε στρώματα αποχρώσεων και υλικών. Η γη, έτσι διαρρηγμένη, αναδίδει μια έντονη μυρωδιά μούχλας, όπως το εγκαταλεειμένο σπίτι ή ο παραβιασμένος τάφος. Σε κάποιο από τα στρώματα ρίζες, χτυπημένες από τις αξίνες, ξεπετάγονται σαν σπασμένα σύρματα. Σκύβει να τραβήξει μια τούφα – τα νεαρά δεντράκια δεν πρέπει να ανταγωνίζονται για την τροφή τους τις ρίζες κάποιου άλλου φυτού. Οι ρίζες, όμως, δεν ξεκολλάνε, και ούτε μπορεί να δει από πού προέρχονται. Όλα τα ορύγματα φέρνουν ίλιγγο – όχι ότι ετούτο εδώ θα μπορούσε να τον καταπιεί ολόκληρο: δεν είναι πάνω από ενάμισι μέτρο βαθύ, ακόμα κι αν γονάτιζε μέσα, το κεφάλι του θα προεξείχε σαν ανυποψίαστου λαγού. Για κάποιους άλλους, όμως, θα ήταν αρκετά μεγάλο: για εκείνες τις φυλές που θάβουν τους νεκρούς τους σε εμβρυακή στάση.

Έχουν σκάψει μια καλή τρύπα και τώρα μένει μόνο να μη νομίσουν ότι έκαναν αρκετή δουλειά για μια μέρα και σκάψουν όπως όπως τη δεύτερη. Οι ρυθμικοί γογγυσμοί των κασμάδων τους καθώς υψώνονται και οι βρόντοι τους, καθώς βυθίζονται στο χώμα, δεν σημαίνουν ότι δεν θα επιχειρήσουν να τη σκαπουλάρουν σκάβοντας μόνο ένα μέτρο.

Σταμάτησαν. Ο Ιάκωβος προσπαθεί επιδεικτικά να σηκώσει κάτι: έχουν βρει σε πέτρα. Πάνω στο γραφείο του Μέρινγκ, στην πόλη, υπάρχει μια γκριζοκάστανη, φανερά λαξευμένη πέτρα, που είχε βρει κάποτε όταν όργωναν. Όλες οι γραμματείς ρωτάνε γι' αυτήν. Σαν τον Ιάκωβο αισθάνονται υποχρεωμένες να δείξουν ενδιαφέρον για ό,τι τον ενδιαφέρει. Εκείνος είναι σε θέση να εξηγήσει επακριβώς: «Ξέρετε τι είναι; Είναι χειροπελέκι. Το χρησιμοποιούσαν έτσι – να, άνοιξε την παλάμη σου. Ξέρεις τι ηλικία έχει; Σε πληροφορώ ότι είναι εργαλείο της λίθινης εποχής και ότι

το ανακάλυψα στη φάρμα μου». Ετούτο εδώ, όμως, που ξεθάψανε τώρα, είναι ένα σκέτο τρόχαλο.

Οι καστανιές θάβονται ως τον κορμό μέσα στις τρύπες μαζί μ' ένα μείγμα από οργανικό λίπασμα, στεγνή κοπριά και το ίδιο το χώμα που σκάψανε. Οι αποχρώσεις των στιβάδων αναμειγνύονται τώρα, θα υπάρξει ένα ρήγμα –αμελητέο στη φυσική κλίμακα– εκεί όπου τα δυο δεντράκια στέκουν σαν κλαριά που έχωσαν παιδιά μες στην άμμο για να φτιάξουν ένα «κήπο» που μέσα σε μια ώρα θα έχει μαραθεί.

Υπάρχουν κι άλλες καλές τοποθεσίες που θα μπορούσε να έχει επιλέξει. Κάνει τη διαπίστωση αυτή καθώς περπατάει στο κτήμα, με τα δέντρα του στο μυαλό, και νοερά τοποθετεί τις δυο μεγάλες καστανιές, ανθισμένες (ροζ ή άσπρα ανθάκια βγάζουν; Ξέχασε να ρωτήσει τον υπεύθυνο στο φυτώριο, αλλά ίσως να μην ξέρει κανείς μέχρι την πρώτη ανθοφορία), σε διάφορα σημεία της φάρμας του. Τα αρδευτικά αυλάκια είναι πλημμυρισμένα. Βαριά χορτάρια βουλιάζουν μέσα, σχηματίζοντας μουλιασμένα μπουνκέτα. Βάτραχοι τινάζονται πάνω σαν πέτρες που εκσφενδονίζει ένα (απόν) σχολιαρόπαιδο. Είναι το πρώτο από τα επτά καλοκαίρια που το ποτάμι έχει φτάσει την ψηλότερη θερινή του στάθμη, και ακούει την επιταχυνόμενη ροή του, το μουρμουρητό του που υψώνεται πάνω από τους ήχους των πουλιών, των καλαμιών και των χορταριών, και πίσω από τις φωνές ενός αγελαδάρι που κυνηγάει μια πεισματάρικη αγελάδα. Ακούγεται σε ολόκληρη τη φάρμα. Δεν είναι εύκολο να το πλησιάσεις. Το τρίτο χωράφι έχει παραπλανητική όψη. Η γυαλιστερή, τραχιά, σμαραγδένια του επιφάνεια, με σκόρπιες εδώ κι εκεί λόγχμες γρασιδιού όπου φυτρώνουν μπρονζέ αστεράκια, μοιάζει τόσο στερεή που θα μπορούσε να προελάσει πάνω της στρατός ολόκληρος και μόλις να αφήσει χνάρια. Όμως, δεν υπάρχει έρεισμα για το πόδι. Μόλις αποθέσεις το βάρος μιας μπότας στο χορτάρι, βουλιάζεις αμέσως – είναι σκέτο έλος εκεί κάτω. Και παρόλο που είναι ντάλα μεσημέρι, έχει δραστήρια κουνούπια που βρίσκουν το στόχο του λαιμού σου. Πρέπει να απομακρυνθεί από τον καλαμιώνα, όπου τιτιβίζουν εριστικά τα υδρόβια πουλιά, ασφαλή από καθετί – θα πρέπει να είναι εκατοντάδες φέτος. Με

αυτούς τους ρυθμούς, τα καλαμπόκια θα γίνουν θεόρατα. Ανηφορίζοντας την πλαγιά, ακούει τον εαυτό του να τα συνθλίβει με θόρυβο, λες και ο ίδιος προελαύνει, λες και πρόκειται να έρθει πρόσωπο με πρόσωπο με... Κοκκαλώνει, αυτά τρίζουν και θροΐζουν, υψώνουν το χυμό τους για να ορθωθούν πάλι μετά το βίαιο πέρασμά του. Μονάχα κάποιος απ' αυτούς μπορεί να είναι εκεί πάνω – κανένας εργάτης της φάρμας, δηλαδή, ένα γνώριμο μαύρο πρόσωπο ανάμεσα στα άλλα μαύρα πρόσωπα. Ίσως ένα από τα παιδιά τους σε ένοχο παιχνίδι, ψάχνοντας γι' αυγά πουλιών. Δεν σαλεύει και δεν σαλεύει ούτε ο άλλος: είναι λες και οι δυο παρουσίες (ο εαυτός του και ο ήχος της ανάσας του), κρυμμένες, περιμένουν η μια να κάνει η άλλη την πρώτη κίνηση. Ξανά, μπαίνει σχεδόν στον πειρασμό να μιλήσει, τόσο ισχυρή είναι η αίσθηση. Να γελοιοποιηθεί λέγοντας μεγαλόφωνα: Είσαι εκεί. Νομίζεις ότι σ' εσένα απευθύνονται όλες οι παρατηρήσεις; Με αυτό το ρυθμό τα καλαμπόκια θα γίνουν θεόρατα.

Οι τριχούλες των φύλλων τους ραπίζουν τα ρούχα του. Τα κότσαλα είναι ρόπαλα προσαρτημένα στα κεντρικά στελέχη, μ' ένα θύσανο από μεταξωτή πράσινη δαντέλα στην κορυφή. Για να αποδείξει στον εαυτό του ότι πρόκειται για κότσαλο καλαμποκιού, πρέπει να κόψει με το νύχι του αντίχειρά του τον στενό επίδεσμο από φύλλα που το περιζώνει σαν να 'ναι μούμια. Μέσα από τη σχισμή, το νύχι ξαφνικά βρίσκει και διαπερνά τις λευκές καρδιές, τόσο νεαρές που δεν έχουν σφίξει ακόμα, και το γαλακτερό υλικό τους ξεχύνεται κάτω από το νύχι και γύρω από το πετσάκι. Κι εδώ ακόμα έχει πολύ νερό: βγαίνοντας από το χωράφι με το αραποσίτι, δρασκελίζει ένα χαντάκι κι εκεί όπου προσγειώνεται το έδαφος υποχωρεί. Το αριστερό του πόδι βουλιάζει πριν απ' αυτόν σε μια τρύπα, ξαφνικά γίνεται κουτσός, κουνάει πάνω κάτω τα χέρια για να ισορροπήσει, τελικά, όμως, σταθεροποιείται μόνο όταν σκύβει απότομα και στηρίζεται με την ανοιχτή του παλάμη σε υγρά χαμόκλαδα. Προς στιγμήν, δεν ξέρει τι ακριβώς να κάνει μετά: μένει έτσι, σε αυτή την γκροτέσκα παραλλαγή της στάσης που παίρνει ο δρομέας περιμένοντας να αντηχήσει το πιστόλι του αφέτη. Θα μπορούσε να έχει σπάσει κανένα πόδι. Αλλά είναι σώος και αβλαβής. Πρέπει να

βγάλει το πόδι από τη λάσπη, αυτό είναι όλο. Έχει ήδη μουλιάσει η σόλα, έχει μπει το νερό μέσα από την μπότα και το νιώθει σαν κρύο χέρι που τον σφίγγει γύρω από τον αστράγαλο. Ένα απαλό, κρύο, μαύρο χέρι. Χρειάζεται μόνο να βάλει ως μοχλό το άλλο πόδι και το υπόλοιπο σώμα για να απελευθερωθεί. Καθώς πάει να τραβήξει, τον κρατάει γερά η λάσπη, τον κρατάει, τον έχει αδράξει από το πόδι και δεν τον αφήνει. Τώρα είναι λες και κάποιος σφίγγει και με τα δυο του χέρια τον αστράγαλό του. Οφείλεται, φυσικά, στην αναρρόφηση: όσο περισσότερο τραβάει, τόσο μεγαλώνει η έλξη. Αν μπορούσε, θα έβγαζε την μπότα, αλλά το πόδι είναι αιχμαλωτισμένο σχεδόν μέχρι το γόνατο. Τραβάει, ξανά και ξανά – και από κάτω τον τραβούν, τον τραβούν. Είναι παράλογο: έχει αρχίσει να χαχανίζει μέσα στην πανικόβλητη απόγλωσή του.

Και ύστερα τον απελευθερώνουν. Έτσι το νιώθει: σαν κάτι να τον απελευθέρωσε – η αναρρόφηση παύει. Γυρίζει στο σπίτι με μια ελεφαντίαση λάσπης στο ένα πόδι. Είναι βαρύ σαν μολύβι. Αισθάνεται λες κι ένα κομμάτι του σώματός του είναι ακόμα θαμμένο εκεί πίσω.

Ο Ιάκωβος, φυσικά, είναι όλο ενδιαφέρον. Ο καλός γεροδιάβολος τον πάει σηκωτό σχεδόν μέχρι τη βρύση, προσπαθεί να καθαρίσει τις λάσπες μ' ένα φτυάρι και κάνοντάς τα όλα μαντάρα, δυο φορές χειρότερα απ' ό,τι αν τον είχε αφήσει να καθαριστεί μόνος του, ξεπλένει τη σβολιασμένη γη από το παπούτσι. Η Αλίνα, κάτω από τις εξημμένες, μπερδεμένες οδηγίες του Ιάκωβου, βρίσκει ένα ζευγάρι μοκασίνια στο σπίτι και τα φέρνει. Του πέφτουν στενά, σαν παλιά παπούτσια αγοριού που μεγάλωσε. Ελλείψει άλλων, όμως... Αυτό συμβαίνει όταν διατηρείς δυο σπίτια: ποτέ δεν έχεις αυτό που χρειαζόσαι σε κανένα από τα δύο.

Ο ήλιος έχει μετατραπεί σε μια πυκνή ακτινοβόλα μουντζούρα και κάνει αφόρητη ζέστη. Θα δροσίσει πάλι το απόγευμα.

«Πολλή βροχή, Ιάκωβε».

«Πολλή βροχή, αφέντη».

... ο ουρανός ήταν σκληρός και δεν έβρεχε. Ο κόσμος τον καταδίωκε ασταμάτητα. Τότε που ήταν κυνηγημένος, τον είδα και τον λυπήθηκα. Έβλεπα άντρες να έρχονται ακόμα και μέσα στη νύχτα, να χτυπάνε το κατώφλι του με λοστούς και να τον σέρνουν έξω από το σπίτι του... Και μια άλλη χρονιά, όταν είδαν ότι ο ουρανός ήθελε να καταστρέψει το καλαμπόκι, τον μίσησαν ως εκεί που δεν έπαιρνε... Άκουσα να λένε ότι έβρεχε τόσο που θα σκέπαζε η γη το πεθαμένο σώμα του Ουμκαεκάνα. Άκουσα να λένε ότι δεν τον μαχαίρωσαν αλλά ότι τον φαρμάκωσαν. Άκουσα να λένε ότι όλοι αυτοί είχαν μετά βάσανα, γιατί μια πλημμύρα παρέσυρε τα περιβόλια τους.

Η ΚΑΚΟΚΑΙΡΙΑ ΗΡΘΕ από τον Πορθμό της Μοζαμβίκης.

Αν και ο αέρας της ατμόσφαιρας θεωρείται αχαρτογράφητος, οι βαφτισμένοι με θηλυκά ονόματα κυκλώνες έχουν την τάση να ακολουθούν κάποιες συγκεκριμένες τροχιές. Μια από αυτές διασχίζει τον Ινδικό Ωκεανό περνώντας πάνω από τις Σείχελες, τη Μαδαγασκάρη και τα νησιά Μασκαρέν. Η ευμεγέθους νήσος της Μαδαγασκάρης σχηματίζει τη μία πλευρά του Πορθμού και προστατεύει σαν ασπίδα από τον ανοιχτό Ινδικό Ωκεανό μια μεγάλη έκταση των ανατολικών ακτών της Αφρικής – την άλλη πλευρά του Πορθμού. Ένας κυκλώνας σταμάτησε κάπου στα ανοιχτά της θάλασσας, χιλιάδες πόδια ψηλά, ξυπνώντας με τον γιγάντιο δισταγμό του ένα ρεύμα παλιρροϊκών κυμάτων, αμφιταλαντεύτηκε αρχικά προς τη μια μεριά του νησιού για να περάσει ύστερα πάνω από τα βουνά, από την άλλη μεριά, σκοτεινιάζοντας τα χιλιάδες ανασηκωμένα καθρεφτάκια των ορυζώνων, και τελικά να απογειωθεί πάλι με μια σαρωτική κίνηση, εκτινάσσοντας, σαν τερατώδες κοσμικό παγόνι, χοντρές παγιέτες χαλαζιού, μια καταγιστική βροχή και όλα τα ιπτάμενα συντρίμματα ξεριζωμένων δέντρων, μεταλλικών σκεπών και νεκρών ζώων που πιάστηκαν στη δίνη του.

Από τον Πορθμό της Μοζαμβίκης μια μάζα υγρού αέρα σπρώχτηκε προς τη Νότια Αφρική και καθώς δεν την εμπόδισαν άλλοι παράγοντες –ατμοσφαιρική πίεση, ισχυρότεροι άνεμοι– μετατράπηκε σε βροχή. Άρχισε ένα απόγευμα αλλά, σε αντίθεση με άλλες καταιγίδες συνηθισμένες στο υψίπεδο έπειτα από ένα καυτό πρωινό, ετούτη δεν έπαψε με τη δύση του ήλιου. Συνεχίστηκε όλη τη νύχτα –ήταν μια πραγματικά καλή βροχή, έ-

λεγαν όλοι, σταθερή, ευεργετική– αλλά και όλη σχεδόν την επόμενη μέρα. Μια βροχή αναμενόμενη: μια από εκείνες τις βροχοπτώσεις των τριών ημερών, που, σε καλή χρονιά, σηματοδοτούν την αρχή του τέλους του καλοκαιριού και εξασφαλίζουν ότι η βροχή θα διαρκέσει ως το χειμώνα. Μετά την τρίτη μέρα αραιώσε κάπως, αλλά ο μουσαμάς των νεφών φούσκωνε χαμηλώνοντας και μέχρι το απόγευμα είχε αρχίσει πάλι μια βροχή με σταθερό ρυθμό, ίδιο με ταινίας τηλέγραφου. Ήταν μια σκοτεινή, τροπική βροχή, όχι σαν εκείνες των θερινών καταιγίδων του υψομέτρου, που συχνά φωτίζονται από έναν ήλιο που λάμπει σε κάποια άλλη μεριά του απέραντου ουρανού.

Η αγγλόφωνη εφημερίδα δημοσίευσε τη φωτογραφία ενός κατοικίδιου σκύλου που έσωσαν οι πυροσβέστες από έναν πλημμυρισμένο υπόνομο. Στην πόλη, οι μαύροι φορούσαν ειδικά διαμορφωμένα αδιάβροχα καλύμματα πάνω από τα καπέλα τους. Στη φάρμα, τα παιδιά έτρεχαν στο σχολείο, τυλιγμένα με σακούλες, στις οποίες συσκευαζόταν άλλοτε υπερφωσφορικό λίπασμα. Οι δρόμοι της κοινότητας επέστρεψαν στο φλέι των οποίων αποτελούσαν κάποτε μέρος, ενώ στο τοπικό τμήμα οι λευκοί αστυνομικοί είχαν χρόνο ελεύθερο για να συμμετάσχουν σε διάφορους ραδιοφωνικούς διαγωνισμούς – η εγκληματικότητα έπεσε.

Στις στάσεις των λεωφορείων της κοινότητας ο κόσμος σχημάτιζε ουρές κάτω από άλλες πλαστικές σακούλες συσκευασίας υλικών, ληλατημένες από τα κοντινά εργοστάσια. Τα ξεχειλισμένα λεωφορεία έπαιρναν προσεκτικά τη στροφή από τις πύλες της εισόδου, με τα τζάμια τους αχνισμένα κι από μέσα κι απ έξω. Τα παμπάλαια, τεράστια ταξί της περιοχής ήταν τα πρώτα που ακινητοποιήθηκαν, όταν πήραν νερό τα μπουζί και τα ντιστριμπιτέρ τους. Σύντομα, όμως, άρχισαν να εμφανίζονται και αυτοκίνητα από την πόλη και οι λευκοί οδηγοί, φορώντας τις καμπαρντίνες τους, λέκιαζαν τα μαντίλια τους στην προσπάθεια να σκουπίσουν κάποιο ζωτικό μέρος του κινητήρα, ή περιμεναν με αγωνία να περάσει κανένας μαύρος, σκυφτός πάνω στο ποδήλατό του, να σταματήσει και να τους βοηθήσει να σπρώξουν το αμάξι στην άκρη του δρόμου. Τα τροχοφόρα κινούνταν με ολοένα πιο αργές ταχύτητες ή σταματούσαν τελείως. Άλλοτε

έφταιγε κάποιο ατύχημα, κάποιον δεν έπιαναν τα φρένα, τράκαρε τον μπροστινό του και, αβοήθητα κι αδέξια μες στη βροχή, έρχονταν να πέσουν επάνω του τα υπόλοιπα αυτοκίνητα που ακολουθούσαν, τσουγκρίζοντας το ένα το άλλο, σαν τα βαγόνια που συγκρούονται για να σχηματίσουν το συρμό. Μια άλλη φορά έκλεισε το δρόμο ένα μεγάλο φορτηγό του σφαγείου. Το νερό κατρακυλούσε πάνω από τα χοιρινά σφάγια που στέκονταν σαν αγάλματα από ροζ μάρμαρο και οι εργάτες με τις κίτρινες νιτσεράδες τους κρατούσαν το μουςαμά της καρότσας σαν μαύροι ναυτικοί που πασχίζουν να κουμαντάρουν τα πανιά σε φουρτούνα. Η αίσθηση προοπτικής ήταν αλλαγμένη όπως κι έξω στο πέλαγο, όπου δεν φαίνεται πουθενά στον ορίζοντα ξηρά. Κάπου στο βάθος του δρόμου υπήρχαν τα γνώριμα σχήματα των εργοστασίων, αν μπορούσε, βέβαια, κανείς να τα διακρίνει, κι εφόσον ήταν δρόμος αυτό πάνω στο οποίο κυλούσαν οι τροχοί, σαν πάνω σε λάδι, βρίσκοντας μόνο κατά διαστήματα στερεή επιφάνεια. Στην τριπλή διασταύρωση είχε δημιουργηθεί μια λίμνη, την οποία τα περισσότερα αυτοκίνητα μπορούσαν να διασχίσουν τις πρώτες μέρες, εφόσον δεν έριχνε εκείνη την ώρα καρεκλοπόδαρα τα οποία εκμηδένιζαν την ορατότητα. Όταν επέβαιναν παιδιά σε αυτά τα οχήματα, ούρλιαζαν από τρόμο κι ευχαρίστηση μαζί, έτσι όπως ένιωθαν ότι μεταφέρονται δίχως να αναγνωρίζουν την προέλευση αυτής της κίνησης: ήταν σαν να τους κουβαλούσαν αόρατα μπράτσα και ξαφνικά να τους αφήναν, δίχως, όμως, να πέφτουν. Τα κόκκινα σημάδια από τα χείλια και τις γλώσσες τους, τα υπόλευκα σημάδια από τις μύτες τους, έτσι όπως κολλούσαν με έξαψη το πρόσωπο στα τζάμια, σκιαγραφούσαν χυτές, διαστρεβλωμένες μορφές – αυτό αντίκριζαν όσα αυτοκίνητα ακολουθούσαν: σάρκα αποσυντεθειμένη από το νερό. Την Παρασκευή, ο ουρανός έμεινε για λίγες ώρες στεγνός κι έβλεπες μια θολή λάμψη εκεί όπου θα πρέπει να κρυβόταν ο ήλιος, σαν γκρίζο μαργαριτάρι μες στην μπαμπακένια θήκη του κοσμηματοπώλη ή σαν ωχρό αυγό εντόμου αιχμαλωτισμένου σε ιστό, και την ώρα του μεσημβρινού διαλείμματος νεαροί λευκοί από το εργοστάσιο της ΦΙΑΤ ανέβασαν τα μπατζάκια των παντελονιών τους και έκαναν βόλτες μες στα νερά, κα-

λώντας ο ένας τον άλλο στα αφρικάανς. Στις τέσσερις η ώρα, όταν έκλειναν τα εργοστάσια για το Σαββατοκύριακο, κατέβηκε από τους λόφους του Κάτμποσραντ μια βροχή τόσο βαριά και πυκνή που κυριολεκτικά σφυροκοπούσε τις μαύρες πλάτες πάνω στα ποδήλατα. Η τεχνητή λίμνη σε κάποια σημεία είχε λίγα μόνο εκατοστά βάθος, ενώ σε άλλα έφτανε ως τις πόρτες των αυτοκινήτων. Τα μισοφωτισμένα υπόγεια περιέμεναν την πλημμύρα. Ένας νεαρός βγήκε από ένα τέτοιο, φορώντας μόνο το εσώρουχό του, λες και αψηφούσε ένα μπαράζ τροχοδεικτικών βλημάτων, με τα χέρια πάνω από το κεφάλι, τα γόνατα κωμικά λυγισμένα, κλοτσώντας νερό μες στο νερό, για να επιστρέψει αμέσως μετά πίσω. Κάποια οχήματα έκαναν αργά μεταβολή, γυρνώντας γύρω από τον άξονά τους και ανηφόρισαν πάλι τους δρόμους. Ένας οδηγός –βιαζόταν μάλλον ή απλά βαριόταν και ήταν ανυπόμονος– επιχείρησε να περάσει από την όχθη της λίμνης. Το αυτοκίνητο ταλαντεύτηκε πέρα δώθε, φάνηκε να κολυμπάει για λίγο κι ύστερα βρήκε πάλι σταθερό έδαφος και, αν έκρινε κανείς από τη θαμπή γυαλάδα των προβολέων του, είχε βρεθεί με ασφάλεια στην απέναντι, ανηφορική πλευρά του οδοστρώματος. Ένα άλλο αυτοκίνητο επιχείρησε να κάνει το ίδιο και οι επιβάτες ενός κοντινού άκουσαν την αποφασιστική αλλαγή από πρώτη σε δεύτερη ταχύτητα. Πάνω, όμως, που έδειξε ετούτο εδώ να αφήνει πίσω του το σημείο με το μεγαλύτερο βάθος (γιατί, όπως και το προηγούμενο αυτοκίνητο, κολύμπησε λιγάκι προτού πατήσει γη), πάνω που ετοιμαζόταν να συνεχίσει την πορεία του, κάτι έσκασε εκεί έξω: ένας από τους πολλούς παραπόταμους που τροφοδοτούσαν το φλέι, μίλια μακριά, αθέατος, ο οποίος διαστελλόταν επικίνδυνα επί έξι συνεχόμενες μέρες, διαρρήχτηκε σαν αμφοφόρο αγγείο και έχυσε στη λίμνη την κόκκινη λάσπη του – ήταν το ύστατο βίαιο κι απίστευτα μακρινό χτύπημα από το μαστίγιο του κυκλώνα, η οριστική εκπλήρωση των μετεωρολογικών προβλέψεων για τον Πορθμό της Μοζαμβίκης. Το αυτοκίνητο τραντάχτηκε, πήρε απότομη κλίση και αναποδογύρισε πέφτοντας στη ρεματιά που διέτρεχε τη δεξιά πλευρά του δρόμου, και η οποία μετατράπηκε μεμιάς σε χείμαρρο, κι έπειτα σε άγριο, τρικυμισμένο ποτάμι. Στην ορμητική του

προέλαση, το ποτάμι τσάκισε τους ευκάλυπτους που φύτεωναν ανάμεσα σε βουνά κυανιούχου άλατος, εκσφενδονίζοντας κίτρινα σάλια από την άμμο που ξέθαβε. Ένας άντρας βγήκε από ένα από τα σταματημένα αυτοκίνητα και προχώρησε μερικά βήματα, με τα χέρια απλωμένα, προς την κατεύθυνση που είχε εξαφανιστεί το αυτοκίνητο. Δυσκολευόταν ολοφάνερα να σταθεί στα πόδια του. Οπισθοχώρησε πάλι όπως όπως, με τα χέρια απλωμένα προς την κατεύθυνση του πλησιέστερου καταφύγιου.

Ασφάλεια, στερεό έδαφος.

Εκείνη η μικρή ρεματιά – ποιος θα το πίστευε. Ο Μέρινγκ τα διάβαζε όλα αυτά με την ταραχή και το προσωπικό ενδιαφέρον του ανθρώπου που μαθαίνει ότι έγινε ένας φόνος στο διπλανό σπίτι από αυτό που έμενε άλλοτε επί πολλά χρόνια ο ίδιος – σ' ένα σπίτι συνηθισμένο, που στο πατάκι της εξώπορτάς του κειτόταν κάθε βράδυ η εφημερίδα, ενώ στην καγκελόπορτά του ένας σκύλος τον γάβγιζε κάθε φορά που περνούσε απέξω. Εκείνη η τόση δα ρεματιά! Έπρεπε να έχουν βάλει διαχωριστικά πασσαλάκια – θα μπορούσε να έχει γκρεμοτσακιστεί κανένας μεθυσμένος οδηγός εκεί, αν έπαιρνε απότομα τη στροφή. Ποιος θα φανταζόταν, όμως, ότι το νωθρό ρυάκι που συχνά στέγνωνε τελείως για μήνες ατελείωτους, με αποτέλεσμα να μετατρέπεται η ρεματιά σε ρηχό χορταριασμένο χαντάκι γεμάτο κοντιά μπίρας που πέταγαν εκεί οι μαύροι, το ρυάκι που υπό φυσιολογικές συνθήκες βροχής δεν ξεχείλιζε ποτέ τον μεγάλο στρογγυλό τσιμεντένιο αγωγό, κάτω από το δρόμο, θα μπορούσε να γίνει μια δύναμη ικανή να συμπαράσχει ένα ολόκληρο αυτοκίνητο και τους επιβάτες του; «Χάθηκαν χωρίς να αφήσουν πίσω τους ίχνος», έλεγε το ρεπορτάζ, «μπροστά στα έντρομα μάτια έκπληκτων αυτοπτών μαρτύρων». Η έρευνα συνεχίστηκε για τρεις μέρες, στη διάρκεια των οποίων, εκατοντάδες οδηγοί ζύγωναν όσο πιο κοντά μπορούσαν στον εξαφανισμένο δρόμο και ύστερα προχωρούσαν με τα πόδια, παίρνοντας στο κατόπι τους αστυνομικούς που αναμόχλευαν τα νερά. Αυτοί οι οπαδοί και φίλοι ενός σπορ δίχως όνομα, ήταν τόσο ενθουσιώδεις, ώστε χρειά-

στηκε να επιστρατευτεί μεγαλύτερη αστυνομική δύναμη για να τους απωθήσει. Τελικά η περιοχή αποκλείστηκε εντελώς για το κοινό. Εκτός από την τραβηγμένη πριν από εννιά χρόνια γαμήλια φωτογραφία του αγνοούμενου ζευγαριού, της κυρίας και του κυρίου Λόφτους Κούτσι, που προμήθευσαν στους ρεπόρτερ οι συγγενείς τους, δημοσιεύονταν και φωτογραφίες των απογοητευμένων θεατών με τα παιδιά και τις ομπρέλες τους. Ο κύριος και η κυρία Λόφτους Κούτσι βρέθηκαν πνιγμένοι μέσα στο αυτοκίνητο από το οποίο δεν κατόρθωσαν να βγουν, στον πυθμένα που έστρωσε γι' αυτούς το καινούργιο ποτάμι. Το αυτοκίνητό τους άργησε να εντοπιστεί επειδή ο χειμαρρος τους είχε συμπαρασύρει ως ένα από εκείνα τα φαρδιά ορύγματα που σχηματίζονταν ανάμεσα στις εγκαταλειμμένες χωματερές των ορυχείων, η οποία είχε από καιρό γίνει νεκροταφείο για σαραβαλιασμένα αυτοκίνητα και άλλα, πεισματικά άφθαρτα, αντικείμενα που σκουριάζουν μεν και τσαλακώνονται, αλλά η γη δεν μπορεί να τα απορροφήσει ώστε να υποστούν οργανική μεταμόρφωση.

Παρόλο που είχε κάθε λόγο να επισκεφθεί τον τόπο του ατυχήματος –η πλημμύρα τον είχε αποκόψει από τη φάρμα του και τον ενδιέφερε άμεσα να αρχίσουν ευθύς οι εργασίες επισκευής του δρόμου–, κρατήθηκε μακριά ώσπου να τελειώσει αυτή η ιστορία. Θα πρέπει να είχαν καταστραφεί και τα τηλεφωνικά καλώδια στη φάρμα. Η γραμμή περνούσε σε άλλα, γειτονικά αγροκτήματα, στο δικό του, όμως, ήταν κομμένη. Τηλεφώνησε στο γερο-Ντε Μπέερ και βρήκε τον Χάνσι, ο οποίος είπε ότι δεν είχε νόημα να δοκιμάσει τον μόνο άλλο δρόμο –τη μεγάλη παράκαμψη των εξήντα χιλιομέτρων, μέσω του Σιδηροδρομικού Σταθμού του Κάτμποσραντ–, γιατί ο βάλτος είχε τόσο πλημμυρίσει που η πρόσβαση ήταν κι από εκεί αδύνατη. Σύμφωνα με τον Χάνσι, όμως, όλα ήταν εντάξει στη φάρμα του Μέρινγκ. Ένας από τους εργάτες του, που κατάφερε να περάσει από κάποιο σημείο, είχε αναφέρει ότι δεν είχαν γίνει ζημιές. Από εκείνη τη μέρα, ο Ντε Μπέερ είχε απαγορεύσει στους δικούς του εργάτες να επιχειρήσουν πέρασμα, γιατί μια από τις γυναίκες είχε κάνει τη βλακεία να το προσπαθήσει και είχε πνιγεί – ξεβρόσθηκε πολύ παρακάτω, στον Νινάμπερ.

Κοίτα να δεις, η μικρή ρεματιά – λίγο μεγαλύτερη από χαντάκι στην πραγματικότητα. Είχαν τοποθετηθεί μπαριέρες οδοποιίας με φωτεινούς οδοδείκτες σε ημικύκλιο παράλληλο με τη χάσκουσα πληγή που είχε προκαλέσει στην ασφαλτο η έφοδος του νερού. Το νερό δεν έρρεε πια στο δρόμο αλλά εκεί κάτω – φαινόταν ακόμα κι από την απόσταση όπου είχε παρκάρει το αυτοκίνητό του και όπως είχε σταθεί όρθιος πάνω στο φτερό για να δει: εξακολουθούσε να είναι ένα λασπωμένο ποτάμι κι ας είχε υποχωρήσει από τις όχθες της υπερχειλίσής του, οι οποίες, σπαρμένες με τις απογυμνωμένες ρίζες των ευκαλύπτων, έσταζαν σαν σκισμένα ούλα μια κίτρινη και κοκκινωπή γλίτσα από τα χημικά των απόβλητων των ορυχείων. Υπήρχε αρκετός χώρος για να κινηθεί η Μερσεντές δίπλα από τις μπαριέρες. Μπορούσε άνετα να περάσει. Αλλά ο μαύρος της εταιρείας επισκευής οδοστρωμάτων κούνησε με φρενίτιδα την κόκκινη σημαία του και οι αστυνομικοί της τοπικής τροχαίας έβαλαν επιθετικά μπροστά τις μοτοσικλέτες τους – δεν άξιζε τον κόπο. Προσποιήθηκε ότι δεν είχε ποτέ καμιά τέτοια πρόθεση, χρησιμοποίησε απλώς το χώρο για να κάνει επιτόπου και γυρνώντας τη Μερσεντές προς την κατεύθυνση της πόλης, τους άφησε εκεί να στέκονται. Ποιος να είχε πάει, άραγε, στου Ντε Μπέερ; Ο Ιάκωβος; Μπα, όχι, θα είχε στείλει κανέναν άλλον από τους πιο νέους – τον Ιζάκ ή τον Σόλομον. Είχε τουλάχιστον προνοήσει να του στείλει ένα καθησυχαστικό μήνυμα μέσω ενός γείτονα. Ένας Θεός ξέρει πόσο καιρό θα έπαιρνε ώσπου να περάσουν οι υπεύθυνοι να ξαναστήσουν τους τηλεφωνικούς στύλους. Η γραμματέας του είχε επικοινωνήσει με το διευθυντή της τηλεφωνικής υπηρεσίας, αλλά ήταν φανερό ότι θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει μια επαφή του με τον υπουργό Τηλεπικοινωνιών. Ήταν ένας σύνεδρος σε μια από τις Επιτροπές του, ο οποίος τον γνώριζε καλά. Αυτό, όμως, θα σήμαινε έξοδο για γεύμα καθώς και την παραδοχή ότι είχε επιστρέψει – είχε επιστρέψει από εκεί που κανείς δεν τον έβρισκε. «Όσο σκέφτομαι ότι θα μπορούσατε να είσατε εσείς μέσα σ' εκείνο το αυτοκίνητο! Πηγαινόερχεστε τόσο συχνά στη φάρμα σας». Και η κοροϊδευτική του απάντηση μπροστά στο υποκριτικό ή ειλικρινές ενδιαφέρον της γραμματέως

του: «Μα εγώ, καλή μου, δεν θα έκανα ποτέ τέτοια ανοησία! Ποτέ».

Τη νύχτα, τα κοάσματα των βατράχων απηχούσαν τον βαθύ, ναρκωμένο ρόγχο της πνιγμένης γης. Κάμποι και λιβάδια είχαν γίνει βάλτοι. Κάτω από ένα καυτό ήλιο, η υδάτινη έκταση, μεγαλύτερη αρχικά απ' ό,τι είχε υπάρξει η έκταση των καμένων, συρρικνωνόταν μέρα τη μέρα, διαγράφοντας στα περιθώριά της έναν μουλιασμένο λεκέ. Στα πιο ορεινά σημεία, οι οπλές των γελαδιών του κράαλ άφηναν τσαλαβουτημένα χνάρια, που το ένα ακύρωνε το άλλο ή διέλυε τις προεξοχές του προηγούμενου, ζυμώνοντας μια πλούσια μαύρη μάζα από λάσπη και κόπρανα, που ανάβλυζε ένα καστανό βουτυρόγαλα. Το βουναλάκι της τέφρας, που χρόνια τώρα σχημάτιζαν οι μαγειρικές εστίες, είχε ξεπλυθεί και χρωματίσει γκριζα όλη την αυλή του καταυλισμού. Οι κότες έμοιαζαν με βρεγμένα φτερωτά ξεσκονιστήρια. Η σειρά των τοιμεντένιων οικημάτων σε σχήμα Γ καθρεφτιζόταν σε λιμνούλες, ενώ οι τοίχοι ήταν τόσο νοτισμένοι, που αν τους χτυπούσες με σφυρί δεν θα ακουγόταν ο παραμικρός γδούπος. Η επιμονή της βροχής είχε εντοπίσει τις τρύπες στις στέγες όπου οι λαμαρίνες δεν εφάπτονταν σωστά ή εκείνες που είχε ανοίξει η σκουριά, με αποτέλεσμα να μπαίνει μέσα το νερό και να το μαζεύουν με κατσαρόλες και κουβάδες. Κάτω από τον ήλιο, ό,τι είχαν και δεν είχαν οι κάτοικοι, ήταν απλωμένο πάνω από τα κοτέτσια, στα κλαριά των ευκαλύπτων με τους ξεφλουδισμένους από την υγρασία μαύρους φλοιούς, στο φράκτη της μάντρας όπου φυλάσσονταν τα γελάδια. Κουβέρτες, σκισμένα πουκάμισα, απομεινάρια από ρούχα λευκών, ένα σακάκι με το οικόσημο ιδιωτικού σχολείου, το λερό αλλά αναγνωρίσιμο καπέλο του Ιζάκ, στρώματα κρεβατιών με τα πουπουλένια σωθικά τους να ξεφτυλώνουν λες από μέσα τους, παπούτσια που το νερό τούς είχε δώσει το άκαμπτο σχήμα των ποδιών των κατόχων τους, όπως οι λευκοί μνημονεύουν τα πρώτα βήματα των παιδιών τους με το να επιμεταλλώνουν τα βρεφικά τους παπουτσάκια, τα βαμμένα νήματα μουσκεμένων πολύχρωμων μαντιλιών από το μαγαζί του

Ινδού – όλα τα υπάρχοντα των εργατών της φάρμας ήταν εκτεθειμένα εδώ. Τα συστατικά χαρτιά του Γουίτμποϊ είχαν απλωθεί κι αυτά πάνω σε πέτρες να στεγνώσουν, με τέσσερις μικρότερες πέτρες ως πρεσ παπιέ. Σταγόνες από τα φυλλώματα και κρυστάλλινες σταλαγματιές από το φράχτη έπεφταν πάνω τους, μεγεθύνοντας αρχικά για να μουντζουρώσουν κατόπιν ακόμα περισσότερο το *Προς Κάθε Ενδιαφερόμενο*.

Οι γαλότσες του Ιάκωβου έμπαζαν. Η μύτη της αριστερής είχε ξεκολλήσει από τη σόλα: τις είχε ταλαιπωρήσει επειδή τις φορούσε σε όλη τη διάρκεια της ανομβρίας, ξεχνώντας την πραγματική τους χρησιμότητα, και τώρα δεν μπορούσαν να την εκπληρώσουν. Ούτε το τηλέφωνο εκπλήρωνε τη δική του. Ο Ιάκωβος πέρασε ώρες ολόκληρες στο σπίτι, γυρνώντας πότε έτσι πότε αλλιώς το ακουστικό: ήταν στ' αλήθεια νεκρό – η σιωπή δεν οφειλόταν πια μόνο στην άρνηση του λευκού να ενδιαφερθεί. Τελικά, παρατώντας το τηλέφωνο, επισκέφθηκε τα δωμάτια του σπιτιού όπως ποτέ ξανά μέχρι τότε: άνοιξε τα ντουλάπια, όπως κάνει κανείς όταν πρέπει να τακτοποιήσει τα ρούχα μετά από ένα θάνατο, βάζοντας στην άκρη διάφορα αντικείμενα σαν να ήταν λέξεις ενός κώδικα ή σύμβολα μιας ζωής που μέλλει τώρα να μη γίνει ποτέ κατανοητή, που θα παραμείνει ανεξήγητη: εδώ ήταν ένα κουτί με πέτρες (τι τις ήθελαν τις πέτρες;), εδώ εκείνο το μπαστούνι που η λαβή του γινόταν κάθισμα (ναι, ακριβώς: μια μέρα που έστηναν ένα φράχτη, ο κτηματίας το είχε χώσει στο χώμα και είχε κάτσει πάνω του να τους παρακολουθεί), να ένα ωραίο τρανζίστορ, μεγαλύτερο από του Ιζάκ, κι αυτοί το έχουν παραπετάξει λες και δεν έχει καμιά αξία, είχε ξεχάσει ο γιος κάποτε να το πάρει πίσω μαζί του στο σχολείο. Βρήκε ένα ζευγάρι γαλότσες που θα πρέπει να ανήκαν κι αυτές στο γιο. Του έκαναν: μπόρεσε να σφηνώσει μέσα τους τα πέλματα που το νερό είχε κάνει ροδαλά και ζαρωμένα σαν χέρια πλύστρας.

Έδινε εντολές στον Φινέα, τον Σόλομον, τον Γουίτμποϊ, τον Ιζάκ και τον Τόμας, σχετικά με τις εργασίες αποκατάστασης που έπρεπε να γίνουν στη φάρμα. Ένα γελάδι είχε ξεμακρύνει και είχε πνιγεί, μα ένα μονάχα: τα άλλα εκατόν σαράντα εννιά του κοπαδιού ήταν σώα κι αβλαβή. Μια λεχώνα αγελάδα είχε

πάθει μασιτίτιδα, εκείνος, όμως, είχε ανακαλύψει το σωστό φάρμακο μες στο σπίτι, είχε γεμίσει τη σύριγγα κι έκανε την ένεση όπως είχε δει να την κάνει ο κτηνίατρος. Είχε φροντίσει να μεταφερθούν τα σακιά με το τριφύλλι και τα δημητριακά που βρίσκονταν στην πλημμυρισμένη μεριά του στάβλου κάτω από τη βεράντα του σπιτιού, ώστε να είναι στεγασμένα, παρόλο που τα πλαγιοκοπούσε κι εκεί η βροχή. Σύντομα θα τους έβαζε όλους να καθαρίσουν τα αρδευτικά αυλάκια από το βόρβορο που τα είχε βουλώσει. Όποιος ήταν να έρθει στη φάρμα μόλις άνοιγε πάλι ο δρόμος, μόλις λειτουργούσε πάλι το τηλέφωνο, θα διαπίστωνε ότι όλα είχαν πάει ρολόι και χωρίς άνωθεν οδηγίες, όπως ακριβώς πήγαιναν ρολόι όταν αυτές τού δίνονταν. Κανείς δεν θα ήταν σε θέση να τον κατηγορήσει ή να του προσάψει τίποτα, όποιος κι αν ερχόταν, όποιος κι αν έφτανε πρώτος – ο κτηματίας, η αστυνομία, ο κτηνίατρος, κάποιος από εκείνους τους επιθεωρητές που έστελνε η κυβέρνηση να ρωτάνε για τους εργάτες ή τους βοσκούς.

Σε όλο το μήκος του φλέι –ενός ποταμού με νησίδες καλαμιών και ιτιών– όλα τα χωράφια παρέμεναν κάτω από το νερό. Δεν γινόταν να πλησιάσεις – κανένας δεν κατέβαινε εκεί κάτω. Οι κιτρινόραμφες πάπιες με τους τακτικούς, διανγείς χρωματισμούς τους, τις μαύρες και γκριζες κουκκίδες στην πλάτη, τη γαλαζωπή λάμψη των φτερών όπως τα άνοιγαν για να τα αερίσουν, το απαλό ροζ γύρω από το λαϊμό, έπλεαν ανέμελες: ήρεμες μαούνες. Οι μαύρες νερόκοτες στρίγκλιζαν, τσακώνονταν κι έτρεχαν αστραπιαία πίσω από τα παραβάν που σχημάτιζαν τα μισοβυθισμένα καλάμια. Καθώς υποχωρούσε σιγά σιγά το νερό, υψωνόταν καινούργια άμιμος και λασπερή όχθη στα σημεία που η σάρκα της γης είχε αυλακωθεί από το υδάτινο μένος. Πεθαμένοι κυπρίνοι, σαν αστεία μπαλόνια με μουστάκια, πρόσφεραν τις κοιλιές τους σε μύγες με ιριδίζουσες πλάτες, μες στον αχνιστό ήλιο. Ο γυάλινος λαϊμός ενός μπουκαλιού ξεπεταγόταν μέσα από το βούρκο. Πολτοποιημένες μάζες μουσκεμένης γούνας με ουρές αρουραίων. Ένα γυναικείο δαχτυλίδι, ή ίσως μονάχα ο τσίγκινος κρίκος με τον οποίο ανοίγει ένα κουτί μπίρας, γυάλιζε εκεί μέσα, ανάμεσα στα μικροσκοπικά χνάρια από τα πατήματα

των πουλιών. Άλλα αντικείμενα εμφανίζονταν και μετά εξαφανίζονταν πάλι, ξεθάβονταν από τα νερά για μια μέρα κι έπειτα βούλιαζαν πάλι αργά στη λάσπη από την οποία είχαν προέλθει, και η οποία τους κάλυπτε με ένα λεπτό στρώμα κι έτσι, αν και παρέμεναν ορατά, έμοιαζαν να είναι πια της λάσπης, το πόδι και η σπασμένη πλάτη μιας καρέκλας σαν οστά που προεξείχαν από το πυκνό της δέρμα, ο σκελετός της πόρτας ενός αυτοκινήτου ξεπροβάλε σαν το θώρακα ζωντανού πλάσματος κάτω από το ίδιο χοντρό, μαύρο δέρμα. Ξάφνου φάνηκε ένα ζευγάρι παπούτσια. Κρατούσαν ακόμα το σχήμα των ποδιών, σαν εκείνα στον καταυλισμό, που τα είχαν αφήσει έξω να στεγνώσουν. Δεν κρατούσαν μόνο αυτό: ήταν επίσης προσαρτημένα σε κάτι ογκώδες, έναν στενόμακρο μπόγο από κουρέλια, λάσπη και κάποιο άλλο, σκισμένο υλικό, πιο ινώδες, λιγότερο ασχημάτιστο απ' ό,τι η λάσπη, που το διαφοροποιούσε, παρό το μούσκεμά του από τη λάσπη και το σαπισμένο ύφασμα με το οποίο είχαν γίνει σχεδόν ένα – κάτι που ήταν αλλιώτικο, παρό την προχωρημένη του σήψη, από οποιαδήποτε άλλη ουσία, όπως ένα κομματάκι αυτού που άλλοτε υπήρξε φινό μετάξι, διατηρεί ολοφάνερα την ιδιαίτερη ύφανση και ποιότητά του, την επίμονη ανθεκτικότητά του στις κακονχίες, ακόμα κι όταν δεν είναι πια παρά ένα ίχνος μόνο από πλεγμένα νήματα, ένα απολιθωμένο χνάρι πάνω στη γη που το έθαψε. Υπολείμματα πραγματικού υφάσματος ήταν ένα με τον μπόγο: αν μπορούσαν να διαβάσουν τέτοιες εικόνες τα μάτια των πουλιών, τα οποία, παρό την εξαιρετική όρασή τους, δεν διακρίνουν κατά πάσα πιθανότητα τα χρώματα παρό μόνο τόνους φωτός και σκιάς, θα αναγνώριζαν σε αυτά τα ράκη τις ρίγες τους, τις λεπτές ρίγες ενός αντρικού σακακιού. Υπολείμματα ενός άλλου είδους υφάσματος, γκριζόμαυρου, είχαν αναδυθεί μαζί με τον μπόγο και είχαν σκορπιστεί εδώ κι εκεί στη βάλτωμένη όχθη. Κάποια ήταν ναυαγισμένα μακριά από το σε σχήμα κεφαλιού αντικείμενο, που βρισκόταν στο άλλο άκρο του μπόγου, αντικριστά από τα παπούτσια. Στην κορυφή, όμως, αυτού του αντικειμένου, που έμοιαζε με μαλλιαρή καρύδα (ανθρωπόμορφη σχεδόν), ξεβρασμένη σε έρημη αφροικάνικη ακτή, υπήρχαν κι άλλα ίχνη από το ίδιο ύφασμα, ενώ πάνω στη μαραμμένη γκριζα επι-

φάνεια του αντικειμένου αυτού, γυάλιζε υπόλευκη, όπως φαίνεται μες στη βροχή, μια παιδική μύτη κολλημένη πάνω σε τζάμι, ένα ρινικό οστό, απογυμνωμένο από τη σάρκα του. Και μία γνάθος με ωραία δόντια, μεγάλα, γερά και ίσια. Τοποθετημένα προγονικά, μες στο προτεταμένο στρογγυλεμένο τόξο, που, εν ζωή, θα σχημάτιζε ένα πλατύ, αστραφτερό χαμόγελο. Ένας απ' αυτούς.

ΓΙΕΜΠΟ, ΜΠΑΑΣ.

Να τος ο Τόμας, ο νυχτοφύλακας, στην πύλη, παρόλο που τέτοια ώρα το πρωί είναι κανονικά εκτός υπηρεσίας. Ίσως να άκουσε το αυτοκίνητο από μακριά (ως συνήθως – επιτέλους!) κι ήρθε τρέχοντας με το σκυλί του να δείξει ότι βρίσκεται στις επάλξεις παρά την πλημμύρα. Φοράει το μάλλινο σκουφί του και το χρυσό σκουλαρικόκι του στο ένα αυτί: «Γιέμπο, μπάας, γιέμπο, μπάας». Περισσότερο με ζητωκραυγή μοιάζει παρά με καθημερινό χαιρετισμό. Η ραχοκοκκαλιά του λιπόσαρκου σκύλου ανυψώνεται και το ζώο κάνει μια χαρωπή βόλτα γύρω από το γέρο, αποκρινόμενο στον ήχο της φωνής του: «Γιέμπο, μπάας μου».

Ο Ιάκωβος στέκεται κοντά στο σπίτι, μπροστά στο δρόμο της Μερσεντές που πλησιάζει. Έχει τα χέρια του κρεμασμένα στο πλάι, με τις παλάμες ανοιχτές, προτεταμένες. Το στόμα ανοιχτό, το πρόσωπο φωτεινό, αλλά δίχως χαμόγελο. Ανυπομονεί, σίγουρα, να αφηγηθεί τις ιστορίες του.

Η κόρνα αντηχεί παιχνιδιάρικα, το αυτοκίνητο προσποιείται για λίγο ότι προχωράει καταπάνω του, σαν να θέλει να πει, ε, λοιπόν, είναι αλήθεια, έφτιαξε ο δρόμος και να με... Ο Ιάκωβος, όμως, δεν πρόκειται να μετακινηθεί. Προφανώς, δεν είναι ώρα για αστεία: ο κτηματίας πρέπει να σεβαστεί την επισιμότητα της στιγμής.

Παρκάρει στο γνωστό σημείο, πλάι στο παράπηγμα όπου φυλάσσονται τα διάφορα σύνεργα της φάρμας και βλέπει τώρα ότι ο Φινέας, ο Σόλομον και ο Γουίτμποϊ –όλα τα πρωτοπαλίκαρα– έχουν κι αυτοί παραταχθεί. Οι φτωχοδιάβολοι θα πρέπει να περάσανε δύσκολες ώρες: πάντως, θα ευχαριστηθούν με τις κονσέρβες

καλαμποκιού και φασολιών που στοιβάζονται στο πορτοπαγκάζ. Έχει συναίσθηση της κάθε του κίνησης καθώς βγαίνει από το αυτοκίνητο, επειδή όλων τα μάτια είναι καρφωμένα πάνω του. Ο Ιάκωβος έχει φέρει τα χέρια μπροστά από το σώμα και, πλέκοντας χαλαρά τα δάχτυλα, τα τείνει ταπεινά προς το μέρος του.

«Νομίζαμε... κάτι έπαθες», λέει.

«Πώς πάει, λοιπόν, Ιάκωβε; Πώς είσαι;»

«Όλα καλά, ναι. Ναι. Όλα εντάξει».

«Είναι όλοι καλά στο κτήμα; Ε, Φινέα; Σόλομον;»

Ξεσπάει ένα μουρμουρητό από καταφάσεις, χαμόγελα, χειρονομίες: ζωντανεύουν, ανταποκρίνονται, με συστολή κι ενθουσιασμό μαζί.

«Κάθε μέρα περιμέναμε (λέει ο Ιάκωβος)... Κάθε μέρα. Φοβηθήκαμε κάτι έπαθες... Προσπάθησα τηλεφωνήσω...»

«Δεν λειτουργεί ακόμα το τηλέφωνο, ε; Δοκίμασα κι εγώ να σε πάρω σήμερα το πρωί. Και μετά σκέφτηκα ότι, δεν μπορεί, θα έχει ανοίξει πια ο δρόμος...»

«Προσπάθησα τηλεφωνήσω, συνέχεια. Κανείς δεν έρχεται, τίποτα. Μέχρι, μια μέρα, λέω στον Φινέα, καλύτερα πας στον μπάας Ντε Μπέερ».

«Το ξέρω, του τηλεφώνησα. Αλλά αυτό που κάνατε ήταν επικίνδυνο, δεν έπρεπε να το επιχειρήσετε, το ξέρετε ότι πνίγηκε εκεί μια γυναίκα;»

«Νερό πολύ», λέει ο Φινέας. «Πολύ νερό. Εγώ κολυμπάω, με παίρνει ρέμα. Κατεβαίνω από δέντρα μας, αλλά βγαίνω κάτω, από άλλη μεριά, πολύ μακριά από του Ντε Μπέερ...»

Είναι όλοι τους σε υπερδιέγερση. Ο Ιάκωβος πασχίζει να πάρει ανάσα, γελάει, σαν να πέρασε μόλις κι ο ίδιος αυτή τη δοκιμασία με επιτυχία. «Είχαμε άγχος πολύ. Εκείνη η γυναίκα, πάει – πάει. Τίποτα. Δεν βρήκαμε τίποτα. Και μόνο μια γελάδα, η μικρή, το μοσχαράκι από το Σίμπα...»

«Τι έπαθε; Πέθανε;»

Απαντάει ο Σόλομον:

«Όταν εγώ βλέπω δεν είναι, ψάξαμε εδώ, εκεί, αλλά δεν βρίσκουμε».

Ο Ιάκωβος ξύνει το κεφάλι του με μια σβέλτη, ζωηρή κίνηση που εκφράζει μεγάλη σύγχυση:

«Και η βροχή πάρα πολλή. Ναι. Όλη την ώρα, συνέχεια. Και αύριο, άλλη μέρα, τη βλέπουμε στη λάσπη, κόλλησε με πόδια και μετά έπεσε στο χαντάκι, εκεί, πίσω από την αντλία».

«Δεν πειράζει. Με τέτοια πλημμύρα και χάθηκε μόνο ένα ζώο. Πάλι καλά να λες, Ιάκωβε».

Όλοι τους σιγομουρμουρίζουν, μουγκρίζουν με κατανόηση, συμφωνώντας.

«Κι ήταν καλή, παχουλή».

«Πάει, τώρα, Ιάκωβε».

Νέα μουρμουρητά στενοχώριας και κατάφασης, βαθιά, μέσα από το στήθος.

«Πού να βλέπατε τι έκανε η βροχή στην άσφαλτο. Και την προηγούμενη βδομάδα προσπάθησα να περάσω, αλλά ήταν αδύνατο. Γκρεμίστηκε ο μισός δρόμος. Πνίγηκαν και κάτι άνθρωποι. Παρασύρθηκε το αυτοκίνητό τους μ' αυτούς μέσα. Δεν μπορούσαν να το βρουν, έψαχνε η αστυνομία, όλος ο κόσμος...»

«Φοβηθήκαμε κάτι έπαθες...» λέει ο Ιάκωβος, ο οποίος παρακολούθησε την αφήγηση του Μέρινγκ κουνώντας το κεφάλι για να δείξει ότι τα ήξερε όλα αυτά. «Δεν ξέραμε ποιος ήταν μέσα – στο αυτοκίνητο. Κανείς δεν έρχεται... πει σ' εμάς».

«Δεν μπορούσα να έρθω, κατάλαβες; Ούτε από τον άλλο δρόμο, από το Κάτμπορσαντ, γινόταν να περάσω. Δεν μπορούσα, λοιπόν, να έρθω».

«Ούτε τηλέφωνο, τίποτα. Φοβηθήκαμε μήπως...»

Θα πρέπει να τους δοθεί κάποιου είδους δώρο. Σε όλους. Πράγματι, φαίνεται ότι τα έβγαλαν πέρα μια χαρά. Μια αγέλαδα βρίσκεται ήδη στην ανάρρωση, επειδή ο γερο-Ιάκωβος διέγνωσε ορθά ότι είχε μαστίτιδα και μάλιστα της έκανε τη σωστή ένεση. «Πώς ήξερες πώς να βάλεις τη βελόνα, ε, Ιάκωβε; Έχεις γίνει, λοιπόν, και καλός γιατρός, ε;»

Εκείνος δεν χρειάζεται περισσότερη προτροπή για να αρχίσει να δείχνει παραστατικά το κάθε βήμα που ακολούθησε, πώς γέμισε τη σύριγγα, και ούτω καθεξής.

«Πάντα εγώ βλέπω, όταν είναι εδώ γιατρός για γελάδες».

«Άρα θα γλυτώνω και λεφτά, Ιάκωβε, αφού δεν θα χρειάζεται πια να φωνάζουμε τον κτηνίατρο».

Εκείνος χαμογελάει ντροπαλά σχεδόν, με ευχαρίστηση, όλο καμάρι.

Ναι, θα πρέπει να τους δώσει κάποιο δώρο. Στο μεταξύ... ένα γεμάτο πακέτο τσιγάρα είναι καλή χειρονομία. Παρόλο που ο Ιάκωβος κάνει τα χέρια του χούφτα για να το πάρει, όπως συνηθίζει, το πακέτο περνάει μετά από άντρα σε άντρα, μέσα σε κλίμα αλληλεγγύης για την κρίση που με επιτυχία ξεπεράστηκε.

«Πόσο καιρό έχω να έρθω, Ιάκωβε; Πρέπει να είναι κοντά δυο βδομάδες».

«Πάνω από δυο βδομάδες εμείς εδώ μόνοι». Είναι αποφασισμένος να δραματοποιήσει την κατάσταση. Σκύβει το κεφάλι στο στήθος και το κουνάει πένθιμα πέρα δώθε.

«Πάντως, τα φροντίσατε όλα πολύ καλά. Είμαι πολύ ευχαριστημένος μαζί σας. Με όλα τα παιδιά. Τ' ακούεις;»

Έχουν προχωρήσει ήδη αυτός και ο Ιάκωβος πέρα από τις εγκαταστάσεις της φάρμας – οι υπόλοιποι έμειναν πίσω από μια ευγένεια πρωτόγονη που όλοι τους διαθέτουν. Τους εκπροσωπεί ο Ιάκωβος: «Ευχαριστώ, αφέντη, ναι, ευχαριστώ πολύ, αφέντη».

Βεβαίως, ορισμένα μέτρα, που λογικά πάρθηκαν πάνω στην ανάγκη, θα παραμείνουν έτσι διά παντός, τώρα που τέλειωσαν όλα, εάν δεν δώσει εκείνος σαφείς οδηγίες για το αντίθετο, εάν δεν διευκρινίσει ότι πρέπει να επανέλθουν στις κανονικές διαδικασίες. Τα δεμάτια στη βεράντα του σπιτιού: αυτά έπρεπε να τα έχουν ξαναπάει ήδη στον αχυρώνα. Αν δεν το φροντίσει αυτός, θα ξεμείνουν εκεί κι όταν υπάρξει νέα σοδειά δημητριακών, πάλι εκεί θα τη στοιβάξουν. Έτσι είναι όλοι τους. Η αγροικία θα μετατραπεί σιγά σιγά σε παράσπιτο. Εξάλλου, δεν μένει εκεί κανείς για να διαμαρτυρηθεί. Σε λίγο θα αρχίσουν να αποθηκεύουν εξαρτήματα του τρακτέρ μέσα στην κουζίνα. Όλα τα κτηνιατρικά φάρμακα που έβγαλε ο Ιάκωβος από το ντουλάπι, ψάχνοντας την πενικιλίνη για την άρρωστη αγελάδα, είναι ακόμη αραδιασμένα πάνω στο τραπέζι. Πάντως, έχει καθαρίσει μερικά από τα αρδευτικά αυλάκια – αν και δεν είναι αυλάκια πια, έχουν μεταμορφωθεί όλα σε μικρά ποτάμια. Μια από τις γυναίκες τους

αξιοποιεί ένα από αυτά, πλένοντας μέσα κάτι κουρελιασμένες γκριζες κουβέρτες. Θα πρέπει να βράχηκαν πολύ, εκεί πάνω, στον καταυλισμό: αν και οι τοίχοι είναι από τσιμέντο, συνεπώς σχετικά απρόσβλητοι από τις καιρικές συνθήκες. Τα πιτσιρικά το διασκεδάζουν. Το παιχνίδι τους είναι να βάζουν πλαστικά δοχεία μπίρας να επιπλέουν στο νερό – κάνουν αγώνα.

«Ξέρουν ότι δεν πρέπει να τα πετάνε αυτά όπου να 'ναι, όταν βαρεθούν το παιχνίδι, έτσι δεν είναι, Ιάκωβε;»

Πριν από λίγο του είχε δείξει σε ποιο σημείο κόλλησε το μοσχάρaki στη λάσπη και πέθανε. Όσο πάσχιζε το ζώο να τραβήξει τα πόδια, τόσο περισσότερο κολλούσε. Κάνει μια νοερή σημείωση να φέρει καινούργια ρουλεμάν για την αντλία. Είναι καλή στιγμή να την επισκευάσουν τώρα που δεν δουλεύει. Ο Ιάκωβος έχει πει ότι όλος ο κάμπος από τη μεριά του φλέι είναι άχρηστος προς το παρόν, τα ζώα θα πάθουν μόλυνση στα πόδια έτσι και πάνε να βοσκήσουν εκεί – μάλλον, όμως, είναι ανοησίες όλα αυτά και χρειάζεται απλώς να αποστραγγίσουν τη γη. «Δεν πειράζει. Θα βάλεις τα παιδιά να σκάψουν κι άλλα αρδευτικά κανάλια – αν ανοίξετε κι άλλα αυλάκια, θα φύγει το νερό».

Ο Ιάκωβος το σκέφτεται για λίγο. «Είναι πολύ νερό. Πολύ». Παριστάνει ότι πιάνει τον κασμά για να σηκώσει χώμα κι ότι ρίχνει μετά κάτω τον φανταστικό κασμά απογοητευμένος. «Μόλις σκάβεις, νερό έρχεται πάλι. Ακόμα και πάνω, που δεν είναι κοντά στο ποτάμι, σκάβω και μετά πάλι γεμίζει».

«Όχι, όχι, δεν πειράζει αυτό. Αν βρεις το κατάλληλο μέρος, την κατάλληλη πλαγιά και περιμένεις μια μέρα, το πολύ νερό θα έχει φύγει. Μετά, μέρα τη μέρα, θα στραγγίζει η γη, θα στεγνώνει – έλα, θα σου δείξω πού».

Το τρίτο χωράφι, για παράδειγμα, κοντεύει κιόλας να αναδυθεί. Ακόμα κι από κει που αναγκάστηκε να σταματήσει, επειδή δεν φοράει γαλότσες (νόμιζε ότι υπήρχε ένα ζευγάρι στο σπίτι, αλλά εξαφανίστηκαν), ξεχωρίζει τις κορυφές των λιθαριών που σηματοδοτούν το μέρος όπου είχαν ψήσει κάποτε ένα αρνί. Ο ίδιος είναι αδύνατο να προχωρήσει παραπέρα, λέει, όμως, στον Ιάκωβο να πάει μέχρι κάτω για να διαπιστώσει πόσο βαθύς ή ρηχός είναι εκεί ο βάλτος. Είναι κουταμάρα να αφήνεις τη γη να

ξαναγίνεται έλος. Το νερό δεν θα πρέπει να είναι παραπάνω από μερικά εκατοστά στα πιο πολλά σημεία. Ο Ιάκωβος δεν απαντάει: πράγμα που δηλώνει απροθυμία, δεν έχει καμιά όρεξη να τσαλαβουτάει πάλι μες στο βούρκο – πρέπει, όμως. Το κτήμα πρέπει να ξαναβρεί τους ρυθμούς του. Για τα πάντα μέσα στη φύση υπάρχει το σωστό αντίδοτο, η σωστή δράση. Και η ζημιά της φωτιάς δεν είναι –δεν ήταν– ανεπανόρθωτη. Δες πώς ξαναβρήκαν όλα τον εαυτό τους. Πόσο θα πρέπει να ξεπλύθηκαν οι ιτιές από όλη αυτή τη νεροποντή! Πώς αστραποβολούν τα φύλλα τους, πράσινα σαν τα φτερά των σκαθαριών... εκείνη η στάχτη, που προερχόταν εν μέρει από το δικό τους κατεστραμμένο υλικό, θα πρέπει τελικά να τις ωφέλησε. Η φύση όλα τα αξιοποιεί, δεν απορρίπτει, δεν ξοδεύει τίποτα.

Εκεί κάτω, ο Ιάκωβος επιχειρεί δρασκελιές γίγαντα. Σέρνει τα πόδια μες στα νερά: είναι πολύ μακριά για να μπορεί ο Μέρινγκ να καταλάβει πότε κινείται αργά και πότε γρήγορα. Ο ίδιος είναι αδύνατο να περπατήσει με τις κοινές μπότες που φοράει. Εδώ πάνω μπορεί μόνο να πατάει από προεξοχή σε προεξοχή, αποφεύγοντας το νερό όπως αποφεύγουν τα παιδιά να πατάνε τις γραμμές ανάμεσα στις πλάκες του πεζοδρομίου. Εγκαταλείπει την προσπάθεια: τώρα μόνο στέκεται και, για πρώτη φορά από τη στιγμή που έφτασε, εκτίθεται ολομόναχος στον τόπο. Και ο τόπος παύει να είναι μια σειρά από διηγήσεις ή εικόνες που έπλαθε με τη φαντασία τις περασμένες δυο βδομάδες, όταν του έλεγαν τι είχε συμβεί εκεί – είναι μια παρουσία ολοζώντανη.

Μια άσχημη μυρωδιά. Μυρωδιά σήψης.

Όχι, όχι άσχημη: νότισμα πανάρχαιο, η υγρασία της βλάστησης, η οσμή σαπρόφυτου που αποπνέουν οι σελίδες παλιών βιβλίων, η πικρίλα του βόρβορου, η πρασινωπή μπόχα ενός βάζου με γλοιώδεις μίσχους νεκρών λουλουδιών. Δυο φορές στη μικρή απόσταση που κατάφερε να καλύψει, είδε ένα πηγάδι, έναν μαύρο θρόμβο να αναδύεται από τη λάσπη. Σκουντώντας με ένα ραβδί, διαπιστώνει ότι δεν είναι παρά πνιγμένοι αρουραίοι.

Το βλέμμα του κινείται αργά όπως ο φακός του φάρου. Κάτι πολύ βαρύ έχει συρθεί ως εκεί και έχει σκεπάσει τα πάντα, στροβιλίζοντας, ισοπεδώνοντάς τα. Μάζες γρασιδιού, μάζες φύλλων

και πεθαμένων κλαριών, μάξες γλίτσας, άμμιου και κυρίως, μάξες λάσπης, έχουν παρασυρθεί από δω κι από κει χάρη σε μια ασύλληπτη δύναμη που βάλθηκε να αναδιαμορφώσει το τοπίο.

Μια μπόχα που φτάνει μέχρι ψηλά στον ουρανό.

Ναι, *πράγματι*, μυρίζει απαίσια. Ο ήλιος είναι μια μαγιά. Ο λόκληρο το μέρος είναι ένα ζυμωτήριο αποσύνθεσης, κι έτσι πρέπει να είναι: αυτό ακριβώς είναι η ζωή, αυτή η θανατερή μπόχα. Όπως αλλού τα εκτρώματα των ρινόκερων, έτσι κι εδώ το πτώμα του αρουραίου. (Αλίμονο, με τον ίδιο τρόπο θα χάθηκαν και τα πουλάκια που κλωσούσαν οι φραγκόκοτες.) Ωστόσο, νιώθει την ανάγκη να καθαρίσει, κι ας είναι όλα αυτά τα απορρίμματα οργανικά. Θέλει να αρχίσει να γυρνάει περισυλλέγοντας, όπως μαζεύει τα χαρτιά και τα πλαστικά μπουκάλια που παρατάνε όπου βρουν. Είναι τόσο απορροφημένος στο να κοιτάζει εδώ κι εκεί, που δεν προσέχει ότι ο Ιάκωβος έχει κάνει μεταβολή και ανηφορίζει πάλι το τρίτο χωράφι μέσα από τις ρηχές λιμνούλες και τους βάλτους.

Βιάζεται. Τρέχει, αν είναι δυνατό να περιγραφεί έτσι η κίνησή του υπό τέτοιες συνθήκες, σε τέτοιο έδαφος, κάθε τόσο γλιστρώντας, παραπατώντας, σκοντάφτοντας. Ο Μέρινγκ έχει την αίσθηση ότι τα μάτια του γερο-διάβολου είναι ήδη στυλωμένα πάνω του πριν ακόμα τα δει, πριν καν μπορέσει να διακρίνει το πρόσωπό του. Όταν φτάνει αρκετά κοντά ώστε να διακρίνονται τα χαρακτηριστικά του, αντιλαμβάνεται με βεβαιότητα ότι υπάρχει κάτι γνώριμο, κάτι που έχει ήδη συμβεί, κάτι που κι εκείνος ξέρει, ζωγραφισμένο στην έκφρασή τους.

Ο Ιάκωβος κοντανασαίνει. Στάζει η μύτη του από τη σωματική προσπάθεια και μια σταγόνα τρεμοπαίζει στη συμβολή ανάμεσα στα δυο διεσταλμένα ρουθούνια.

Ο Ιάκωβος πρόκειται να πει, ο Ιάκωβος λέει: «Έλα, έλα – να δεις».

«Και ποιος ήταν ο Ουνσόντο;»

«Ήταν αυτός που ήρθε πρώτος, στην αρχή όλων των πραγμάτων (εκουνταμπουκένι κβεζίντο ζόνκε)».

«Εξήγησέ μου τι σημαίνει “εκουνταμπουκένι”;»

«Τότε που αυτή η γη και όλα τα πράγματα βγήκαν από τον Ουτλάνγκα».

«Ποιος είναι ο Ουτλάνγκα;»

«Εκείνος που γέννησε τον Ουνσόντο».

«Πού βρίσκεται τώρα;»

«Α, δεν υπάρχει πια. Όπως δεν υπάρχει πια ο παππούς μου, έτσι κι αυτός δεν υπάρχει. Πέθανε. Όταν πέθανε, γεννήθηκαν άλλοι, που είχαν άλλα ονόματα. Ο Ουτλάνγκα γέννησε τον Ουνσόντο. Ο Ουνσόντο γέννησε τους προγόνους. Οι πρόγονοι γέννησαν τους προπάππους, οι προπάπποι τους παππούδες – και οι παππούδες γέννησαν τους πατεράδες και οι πατεράδες μας γέννησαν εμάς».

«Υπάρχει κανείς που να λέγεται Ουτλάνγκα τώρα;»

«Ναι».

«Εσύ είσαι παντρεμένος;»

«Ναι».

«Έχεις και παιδιά;»

«Γιέμπο. Ου μίνα ε νγκι ουτλάνγκα. (Ναι. Εγώ ο ίδιος είμαι ένας ουτλάνγκα)».

ΟΧΙ, ΟΧΙ.

Όχι, όχι. Τα δοκάρια στη δεξαμενή των Ινδών έχουν ραγίσει από τη μια πλευρά, η βροχή υπόσκαψε το κτίσμα, το έχει φέρει στα όρια της κατάρρευσης. Η αγορά αυτή έγινε με απώτερο σκοπό τη χαλάρωση. Θα ήμασταν κλεισμένοι στο σπίτι, τα μεσημέρια του καλοκαιριού, ενώ εσύ θα είχες πει σε όλους ότι πήγες στο κομμωτήριο. Εγώ θα σου άνοιγα τα πόδια όπως θα ήσουν ξαπλωμένη μες στην μπανιέρα και θα σε σαπούνιζα με τα ίδια μου τα χέρια, επειδή, όπως τόσο μεγάθυμα παραδέχτηκες κάποτε, δεν στερούμαι τρυφερότητας, δεν είμαι συνηθισμένος τύπος και ούτω καθεξής. Η δεξαμενή θα γκρεμιστεί, αν δεν κάνουν κάτι γι' αυτό –που δεν πρόκειται–, και η ειρήνη θα καταλήξει με τα μούτρα μες στη λάσπη. Η ειρήνη ταξιδεύει πάνω σε αμέτρητα μηχανάκια, στολίζει τα μανίκια δερμάτινων μπουφάν, που έχουν στις τσέπες τους σουγιάδες, τη βρίσκεις ζωγραφισμένη με κόκκινη μπογιά σ' ένα σακίδιο που περιέχει βιβλία περί αφύσικης παραβίασης του ανδρικού σώματος ή, με πιο απλά λόγια, βιβλία για πούστηδες, έτσι λέγονται αυτοί για τους οποίους ενδιαφέρεσαι να μάθεις περισσότερα. Όχι, όχι, όχι. Τι νόημα έχει; Τι μπορεί να έχει απομείνει δέκα μήνες μετά; Αν εκείνοι οι κωλομπόρες είχαν κάνει αυτό που έπρεπε, δεν θα βρισκόταν ποτέ εκεί. Δεν μπήκαν στον κόπο ούτε ένα λάκκο να σκάψουν. Να αναδέψουν λίγο το χώμα και να το ρίξουν πάνω από το πτώμα, όπως καλύπτει η γάτα τα περιττώματά της.

Όμως, όχι. Όχι, όχι. Καταρχήν το αμολήσανε εκεί, κατά δεύτερον δεν το απομάκρυναν, και οπωσδήποτε δεν αποτελεί ευθύνη του ιδιοκτήτη της φάρμας. Ένας νεκρός καταπατητής τον

οποίο δεν αναζητά κανείς. Και γιατί να τον αναζητήσει; Όχι, όχι. Ζούνε εκατόν πενήντα χιλιάδες από δαύτους σ' εκείνες τις καπνισμένες παράγκες που προσπερνάει στα δεξιά του, πίσω από τον ψηλό φράχτη, και που τις ισοπεδώνει η ταχύτητα. Οι γυναίκες, περιμένοντας στις ουρές για τα λεωφορεία, στην πύλη, πλέκουν στο όρθιο χρωματιστά νήματα με βελόνες που κάθε τόσο αστραποβολούν. Είναι σκληρόπετσες γυναίκες. Γύρω από τα πόδια τους λιμνάζουν νερά και το αυτοκίνητο, καθώς περνά, τις πιτσιλάει καταπρόσωπο. Είναι μαθημένες σε όλα, επιβιώνουν, καταπίνοντας χώμα, διασχίζοντας αυλάκια κάτω από τη βροχή και πέφτοντας πάνω σε τοίχους τον Αύγουστο, παρασυρμένες από τον αέρα σαν να 'ταν εφημερίδες.

Αναγνωρίστηκε από τα παπούτσια και προφανώς από τα υπολείμματα αυτού που κάποτε υπήρξε πρόσωπο – αρκετά! Ποιος ο λόγος να ακούσει περισσότερα, αυτό δεν ωφελεί κανέναν. Εκατόν πενήντα χιλιάδες από δαύτους, στην κυριολεξία, έξω από την πόρτα του. Αυτό είναι κάτι που έπρεπε να το έχει λάβει υπόψη από την αρχή, πριν υπογραφεί το συμβόλαιο. Θα γκρεμίσουν παλάτια, θρόνους και κάστρα, είχες πει, χαμογελώντας προκλητικά, με τον τόνο εκείνο της φωνής που χρησιμοποιούσες όταν παρήθετες στίχο από ποίημα: περίμενες να δεις αν θα τον αναγνώριζα, ξέροντας καλά ότι εμείς οι «εκατομμυριούχοι» του ακατέργαστου χυτοσιδήρου δεν διαβάζουμε ποίηση, πράγμα που σ' έκανε να αισθάνεσαι ανώτερή μου, ιδιαίτερα όταν επρόκειτο για κάποιον από τους ευφυείς αριστερούς ποιητές σου που δεν τους ξέρει ούτε η μάνα τους. Κι έπειτα γέλασες: «Ρόι Κάμπελ, Νοτιοαφρικανός φασίστας». «Όχι από τους συνηθισμένους Νοτιοαφρικανούς φασίστες, να υποθέσω», αποκρίθηκα εγώ, διασκεδάζοντάς σε γι' άλλη μια φορά. Σε φτιάχνει αυτό. Καθώς πηγαινοέρχομαι στο δωμάτιο, στο σπίτι που είναι διεγερτικό, επειδή και οι δυο γνωρίζουμε ότι απ έξω δείχνει ακατοίκητο, νιώθω το βλέμμα σου πάνω στο πέος μου, που έχει ξεπετάξει το άκαμπτο κεφάλι του πόθου του, ανήμπορο να κάνει αλλιώς κι ας κινούμαι εγώ χαλαρά από δω κι από κει, για να πάρω ένα τσιγάρο ή να βάλω ένα ποτό και να το φέρω στο κρεβάτι. Φυσικά, το έχουν κι άλλες περιεργαστεί όπως εσύ. Κάποια είχε πει κάποτε ό-

τι η άκρη του της θύμιζε γερμανικό κράνος – αυτή η παρατήρηση με τοποθετεί στο χρόνο: θα πρέπει να έγινε στη διάρκεια του πολέμου, ήμουν μόλις δεκάξι όταν άρχισε. Τι να έχει απομείνει αναγνωρίσιμο ύστερα από τόσο καιρό μέσα στη γη; Το φλέι δεν στεγνώνει ποτέ. Μένει πάντοτε υγρό εκεί κάτω. Υπάρχουν σκουλήκια σ' εκείνο τον λασπωμένο πυθμένα. Μακαρόνια με ροζ ε-
ξογκώματα – ή μάλλον, όχι μακαρόνια, περισσότερο μοιάζουν με εκείνα τα σωληνάκια που βλέπεις στα εντόσθια μιας κότας. Η συνεχόμενη λευκή γραμμή στην άσφαλτο δεν του επιτρέπει να προσπεράσει το φορηγάκι με τα κατεψυγμένα κοτόπουλα που έχει μπροστά του. Αρουραίοι και αμφίβια ποντίκια. Τα τσακά-
λια έχουν εκλείψει. Αυτά είναι οι ρακοσυλλέκτες της φύσης. Διατηρούν καθαρή τη σαβάνα. Ο Ντε Μπέερ έχει να δει τσακά-
λι πάνω από δέκα χρόνια. «Α, όχι. Ακούς εκεί, κράνος! Είναι α-
κριβώς σαν το κεντρικό μέρος του άνθους της μπανανιάς. Έχει ακόμα και τη μαβιά του απόχρωση, την ελαφρώς νοτερή γυαλά-
δα του. Έχεις δει πώς γέρνει από το στέλεχός του το άνθος της μπανανιάς;»

Μια τέτοια παρομοίωση δεν πρόκειται να την καταλάβει ό-
ποιος είναι τώρα ο τυχερός στους κύκλους των αριστερών Λον-
δρέζων: κάπως δύσκολο να είναι κανείς απ' αυτούς εξοικειωμέ-
νος με το άνθος της μπανανιάς. Τι θα μπορούσε να είναι ανα-
γνωρίσιμο; Ό,τι απομένει από ένα πρόσωπο με... όμως, όχι, όχι.
Ας μην ακούσουμε την περιγραφή. Το φλέι θα έχει κάνει τη δου-
λειά του. Όποια άκρη του κύκλου κι αν εκληφθεί ως αφετηρία
–είτε η αποσύνθεση είτε η βλάστηση– η κατάλληλη συνθήκη είναι
η υγρασία. Όλα τα πράγματα είτε σαπίζουν είτε βλασταίνουν –
σαπίζουν και βλασταίνουν καθώς μεταβάλλονται σ' έναν οργα-
νισμό διαφορετικό από αυτόν που άλλοτε υπήρξαν. Τα ποντίκια
γίνονται ζελές, ένας μαύρος ζελές σαν πηγμένο αίμα – αυτή την
υφή φανερώνει το τσίγκλισμα με ένα ραβδί. Κι εδώ ακριβώς εί-
ναι που πραγματοποιήθηκε η εξαφάνιση, μπροστά στα έκπλη-
κτα μάτια έντρομων αυτοπτών μαρτύρων. Το φορηγάκι που
μεταφέρει κατεψυγμένα κοτόπουλα έχει σταματήσει στο κόκκι-
νο φανάρι, σ' εκείνο ακριβώς το σημείο (το σηματοδοτεί η προ-
σωρινή οχύρωση των μαδεριών πίσω από τα οποία βρίσκεται σε

εξέλιξη η κατασκευή ενός κανονικού προστατευτικού παραπέ-
του από τοιμέντο). Μέχρι να ανάψει πράσινο, προλαβαίνει να
κοιτάξει ξανά και ξανά το περίγραμμα του γιγάντιου κοτόπου-
λου με το ημίψηλο και το μονόκλ, που είναι ζωγραφισμένο στο
πίσω μέρος της καρότσας, και να διαβάσει τη φουσαλίδα της αν-
θρώπινης σκέψης που του αποδίδεται, κάνοντάς το να διατείνε-
ται με αυτοκτονική περηφάνια: ΜΟΝΟ ΠΟΥΛΕΡΙΚΑ ΤΗΣ ΥΨΗ-
ΛΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΟΠΩΣ ΕΓΩ ΓΙΝΟΜΑΣΤΕ ΚΑΤΕΨΥΓΜΕΝΑ ΚΟ-
ΤΟΠΟΥΛΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑΣ.

«Κανείς δεν θα θυμάται πού είσαι θαμμένος». Α, δεν είναι τε-
λικά τόσο εύκολο, δεν είναι τόσο οριστικό. Ο τόπος είχε γίνει α-
γνώριστος από τη φωτιά και ύστερα, όταν υψώθηκαν πάλι τα
καλάμια και το γρασίδι, ήταν σαν να μη συνέβη ποτέ τίποτα.
Δεν μπορούσε να αναγνωριστεί – όχι «βρεθεί», δεν είναι αυτή η
σωστή λέξη, αφού κανείς δεν έψαξε ποτέ, ξεχάστηκε, ούτε κι ε-
κείνοι δεν τον ανέφεραν ξανά, ούτε καν ο Ιάκωβος. Μια μπόχα
που φτάνει μέχρι ψηλά στον ουρανό. Ήταν όλα τόσο γλυκά,
φρέσκα, όμορφα, Θεέ μου, όταν ξάπλωνε εκεί. Τα χορτάρια έ-
σμιγαν σχεδόν πάνω από το κεφάλι του και λικνίζονταν κάτω α-
πό το βάρος του σώματος, χαϊδεύοντάς το απαλά. Ο ήλιος κρυ-
βόταν πίσω από ένα σύννεφο και μια δροσερή παλάμη σκιάς α-
κουμπούσε στιγμιαία πάνω σε μάγουλα ξεσταμένα από τον ύ-
πνο. Πάντα ήταν εύκολο να πλαγιάζει εκεί, ύστερα από ένα ξε-
νύχτι ή ένα πολύωρο ταξίδι μέσω του κενού, που έριχνε έναν α-
λύγιστο, ιπτάμενο ίσκιο πάνω από θάλασσες, δάση και ερήμους
δίχως τίποτα να αγγίζει: χωρίς ποτέ να ζυγώνει τόσο όσο το μο-
ναχικό ασημόξανθο στάχυ που σπρώχνει το αεράκι στο αυτί ή
στη μύτη του κοιμώμενου. «Αχ, Μέρινγκ, πώς τα εξιδανικεύεις
όλα, πόσο το έχεις ερωτευτεί αυτό το μέρος». Μια μπόχα ως τον
ουρανό. Δεν ήταν οριστικό – το μόνο οριστικό πράγμα είναι ότι
εκείνος βρίσκεται πάντα εκεί. Ποτέ δεν θα μπορούσε να είναι
μόνος εκεί κάτω. Δεν θα ένιωθε ποτέ τη μοναξιά. Ίσως να ακού-
γεται τρελό. Όχι, ας το θέσουμε αλλιώς. Ίσως είναι παράξενο...
Δεν χρειάζεται να πιστεύεις σε διάφορες προλήψεις κι ανοησίες
– υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα στο να σκέφτεσαι μόνος και να
σκέφτεσαι με τη μορφή διαλόγου, ακόμα κι αν δεν σου απαντάει

κανείς. Τον καημένο μπάσταρδο, όποιοι κι αν ήταν οι μπάσταρδοι εκείνοι, δεν του έδωσαν χρόνο να μιλήσει. Ένας Θεός ξέρει τι δεν έχει πει. Τι θα μπορούσε να έχει –ίσως– πει. Συνήθως δυσκολεύονται να εκφραστούν. Μόνο το πρόσωπο και η μύτη –αρκετά! Εφόσον ο γερο-διάβολος ανέφερε πράγματι κάτι περί «μύτης» και όχι επειδή η εικόνα συμπληρώνεται σιγά σιγά όσο δεν καταφέρνει αυτός να τη βγάλει από το μυαλό του και προστέθηκε αυθαίρετα αυτή η λεπτομέρεια – αρκετά! Μια μπόχα ως τον ουρανό: οι καμένες ιτιές μεγάλωσαν πάλι και τα καλάμια έχουν γίνει περιβόλια πουλιών, τα καλάμπόκια έχουν αποθηκεύσει τη γλύκα της λέμφου, του ανθρώπινου γάλακτος και σπέρματος, όλο το κτήμα έχει λουλουδίσει και βλαστήσει πάνω από αυτόν, ρουφώντας τη δύναμή του σαν νέκταρ από στάχυν...

Μια φοικτή στιγμή: να βλέπει το φανάρι να ανάβει πράσινο και να μην ξέρει τι σημαίνει.

Κοροϊδευτικές κόρνες τον προγκάνε. Κενό.

Ένα ρίγος ξεκινάει από τον αυχένα του και φτάνει ως το σαγόνι, οπότε σπεύδει να βάλει ταχύτητα. Τι περίεργο. Συμβαίνει, όμως, στον καθένα πότε πότε. Η δυσύλλαβη λέξη παλεύει με το σφιγμένο σαγόνι του. Όχι, όχι. Όχι, όχι. Επιστροφή στην πόλη. Δεν περίμενε να ακούσει κι άλλα. Ας το κάνουν ό,τι θέλουν, είτε ειπώθηκε η λέξη «μύτη», είτε όχι. Τα πάντα στη διασταύρωση που τώρα διασχίζει, όπως κάθε δεινός οδηγός που έχει αλλάξει καμιά δωδεκαριά αυτοκίνητα στη ζωή του και που το τιμόνι στα χέρια του έχει γίνει πια δεύτερη φύση, διατρανώνουν την κοινότητα και συνηθισμένη επιβεβαίωση όλων όσα συνιστούν την πραγματικότητα. Είναι όσα θεωρεί τόσο δεδομένα ώστε να μην τα βλέπει καν, καθώς το μυαλό του είναι απασχολημένο με επαγγελματικά και άλλα θέματα. Να τοι, οι μαύροι, πεξή, να φωνάζουν ο ένας στον άλλο κουβεντιάζοντας, το φορηγάκι με τα κοτόπουλα, ένα οικογενειακό αυτοκίνητο σταματημένο στην άκρη του δρόμου για να αγοράσει ο μπαμπάς μαλλί της γριάς στα παιδιά, ένα παραφορτωμένο ταξί της κοινότητας που αγκομαχάει, ένα λεωφορείο που ο πετρελαιοκινητήρας του εκπέμπει καυσαέρια, τρεις βέσπες με πανομοιότυπους αναβάτες, νεαρούς με τα κορίτσια τους από πίσω στη σέλα, θυμίζοντας εκείνα τα

σκαθάρια που ζευγαρώνουν εν κινήσει, καθώς πετάνε το ένα αγκιστρωμένο στην πλάτη του άλλου. Τίποτα δεν συνέβη. Αύριο θα τακτοποιεί μια αντιδικία στο Συμβούλιο Εργατών και Βιομηχάνων, ενώ αποφάσισε να απορρίψει μια ακόμα πρόταση για διευθυντική θέση, αυτή τη φορά στα καινούργια ορυχεία λευκόχρυσου – έχει περισσότερα τέτοια πόστα απ’ όσα θα ονειρευόταν κανείς, συν το ότι προεδρεύει σε δυο διοικητικά συμβούλια. Επίσης, έχει όσα λεφτά χρειάζεται και ξέρει και πώς να τα ξοδεύει. Ο δρόμος της επιστροφής είναι τόσο κοινός και οικείος ώστε να προσγειώνει τον καθένα. Ο λευκός επιχειρηματίας γνωρίζει ότι πουθενά αλλού στον κόσμο δεν θα μπορούσε να ευημερεί τόσο, όσο για τους μαύρους, αυτοί θέλουν παπούτσια στα πόδια τους – σε ποιο άλλο μέρος της Αφρικής συναντάς τόσους παπουτσωμένους μαύρους απ’ ό,τι σ’ αυτόν εδώ το δρόμο; Έχουν και τη δική τους στάση λεωφορείου (στρωμένη με άδεια κουτιά μπίρας), ενώ δέκα μέτρα πιο κάτω είναι η στάση για τους λευκούς εργαζόμενους της περιοχής: όπως ακριβώς μετράς προβατάκια για να κοιμηθείς έτσι μπορείς να αποκαταστήσεις και τη συγκέντρωσή σου μαρκάροντας ένα ένα όλα τα γνώριμα ορόσημα. Από το προκατασκευασμένο στέγαστρο στη στάση των λευκών, που το κοσμεί η αφίσα γνωστής διαφήμισης τσιγάρων, μια σιλουέτα κάνει ένα βήμα μπροστά και – ξανά – έχει την παράξενη, αναπόδραστη αίσθηση ματιών που είναι καρφωμένα πάνω του σαν να τον στοχεύουν. Όχι. Το πρόσωπο μιας κοπέλας: μια νεαρή γυναίκα κοντοστέκεται και τον κοιτάζει και, μετά, που πλησιάζει πιο κοντά (εκείνος έχει ασυναίσθητα κόψει ταχύτητα, από αφηρημάδα περισσότερο παρά από περιέργεια), είναι πασιφανές ότι παρόλο που δεν χαμογελάει, οι άκρες του σχετικά μεγάλου στόματός της ανασηκώνονται σ’ έναν πνιγμένο χαιρετισμό. Όχι, όχι. Δεν είναι αρκετά σβέλτος για να επιταχύνει. Εκείνη έχει σηκώσει το χέρι της, όχι πολύ ψηλά, σε μια χειρονομία που συγκρατεί – «Μισό λεπτό» – δίχως να προσπαθεί αυταρχικά να καθηλώσει – «Σταμάτα». Όχι. Η Μερσεντές πάει να σταματήσει, έχει χάσει πια τη φόρα της. Με τον ίδιο ακριβώς ρυθμό μοιάζει η κοπέλα να ζυγώνει.

«Α, μήπως μπορείς να με ξαναπάρεις; Ευχαριστώ πολύ».

Δεν του θυμίζει τίποτα το πρόσωπό της. Βλέπει μόνο την αντανάκλαση του δρόμου και της κίνησης σε πεντακάθαρη μικρογραφία μες στους βολβούς των ματιών της, όπως σ' εκείνα τα κυρτά κάτοπτρα των λούνα παρκ.

Τι πιο συνηθισμένο και καθημερινό; Ένα αυτοκίνητο σταμάτησε και πήρε κάποια που πηγαίνει προς την ίδια κατεύθυνση, στην πόλη. Λίγα δευτερόλεπτα μόνο κρατάει η στάση κι αμέσως μετά το αυτοκίνητο συνεχίζει την πορεία του με δυο επιβάτες αντί για έναν.

Ο οδηγός λέει: «Με ξέρεις, δηλαδή;»

«Α, ναι. Μας είχες πάρει άλλη μια φορά εμένα και τον παππού μου. Δεν θα το θυμάσαι».

Την ακούει, αυτό όμως, που έχει περιέργως τραβήξει την προσοχή του, για μερικές στιγμές, είναι η μεγάλη πυραμίδα με την επίπεδη κορυφή της χωματερής ενός ορυχείου: εκεί έχει εσκεμμένα στρέψει το βλέμμα του, σαν σε ένα άλλο οικείο ορόσημο της διαδρομής. Δεν θα μπορούσες να χαρακτηρίσεις ακόμα και όμορφο το θέαμα που παρουσιάζει; Όλο και κάτι ωραίο και καθημερινό απομένει. Ο κόσμος λέει ότι είναι απαίσιες αυτές οι χωματερές, αλλά αν τις κοιτάξεις κάτω από ένα ορισμένο φως... Ετούτη εδώ είναι συμπαγής, οι βροχές δεν έχουν αλλοιώσει την υφή και το περίγραμμά της, ενώ ο εξαίσια διαυγής ηλιόλουστος αέρας, καλοπλυμένος κι αυτός, της δίνει την όψη μνημείου με φόντο το γαλαζωπό γυαλί του ουρανού και ταυτόχρονα την παρουσιάζει σαν έναν (παλιό) πειρασμό σχεδόν χειροπιαστό – ολόκληρο εκείνο το θεόρατο βουνό μοιάζει να έχει την ίδια ακριβώς βελούδινη, κιτρινωπή σύσταση ενός δέρματος σαμουά. Αυτό είναι! Έτσι φαντάζεται την αίσθηση της θεσπέσιας επιφάνειας κάτω από την παλάμη (οι τόσες δα αγκίδες των μικροσκοπικών τριχών που νιώθουν τα χείλη όταν σέρνονται σ' ένα μπράτσο ή ένα γλουτό), κι αυτή είναι που του προκαλεί, δίχως την υποστήριξη συλλογισμών που συνήθως επιφέρουν τέτοια ασύνειδη αντίδραση (σήμερα το πρωί ο νους του απείχε τόσο απ' αυτά τα πράγματα), το γνωστό σωματικό φαινόμενο. Δεν πρόκειται, πάντως, γι' αυτό που οι γιατροί χαρακτηρίζουν «ακούσια στύση»: δίχως ηδονή, σαν εκείνη τη μεταθανάτια, που λένε ότι παρατηρείται στον

άντρα που πεθαίνει δι' απαγχονισμού. Η δική του θυμίζει περισσότερο την επάνοδο της θεرمότητας σ' ένα σώμα που το είχε μουδιάσει το ψύχος ή ένα μεγάλο σοκ. Υποσυνείδητα τον ανακουφίζει.

«Δεν κλείνει το στόμα του ποτέ. Ασταμάτητη πάρολα. Ήθελα να ανοίξει η γη να με καταπιεί. Πάντα έτσι είναι. Τα γεράματα, βλέπεις».

«Μου φάνηκε συμπαθητικό γεροντάκι».

Εκείνη λέει, κι από τη φωνή της υποθέτει ότι χαμογελάει, όχι κακοπροαίρετα: «Καλός είναι. Έχει ακόμα ενέργεια μέσα του. Ζωντάνια».

«Εσύ, πάντως, αν θυμάμαι καλά, δεν είπες κουβέντα».

«Είμαι βέβαιη ότι είπα τουλάχιστον “ευχαριστώ”».

«Ναι, πράγματι είπες “ευχαριστώ”».

«Δεν φαντάζεσαι πόσο χάρηκα που σε είδα να περνάς. Κάθε μέρα τον τελευταίο καιρό γίνομαι μούσκεμα γυρνώντας απ' τη δουλειά».

«Αναγνώρισες το αυτοκίνητο».

«Ήξερα ότι είσαι εσύ. Σ' έχω ξαναδεί να περνάς. Αρκετές φορές και πριν».

«Ναι, τον χρησιμοποιώ συχνά αυτό το δρόμο. Μπορώ να οδηγήσω εδώ και με κλειστά μάτια».

Εκείνη γελάει, χαχανίζει: «Α, μην το κάνεις, όμως – τα τρέμω τα αυτοκίνητα. Μια φορά που ήμουν με κάποιον, του άρπαξα το τιμόνι όταν φοβήθηκα ότι πάει να τρακάρει – και να φανταστείς ότι δεν έχω ιδέα από οδήγημα. Έτσι είμαι εγώ, με πιάνει τρομερό άγχος στο αυτοκίνητο. Σήμερα ειδικά, που άργησα να φύγω το πρωί απ' το σπίτι, δεν πρόλαβα να πιω ούτε ένα φλιτζάνι τσάι. Είναι φρίκη να πρέπει να δουλεύεις σαββατιάτικα – μακάρι να έβρισκα μια πενθήμερη απασχόληση...»

«Μόλις μάθεις να οδηγείς, θα σου φύγει το άγχος».

Ενώ προηγουμένως φλυαρούσε ασυνάρτητα σαν μαθητριάδα, τώρα αποκρίνεται με τον ξινισμένο κυνισμό που από πολύ νωρίς υιοθετούν τα κορίτσια του είδους της: «Τι να το κάνω, αφού δεν έχω αυτοκίνητο».

Ο τόνος αυτός είναι που τον κάνει να ρίξει επιτέλους μια

πλάγια ματιά και του δίνεται η ευκαιρία για παρατήρηση, αφού εκείνη κάτι ψαχουλεύει στην ογκώδη, τριμμένη άσπρη τσάντα της που έχει ροζ λεκέδες από την πολλή χρήση. Όχι, όχι. Ποτέ δεν θα σκεφτόταν ότι την έχει ξαναδεί παρέα μ' εκείνο το γερο-θυρωρό. Αποκλείεται, όμως, να επινόησε την ιστορία – πού να το ήξερε; Η ίδια κοπελίτσα είναι. Όχι κοπελίτσα όπως εννοούμε τη λέξη. Μπορεί να ήταν είκοσι πέντε, ίσως και παραπάνω. Κάτι στις μυρωδιές και τους μικρούς ήχους που έρχονται από το εσωτερικό της τσάντας –σκόρπιος καπνός από τσαλακωμένα τσιγάρα, το διαπεραστικό άρωμα φτηνών καλλυντικών, ένα κουδούνισμα αντικειμένων και τα κροταλίσματα των βραχιολιών που τσονγκρίζουν το ένα με το άλλο πάνω στον δυνατό, ηλιοκαμένο καρπό– παραπέμπει μάλλον σε ζωντοχήρα που πλέον αυτοσυντηρείται.

Ξαφνικά, επικεντρώνει πάνω της όλη τη ματιά του. Δεν είναι κακή: μεγάλα καστανά μάτια, από αυτά που σαν να μην έχουν καθόλου ασπράδι, μακιγιαρισμένα, φυσικά (στρώματα μπογιάς σε βλέφαρα και βλεφαρίδες), ένα σταρένιο οβάλ πρόσωπο με μια ελιά ανάμεσα σε πάνω χείλος και μύτη, ένα πλατύ, γυαλιστερό μέτωπο, κάτω από μια μάλλον ταλαιπωρημένη χაίτη θαμπών μαύρων μαλλιών. Ένα φτηνό μαζικό προϊόν του πρωτόγονου, ηλιοκαμένου προσώπου που τον έλκει σε μια γυναίκα.

Το βλέμμα του επιστρέφει στο δρόμο, αλλά στο περιθώριο του οπτικού πεδίου του υπάρχει τώρα το κεφάλι της. «Μήπως μπορείς να σταθείς μια στιγμούλα στο φαγάδικο; Πρέπει να βάλω οπωσδήποτε κάτι στο στόμα μου».

Οχι, όχι.

Βγάζει φλας για να στρίψει αριστερά, ενώ εκείνη έχει δέσει τα χέρια στο στήθος και κοιτάει μπροστά, ικανοποιημένη, σαν παιδί που του υποσχέθηκαν καραμέλες. Γυρνώντας το κεφάλι να βεβαιωθεί ότι δεν έρχεται κανένα ποδήλατο από αριστερά του, η ματιά του δεν συναντά το πρόσωπο, αλλά βλέπει στιγμιαία τον μικρό χρυσό σταυρό που κάθετα στραβά, σφηνωμένος όπως είναι ανάμεσα στα ανορθωμένα στήθη – σωστά, είναι από αυτές που το σαββατόβραδο μοστράρουν τα βυζιά τους στα αγόρια και την Κυριακή τις βλέπεις γονατιστές στην Ολλανδική Προτε-

σταντική Εκκλησία. Δεν υπάρχει, στην πραγματικότητα, λόγος να βγει αυτός από το αυτοκίνητο, δεν πρόκειται να περιμένει αυτή κάτι τέτοιο: δεν χρειάζεται να ψάξει τις τσέπες του, εμφανίζει τα λεφτά με την ίδια ευκολία με την οποία τα βγάζει, κι από το πουθενά παρουσιάζονται στο χέρι του δυο χαρτονομίσματα του ενός ραντ που της τα δίνει καθώς αυτή ανοίγει την πόρτα.

«Εσύ τι θα πάρεις;»

«Τίποτα».

«Είσαι σίγουρος;»

«Ναι, δεν θέλω τίποτα. Πάρε εσύ ό,τι θέλεις».

Όπως στέκει περιμένοντας στο παράθυρο του εστιατορίου όπου έρχονται τα μαύρα γκαρσόνια και παίρνουν τις παραγγελίες των αυτοκινητιστών, στρώνει με το ένα χέρι το πίσω μέρος εκείνης της χαίτης και στρίβει τη φτέρνα πάνω στη σόλα του τσόκαρου – φοράει εκείνα τα σαμπό που θυμίζουν ανατομικά παπούτσια και που είναι της μόδας αυτή την εποχή. Εκείνος μόλις που συγκρατεί μια εκνευρισμένη ανυπομονησία η οποία κινδυνεύει να ξεσπάσει αν τον αφήσει να περιμένει πολλή ώρα για το καταραμένο χότντογκ της – τι ήθελε και σταμάτησε να την πάρει, τόσα λεωφορεία θα πρέπει να περνάνε από κει. Αν είχε πιο καθαρό μυαλό, δεν θα είχε μπλέξει τώρα έτσι. Ωστόσο, της δίνουν αμέσως το πακέτο κι αυτή έρχεται κουνιστή και λυγιστή πάνω στις λείες γκριζες πλάκες με τις οποίες είναι στρωμένο το προαύλιο του εστιατορίου, χαμογελώντας, αν και όχι στον ευεργέτη της. Το χαμόγελο απευθύνεται σε κάθε άντρα που τυχαίνει ίσως να παρακολουθεί το πέρασμά της. Εκείνος αναστενάζει για να απελευθερώσει την ένταση της ανυπομονησίας που δεν χρειάστηκε τελικά να τιθασεύσει. Αυτή μπαίνει στο διπλανό κάθισμα, βολεύεται, κλείνει με δύναμη την πόρτα και το αυτοκίνητο περιμένει να επανενταχθεί στην εγγύτερη λωρίδα κυκλοφορίας. Στο σημείο όπου βρίσκονται οι χωματερές των ορυχείων και τα απομεινάρια των παλιών φυτειών με τους ευκάλυπτους, έτσι όπως στοιχίζουν και τις δυο πλευρές του δρόμου, δημιουργούν μια εικόνα βιομηχανικού προαστίου. Εκείνη δεν ανοίγει το πακέτο, η είσοδος του οποίου πλημμύρισε το αυτοκίνητο με μια μυρωδιά ζέστης και λίπους, παρά σκύβει μπροστά να το αφήσει

στο ραφάκι του ταμπλό και, σαν να αποτελεί μέρος της ίδιας κίνησης αυτό, ακουμπάει το χέρι στο μηρό του. Εκείνος κοιτάζει πώς να ξαναμπεί στο δρόμο. Το χέρι είναι πάνω στο πόδι του. Τα βλέφαρά του ανοιγοκλείνουν σταθερά αντιδρώντας στην αδιάκοπη διέλευση των τροχοφόρων. Όταν βρίσκει ευκαιρία και χώνεται επιδέξια στη λωρίδα, το χέρι της κοπέλας είναι ακόμα πάνω του.

«Εκεί, στις παλιές χωματερές. Είναι ωραία τα δέντρα εκεί, να, μπορείς να στρίψεις σε αυτό το δρομάκι...»

Το έχει δει. Όχι, όχι. Δεν τον σταματάς με τίποτα τον Ιάκωβο. Και πιστολιά να του ρίξεις, αυτός θα συνεχίζει. Έχει βγάλει το φλας, αλλά εκείνη συνεχίζει να μιλάει: «Ναι, είναι εντάξει από δω, προχώρα – δεν πειράζει που έχει βρέξει. Περνάς, δεν πρόκειται να κολλήσεις, είναι όλο άμμος, δεν έχει λάσπη...» Καθώς αλλάζουν ο θόρυβος και η αίσθηση των ελαστικών, εγκαταλείποντας την υπερυψωμένη παρυφή του οδοστρώματος κι αρχίζουν να πατάνε το μείγμα κόκκινου χώματος και κίτρινης άμμου από το οποίο αποτελείται ο χωματόδρομος, αυτή συνεχίζει με ενθαρρυντικά σχόλια: «Ωραία. Μπράβο. Ωραία δεν είναι;»

Η ξανθιά χίπισσα, που πουλάει χειροποίητα παιχνίδια στο στέισον βάγκον της, βλέπει μια μαύρη Μερσεντές με έναν άντρα και μια γυναίκα να βγαίνει από τον κεντρικό δρόμο, λίγο πριν από τον αυτοκινητόδρομο και να μπαίνει στην παλιά φυτεία. Εκείνος είδε το στηριγμένο στη μέση χέρι, και, πίσω από το αστραφτερό έμβλημα, στην άκρη του καπό, που βρίσκεται πάντα στην ευθεία του οπτικού πεδίου του, είδε και τα γυαλιά ηλίου της να τον κοιτάνε. Οχι, όχι. Το μόνο που ακούγεται είναι η πολυλογία δίπλα του και το κατευναστικό γουργούρισμα των τροχών πάνω σε υγρή άμμο έτσι όπως έρχονται να ταιριάζουν μέσα στα χλιοπατημένα αυλάκια από τη μια και από την άλλη πλευρά μιας χορταρένιας ραχοκοκκαλιάς. Οι ευκάλυπτοι έχουν υποστεί πολλαπλές αποσιλωσεις για να προμηθεύσουν με υπόγεια ξύλινα υποστηρίγματα το ορυχείο και στην παρούσα μορφή τους δεν είναι παρά λεπτοί κορμοί που φυτρώνουν από την πλευρά των αρχικών – έχει πέσει, όμως, τόση βροχή που η αιψία σαν της μέντας μυρωδιά τους μπαίνει έντονη από τα κατεβασμένα πα-

ράθυρα. Ο χωματόδρομος βρίσκεται το πολύ εκατό μέτρα κάτω από τον αυτοκινητόδρομο – από εκείνο το σημείο η πόλη δεν απέχει περισσότερο από δέκα λεπτά. Θα πρέπει να είχε ανοιχτεί από παλιά, τότε που λειτουργούσαν ακόμη αυτά τα ορυχεία: ποιο σκοπό εξυπηρετεί τώρα πια; Δεν είναι δυνατό να οδηγεί πουθενά, κι όμως έχει παραμείνει ανοιχτός. Από εκεί –δεν έχει προχωρήσει πολύ, δεν σταματάει ακριβώς αλλά έχει κόψει, το πόδι είναι στο φρένο, διότι πού πηγαίνει; πού βγάζει ο δρόμος;– από εκεί μέσα σ' ένα δεκάλεπτο είσαι στην πόλη. Σιωπηλός τόπος. Θα μπορούσε κάλλιστα να βρίσκεται στα βάθη της ενδοχώρας, σ' ένα αληθινό δάσος, με αληθινά βουνά να το περιστοιχίζουν. Ένα αγόρι θα μπορούσε να φανταστεί ότι τον κατοικούν ερυθρόδερμοι ή κλέφτες κι αστυνόμοι, μοιάζει με τόπο κρησφύγετων: όμως, ακριβώς πάνω από τα δέντρα απλώνονται τέσσερις λωρίδες ταχείας κυκλοφορίας και πίσω από το κίτρινο βουνό ένα νεκροταφείο για παλιοσίδερα, ένα τουβλάδικο, χυτήρια. Όχι, όχι. Αρκετά. Έτσι και τους αφήσεις να σε πλησιάσουν –ο γέρος είχε χάσει ήδη το πηλήγιό του με το χρυσό σιρίτι από το παράθυρο και είχε γραπώσει το χερούλι της πόρτας, πριν προλάβει εκείνος να πει όχι εκείνη τη φορά– οι επιθυμίες τους δεν έχουν τελειωμό. Με τα λεφτά σου υπάρχει κανένα όνειρό τους που να μην πραγματοποιείται, κι υπάρχει τίποτα που να μην περιμένουν από σένα; Ε, όχι, που να πάρει.

«Εκεί είναι ωραία».

Τρεις λέξεις σταματούν το χέρι που ετοιμάζεται να βάλει όπισθεν στη Μερσεντές.

«Γιατί δεν τρως;» Ζητιανεύουν στις γωνίες των δρόμων και μετά ξοδεύουν ό,τι μάζεψαν στο μπαρ: αυτό θα έκαναν, αν είχαν τα λεφτά σου. Όχι, όχι.

«Α, κόντεψα να το ξεχάσω». Το χέρι φεύγει από πάνω του και κινείται προς το ράφι για να πάρει το πακέτο του φαγητού, μετατοπίζοντας ταυτόχρονα κάτι που τώρα κυλάει στο δάπεδο του αυτοκινήτου. «Για δεξ!» Έχει βουτήξει αυτή να το πιάσει. Είναι ένας βώλος. Είχε ξεμείνει εκεί, όπως κειτόταν άλλοτε μες στο χώμα και τα χνούδια (μύριζε γατίλα), όπου τον είχα βρει για να σου τον δώσω. Τώρα κείται μες στην παλάμη της άγνωστης

που προηγουμένως ήταν πάνω στο μηρό μου, μα δεν με άγγιξε, ένα αυγό κλειμμένο από φωλιά, όπως εσύ μου έδειξες ένα μαύρο αυγό από αχάτη, μέσα στο άγνωστο εφηβικό σου χέρι, ολόκληρη αρμαθιά από λευκά, πιτσιλωτά αυγά που ποτέ δεν θα εκκο-
λαφθούν. Η πόρτα από τη μεριά του συνεπιβάτη είναι κιόλας ορθάνοιχτη. Βαδίζοντας με δυσκολία πάνω στα τσόκαρα, έχει προχωρήσει λίγο.

«Έλα», λέει. «Έλα να δεις».

Κοιτάζει προς το μέρος του, το πρόσωπό της τον καλεί, το ά-
σπρο πακέτο του φαγητού στο ίδιο χέρι που κρατάει την άσπρη τσάντα. Μένει έτσι μισοστραμμένη κι ακολουθεί μια στιγμή στη διάρκεια της οποίας κανείς τους δεν κουνιέται, εκείνη να κοντο-
στέκεται ανάμεσα στα δέντρα, εκείνος στο τιμόνι, να φαίνεται μέσα από την ανοιχτή πόρτα του αυτοκινήτου. Έπειτα βγαίνει από τη μεριά του και κλείνει αργά, απαλά την πόρτα του, μόλις που ακούγεται ένα διακριτικό κλικ. Όχι, όχι, αρκετά. Τίποτα, ό-
μως, δεν σταματάει τον Ιάκωβο από το να τρέχει, ή μάλλον να προσπαθεί να τρέξει. Και ποιος ο λόγος; Προς τι η βιασύνη, α-
φού όλα έχουν τελειώσει εδώ και τόσο καιρό – κι όταν βρέθηκε ήταν πεθαμένος ήδη. Η βία είναι ένα κόκκινο λουλούδι για να στολίζεις το αντί σου με το τσιγγάνικο σκουλαρίκι, ένα άνθος του κοραλλιόδεντρου που φοράς στο Λονδίνο σαν σουβενίρ α-
πό τα εξωτικά μέρη, όπως εκείνοι οι Αμερικανοί τουρίστες που φεύγουν από τη Χαβάη με περιδέραια ιβίσκων στο λαιμό. Η βία, όμως, άνθισε ύστερα από επτά χρόνια ξηρασίας, η βία με τη μορφή της γονιμότητας ξεπέρασε τις συνθήκες κι έβγαλε χυμό. Χάρη στον κατακλυσμό, αυτή ήταν η καλύτερη χρονιά της τε-
λευταίας επταετίας. Όχι, όχι, όχι. Η ευωδιά των δέντρων είναι α-
νάλαφρη, δροσερή. Τα στενόμακρα φύλλα τους, μαυρισμένα α-
πό την υγρασία, σκεπάζουν τη γη σαν τα φτερά από τα οποία α-
παλλάχθηκε μια ορδή εντόμων. Δεν τρίζουν κάτω από τα πα-
πούτσια επειδή είναι τόσο νοτερά. Εκείνη έχει βγάλει το πανω-
φόρι (αδιάβροχο – συνήθισε ο κόσμος να περιμένει κάθε μέρα βροχή) που φορούσε ξεκούμπωτο μες στο αυτοκίνητο και το έ-
χει στρώσει στο έδαφος – έτσι όπως είναι ξαπλωμένο με τα μα-
νίκια ανοιγμένα, μόνο το κεφάλι του λείπει.

«Αχ, ωραία»

Δεν έχει ιδέα τι πρόκειται να της πει. «Μπορούσες να φας και στο αυτοκίνητο».

«Έβαλα τηγανητό μπέικον κι αυγό», λέει εκείνη με χαρά. Έχει κατεβάσει ευγενικά το λευκό χάρτινο περιτύλιγμα για να φάει το σάντουιτς, η λιπαρή μυρωδιά του οποίου δημιουργεί αναγούλιαστικό συνδυασμό με το άρωμα των ευκαλύπτων, αλλά μιλάει με το στόμα της γεμάτο, επιδεικνύοντας δίχως ντροπή κομματάκια αυγού μες στα ίσια της δόντια. Παιδί είναι ακόμα. Του υποδεικνύει μ' ένα ελαφρό χτύπημα το χώρο δίπλα της στο αδιάβροχο πάνω στο οποίο ήδη κάθεται: έχει βγάλει, ή μπορεί και να της έπεσε, το ένα από τα δυο μοντέρνα χοντροκομμένα τσόκαρά της.

«Δεν θέλω να κάτσω». Εκείνο που θέλει απεγνωσμένα να της δώσει να καταλάβει είναι ότι παίρνει πολλά δικαιώματα, ότι τον καθυστερεί από καθήκοντα που η ίδια, ζώντας σε άλλες σφαίρες, δεν μπορεί να διανοηθεί ότι έχει να διεκπεραιώσει.

«Είναι ωραία εδώ». Έχει απλώσει τα πόδια, νομίζει ότι βρίσκεται στο δάσος και κάνει πικνίκ. Ξαπλώνει πίσω –έχουν βγει τώρα και τα δυο τσόκαρα– με τους αστραγάλους σταυρωμένους και στηριγμένη στον αγκώνα, τρώει το αηδιαστικό σάντουιτς, χαμογελώντας, απολαμβάνοντας το αεράκι.

«Έπρεπε να το φας στο δρόμο».

Αυτή χτυπάει πάλι με την παλάμη το αδιάβροχο πλάι της.

Εκείνος κάθεται, γυρισμένος ελαφρά από την άλλη. Το πράσινο των δέντρων, τα κιτρινοβελούδινα βουνά, ο καθαρός αέρας, όλα είναι παραπλανητικά. Αυτό το μέρος είναι βρόμικο, είναι ένας υπερχειλισμένος σκουπιδότοπος, περικυκλωμένος από αναχώματα εξορυκτικών αποβλήτων. Παραδίπλα είναι πεταμένες κάτι σκουριασμένες λαμαρίνες κι ένα παλιό εμαγιέ κατσαρόλι. Ένας πολτός από παλιές εφημερίδες απλώνεται πλάι σ' έναν απ' τους κορμούς. Την ακούει που γλείφει τα δάχτυλά της.

«Πείναγα σαν λύκος! Μου έσωσες τη ζωή».

«Έλα. Πρέπει να φύγουμε».

Αυτή έχει ξαπλώσει τώρα τελείως, όλο νοχέλεια. Φοράει ένα στενό βαμβακερό ροζ μπλουζάκι με μακριά μανίκια και στρογγυ-

λό ντεκολτέ. Μορφάζει, τραβώντας προς τα κάτω τα μαλακά, υγραμένα από το φαΐ χείλια της και, κοιτώντας συνοφρυωμένα πάνω από τα μάγουλα το σώμα της, τινάζει τα ψίχουλα από τα στήθη της. Χαμογελάει πάλι με ψευτονυσταγμένα, μισόκλειστα μάτια.

«Έλα, σήκω».

Απλώνει το χέρι της, ζητώντας βοήθεια για να σηκωθεί κι εκείνος δεν μπορεί να το αγνοήσει. Κι όταν σηκώνεται όρθια, ολοκληρώνει την κίνηση (όπως προηγουμένως στο αυτοκίνητο, που το χέρι της ήρθε να ακουμπήσει στο πόδι του), κολλώντας όλη πάνω του, κοιλιά με κοιλιά, στήθος με στέρνο. Το στόμα έχει γεύση μπέικον και η επαφή των γλωσσών, των χειλιών, η αντιπαράθεση των δοντιών, τον μεταφέρει όπως πάντα σ' έναν τόπο διαφορετικό από οποιονδήποτε άλλο, είναι μια μάλαξη, ένα γλίστρημα ανάμεσα σε απαλά, ελαστικά τοιχώματα ηδονής που ανοίγουν μπροστά και κλείνουν πίσω, μην αφήνοντας χώρο για οτιδήποτε άλλο, σε μια διαδρομή χωρίς σκέψη, χωρίς ταυτότητα. Ύστερα τη σπρώχνει μακριά του απότομα, κι ας πέσει κάτω. Θα γυρίσει στο αυτοκίνητο, στο δρόμο, στον αυτοκινητόδρομο.

«Α, μισό λεπτάκι...» τον ικετεύει. «Πρέπει να βρω ένα μέρος... ξέρεις. Πρέπει οπωσδήποτε να πάω. Περίμενέ με ένα λεπτό».

Το αδιάβροχο είναι ακόμα καταγής. Νιώθει την παρόρμηση να πλαγιάσει εκεί, εξουθενωμένος, να σωριαστεί, να κρύψει το πρόσωπο στα χέρια, με τα φύλλα ολόγυρά του. Δεν εμπνέει ασφάλεια η τοποθεσία. Το αυτοκίνητο μοιάζει παρατημένο. Τελικά ξανακάθεται, αλλά ανακούρκουδα, με τους αγκώνες στα γόνατα, και κοιτάζει τη Μερσεντές με τα μάτια κάποιου που θα ερχόταν τυχαία ως εκεί. Η γυναίκα που πουλάει τις κούκλες ξέρει, αυτή βλέπει κάθε τόσο αυτοκίνητα με ζευγαράκια να μπαίνουν στη φυτεία. Έχουν προηγηθεί άλλοι: το φανερώνουν οι βρεγμένες εφημερίδες, τα πεταμένα πακέτα τσιγάρων. Ένας Θεός ξέρει ποιοι είναι αυτοί που συχνάζουν εδώ: ο σύντομος αυτός προορισμός δεν καταγράφεται στο χρονοδιάγραμμα ή στην τεκμηρίωση των ζώων τους. Δεν μετράει. Είναι μια έρημη έκταση που έχει πάψει να εξυπηρετεί τον αρχικό σκοπό της και που η νέα της χρήση, όπως όλα δείχνουν, δεν έχει ακόμη αποφασιστεί. Το μεγαλύτερο μέρος των γύρω ορυχείων έχει επιθεωρηθεί και κριθεί κατάλληλο

για οικοδόμηση κατοικιών: προσοδοφόρα επιχείρηση. Ένας Θεός ξέρει, και φεύγοντας, κανείς δεν επιστρέφει ποτέ ξανά σ' αυτό το μέρος, παρόλο που απέχει μόλις τρία χιλιόμετρα από την εθνική οδό. Εκτός κι αν συμβεί κάτι: είναι το είδος εκείνο της ερημιάς όπου κάποιος θα μπορούσαν να ξεφορτωθούν ένα πτώμα. Εδώ πέρα θα μπορούσε κανείς να δολοφονηθεί. *Φοβηθήκαμε κάτι έπαθες.* Η Μερσεντές παρασύρθηκε από το χείμαρρο, και όλα στη φάρμα ήταν εντάξει λίγο πολύ, οι δουλειές έγιναν πάνω κάτω όπως έπρεπε. Αυτοί ήταν έτοιμοι να υποδεχτούν οποιονδήποτε λευκό ερχόταν. Αν δεν ήμουν εγώ, θα ήταν κάποιος άλλος. Ο επόμενος αγοραστής. Μπορεί να νόμισαν πως πέθανα. Ξέρουν ότι πάντα κάποιος άλλος θα έρθει. Θα έβγαζαν τα καπέλα γύρω από τον τάφο μου, όπως ακριβώς θα τα έβγαζαν για να χαιρετήσουν τον καινούργιο. *Φοβηθήκαμε κάτι έπαθες.* Αλλά μόνο σ' εμένα μπορεί κάτι να συμβεί. Αυτοί ήταν εκεί ανέκαθεν και θα εξακολουθήσουν να είναι. Μην έχοντας τίποτα, δεν έχουν τίποτα να χάσουν. Αυτή γύρισε και ετοιμάζεται να πλαγιάσει δίπλα του, στρώνοντας κόσμα τα ρούχα της. Μια γυναίκα είναι σαν όλες τις άλλες, ούτε καλύτερη ούτε χειρότερη από εκείνο το καθαρό, σταρένιο πρόσωπο, τα σκούρα μαλλιά και τα τσιγγάνικα μάτια στα οποία η μορφή της παραπέμπει καθώς πλαγιάζει αθόρυβα και χαλαρά, καθώς κολλάει πάνω του όπως έχει αυτός ξαπλωθεί πάνω στη σπονδυλική του στήλη. Δίχως μαξιλάρι το κεφάλι του πέφτει άβολα πίσω κι αναγκάζεται να δέσει τα χέρια στον αυχένα. «Ωραία είναι εδώ, ε;» μουρμουρίζει αυτή χαχανίζοντας, επειδή έτσι νομίζει ότι θα τον ερεθίσει. Πίσω από τους θάμνους που είχε πάει, έβγαλε, φυσικά, την κιλότα της. Σκεπάζει με ολόκληρο το στόμα της το δικό του, ρουφάει και τα δυο του χείλια μες στην υγρή μεμβράνη των δικών της, και τα μάτια του, από αυτή την εξ επαφής γωνία, σαν να έχουν ζυγώσει στο πρόσωπό της το μεγεθυντικό καθρεφτάκι του κοσμηματοπώλη, διαπιστώνουν ότι η ρίζα των μαλλιών δεν έχει διόλου καθαρογραμμένο περιγράμμα (καμία σχέση με εκείνης), παρά τη διατρέχουν κοντές κατσαρές σκληρές τρίχες, διάσπαρτες με σπυράκια και λεκέδες, που παρεισφρέουν στο πρόσωπο όπως οι φαβορίτες.

Ενώ η γλώσσα του χώνεται στο λαρύγγι της τσούλας να την

μπουκώσει, να τη χώσει μες στο κλειδαμπαρωμένο σπίτι με το ουίσκι στο πάτωμα και την κολόνια στο λουτρό, του έρχεται αναγούλα. Όχι, όχι. Οι κόκκοι της επιδερμίδας είναι τεράστιοι, λασπεροί, τραχείς. Σεληνιακό τοπίο. Καστανόφαιο, με στρώματα μείκ απ που δεν καλύπτουν όμως τα ψεγάδια. Αυτή αποτραβιέται: παριστάνει ότι ως εδώ ήταν, ξέρει πώς να διεγείρει έναν άντρα: κοιτάζουν λαχανιασμένοι ο ένας τον άλλο και –ξαφνικά– εκείνος αντιλαμβάνεται, σαν να ήταν στοιχείο του τοπίου που δεν είχε μέχρι τότε προσέξει, ένα ζευγάρι γερές αντρικές κνήμες μέσα σε μάλλινες κάλτσες, στο ύψος ακριβώς των ματιών του, πίσω από τους ώμους της, μερικά μέτρα πίσω από τα χαμόκλαδα που προϋπήρχαν των ευκαλύπτων. Ανάμεσα στα φυλλώματα διακρίνονται δυο ρωμαλέες κνήμες σε βαθύ κάθισμα και ένα μαύρο χτενάκι τσέπης να ξεπροβάλλει σε κοινή θέα μέσα από το οριζυτό τελείωμα της κάλτσας και της μυώδους γάμπας.

Αν εξαιρέσεις το χτενάκι –και η πιο πανικόβλητη φαντασία δεν θα μπορούσε να επινοήσει μια τέτοια λεπτομέρεια–, αποκλείεται να είναι κανείς εκεί πέρα. Δεν γίνεται να είναι κάποιος εκεί. Και όμως είναι. Κάποιος βρισκόταν εκεί εξαρχής. Σ' αυτή την ερημιά, θα μπορούσε να είναι κανείς τελείως περικυκλωμένος από κλέφτες κι αστυνόμους δίχως να το ξέρει. Μα τι γελοίο. Όχι, όχι. Επιθεωρώντας τα δέντρα δίχως να κουνηθεί, δίχως να προδώσει κάτι, έχει διακρίνει άλλο ένα ζευγάρι λυγισμένων γονάτων – ή μήπως είναι το ίδιο που έχει αλλάξει θέση ή έχει μετακινηθεί για να κοιτάξει από άλλη γωνία; Εκείνη είναι ξαπλωμένη, τα στήθη της χοροπηδούν, όπως απομακρύνονται το ένα από το άλλο κάτω από το φτηνό μπλουζάκι, μισανοίγει τα πόδια κάτω από τη φούστα κι αποκαλύπτονται γόνατα που έχουν τη σκούρα, σκληρή υφή μαυρισμένων αγκώνων. Το στόμα της ανοιγμένο και υγρό, έτοιμο για όλα, μ' ένα χαμόγελο γνωστικό, λιγάκι αυτάρεσκο. Σαρκώδη, προτεταμένα χείλη – καμία σχέση... «Άντε. Τι μ' έφερες εδώ, λοιπόν, βρε παιδί μου;» του λέει όλο άνεση και πονηράδα. Πώς ήταν δυνατό να έχει βγει ποτέ κάτι απ' αυτό, μια ερωτική φωλιά στα σαράντα χιλιόμετρα από την πόλη, ήσουν τόσο «έξυπνη» που αμέσως το κατάλαβες, σίγουρα το διασκέδαζες, την πρώτη φορά που με είδες να προσπαθώ να

κοιτάξω μέσα από τα παράθυρα, είπες: «Γιατί δεν το αφήνεις ως έχει;» Τα μάτια της λαμποκοπούν, απειλητικά σχεδόν, αλλά το χαμόγελό της φανερώνει περισσότερο γέλιο παρά απορία. Οι αντρικές γάμπες δεν είναι εκεί – δηλαδή δεν τις βλέπει, μα είναι εκεί φυσικά. Κάποιος παρακολουθούσε εξαρχής κι εξακολουθεί, περιμένει να δει – τι πράγμα; Όταν πήγε η τσούλα πίσω από τους θάμνους, ήταν για να δώσει το σύνθημα ή για να συνεννοηθεί; Όχι, καμία σχέση. Αυτά τα μαλλιά είναι ισιωμένα και η σταρένια επιδερμίδα δεν είναι από την ηλιοθεραπεία. Να τι είναι... μάλλον: μια εργάτρια εργοστασίου με την οποία παρασύρθηκε στις ερημιές: ένα φτωχοκόριτσο που κάνει μια ποταπή δουλειά προορισμένη για έγχρωμες. Μια είδηση για την κυριακάτικη εφημερίδα. Μια φτιασιδωμένη λαϊκή καρικατούρα των λυγερόκορμων τυχερών που κάνουν το παν για να μαυρίσουν, και οι οποίες αποτελούν πρότυπο για τούτην εδώ που έχει το χρώμα από φυσικού της: διπλή απάτη. Είναι δόλωμα λοιπόν: στήνεται στο δρόμο και φέρνει εκεί λευκούς, για να τους παραλάβουν αυτοί οι *Μπόερς* που ένας Θεός ξέρει πώς αποκαλούν τους εαυτούς τους (Τμήμα Ηθών, Τμήμα Δίωξης Διαφυλετικών Σχέσεων;). Θα μπορούσε να είναι Πορτογαλίδα – κάποια από εκείνες τις αφανείς, σιωπηλές μετανάστριες που ξέρουν να κρατούν το στόμα τους κλειστό. Δεν τον καθησυχάζει το γεγονός ότι έχει την προφορά της δίγλωσσης χώρας, ότι τα λάθη που κάνει στα αγγλικά οφείλονται προφανώς στη μητρική της γλώσσα, τα αφρικάανς. Δεν τον βοηθάει η σκέψη ότι είναι παράλογο κι αδύνατο: αν είναι βαλτή, βρε ηλίθιε, τότε πώς ήταν μαζί με το γέρο θυρωρό, εκείνον που είχε πει ότι είναι παππούς της, την πρώτη φορά που την είχες πάρει με το αυτοκίνητό σου; Όλα αυτά είναι ανοησίες, φρικτές ανοησίες, αποκλείεται να συμβεί σ' αυτόν – και όμως, να τος εδώ, σε αυτό τον ερημότοπο, σε αυτή τη ρυπαρή φυτεία, να το αυτοκίνητό του, είναι αφημένο εκεί πιο πέρα, κι εκείνη, ξαπλωμένη πάνω σ' ένα αδιάβροχο ριγμένο καταγής...

Όσπου να σηκωθεί όρθιος, κάποιος είναι κιάλας εκεί και τον κοιτάζει. Αλλά φωνάζει αυτός πρώτος. Του δίνει φωνή η συνήθεια του κύρους του: αν πρόκειται να τον παγιδέψουν, να τον ληστέψουν, να τον σκοτώσουν, να τον ευνουχίσουν (μπορεί να

είναι καμιά συμμορία, που εδρεύει εκεί στη φυτεία και παραμονεύει να πιάσει στα πράσα άντρες ανίσχυρους πάνω στο ξενίθ του ανδρισμού τους), τότε εκείνος θα προκαλέσει: «Τι θες;» ακούει τον εαυτό του να φωνάζει.

Ο άντρας με τις μάλλινες κάλτσες ως το γόνατο, σορτζ, πουκάμισο ανοιχτό στο λαιμό κι ένα κακόγουστο πορτοκαλί αθλητικό μπουφάν, στέκεται καμιά δεκαριά μέτρα πιο κει. Η βλακώδης κοκκινωπή του μούρη με τα πυρρόξανθα κοντοκουρεμένα μαλλιά, λιγάκι πιο ξανθά απ' ό,τι οι τρίχες που διαφαίνονται κόντρα στο φως πάνω στα μπράτσα και τους μηρούς του, έχει έκφραση αγέλαστη. Στέκεται ακίνητος ανάμεσα στα δέντρα κι αυτοί τον κοιτάζουν σαν να είναι ένα πλάσμα που αποτελεί μέρος του τοπίου. Ένα γομάρι με σορτσάκι. Θα 'ναι κανένας από εκείνους τους επιθετικούς τους στο ράγκμπι. Ή, ίσως, κανένας υπεύθυνος ασφαλείας των ορυχείων (ίδια φάρα, δηλαδή) που κάνει περιπολίες – τους προσλάμβαναν άλλοτε σε τέτοια μέρη για να τα προσέχουν και να πιάνουν άτομα που εμπλέκονταν σε παράνομο εμπόριο χρυσού. (Το ορυχείο είναι κλειστό εδώ και δέκα χρόνια...) Το πλάσμα καθαρίζει το λαιμό του.

«Καλύτερα να φύγετε», λέει, σε βαρύ κι ασήκωτο τόνο αστυνομικού.

Ο άντρας και η γυναίκα είναι και οι δυο ντυμένοι, εκτός κι αν πειράζει που εκείνη έχει βγάλει τα παπούτσια της – μα αυτή η πέρα για πέρα αθώα απαλλαγή από την εξάρτηση της πόλης είναι κάτι που επιτρέπεται σε κάθε εκδρομέα. Το αδιάβροχο απλώθηκε επειδή είναι υγρό το χώμα. Υπάρχει ακόμα και το χαρτί που πρόσφατα τύλιγε ένα σάντουιτς, τσαλακωμένο σε μπάλα και πεταμένο στην άκρη από την ίδια, όπως έχουν κάνει κι άλλες πριν απ' αυτήν, ρυπαίνοντας το περιβάλλον: το αποδεικνύει εκείνος ο αηδιαστικός σωρός πλάι στο δέντρο.

«Σοβαρά; Εσύ τι γυρεύεις εδώ; Ε;» Φωνάζει, αλλά μόλις που ακούει τη φωνή του, επειδή η καρδιά του βροντάει σαν σφυρί μες στα πυκνά τοιχώματα των θωρακικών του μυών. Ετούτοι εδώ είναι οι μπάσταρδοι που τον μισόθαψαν, όπως θα έριχνες λίγο χώμα πάνω από ένα πεθαμένο ποντίκι, μόνο και μόνο για να καλύψεις την μπόχα. «Λέγε, τι θες;»

«Είναι επικίνδυνα εδώ πέρα».

Αυτό είναι όλο; Αυτό είναι το καλύτερο που μπορείς να κάνεις, χοντροκέφαλο βόδι, προστάτη της καθαρότητας της κυρίαρχης ράτσας;

«Κι εσένα τι σ' ενδιαφέρει; Εσύ ποιος είσαι; Με ποιο δικαίωμα βρίσκεσαι εδώ;»

Είναι εκεί, γιατί αυτές τις εντολές έχει πάρει: σου είπαν να ξεφορτωθείς το πτώμα, οπότε εσύ πετάς τα απόβλητά σου σε κάποιου άλλου την ιδιοκτησία – η πιο εύκολη λύση. Το ίδιο απολίτιστος με τους μαύρους που αλληλομαχαιρώνονται και πρέπει μετά να τους θάβεις.

«Τι θες;»

Ξαφνικά ο άντρας κάθεται πάλι ανακούγκουδα και, παρόλο που δεν έχει έρθει πιο κοντά, λέει με ύφος εμπιστευτικό: «Έτσι και σας πετύχει κανένας εδώ, θα σας ληστέψει».

«Ποιος, δηλαδή; Τι είναι αυτά που μου τσαμπουνάς;»

«Σου λέω. Θα σας γδύσουν. Δεν θα σας αφήσουν τίποτα».

«Όπως βλέπεις, φοράμε όλα μας τα ρούχα – ήρθαμε εδώ να φάμε το μεσημεριανό μας». Τι ντροπή: πριν προλάβει να σταματήσει τον εαυτό του, σκύβει, σηκώνει κι επιδεικνύει το αξιοθρήνητο τεκμήριο του τσαλακωμένου, λιγδιασμένου περιτυλίγματος.

«Τα πουλάνε όλα στην κοινότητα. Δεν θα τα ξαναδείς. Το ρολόι, τα λεφτά σου». Μιλάει χαμηλόφωνα, ψιθυριστά σχεδόν, έχοντας το κεφάλι σκυφτό, μα τα φρύδια είναι ανασηκωμένα, γιατί κοιτάζει παρ' όλα αυτά προς τα πάνω. Αποτολμάει να μετακινηθεί λιγάκι πιο κοντά. Κάποιο σύνθημα θα είναι αυτό! Τι βλακεία να μην έχει όπλο στο αυτοκίνητο! Οι συνεργοί θα χμύξουν από τα δέντρα όπου καραδοκούν τόση ώρα, παρακολουθώντας: ούτε ένας γεροδεμένος άντρας, που δεν έχει πατήσει καν τα πενήντα, σε εξαιρετική φυσική κατάσταση χάρη στη σάουνα, τα μασάζ και τη σωματική άσκηση στο τεράστιο αγρόκτημά του, δεν πρόκειται να τα βγάλει πέρα μαζί τους. Και, κάποια στιγμή, θα το γράψουν οι εφημερίδες, θα αποκαλυφθούν όλα, διαστρεβλωμένα, αποσυντεθειμένα, αλλά αναγνωρίσιμα ακόμα, ένα πρόσωπο με...– αρκετά! Έχω προβλήματα, είχες πει: ο επιφανής βιομήχανος, το όνομα του οποίου έχει συνδεθεί με την οι-

κονομική ανάπτυξη της χώρας μας, και ο οποίος βοήθησε την ε-
 ρωμένη του να διαφύγει στο εξωτερικό. Προσπάθησε να με α-
 ποπλανήσει (αυτή η έκφραση χρησιμοποιείται), όταν καθόμουν
 δίπλα του στο αεροπλάνο που με έφερε εδώ, ανήλικη ακόμα
 μετανάστρια, γεμάτη όνειρα. Με πολιόρκησε σε μια καφετέρια,
 θέλοντας να με παρασύρει σε σκοτεινή αίθουσα για να δούμε
 δήθεν μια καουμποίκη ταινία. Αν εγώ είχα τα λεφτά του πατέρα
 μου, θα ήξερα τι να τα κάνω, δεν θα ψώνιζα μια πόρνη να την
 πάω πίσω από τα δέντρα. Του τηλεφωνούσαμε συνέχεια, αλλά
 να τελικά πού ήταν, τον πιάσανε με μια μαυρούλα. Στο μεταξύ,
 η τσούλα ούτε που έχει ανασηκωθεί. Μένει εκεί ξαπλωμένη και
 κοιτάζει. Δεν μπαίνει καν στον κόπο να κλείσει τα πόδια της. Έ-
 χει τους φίλους της που σημαίνουν γι' αυτήν περισσότερο απ' ο-
 τιδήποτε άλλο στον κόσμο, επειδή την πληρώνουν, ναι, η πίστη
 η δική της εξαγοράζεται. Θα την παρατήσει σ' αυτούς. Θα φύ-
 γει, από στιγμή σε στιγμή –δεν πρέπει να προδοθεί ρίχνοντας έ-
 στω και μια ματιά προς το αυτοκίνητο–, θα ορμήξει αστραπιαία
 προς τα κει, μ' ένα πήδο, θα πουλήσει τη φάρμα στον πρώτο εν-
 διαφερόμενο, θα χωθεί στη θέση του οδηγού, το κλειδί είναι πά-
 νω στη μίζα, και θα γίνει καπνός, με την όπισθεν, περνώντας ά-
 γρια ανάμεσα στα δέντρα, με την ανοιχτή ακόμα πόρτα του συ-
 νεπιβάτη να ταλαντεύεται, να συντρίβει, να σπάει κλαδιά, να
 διαλύει φύλλα. Θα το βάλει στα πόδια και θα τους αφήσει να τη
 βιάσουν ή να τη ληστέψουν. Θα τα βγάλει πέρα αυτή. Αυτές απ'
 όλα επιβιώνουν. Είτε μαύρες είτε φτωχές λευκές –ό,τι από τα
 δύο είναι τελικά– τις ξεπαρθενεύουν νωρίς νωρίς οι αδελφοί ή οι
 πατεράδες τους. Χάρισμά τους και τα χίλια εξακόσια στρέμμα-
 τα. Εκείνη θα πεταχτεί πάνω, ουρλιάζοντας, ικετεύοντάς τον να
 μην την παρατήσει, και, την ίδια στιγμή, οι άλλοι θα του επιτε-
 θούν, ετούτος εδώ θα τον αρπάξει από τα πόδια καθώς θα πάει
 να προσπεράσει, κρατώντας τον γερά στη γη, σαν χέρι που ξεπρό-
 βαλε από την κόλαση, και θα τον τραβήξει κάτω, σ' αυτούς... όχι,
 όχι, όχι. Μα όχι, όχι, τι βλακείες, τι έχει να φοβηθεί; – το ένα ρίγος
 διαδέχεται το άλλο, λες κι ετοιμάζεται να ξεράσει το γεύμα του
 πικνίκ, να τα βγάλει όλα. Μια λευκή πουτανίτσα είναι κι εξάλλου
 δεν υπήρχε πρόθεση, θα καταγγείλει αυτούς τους κακοποιούς ή

τους νταήδες του νόμου, που τρομοκρατούν τον κόσμο σε παλιά ορυχεία – έχει έναν σύνεδρο που είναι πρόεδρος του Ομίλου εταιρειών στον οποίο ανήκει ακόμη αυτό το ακίνητο... Όχι, όχι, όχι. ΤΡΕΞΕ.

«Ελάτε, ελάτε να δείτε», λένε όλοι. «Τι είναι; Ποιος είναι; Ο Μέρινγκ είναι. Ο Μέρινγκ είναι εκεί κάτω».

Ο ΓΟΥΪΤΜΠΟΪ προθυμοποιήθηκε να φτιάξει ένα φέρετρο. Ως τότε χρησιμοποιήθηκε ένας μουσαμάς, τις τέσσερις άκρες του οποίου στήριζαν λιθάκια από εκείνο το σκάμμα όπου έψηναν άλλοτε κρέατα οι λευκοί. Ο Ιζάκ βοήθησε να προιονίσουν τα μαδέρια στο εργαστήριο κοντά στο σπίτι. Η Αλίνα έφερε τσάι και κουρκουτί κι έμεινε για ψιλοκουβέντα, αλλά χαμηλόφωνη, εξαιτίας αυτού που σφυροκοπούσαν μαζί οι δυο άντρες. Ο Ιάκωβος είχε πάρει τηλέφωνο τον κτηματία στην πόλη και είχε ζητήσει λεφτά για τα ξύλα. Του δόθηκε η άδεια χωρίς ερωτήσεις ή δυσκολίες, ναι, εντάξει, πάρ' τα από του Ινδού και πες του ότι θα πληρωθεί. Ο Ιάκωβος ήξερε, μέσω του άντρα της αδελφής της Αλίνας (του Κυρίου Χριστουγεννιάτικη Λέσχη), ότι ο Ινδός είχε φυλαγμένη ξυλεία από κάποια παλιά του οικοδομή. Ο κτηματίας, όμως, δεν είχε χρόνο να ακούσει λεπτομέρειες. Έφευγε εκείνη τη μέρα για μια από εκείνες τις χώρες στις οποίες ταξιδεύουν οι λευκοί, όλος ο κόσμος δικός τους είναι. Έδωσε κάτι εντολές διά τηλεφώνου: ο Ιάκωβος έπρεπε να τα φροντίσει όλα όπως ήξερε, άλλωστε, να κάνει.

Ο Ιάκωβος, η Αλίνα και μια από τις άλλες γυναίκες πήγαν μαζί στο μαγαζί του Ινδού με το φορτηγάκι να φέρουν τα ξύλα. Κλαίγοντας οι γυναίκες είπαν ότι δεν είχαν λεφτά για σάβανο και μήπως μπορούσε ο Ινδός να τους δώσει κάποιο ύφασμα, έστω κι ένα παλιό ρετάλι; Εκείνος τους λυπήθηκε τους φτωχοδιάβολους, άνθρωποι ήταν κι αυτοί, που μάλλον είχαν χάσει κάποιο μέλος της οικογένειας, κι έτσι παράγγειλε σ' έναν απ' τους γιους του να κόψει μερικά μέτρα από ένα τόπι γιαπωνέζικου

βαμβακερού που δεν πούλαγε πολύ. Οι μαύροι του είπαν ότι ο Θεός θα τον ευλογούσε.

Η κηδεία έγινε ψηλά, στο λόφο, ένα ωραίο απόγευμα Πέμπτης. Ο Σόλομον και ο αδελφός του είχαν σκάψει τον τάφο. Το φέρετρο, που τώρα περιείχε αυτό που έπρεπε, είχε τοποθετηθεί πάνω στο κάρο για τα άχυρα, το οποίο είχαν ζέψει στο τρακτέρ και το οδηγούσε ο Ιάκωβος, αρκετά αργά, ώστε να μπορούν να ακολουθούν οι υπόλοιποι με τα πόδια. Βροχοπούλια εκτινάσσονταν στριγκλίζοντας, τσιρίζοντας, πραγματοποιούσαν τις βουτιές τους στον αέρα, και σήμαιναν τον συνήθη ενθουσιώδη συναγερμό τους μες στην αταραξία του ουρανού και της γης, που καμιά σημασία δεν τους έδιναν. Το τρακτέρ προχωρούσε. Στο κανονισμένο μέρος είχαν συγκεντρωθεί όλοι οι άλλοι που δεν συμμετείχαν στην πομπή: παράμερα έστεκαν ο γερο-Τόμας, ο νυχτοφύλακας, που δεν είχε πέσει για ύπνο εκείνο το μεσημέρι, και τα πιτσιρίκια. Ήταν και οι γυναίκες και οι γέροντες από την κοινότητα που έρχονταν για το ξεβοτάνισμα. Παρούσα και η γυναίκα του Φινέα, αλλά χωρίς τους οπαδούς της. Η Πέμπτη είναι η μέρα που τα θηλυκά μέλη της σέκτας των σιωνιστών πραγματοποιούν συναντήσεις στη σαβάνα γύρω από την κοινότητα, κι εμφανίστηκε τώρα μια από τις ομάδες τους, με επικεφαλής έναν άντρα που φορούσε μακρύ λευκό χιτώνα με χιαστί μπλε λωρίδες, κρατούσε ένα μπαστούνι με φούντα και τον συνόδευε ένας τυμπανιστής. Αυτός χτύπησε απαλά το τύμπανό του μια δυο φορές: αντήχησε σαν στεναγμός στην ευχάριστη ατμόσφαιρα του ηλιόλουστου απογεύματος που τύλιγε την ομήγυρη. Ακολούθησε ένα λεπτό απόλυτης σιγής κι ακινησίας, ίσως επειδή δεν είχαν ανάγκη να μιλήσουν, κανείς δεν ήξερε τι να πει, και ύστερα ο άντρας με το μπαστούνι άρχισε να απαγγέλλει και να αγορεύει, κραδαίνοντας το μπαστούνι του, ενώ κάθε τόσο ύψωνε το ένα πόδι στον αέρα, λες κι ετοιμαζόταν να ανέβει ένα αθέατο σκαλοπάτι. Οι γυναίκες της ομάδας του, στρογγυλά άσπρα καπέλα, παστρικά και σιδερωμένα στο σχήμα καμπανούλας με τέσσερα πέταλα, έψαλλαν έναν ύμνο. Εκείνος προσευχήθηκε πάλι μεγαλόφωνα και εκείνες πάλι έψαλλαν, και η φωνή του Τόμας ενώθηκε μαζί τους με αδύναμο αλλά τέλειο συγχρονισμό. Τα μάτια

των παιδιών ακολουθούσαν το ανεβοκατέβασμα του κασμά. Το πρόσωπο της γυναίκας του Φινέα ήταν γαλήνιο, δεν κουβαλούσε στους ώμους της κανένα βάρος πνευμάτων, καθώς κοιτούσε τον Γουίτμποϊ, τον Ιζάκ, τον Σόλομον και τον Ιάκωβο να κατεβάζουν την ξύλινη κάσα και τον άντρα της να φτυαρίζει το μαλακό, πυκνό χώμα. Δίχως να συμβουλευτεί τον Ιάκωβο, ο Γουίτμποϊ είχε από μόνος του μεταφέρει ως εκεί μια στοίβα από μεσαίου μεγέθους πέτρες για να περικυκλώσουν τον τάφο, όπως θα μάργαρε το παρτέρι στον κήπο ενός λευκού.

Εκείνος που η φάρμα υποδεχόταν στους κόλπους της δεν είχε όνομα. Δεν είχε οικογένεια, αλλά οι γυναίκες τους τον θρήνησαν λίγο. Δεν παραβρισκόταν κανένα δικό του παιδί, αλλά τα παιδιά τους ήταν εκεί για να ζήσουν μετά απ' αυτόν. Τον είχαν βάλει επιτέλους να αναπαυθεί: είχε επιστρέψει. Είχε κάνει κτήμα του αυτή τη γη, τη δική τους – ήταν ένας απ' αυτούς.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ
Ο ΣΥΝΤΗΡΗΤΗΣ
ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΝΙΑΣ ΚΟΒΑΛΕΝΚΟ
ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΟΨΙΔΑ
ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΜΕ TIMES, TRAJAN & HEL
VETICA ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ
ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΣΤΑΝΙΩ
ΤΗ. ΤΗ ΜΑΚΕΤΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΕ Ο
ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ. ΤΑ ΦΙΛΜ ΚΑΙ ΤΟ ΗΛΕΚΤΡΟ
ΝΙΚΟ ΜΟΝΤΑΖ ΕΓΙΝΑΝ ΑΠΟ ΤΟ «ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ».
ΤΗΝ ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΕΚΑΝΕ Η «ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΥΚΑΡΗΣ
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.Β.Ε.» ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕ
ΣΙΑ Η «Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ – Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε.»
ΤΟΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2010 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΩΝ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ο Μπετόβεν ήταν κατά το 1/16 μαύρος

Διηγήματα

Μια γυναίκα κάνει διαπιστώσεις για το γάμο της από τον τρόπο που παίζει ο άντρας της το βιολοντσέλο του. Μια άλλη οσμίζεται τις διαθέσεις του συζύγου της στο λακκάκι του αυχένα του. Σπουδαίες προσωπικότητες που έχουν φύγει πρόσφατα από τη ζωή, συναντιούνται ξανά σε ένα κινέζικο εστιατόριο, ενώ μια χήρα, αναζητώντας στοιχεία για τον άντρα που ελάχιστα γνώριζε όσο ήταν ζωντανός, επιδιώκει μια συνάντηση με τον πρώην γκέι εραστή του. Όσο για την ιστορία του τίτλου, αυτή ρίχνει φως σε ένα καινούργιο είδος φυλετικής διάκρισης, όπου οι άνθρωποι ζητούν να κατοχυρώσουν, αντί να κρύψουν, την όποια υπόνοια καταγωγής τους από τη μαύρη φυλή.

Σε αυτό το νέο της βιβλίο, η Γκόρντιμερ κινείται από τη σφαίρα της πολιτικής σε αυτή των διαπροσωπικών σχέσεων. Ιστορίες με υποβόσκουσα ένταση αλλά και χιούμορ θα υπενθυμίσουν στους θαυμαστές της τη δύναμη της πάντοτε επίκαιρης κι ευφάνταστης πρόξας της.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

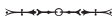
NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ξύπνα!

Μυθιστόρημα

Ο Πολ Μπάνερμαν, ένας οικολόγος στην Αφρική, πιστεύει ότι ελέγχει απόλυτα την τροχιά της ζωής του, με γνώμονα τον α-
γώνα του για τη διάσωση του περιβάλλοντος και το γάμο του.
Όταν, όμως, μαθαίνει ότι πάσχει από καρκίνο του θυρεοειδούς
και υποβάλλεται σε ακτινοθεραπεία που τον κάνει ραδιενεργό
για ένα διάστημα κι άρα επικίνδυνο για το άμεσο περιβάλλον
του, ο Πολ έρχεται αντιμέτωπος με διάφορα υπαρξιακά ερωτή-
ματα. Για να προστατεύσει τη σύζυγο και το παιδί του από την
ακτινοβολία που εκπέμπει, ο Πολ βρίσκει καταφύγιο στο σπίτι
των γονιών του, του επιχειρηματία Άντριαν και της επιτυχημέ-
νης δικηγόρου Λίντσεϊ. Στον κήπο των παιδικών του χρόνων,
διαπιστώνει σταδιακά την αντίφαση ανάμεσα στον ιδεαλισμό
του δικού του επαγγέλματος και την ανυπαρξία αξιών της γυ-
ναίκας του, που είναι υψηλό στέλεχος σε διαφημιστική εται-
ρεία. Όταν ο Πολ αποθεραπεύεται και επιστρέφει στην κανο-
νική ζωή, οι γονείς του πραγματοποιούν ένα ταξίδι στο Μεξικό
ώστε να ικανοποιήσει ο πατέρας τις αρχαιολογικές του αναζη-
τήσεις. Η συνέπεια αυτού του ταξιδιού επιφυλάσσει μια καθο-
ριστική έκπληξη για τις ζωές όλων.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Λεηλασία και άλλες ιστορίες

Δέκα διηγήματα της μεγάλης νομπελίστριας συγγραφέα, που το καθένα ρίχνει φως στην εσωτερική μας ζωή, διεισδύοντας ταυτόχρονα σε απρόβλεπτες πτυχές του σύγχρονου κόσμου. Στην ομότιτλη ιστορία, ένας σεισμός ξεσκεπάζει όχι μόνο το βυθό ενός ωκεανού, όπου θησαυροί κείτονται ανάμεσα σε πνιγμένα σώματα, αλλά και την πλεονεξία των επιζώντων της πόλης. Στο *Αδαμαντωρυχείο*, μια γυναίκα αναπολεί την πρώτη, γεμάτη πάθος, ερωτική της εμπειρία, ενώπιον των γονιών της, με ένα στρατιώτη ο οποίος ίσως να μη ζει πια. Στον *Απεσταλμένο*, ο κώνωψ ο ανωφελής φέρνει το θάνατο στις σάουνες και σε άλλες παιδικές χαρές του ανεπτυγμένου κόσμου. Η *Έκθεση Αποστολής* μιλάει για τον ιδεαλισμό της αξιωματούχου ενός διεθνούς φιλανθρωπικού πρακτορείου, για τα φαντάσματα της αποικιοκρατικής ιστορίας και για το ειδύλλιο της με έναν υπουργό, η ειρωνική κατάληξη του οποίου την αφήνει εμβρόντητη. Το *Χάσμα Γενεών* ανατρέπει το «χάσμα», όταν η απόπειρα του πατέρα να ελευθερωθεί, σοκάρει τα ενήλικα παιδιά του. Στο *Φόρο Τιμής*, ένας δολοφόνος επισκέπτεται τον τάφο του πολιτικού που ο ίδιος σκότωσε επί πληρωμή.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

(επιμέλεια)

Λέγοντας ιστορίες

Σας καλούμε να απολαύσετε τις ιστορίες που συγκεντρώνονται σε αυτό το βιβλίο. Θα είναι μια μοναδική εμπειρία για δύο λόγους. Ο πρώτος: Σπάνια τόσοι πολυδιάστατοι και καταξιωμένοι συγγραφείς απ' όλο τον κόσμο, ανάμεσά τους και πέντε Νομπελίστες, συναντιούνται στα περιεχόμενα της ίδιας ανθολογίας. Τα 21 διηγήματα είναι γραμμένα σε διάφορες «φωνές» – ξεχωριστά προσωπικά στυλ – με αποτέλεσμα να φανερώνουν τις υπέροχες δυνατότητες της χρήσης των λέξεων από ζώντες συγγραφείς. Ο δεύτερος λόγος: Οι 21 συγγραφείς έχουν προσφέρει το διήγημά τους δίχως αμοιβή ή διεκδίκηση πνευματικών δικαιωμάτων. Επίσης οι εκδοτικοί οίκοι, σε κάθε χώρα, κυκλοφόρησαν την ανθολογία χωρίς να έχουν χρηματικό κέρδος. Όλα τα πνευματικά δικαιώματα και τα έσοδα από τις διεθνείς πωλήσεις του *Λέγοντας ιστορίες* θα διατεθούν σε φορείς προληπτικής εκπαίδευσης κατά του AIDS, καθώς και για την ιατρική περίθαλψη ατόμων που ζουν με αυτό το νόσημα και με τα δεινά που έχει επιφέρει στον σύγχρονο κόσμο μας. Τα διηγήματα που θα διαβάσετε εδώ δεν αναφέρονται στο AIDS, αλλά τα έσοδα από το βιβλίο που κρατάτε θα διατεθούν για τη φροντίδα και την υποστήριξη των θυμάτων του στην Αφρική.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ζώντας με την ελπίδα και την Ιστορία

Το *Ζώντας με την ελπίδα και την Ιστορία* είναι μια συλλογή δοκιμίων στην οποία η Ναντίν Γκόρντιμερ (Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας 1991) βρίσκει τον τρόπο να εμβαθύνει στα θέματα που τροφοδότησαν τη λογοτεχνική της φαρέτρα και την πλούσια εργοβιογραφία της. Υπερασπιζόμενη την καλλιτεχνική δημιουργία στον αγώνα της κατά της αδικίας, η Γκόρντιμερ μας δίνει την ευκαιρία να προβληματιστούμε μαζί της γύρω από την έννοια της λογοτεχνίας, το ρόλο της γυναίκας, τη βασανιστική πορεία της Νότιας Αφρικής τα τελευταία σαράντα χρόνια αλλά και τις μεγάλες στιγμές που χαρακτήρισαν την παγκόσμια ιστορία της τελευταίας χιλιετίας. Ταυτόχρονα η Γκόρντιμερ μας χαρίζει τη μοναδική γεύση των συναντήσεών της με μερικούς από τους σημαντικότερους συγγραφείς του καιρού μας (από τον Τζόζεφ Ροθ στον Ναγκίμπ Μαχφούζ και από τον Γκίντερ Γκρας στον Κενζαμπούρο Όε). Κάθε φράση, κάθε κείμενο αυτής της συλλογής διαπερνάει μια αίσθηση ελπίδας για το μέλλον του κόσμου και της λογοτεχνίας, της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και ελευθερίας.

«Οι μεγάλοι συγγραφείς μπορούν να διατηρούν την πίστη τους στην πολιτική. Μπορούν να πιστεύουν και να δημιουργούν. Το βιβλίο αυτό είναι ένα σημαντικό μήνυμα για τους υποψήφιους συγγραφείς του νέου αιώνα».

INDEPENDENT

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Ένας τυχαίος εραστής

Μυθιστόρημα

Ποιος ψώνισε ποιον; Αυτός που ψωνίστηκε είναι ο λαθρομετανάστης που απεγνωσμένα προσπαθεί να αποφύγει την απέλαση στην τριτοκοσμική του χώρα της ερήμου; Ή μήπως αυτή που ψωνίστηκε είναι η κόρη του πανίσχυρου επιχειρηματία, στην προσπάθειά της να αποδράσει από το προνομιούχο περιβάλλον που απεχθάνεται; Όταν το αυτοκίνητο της Τζούλι Σάμερς παθαίνει βλάβη στη μέση ενός κακόφημου δρόμου, σπεύδει να τη βοηθήσει ένας νεαρός Άραβας που εμφανίζεται κάτω από το αμάξιωμα ενός οχήματος, στο συνεργείο όπου έχει απευθυνθεί. Οι συνέπειες αυτής της γνωριμίας είναι απρόβλεπτες, καθώς οι απόψεις που έχει ο καθένας για τον άλλο ριζικά ανατρέπονται. Ποιες λύσεις απαιτεί η ζωή όταν βρίσκεται αντιμέτωπη με ασυνήθιστες καταστάσεις;

Μυθιστόρημα γλαφυρής δύναμης και θαυμαστής λιτότητας, το *Ένας τυχαίος εραστής* διαδραματίζεται στον μικτό κοινωνικό περίγυρο της Νότιας Αφρικής και σε ένα αραβικό χωριό στην έρημο. Είναι η ιστορία του σκληρού τελετουργικού της αποδημίας σε άλλο τόπο, όπου η αγάπη μπορεί να επιβιώσει μόνο όταν απορρίψει τις βεβαιότητες που υφίστανται έξω απ' αυτήν.

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ

Το όπλο του σπιτιού

Μυθιστόρημα

Ο Χάραλντ και η Κλόντια, δύο πετυχημένοι και αξιοσέβαστοι επαγγελματίες, βλέπουν τον κόσμο τους να καταρρέει όταν ο γιος τους κατηγορείται ότι σκότωσε ένα φίλο του, με τον οποίο τον συνέδεαν πολύπλοκες, ιδιαίτερες και άγνωστες στους γονείς σχέσεις. Ένας απρόσμενος κόσμος θα αποκαλυφθεί μπροστά στα μάτια τους, τα ερωτηματικά (σε τι άραγε να έχουν φταίξει οι ίδιοι;) θα τους πολιορκήσουν και το προσωπικό τους δράμα σιγά σιγά θα πάρει νέες, πολυεπίπεδες διαστάσεις.

Ένα συναρπαστικό μυθιστόρημα της τιμημένης με το Νόμπελ συγγραφέως, που είναι ταυτόχρονα μια έξοχη αλληγορία της σύγχρονης πολιτικοκοινωνικής βίας κι ένα γεμάτο σασπένς δικαστικό θρίλερ.

«Πρόκειται για ένα αξέχαστο μυθιστόρημα, που συνεχίζει να ωριμάζει στο μυαλό του αναγνώστη ακόμα κι αφού αυτός το έχει τελειώσει».

Guardian

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

NANTIN ΓΚΟΡΝΤΙΜΕΡ
Μια ιδιοτροπία της φύσης
Μυθιστόρημα

Ένα αυθόρμητο, λευκό, όμορφο κορίτσι μεταμορφώνεται σε ένα συνειδητοποιημένο πολίτη που αγωνίζεται για να επιστρέψει ολόκληρη η αφρικανική ήπειρος στην κυριαρχία των Αφρικανών... Τρία χρόνια πριν βραβευτεί με το Νόμπελ Λογοτεχνίας, η μεγάλη Νοτιοαφρικανή συγγραφέας δημοσιεύει ένα από τα πιο τολμηρά της μυθιστορήματα κατορθώνοντας να μιλήσει για πολύ σοβαρά θέματα με έναν ανάλαφρο, γοητευτικό τρόπο. Εξαιρετικά ενδιαφέρονσα, απρόβλεπτη, πάντα ο εαυτός της...

Στο πρόσωπο της Χιλέλα, η Γκόρντιμερ έχει δημιουργήσει μια απόλυτα πιστευτή ηρωίδα του καιρού μας.

Evening Standard

Ακόμα και σαν αλφαβητάρι της αφρικανικής πολιτικής, δεν υπάρχει τίποτα καλύτερο να διαβάσει κανείς απ' το *Μια ιδιοτροπία της φύσης*.

New Statesman

Το λαμπρότερο επίτευγμα μιας εκπληκτικής συγγραφέως.

Sunday Telegraph

